ESZTERHÁS ISTVÁN

NYUGODT LEHETSZ ELVTÁRS

Regény

ANONYMUS
ROMA 1959

I.

AZELŐTT IS A FEKETE POBJEDA HORDOZTA SZILÁRDI GYÖRGY ELVTÁRSAT. Amikor tehát a feketén villogó autó ujból megjelent a Szondy utcában és a gépkocsivezető rendőr a barna pakkpapirosba burkolt csomagot bevitte Hunyecék lakására, könnyen kitalálhatták: a csomagot nem küldhette senki más Hunyec rendőrszázados elvtársnak, csakis Szilárdi György. Hiszen november óta nem egyszer olvasták nevét a « Népszabadság »-ban és a « Népakarat »-ban. « Bőven » értesülhettek róla, hogy a kövérképű, kövérorrú és kövérhatalmú, biztonsági osztályvezetőt a hazai, ellenforradalmi elemekkel szövetkezett és az amerikai imperialisták által pénzelt, nemzetközi reakció meghagyta a hálás Magyar Népköztársaságnak.

Sőt. Szilárdi György nemcsak megmaradt, hanem régi hatalmában maradt. A forradalmi munkás-paraszt kormány ugyanolyan, nagyhatalmú, miniszteri osztályvezetőnek tette meg, mint amilyen volt Gerő idejében. Oszlopa az épülő szocializmusnak. Szilárdi György ma is a biztonsági osztály vezetője. Gyebnár Károly, aki a Szondy utca 6-ban lakik, egyszer azt mondotta Horváth Lászlónak, hogy Hunyec Ottót Szilárdi György tartja, Szilárdi Györgyöt pedig nem kisebb pártmuki, mint Dr. Münnich Ferenc. Az ilyesmit jó tudni. Régen a születésből származtatták a protekciót, most közvetlenül

a hatalomból született a protekció. Akkor, régiben is, ügyetlenség volt, ha valaki nem tudta, hogy protektora hova született, manapság sokkal több, egyenesen veszélyes, ha valaki nem tudja, hogy a protekció milyen hatalomból született. Ezt is Gyebnár mondotta. S fenyegetően vigyorgott hozzá. Lapos arcában egyébként is állandó és kegyetlen vidámság sugárzik.

És az biztos: Hunyec Ottó rendőrszázados elvtárs jól tudta, miből származik a protekció.

AMIÓTA A SZOVJET NÉP HŐS FIAI ÁLDOZATOS HARCCAL MÁSODSZOR NYÚJTOTTAK SEGÍTSÉGET, hogy a szabad és független Magyarországon továbbra is építhető legyen a szocializmus, amiért köszönet a szovjet nép vezetőinek, a «mi drága, örök barátainknak» (ez viszont Goldmanné szavajárása, aki a 8-ban lakik és a Szondy utca általános, hangosan ugyan ki nem fejezhető, közvéleménye szerint a legbuzgóbb feljelentő); szóval az ellenforradalom óta még egyszer sem mutatkozott a Szondy utcában Szilárdi György, Hunyecék előkelő vendége.

Nem mintha hiányzott volna a munkástelepen.

— Úgy látszik — mondotta Steiter Nándor, amikor ezen a hétfőn, március első hétfőjén, 4-én, Fercsek néni megállította, hogy az ajándék érkezéséről beszámoljon — most már Szilárdinak is megszilárdult annyira a munkástelepi helyzet, hogy ismét gondolni mer a Szondy utcára. Bátor biztonsági!

Steiterre egyszerűen nem szabad hallgatni. Beszéd közben mindig hunyorog. Nem lehet tudni, úgy érti-e, amit mond, ahogyan mondja vagy éppenséggel fordítva. Nagy kujon ez a Steiter Nándor. Született maszek, volt önálló, dömösi kocsmáros és vendéglő iparos. Javíthatatlan, veszélyes osztályellenség. Most is, alighogy ezt

kijelentette, azonnal elmondotta az ellenkezőjét is. Még pedig a hangját felemelve. Így tompította az előbbi, gúnyos kijelentés élét. De közben vicsorgó dühhel röhögött is a cserfes Fercsekné arcába:

— Csak bízzuk magunkat Szilárdi elvtársra, igaz-e, Fercsek néni. Hiszen abból tudjuk meg bizonyosan, hogy végképp vesztett a nemzetközi reakció és győzött a proletár internacionalizmus hatalmas tábora, ha Szilárdi elvtárs ismét megjelenik a Szondy utcában.

Ugyanis későn fedezte fel Steiter, hogy a rothadó, korhadóan fekete léckerítés mögött feléjük tolat a kövér Goldmanné.

STEITER VICSORGÓ DÜHE vigyorgó udvariassággá omlott, amikor a kis szónoklat után Goldmanné felé fordult. Mert, úgy látszik, ezegyszer Goldmannénak ismét sikerült kihallgatni, hogy miképen beszél Steiter a rendszerről. És a zömök, szélesvállú, szélesarcú ember hirtelen jött dühében elsápadva rágta bajuszát. Ez a szerencsétlen Fercsekné is a bajthozó özvegyasszonyok közveszélyes légiójához tartozik. Éppen a Szondy utca 8 előtt kell őt megállítani és éppen Goldmanné ablaka előtt kell vele a nagy hírt közölni. Hogy Szilárdi újból küldött csomagot Hunyecéknek. És mindjárt akkor, amikor az ember a munkájából érkezik haza, miután, közben, egész nap ette a méreg. És ennélfogva, természetesen, nem olyan éber és elővigyázatos, mint ahogyan ez ajánlatos.

Manapság.

Hát ezt jól kifogta.

Goldmanné végül odaszuszakolta slafrokos terjedelmét az alacsony léckerítéshez és reáhajolva elfolyt. Úgy látszott, mintha a feketült lécdárdák belényomultak volna húsába. És amikor vaskos karját feléjük nyújtotta,

kimeresztett mutatóujjával meghegyesítve mellső sonkáját, azt lehetett hinni, azért nyúlkál így, mert valami hatalmas és fekete fésű fogain fentakadt.

— Elég szégyen, Steiter elvtárs! — kiáltott rájuk méltatlankodva. Rekedt és mély férfihangon. — Hogy eddig várni kellett Szilárdi elvtársnak arra, hogy megszilárduljon itt, a munkástelepen a közbiztonság. Bizony szégyen és disznóság, hogy ezen a telepen és pláne ebben az utcában annyi a náci, horthy-fasiszta huligán. Hogyan jöhetne ide nyugodtan Szilárdi elvtárs, amikor még a rendőrséget is képesek az ilyen stricik megtámadni. Disznóság ez, Steiter elvtárs és egyáltalán nem szeretem, ha maga viccel ezzel! Mi van ezen viccelni való? Na, mondja csak meg, na, köpje csak ki, ha meri!

— No — no! — hümmögött a rettenthetetlen, szájas Steiter. Bizony megzavarodva, mert egyszerre észrevette, hogy egyedül maradt Goldmannéval szemben. Fercsek néni ugyanis, mivel sem törődve, minden ukmuk nélkül, olyan fürgén elcsámpázott a helyszínről az Ady utca felé, hogy mire utánapillantott már a 4 előtt haladt. — No — no! Hát nem hallotta, Goldmann mama, hogy mit mondottam? Csak bízzuk magunkat Szilárdi elvtársra... A Szondy utcában pedig szó sem lehet náci, fasiszta, horthysta ellenforradalmárokról. Éppen ezért erről nem is beszéltünk.

De Goldmanné tudta, amit tudott.

Több évtizede lakik a Szondy utcában és szívéből utálja ezt a betolakodott osztályidegent.

— Maga túl sokat viccel és pofázik, Steiter úr! Azt ajánlom, hogy a piszkos beszédiből egyáltalán hagyja ki Szilárdi elvtársat. Maga azt fel sem tudja mérni a maga maszek agyával, hogy milyen nagy koponya Szilárdi elvtárs! És köszönet a szovjet nép vezetőinek, a mi drága barátainknak, hogy tovább dolgozhat érettünk. Jó napot!

STEITER OTT MARADT A 8 ELŐTT, LEFORRÁZVA. Sapkáját egy rántással lejjebb húzta. Összevont szemmel Fercsek néni után pillantott. Az öregasszony már éppen a három lapos téglalépcsőn billegett felfelé. Itt minden ajtóhoz téglából rakott három lépcső vezet. Fercsekné ugyan szépen vízben hagyta és most az utcáról is sietve eltűnik lakásának belbiztonságába. Miért éppen a 8 előtt állította meg? Ha nem a keserű vénasszony teszi ezt vele, el sem hinné, hogy véletlenül történt.

Így sem lehet tudni biztosan, szitkozódott magában.

És összehúzott szeméből egy epreserdei káromkodás pillant a rossz lábain billegő öregasszony után.

Megint itt maradt. Egyedül. A pácban.

Steiter sápadtan, dühösen mosolygott. Magában pedig, elkeseredve, csak szitkozódott.

Hiába, már megtanulhatta volna.

Nem szabad szóba állni az emberekkel.

MIÉRT IS NEM BÍR A SAJÁT POFÁJÁVAL? Mert valóságos automata szája van. Akkor is jár, ha nem akarja. Nagy bajba kerül még egyszer a szája miatt. Micsoda őrült marhaság, éppen a 8 előtt leállni! És egy olyan nagykutyáról beszélni, mint Szilárdi. Amikor mindenki tudja, hogy ez a Goldmann banya mindig ott leskelődik a félig behajtott ablaktábla mögött.

És mindenki tudja: Goldmanné Hunyec százados elsőszámú besúgója a Szondy utcában.

Hiába, na, nem szabad szóbaállni az emberekkel. De mit csináljon? Egy ilyen kis utcában az sem jó, ha elfut minden szótól és örökké a lakásban guggol. Ha egyszer gyanússá válik és azt hiszik, valami titkolnivalója van, úgyis régen rossz. Már akkor inkább higyjék, hogy nagy a pofája, mintsem mást gondoljanak és Hunyec rászaba-

dítson valakit a politikaitól. Akkor sok más is kiderülhetne. Gizi — elég baj ez — mind nagyobb feltűnést kelt. Az emberek folyton érdeklődnek utána. Mi van a feleségével? Csak nem beteg? Sohasem látjuk az utcán... Nem is csodálhatja, ha kíváncsivá lesznek. Gizi pedig egész nap bent gubbaszt az 5-ben. Valósággal rejtőzködik. Nem nyit ajtót. Még akkor sem, ha valamelyik szomszéd kopogtat. Csak félrehúzza a konyhaablak, vagy az ajtó függönyét. És lázas, nagyranőtt szemét, amely alatt olyan horpadt, fekete lett az arca, mintha megromlott volna ott minden, kimereszti az ablakon.

És szó nélkül int.

Hogy menjenek el.

Igaz, Gizi, szegény, nem tehet erről.

Ezt neki meg kell érteni.

Gizi beteg.

Azóta beteg.

TERÉNYI DOKTOR, a régi Szent Istvánban dolgozott akkor, megmondotta: Nándi, ezt nem vehetem el tőle...

Hozzá futottak el 1945 tavaszán. Még Dömösről ismerték. Minden vasárnap ott ebédelt náluk. Vadevezős volt, de a kényelmesebb fajta. Szerette a kosztjukat. Ismerték jól. Hát hozzá futottak el. Rendben van, mondotta és olyan sápadt lett, hogy minden szeplője kiugrott az arcából. Rendben van, nagyságos asszonyom! — mondotta Gizinek és megveregette a kezét.

De aztán, mikor túl voltak mindenen és négyszemközt erről beszéltek, akkor mondotta: Nézze, Nándi, őszintén beszélek magával, értse meg, ezt nem vehetem el tőle...

Értette.

Így hát ezzel együtt kell élni.

Ameddig élnek.

És ezért, ha hazajön este, nemcsak az asszonnyal kell együtt lennie, de az asszony helyett neki kell barátkoznia a Szondy utcával is.

Ugyan jókor jönne, ha valaki megtudná.

Hogy miért is fél mindenkitől Gizi.

RÁADÁSUL AUTOMATA POFÁJA VAN. Nem tud parancsolni a szájának. A régi vidámsága, szemérmetlen önbizalma, amellyel annakidején olyan szépen felvitte üzletét, most savas viccelődésben, gúnyolódásban jelentkezik. És ez ma nem egészséges. Sőt életveszélyes. Hozzá a régi ügyessége, szemfülessége is — úgy látszik — elromlott. Míg az eltűnő, vén banya után bámul, már tudja, most sem használt megfelelő hangot. Az ilyen besúgónak, spiclinek ezt kellett volna mondani: Nézze, Goldmann mama, nem zavarog, nem zrikol itt senki, higyje el, én tudnám, ha valami bűzlenék Szondy-Dániában. Kevesebben maradtunk ugyan Szondy-Dániában, ez igaz, de minden úgy van, amint régen volt. Ezzel talán megnyugtatta volna, hogy ne fusson azonnal Hunyechez és ne jelentse ezt a beszélgetést.

Valamikor ziccerre játszotta volna a vén spínnét.

De a sok keserűségben megzápul az ember agya is.

Mit ér vele, ha a jó tipp csak későn jut eszébe.

Amikor Goldmann banya már visszament a lakásába.

II.

KÖZBEN SEMMI SEM VOLT ÚGY, MINT RÉGEN. Az egész utca remegett. Ki félelmében, ki dühében, ki fájdalmában. Pofázni, ilyen körülmények között, aztán igazán nem volt egészséges dolog. A Szondy utcában különösen nem. Mert a 6-ban ott lakott Hunyec

Ottó elvtárs, a rendőrségi nagykutya. Bár költözött volna el innen már régen a pokolba vagy akárhová, milyen békés utca lehetne a Szondy utca. Lakott ugyan itt más párttag is, de azok nem számítottak. Azokból nem lett nagykutya. De Hunyecből az lett. És ezért volt veszélyes. Autó csak a 6 elé állott, telefondrót csak a 6-ba vezetett, a 6-ban éltek egyedül nagyéletet és csak a 6 kertjében hozták rendbe államilag a szaletlit. A 6 kertjét még a srácok is elkerülték, mert annak a fakerítését is újjáépítette a gondnokság, illetőleg most már házkezelőség.

Úgy is látszott a félkörívű utcában, mintha minden ház arrafelé fordulna és a 6-ot lesné.

A 6-ban, Hunyecék mellett, valamikor Binder fényképész lakott. A Fő téren volt a régi világban műterme és a telepi dalárdának volt a karmestere. Binderék lakásába pedig Gyebnár Károly költözött be. Gyebnár is az új kerítéshez tartozik. Ugyan azt állítja magáról, hogy gépkocsivezető, de ezt senki sem hiszi el. Hogy nem taxisofőr, az bizonyos. Kölyü Péter, aki Hunyeccel szemben lakik, az 5-ben, nyiltan hangoztatta, hogy Hunyec Ottó deportáltatta Bindert a 6-os számu ház másik lakásából. A régi világban is állandóan marakodtak Hunyec meg a fényképész. A létratermetű fényképészt nem állhatta a százados elvtárs. Már pedig Kölyüék csak tudják, Hunyec mit, miért tett. Hiszen valamiképpen rokonok, vagy komák lennének egymással.

Ha a felszabadulás óta nem is tartják.

EZ A LAPOSARCÚ GYEBNÁR KÁROLY tehát akkor jött, amikor Binderéket elvitték. Úgy kapta meg a lakást bebútorozva, mindenestől. Meg a Binderék átkaival kirakva. Míg hajnalban felpakolták Binderéket a rendőrök egy-két bőrönddel a teherautóra, a fényképész

család jól ellátta átkaival a lakást és azt is, aki majd beleül.

Huszonkét éve laktak itt a Szondy utcában és eltüntették őket. Kölyüéknek írtak egyszer. De többé a Szondy utcába nem jöhettek vissza. A nagybögyös, kis Erzsikét, bivalyka, barnabőrű, barnaszemű leányukat látta Pesten csavarogni és bujkálni Fercsekné fia. Tőle származott a hír, hogy Binder fényképész tüdőgyulladásban meghalt, az öregasszony ottmaradt a tanyán, mert vizibeteg lett közben.

De Erzsike megszökött és ott cirkál éjfél körül a Bérkocsis utcában.

Gyebnár pedig kemény, lapos arcával, mindig felfelé húzott, kajla szája-végével, keskenyrésű, barna szemével egyáltalán nem látszik sofőrnek. Szálas, csontos ember. Bőrkabátja és divatos, keskeny-karimás kalapja azt mutatja, nem lehet közönséges munkája. Nem tudott ám akárki ilyen bőrkabátot venni. Csak állami kabát lehet. A feleségét is úgy járatta, hogy azon soha nem láttak egyetlen kopott, fakult rongyot. Gyebnár mindennap délben ébredt és négyre ment be. Hajnalban járt haza. Sokszor hozták kocsin, Vagy az első villamosról ugrott le.

De olyan könnyedén, mintha egész éjjel aludt volna.

Egyszer valaki kimondotta rá, hogy ávós nyomozó. Hogy vallató bunyós. És bár senki bizonyosat nem tudott, elkerülték őket, csak Goldmann mama szólongatta, tutujgatta kedvesen az ifiasszonyt. Gyebnárné fehérarcú, puhácska teremtés volt, olyan kivánatos, olyan tehetetlen és olyan gyámoltalan, mintha kalácsból lett volna. És bár macskaszemeit igen vetegette az utcában közlekedő férfiakra, még szólni sem igen mertek hozzá.

Gyebnárné nem lehetett olyan csinoska még új rongyaiban sem, hogy megérte volna valakinek a fensztereléstt.

A Szondy utcában nem laktak túlságosan bátor emberek.

Mindenkinek volt valami titkos nyavalyája.

MÉG KÖLYÜ PÉTER volt a legbátrabb ember a Szondy utcában. Ez abból is látszott, hogy Kölyü Péter semmibe sem vette Hunyecet. Míg a Szondy utcaiak mind mosolygó, vagy vicsorgó tisztelettel, de mutatott tisztelettel köszöntötték Hunyec Ottó államvédelmi, most rendőrszázadost, addig Kölyü Péter egyszerűen semmibe sem vette. Nem egyszer történt, már az amerikaiak által szított, imperialista ellenforradalom előtt is, hogy szembe találkoztak az utcán és Kölyü úgy ment el a százados mellett, mintha nem is látná. Pedig a vaskos, hasas, marciálisan vörösképű, feketebajuszú és makulátlan egyenruhába, lapos sapkába, bő köpenybe, orosz csizmába, szíjakba, revolvertáskába és kerekded termetétől elálló, széles epulettekbe öltöző rendőrtisztet nehéz volt (és veszélyes volt) levegőnek tekinteni.

Az igaz, Kölyü Péternek könnyű volt már a nehéztől. Kölyü már semmitől sem fél ezen a földön. A gépgyárból kidobott rézesztergályost immár semmi sem rettenti, ami földi hatalom. Kölyü Péter súlyosan beteg. Mindenki tudja, Kölyü Péter a Szondy utca — amint Irkovitsné mondja — «soronkövetkezője». Az 5-ben lakó Kölyü már csak az égi hatalmaktól tart. Éppen ezért ő az egyetlen férfi, aki a Szondy utcából templomba jár a meghülyült Simeken kivül. A többiek értettek a szóból, mikor Goldmanné kifejtette, lehet, hogy a vallás másnak magánügy, azonban a kommunistáknak nem magánügy. Ami azt jelenti, hogy addig járhat mindenki templomba, mig bajba nem kerül. De ha egyszer, bármi oknál fogva, bajba keveredik, akkor nyugodt lehet, többé már nem lesz az magánügy, hogy templomba járt. Akkor a templombajárás olyan közügy lesz, amely megmagyarázza, hogy miért is került a magáról megfeledkezett pasi bajba. A dialektikus materializmus és az idealista világnézet harca számunkra nem magánügy, magyarázta minden kertben Goldmanné és bizony hallgatott a szóra, akinek fontos volt a munkája.

Egyedül Simekék és Kölyüék jártak innen templomba. Kölyü Péter minden reggel hatkor elindul. Akármilyen gyenge és támolygó is. Mikor a többi munkába indul, Kölyü tüntet és templomba megy. Aztán visszajön és naphosszat ott áll a Szondy utcára bámulva és a léckerítést markolva. Széles, csontos válla előregörbed és vállán ülő, mellére csukló halálfejarca a félkörivű Szondy utcát őrzi, figyeli.

A SZONDY UTCA az Ady utcától indul el és félkört írva az Ady utcába tér vissza. Középütt az Előd utca szeli ketté, amely nyílegyenesen visz be az egyik nagy kapu alatt a Fő térre. \ Szondy utca salakszürke kövezetét bámulja órákhosszat, mozdulatlanul Kölyü a kirugott rézesztergályos. A távozásra gondol vagy a régi szép életre, amely úgy elromlik, mint az ifjuság?

Vagy mint a Szondy utca makadám útja, amely valamikor olyan volt, mint az asztal lapja, most pedig úgy tele van fekete, csúnya lyukakkal, gödrökkel, mint a pusztuló test az elhatalmasodó betegség sebeivel.

Már több, mint tíz éve nem javította itt senki az utakat. De mást sem. Befolyik a víz a háztetőn, csurog csepeg minden vízcsap, de hát ki törődik ezzel? A házjavító brigádok is tudják, hogy hová kell elmenni. A Szondy utca 5-be aztán nem kell.

Abból aztán igazán nem lesz bajuk, ha ide nem jönnek.

És Kölyü Péter már talán nem is igen bánja, hogy nem jönnek. Szólni legalábbis nem szól róla. Jól látja, az élet csúfosan elomlott, elromlott. Még a fák is meghaltak. Valamikor, Kölyü legénykorában, lombdíszben susogó fák álltak a Szondy utcában. Végig. Az úttest két oldalán. Valamikor. És a munkástelep minden utcájában. Dehát a fák is meghalnak, nemcsak az emberek, állapítja meg magában Kölyü, a Szondy utca «soronkövetkezője». A különbség talán csak annyi, hogy míg az emberek serénykednek és valamilyen, csodálatos úton-módon mindig pótolják önmaguktól-önmagukat, addig a fák, bizony, erre nem hajlandóak. Ugye, látod, biztatta magát Kölyü, ugye, a fák önérzetesebbek, mintha önérzetesebbek lennének, mint mi. Mint az ember. Akivel akármit lehet csinálni, akár kettőbe is fűrészelhetik, mégis újból előjön és ott van, ahol irtják.

Kiirthatatlan fajta az ember.

Így volt ez a Szondy utcában is. A régiek, lám, lassan kipusztulnak, de, hiába, újak jönnek, a szenvedés folytatódik, az ember el nem tudja képzelni, honnan a fenéből nem jöttek, hogy megtöltsék a Szondy utcát és a szenvedés más helyeit. Nem így a fák. Az elpusztult fák helyébe nem nőtt más fa. Ma már a Szondy utcában csak itt-ott gubbaszt egy-egy megárvult, görbekarú, öreg fa.

Az Erzsébet felől mindig felhős és füstös, szürke égbolt felé ásinkózva.

ÍGY ELMÉLKEDETT KÖLYÜ PÉTER jó időben, rossz időben naphosszat a léckerítés mellett. Szemben lakott Hunyecékkel, tehát velük szemben silbakolt. Lakása is odanézett ki, a kétszoba-konyhás lakás. Ezt a lakást még akkor érdemelték ki, amikor nem a tanács osztogatta kegyként a lakásokat a telepen, hanem szakmunkások kapták, akik az államnál dolgoztak. És nem is ő kapta, hanem még az apósa. De vőlegény korában már itt bújtak össze Böskével, ennél a léckerítésnél. Amikor besötétedett. Mert abban az időben még villany sem volt a munkástelepi utcákon. Akkor volt igazán kedves ez a kicsi kert, de akkor nem is gazolt, gázolt benne mindenkinek az élete és lábanyoma. Le is törte volna a derekát annak Kántor Gyula, aki az ő kertjében taposott, piszkolt volna. Itt szerelmeskedett virágok és gyümölcsfák között szép Kántor Böskével a daliás Kölyü Péter, gépgyári rézesztergályos, a gépgyári dalárda legjobb tenorja. Mielőtt elvette feleségül és utána is. Mert idenősült, ideköltözött. És azóta itt él. Idegyökerezett. Kölyü Péter magát tisztességes, amolyan fa-természetű embernek tartja. Nem mozdult innen a Szondy utcából. Pedig sohasem hitte volna, hogy idenősül majd a munkástelepre. Az Üllői uti, módos fuvarosgazdának, Kölyü Istvánnak volt legkisebb fia. És mégis a munkástelepre került. Ki hitte volna! mondták a fuvaros rokonok... Dehát az élet csúfosan elromlott. Már az első háboru alatt, amikor még csak «töröld-meg-az-orrod» legényke volt. Elúszott a fuvaros vagyon is, amit Kölyü István összehordott. A második világháború után aztán az egész világ végképp megromlott. A vagyon nem igen bántotta Kölyü Pétert. Boldog volt itt a Szondy utcában, a munkástelepen. Boldogabb már nem is lehetett volna. Hiszen itt találta meg Kántor Böskét. Böske akkor, amikor megismerte az epreserdei majálison, magas, karcsú, büszkenyakú, kerekszemű és kerekkeblű leány volt. Olyan szép és fehér, mint a hattyú. Az öreg Kántor is gépgyári volt, dalárdista is volt, könnyen ment a házasság. Az öregek visszaköltöztek falura, Alsónémedibe, övék maradt a kétszoba-konyhás lakás. A félház. Mert itt minden lakás félház. A gyerek is itt született, ebben

a házban. Talán ez a ház tette, azon a nehéz éjszakán, hogy Böske a szülésbe bele nem halt. Az nehéz éjszaka volt. Majoros doktor volt már akkor a telepi orvos. Az virrasztott az asszony mellett. Itt a lakásban. A konyhában huszonegyeztek az éjjel. Megmondotta a végén a doktor, több gyerek nem lehet.

Az volt a fontos, meglett a fiú és Böske megélte.

A gyereket is itt nevelték fel.

Egész életük idenézett a Szondy utcára.

Duzzadókedvű családi életét itt kezdette. Csendben. Kántor Böske szerelmével. És megszedett, fogyatkozókedvű, öreg életét itt végzi már nemsokára. Kántor Böske élete-társa, hűséges felesége könnyhullatásával. Csendben. A Szondy utca 5-ben.

A Szondy utcában nem laknak hősök.

Csendes életű, csendes halálú emberek laknak, élnek, halnak a Szondy utcában.

KÖZBEN, BIZONY, LÁTTA KÖLYÜ PÉTER, TELJESEN ELROMLOTT AZ EGÉSZ VILÁG. A látható, érezhető világot, a gyárat, az üzleteket, a hivatalokat, az utcákat és házakat bepiszkolták az emberek, a láthatatlan világot pedig az új, a bolondító könyvek, ujságok és beszédek. Minden elpiszkolódott. Olyan piszkosság következett, amire régen még gondolni sem lehetett. Törtek, zúztak, romboltak, gyilkoltak az emberek és utána semmit sem hoztak rendbe. A rendetlenség, a vérszutyok uralkodott. Még a kis, valamikor virágzó kertek is elromlottak. Lám, ezeket a ház körüli, kis kerteket, gyümölcsfákkal, annakidején a Wekerle-kormány, amikor ezt a munkástelepet építették, hozzáadta a munkástelepi házakhoz. Ajándékként. Az átkos, régi, kapitalista világ. Ugye milyen bolondos bőkezüség? Az épülő szocializmus világában meg sem lehet érteni,

miért tett ilyet egy kapitalista kormány? Ma inkább még azt is elvennék az embertől és ha tehetik el is veszik, amit az ember nagynehezen magának szerzett. Valamikor minden kicsiny, kétszáz-négyszögöles kertecske külön kis világ volt, versengtek, hogy kinek a kertje szebb. Az asszonyok még faluról is hordták a palántákat, hogy az övék legyen a különb. A gondnokság versenyt is rendezett s amelyik kert a legmutatósabb volt, azt, bizony, még jutalmazták is.

Érdemes volt akkor a kertet művelni.

Hol van már ez a világ!

Azóta kihullottak az övig érő léckerítések fogai. Évtizedek alatt előbb megfeketedtek a kerítések lécfogai, aztán megkorhadtak. Amint az ember fogai is megromlottak ugyanakkor és kihullottak. Foghíjas lett a Szondy utca. A srácok ma már minden kerítésen ellenkezés nélkül törtek maguknak kaput. Széles kapukat, nem titkos átbúvó lyukakat, mint régen. Ma már tehetik bátran, az új népség, akit a tanács helyez a Szondy utcába, vagy akik a második világháború után osontak be ide, nem merik megvédeni kis kertjeiket. Így aztán nem is gondozzák, nem is művelik. Ma már senki sem tiltakozik a kertekben gázolók ellen. Ma már senki sem törődik azzal, hogy ki kinek a kertjébe gazol, piszkol. Megromlott a világ. Az öreg Varjassyval ezen össze is szólalkoztak. Mert ma már minden társadalmi tulajdon, mondotta ez a megátalkodott, vén kommunista. Varjassy az volt már az első világháború után is, kommunista. De közben, azután, úgy tett, mintha mindent elfeledett volna. Ma már látnivaló, hogy csak azért tett így, hogy más is feledje, hogyan is volt a Kun Béláék alatt? Minden a mienk, hirdette már akkor is Varjassy. Kölyü apósa, Kántor Gyula be sokszor is emlegette. Most meg azt hirdetik Hunyeccel, Goldmannéval, hogy minden

társadalmi tulajdon. Azt ugyanis az emberek már látják, hogy, bizony, a minden nem lett az övék. Erre jól megtanított mindenkit Rákosi elvtárs, a magyar nép nagy tanítómestere. Az emberek tehát bosszúsan úgy veszik, hogy ami társadalmi tulajdon, azt nem kell tisztelni, akár kert, akár ház, akár gép. Már pedig hogyan lehetne azt megvédelmezni, amit senki sem hajlandó tisztelni? Ma mindenki úgy gondolja, hogy a társadalmi tulajdonban szabadon lehet gázolni, gazolni. Steiter szomszéd, aki a ház másik oldalán lakik, jól mondja: az a társadalmi tulajdon, amit az egyik szivar ad a másiknak, de mivel egyik sem tarthatja meg, mindenki úgy gondolja szabadon el lehet csórni.

Mi értelme is lenne annak, ha valaki az ilyesmire akarna ügyelni?

CSAK SÜVÍTSENEK A VALAHA VOLT KERTEKEN ÁTROHANVA A SRÁCOK, vallotta Kölyü, ha erről szó esett, csak gázoljanak bennük, mint valami országúton. Hiszen az is, országút. Mert mindenkié. Úgy is kell mostanában élni, mintha országúton élne az ember.

Oszágúti cigányok között.

A legázolt, télvégi kertekben a világ is éppen olyan sivár, horpadt és lapos, mint amilyen az ő horpadt, lapos és sivár arca lett a vénség hullottságában. Csontdudoros, beesett, kopott, elvadult szőrzettel és bajusszal. Ahol sűrűn jár az ember a borotvakéssel, ott rövidrevágott. De a széleken, miként a kerítés mellett, vagy a sufnik mögött, a kis kertek végiben, a gaz szőrösen burjánzik, mint az ember arcán a vénség. A valamikor fákkal szegett és virágzó, tavaszt bazsalygó, később nyári gyümölcsösök között görbülő Szondy utcát már nem is tudja más látni régi képében, csak azok, akik sohasem hagyták el. Hanem benne lakva vénültek.

Együtt a házakkal.

Megöregedett a Szondy utca is. A házak immár cserepe-hullottak, hámló vakolatú, bőrbajosak. Az ablakok nagyrészéből hiányzik a habfehér csipkefüggöny. Pakkpapiros csomagok tárulkoznak szegényesen, zsírfoltosan, gyűrötten az ablakokban. Minden kedvetlen, vigasztalanul keseredett és reménytelenül nyomorúságos lett. A vidámság úgy hervadt le a kis házakról, mint a lakókból. Az elnyúzott, hajszolt, örökké túlfeszített melósok károgó haraggal járnak-kelnek a Szondy utcában. Novemberig sem volt sok a vidámságból. De azóta aztán elpárolgott az a kevés is, ami mindig kísérti az embert. Kinek lett volna kedve vagy ideje ebben a világban virágokkal, pirosan csókolózó muskátlikkal, vagy boldogságukban kékülő petuniákkal bajlódni? A normákkal viaskodva, mire otthon dühéből kifúvódott a munkás, hogy lett volna kedve a ringó rokolyás, kacér duplaorgonával babrálgatni. Ebben a szétomló világban szétromlott a család is. Hiszen minden tagjának munkába kellett járni. Mert ez volt az állam érdeke. És ma az állam a gyáros, a kereskedő, a párt, a kórház, az orvos, a rendőr, a bíró. Még a temetésrendező is az állam. Ki tud ez elől az állam elől elbújni egy kicsiny, akármilyen szép kertecskében is, kérdezte Kölyü, ha valaki meghallgatta nehézkes beszédét. Ez az állam, ez a mindenható állam, ravaszul kegyetlen, nem tűri ez, hogy valaki otthon dekkoljon és kertet műveljen. Teheti az állam, mikor gyár, üzlet, rendőrség, betegség, mind a kezében van. Egyszerűen nem ad egy ember munkája után annyi keresetet és a kereset után csak annyi ennivalót, amennyiből a muki magánosan megél. Most maradjon aztán valaki a családból, akár az asszony is, otthon. Valamikor, végig a Szondy utcában, az volt a szokás, hogy csak a férjek jártak dolgozni. A feleség otthon gondozta

a házat, a gyermekeket, meg a családi jókedvet. Most az asszonyoknak is munkába kell járniok, a ház, a kert de a gyermekek és maga a családi jókedv is gondozatlan marad.

Biz'a, még a kedves, igénytelen és szorgalmas kis gyümölcsfák is elpusztultak. A régi emberekkel együtt, akik még ráértek a kicsiny, de jól termő barackfákat, szilvafákat, cseresznyefákat szemezgetni, nyesegetni, gondozni és nevelgetni.

— Nem kedvez ez a világ a nevelésnek — siratta a régi Szondy utcát Kölyü Péter.

Rossz volt hallgatni akadozó beszédét. Meg talán dilinós is volt, kissé hibás, hogy így mert szónokolni a kerítés mellől.

— Nemkedvez. Ezavilág. Anevelésnek — hörögte. Aztán húzta a levegőt.

És nagysokára hozzátette:

— Inkábbaz. Elemésztésnek.

III.

TALÁN AZ ÖREG VARJASSYNAK VAN IGAZA, a vén bolondnak, aki megjárta a kommunizmussal. Mikor először bújt ki a spaléták mögül, fia halála után, kihirdette a Szondy utcában, ott az Előd utca sarkon:

— Bizony, emberek, higyjétek el, nemcsak a fiam pusztult el. Higyjétek el, nemcsak mi pusztulunk el valamennyien, hanem elpusztul ez az egész, ez a görényszagú világ! Csak még kevesen tudunk róla, hogy mi is készül!

Így ordítozott Varjassy, az elvtárs, a nagy kommunista. Még azzal sem törődött, hogy Goldmanné, a szomszédja, aki a 8 másik felében lakik, hogy fülel, hogy lógatja ki magát a konyhaablakon. (Hogy rántaná ki a pacal egyszer már az utcára! mondotta a leskelődőről Steiter, a maszek az 5-ből).

Varjassyék és Goldmanné lakják a 8-at. Azért nagy barátság sohasem volt Varjassy és Goldmanné között. Bizonyosan amiért olyan hasonlóak. Ezért lettek párttagok is.

Most aztán az egész utca tudja, végkép oda a nyugalom a 8-ban. Olyan kutya-komédia vicsorog ottan, csak az hiányzik már, hogy ugatni kezdjenek egymásra. Hiába is akart ebbe Hunyec beleavatkozni. Hunyec mindenkinek a száját könnyen befogathatja a rendőrséggel, meg a párturaságokkal fenyegetőzve, de mit tehetne ezek ellen, mikor mindketten pártbeli cimborái? Ezek nem rettennek meg tőle, nem rittyentenek be Épületi elvtárstól, de még Princz ezredes elvtárstól, az új rendőr-parancsnoktól sem.

Hunyec, Goldmanné és Varjassy voltak a Szondy utcai Magyar Dolgozók Pártja.

És a nyugati imperialisták, az amerikai kapitalisták által szított galád ellenforradalom után a Szondy utcai kommunista párt, most Magyar Szocialista Munkáspártnak nevezik, összeveszett. Az MSzMP széthasadt.

Így vesztette el tekintélyét Hunyec Ottó az 1-től az Előd utcáig. Láthatólag ugyan nem történt semmi. A Szondy utcának ez a része is úgy lapult, mozdult, mint a másik. A 9-től az Ady utcáig. De valami zúgott a falak között. Hunyec úgy érezte ezt, mint amikor az embernek a féltüdejében egyszerre zümmögni kezd a lélegzet. Így dongott Hunyec lélegzete a Szondy utcának ebben a felében. Néha-néha köhintett egyet a Szondy utca. De semmi más jel nem mutatta, hogy valami nincs rendben. Mégis a kezdeti jelek, a zúgás, dongás ott lélegzett az utcában. Illetőleg a fél utcában. És ez annál különösebb volt, mert a másik féltüdőben, a félkör-

alakú Szondy utca másik ivében nem hallatszott ez a dongás, zúgás. Hunyec érezte. A 9-től, az Előd utcán túl még sértetlen a tekintély. A Szondy utcának abban a részében már kicserélték a lakókat.

— Ott aztán van tekintélye Hunyec Ottónak — mondotta Irkovits Piri dühösen — mert azok már csak a széles vállpántokra, meg az ávós kékre emlékeznek. És nem arra a vén sztarira, aki azelőtt volt.

PIRI KÉPVISELTE a legnyiltabban november után a Szondy utcai nyugtalanságot. Mert ha az öreg fák ki is pusztulnak, a fiatal emberéletek kilombosodnak és fák nélkül is kirügyezik a szerelem. Már régen tudomásul vették a Szondy-utcaiak, hogy Piri és a Majoros doktor fia egymásba habarodtak. Valamikor Majoros doktornak ott volt a rendelője a Szondy utca 15-ben, a sarokházban, de az öreg már elpusztult. Nem is valami szépen, hanem internálásban. Fia, Bali, itt maradt, ipari dolgozó lett, apja halála után sem ment el a környékről, hol itt lakott, hol ott, de mindig itt lógott a Szondy utcában. A Szondy utcai gyerekekkel előbb, de aztán egyszerre kivilágosodott. Inkább Irkovits Pirike tartotta itt a fiatalurat.

És az átkos nyugati klikk által szított, a mágnások, püspökök, földbirtokosok és katonatisztek által szervezett ellenforradalom leveretése után hiába mondogatta Irkovitsné a leányának:

— Ne veszkődj, Piri, mert megpofozlak egyszer. Februárban ugyan ki emlékezik már októberre-novemberre.

Nem bírt a leánnyal. Anyja száját örökölte, nem lehetett egykönnyen befogni.

Irkovitsék a 3-ban laktak. Irkovitsék már a régi világban is nagyszájú népségnek számítottak. Azóta pedig, hogy ketten maradtak, még inkább. Irkovits Lászlóné és becses leánya, Irkovits Pirike. Egyformán értettek hozzá, hogyan kell kitátani a félelmetes szájukat és hogyan kell a kitátott szájukban pörgetni a nyelvüket. Ez már így szokott lenni. Az elhagyott asszony mind nagyhangú. Vagy azért hagyta ott a férje, mert már az volt, vagy azért lesz ilyen, mert a férje otthagyta. A leány pedig előbb-utóbb átveszi anyja nyelvtudását.

Szóval így kiáltozott Irkovitsné a leányával. Talán maga is tudta, hogy nincs igaza. Talán csak rettenteni akarta a leányát. Talán csak figyelmeztetni. Hogy nem okos dolog november 4-e után Majoros Balira emlékezni és róla beszélgetni.

Pirike is tudta.

PIRIKE NAGYON JÓL TUDTA, hogy senki sem feledte lelkében októbert-novembert a Szondy utcában. Csak elhallgatják és takargatják emlékeiket az emberek. Mint a szépséget, úgy takargatják boldogan, szemérmesen. Vagy a sebeket, betegen, fájdalmasan. Nekik a fiataloknak ujjongó szépség volt október, november. Olyan szép, ahogyan a maguk világát képzelték el. És fájdalmas is egyben, mert a lelkükből tépték ki ezt a szépséget és boldogságot, amikor erőhatalommal ragadták el tőlük. Irkovits Piri ugyan ezt nem tudta volna ilyen körülményesen előadni Bali nélkül, de így érzett. Mert Bali így mondta. És azt is biztosan tudta, mindenki hazudik a Szondy utcában. Hogy ezzel befogják Goldmanné száját és elkerülték Hunyec Ottót. Pirike türelmetlen haraggal látta, hogyan lapulnak le az emberek november 4. után. Hogyan feledkeznek el Baliról és a többi fiúról. Dolgozik újból a gyár, műhely, üzem. Megy a munka. Ott állnak némán a Közért előtt. Harcolnak a kenyérért. A kis darab húsért. Marakodnak a ruháért. Külföldi csomagért kunyerálnak. Talpalnak. Lót-

nak. Futnak. Közben az arcokon, a kopott, vénülő arcokon ott az októberi-novemberi szomjúság eltörölhetetlenül. És akármit is beszélnek, ez a szomjúság, megsavasodott szomjúság, mély vonásokat mar az emberek beesett szája és gödrösödő szeme köré. Piri fiatal volt. Megvetette ezeket a megtört és lehajtott arcokat. Miért nem emelik fel az arcukat? Miért nem szólnak azokért a fiúkért, lányokért, akik elmenekültek? Mit veszíthetünk? — lázadozott Pirike anyjával is szembeszállva. Ezt az életet itt, a Szondy utcában? Az állandó robotot? Hát miért? Míg Bali itthon volt, volt értelme. Egy kis lakás valahol Dunaharasztin, vagy Pestimrén, talán egy kis kert is, de nem ilyen szemétdomb, mint itten. Gyerekek. Esetleg Bali mégis mehet az egyetemre, kivárták volna azt is. És akkor valahol, vidéken, orvoskodhatott volna. De ha erre nincs lehetőség, mit féltsenek? A Szondy utcában mindig is mélyek voltak a belső súlyokkal megvont arcvonások. Miért kell most szótlanul elviselni az októberi, novemberi szomjúságot? Amely tikkadva fintorul a mély ráncokban.

És mutatja, az áhítozás a másik élet után gyötrőbb most, mint október előtt volt.

IRKOVITS PIRI MAJD MINDENNAP TALÁLKOZOTT HUNYECCEL a Szondy utcában. Elnézte önhitt, kemény arcát. Vajjon tudnak-e a hivatalos emberek erről a tikkasztó vágyódásról? És tudnak-e róla, hogy azok a fiatalok, akik itthonmaradtak, vágyódnak a többiek után, akik elmentek. Vajjon megmondta már valaki ezt Hunyecnek? És az egész kupaktanácsnak, amely most felül van? Valakinek pedig meg kellene mondani, már azoknak az érdekében is, akik kimenekültek. Hogy hazajöhessenek. Miért üldöznék őket, amikor egyetértésről szónokolnak az üzemben és írnak a lapokban.

És hiába veszekedett vele az anyja. Mégis csak kitálalt.

Egyenesen Hunyecnek.

A Szondy utca is értesült róla, mert Hunyec ott ordítozott vele a 6 előtt.

Piri nagyon jól tudta, hogy szájasnak tartják, szemtelen perszonának, akinek anyja jól felvágta a nyelvét. A Szondy utca azt is feljegyezte, hogy látták egyszer-kétszer amikor az Előd utcában lakó Szartorisz gyerek nekiszorította a léckerítésnek. Pedig az régen volt. Tizenöt éves sem volt, amikor a Szartorisz fiú először megcsókolta a sötétben. Egy félévig találkoztak esténként és csókolóztak. Olyan remegő izgalomban, félelemben, hogy sokszor azt hitte leroskad a földre.

De nem esett le.

Azt persze már nem hiszik el, hogy soha sem ment ki vele sem az Epres-erdőbe, sem a Népligetbe. De még a sufnik mögé sem engedte magát hátracsalni. És egyszer-kétszer úgy végigkarmolt a Szartorisz Pista kezén, hogy Pista mamája söprűvel üldözte az utcán a Mihály kandúrt. Piri tisztában volt vele, hogy mit gondol, mivel gyanúsítja és mivel ítélgeti az utca. Ezért tudta, senki sem hinné el neki, milyen bátorság kellett ahhoz, hogy megállította Hunyec Ottó rendőrszázadost. A szíve a torkában dobogott. De szerencsés arca volt. Hamvas, barackszínű, fitos képén, nagy, erőszakos száján nem látszott, hogy mi megy végbe a bőre alatt.

Estefelé történt. A Szondy utcai vitatkozások általában estefelé törnek ki. Mert ez az az idő, amikor a munkából hazatérnek az emberek. És akik már hazajutottak, ilyenkor kezdik ügyes-bajos dolgaikban a futkosást. Ilyenkor a Szondy utcában mindenki füstölög. A sok parázs, amit egész nap zabáltatnak velük a mun-

kahelyen, ilyenkor úgy tör ki belőlük, mint valami tűzokádó vulkán. Ha valaki megbosszantja, megbökődi őket.

Munka után, hazafelé és mielőtt a vacsorát lenyelték volna, mindenki harapós, harcias és ideges a Szondy utcában.

Hát hogyne lett volna ideges a Szondy utca elkényeztetett szépe. És éppen ebben az állapotban, a villamosról hazafelé rohanva, meglátta Hunyec rendőrszázados elvtársat, amint délcegen és elégedetten rengette magát a Szondy utcában.

Pirike felfortyant, utána sietett és mielőtt Hunyec befordulhatott volna a 6 kapuján, elébeállott.

SUDÁR EGYENESEN. Látszólag olyan bátran, hogy az már kihívó szemtelenségnek számitott. A sietés közben kicsiny kosztümkabátja is kinyílt. Szürke szoknyája, a kosztümkabát alatt hordott sárga, kis pulóverje szemfogó volt. A derékba szabott kosztümkabátkából szinte kiágaskodott a tizennyolc éves Irkovits Piri hetyke, női pompája. A vörhenyes hajú leány a villamosról leszállva levette svájci sapkáját is és így haja, amely olyan volt, mint a vöröshagyma rőtölő levele, az alkonyati szürkeségben izzani kezdett. Irkovits Piri kajszínbarack arcú leány volt. A kajszínbarack hamvassága diszítette arcát. Ha elpirult, megsötétedett arca.

A vér színe úgy pirult arcában, mint a nap színe a kerekedő gyümölcsben.

Egyszerűen eléllta a rendőrszázados útját.

Sőt, az egyenruhájában zordonan feszítő Hunyec Ottó karjára tette a kezét. A keze pedig ápolt és fehér volt. A könyvkötő lányoknak általában szép kezük szokott lenni. És Irkovits Pirinek különösen szép keze volt.

Hunyec úgy meglepődött, hogy felkapva fejét, hivatalosan domborítani kezdett.

Hunyecéknek sohasem volt gyermekük. Amikor még Hunyec nem volt az egyedül boldogító pártnak a tagja, hanem éppen az ellenkező szeleket fogta a maga ravaszdi és akkor még igen szerény vitorláiba, Goldmanné pontosan megmagyarázta ennek okát nemcsak az akkori Szondy utcának, hanem magának Milinek, Hunyec feleségének is. Hogy ne emésszе magát. Mert ennek egyes egyedül csak drágalátos férje ura, Hunyec az oka. Goldmanné, akinek a férje az első telepi lakók közül való volt, lévén a budai állami nyomdának az alkalmazottja, mindenre emlékezett, ami ebben az utcában történt. Csak a Hunyec fogja be a száját, mondogatta még akkoriban Goldmanné. Jól emlékszem rá, amikor hetekig szétvetett lábakkal járt az orvoshoz. Engem nem csapott be azzal, amivel jó anyját bolondította, hogy aranyeret kapott a nagy udvarlásban. Mili néni eleinte ezen sokat sírdogált. És akkoriban Hunyec még arra készült, hogy az egyik sötét este megveri Goldmann banyát. De aztán elenyészett ez a szóbeszéd is, mint annyi más szóbeszéd a Szondy utcában. És mindenki belenyugodott abba, hogy Hunyecék gyermektelenek maradtak. De az is megmaradt mindebből, hogy Hunyec, ha gyerekkel, Szondy utcai vagy telepi kölyökkel került szembe, nem lett jobbkedvű. Mili nénitől pedig gyerek nem szabadulhatott úgy, hogy ne dugott volna valamit a kezébe, zsebébe.

Az ellenforradalom után aztán még több oka volt Hunyec százados elvtársnak, hogy ne mosolyogjon a Szondy utcai ifjúságra.

Kemény pofával meredt tehát a leányra. Még csak a szemöldökét sem vonta fel és a száját sem húzta el.

Csak bámult a leányra a legcudarabb rendőrpofával.

IRKOVITS PIRI BÁTORSÁGA nem nőtt ettől a maró bámulástól. De ha már belevágott, el nem ijeszthette Hunyec. Piriről tudták a régiek, hogy míg kétségbevonhatatlanul leánnyá nem fejlődött, a legrosszabb kölyök volt a Szondy utcában. Nem egy haragjában fuldokló fiút-szült-anya érkezett a távoli Határ útról és a Nagykörösi út tájékáról, sőt Erzsébetről is, hogy megkeresse azt a vadócot, aki féktelen kalandozásai során betörte fiacskája fejét, beverte az orrát vagy kiverte egy-két fogát. Szembe mert az mindenkivel szállni. Most is, pirulásából kissé megsápadva, amitől kajszínbarack hamvassága egy kicsit sárgább lett, de csak magasabbra emelte fitosát. És derékban egy kissé hátradőlve, egyik kezével hosszú, vereshagymalevél színű, vörhenyes haját lebegtette kényesen.

Mintha a dús, élénkszínű sörény egyszerre melegítette volna vékony, karcsú nyakát.

És miután eljátszotta kacér, női tollászkodását, amivel önbizalmát visszanyerte, fölényes hangon így szólt:

— Szabad egy pillanatra, százados elvtárs? Remélem, nem zavarom? — Olyan zengő, mély női muzsika volt a hangja, mintha nem is Irkovits mama türelmetlenül, szárazon rikoltozó hangjának lenne ez a puha búgás a leányhangja. — Már napok óta akarok magával beszélni, Hunyec elvtárs! Kérdezni szeretnék magától valamit. Mondja, Hunyec elvtárs, miért nem csinál valamit a párt vagy Kádár elvtárs, hogy a fiúk, lányok, akik elmenekültek, végre hazajöhessenek!

Hunyec Ottó arcán döbbenve alakult a meglepetés. Micsoda szemtelen politikai kérdés! És itt, a Szondy utca kellős közepén, ahol minden ablak fülel és mindenki mindent hallani akar. Egy pillanatig fagyottan meredeztek a hivatali gőgtől és a múló férfiasságtól kiszámíthatatlanul kerekedő kisebb-nagyobb csöcsök, fióktokák

és zsírdudorok kemény, húsos képében. Már feszítette torkát, hogy egyetlen ordítással elfújja maga elől ezt a vékonyka, hetyke cicababát, amikor észrevette, hogy Molnárné ablakban nevelt leánya ugyancsak lógatja magát az ablakból.

Egy szót, egy mozdulatot sem akar a Szondy utca elveszíteni a cirkuszból.

És ez megfogta a torkában höbögő ordítást és mindössze krákogott egyet, mialatt megrángatta vadonatúj, barna bőrkesztyűjét.

Na, megálljatok piszkok, gondolta Hunyec. Ha nektek politikai cirkusz kell, adok én nektek olyat, amiből okulhattok!

Arca olyan egyszerre hasadt barátságossá, olyan váratlanul kedvesedett meg merev pofáiban, hogy félni kellett, a hirtelen jött barátságtól masszív képe szétreped és vérezni kezd.

— Bizza azt csak ide, Pirike! — mondotta ércesen kürtölő hangján. Tulajdonképpen ez az érces, meggyőző hang vitte politikai kalandokba. Pocsékolásnak tartotta, hogy ne mondjon semmit ezen a meggyőző hangon. Viszont azt mindig másoknak kellett előírni, hogy mit is mondjon. Ezért lett jó politikai rendőr. — Bizza csak ide, a végén úgyis a párt politikája fog győzni. Olyan jólétet teremtünk mi itten, majd meglátja, hogy négykézláb, pitizve fognak hazacsúszni. Nem is négykézláb, hason, kedves Pirike, majd meglátja, hason! Amerikába most elviszik rabszolgának őket, majd ott beledobják mindegyiket a szabad kizsákmányolásba, aztán már nem törődik velük senki. A kapitalista kizsákmányolók majd azt tehetnek velük, amit akarnak. Kifacsarják, kizsarolják őket. És hát azt a munkát nem is bírják a taknyosok, amit a kapitalista munkásnyúzók Amerikában megkövetelnek tőlük. Hamar megtudják majd, hogy Amerika

nem is olyan jóságos nagybácsi. Előbb kibelezi őket, aztán csinál rájuk. És akkor majd mind hazajön!

És kacagott. Előbb kürtölve, rekedten rikoltva, aztán vékonyabban, szinte megkanyarintva a levegőben a hivatali, csikorgó vidámságot.

De ha azt hitte, hogy ezzel Irkovits Pirit elnémította, tévedett.

IRKOVITS PIRI KIÁLLTA A FÖLÉNYES VÁLASZADÁST és a fals kacarászást is. Mozdulatlanul. Csak hagymalevélszín haját babrálta ismét a nyakánál, meg-meglebbentve hajsátrát fehér, hosszúujjú kezével.

És amikor a rendőri tekintélytől és jómódjától domborodó rendőrszázados befejezte a hivatalos nevetést, újból megszólalt Irkovits Piri. És sárgásbarna szemét jól rányitotta a százados elvtársra.

— Ha maga így beszél, százados elvtárs, akkor azt kell gondolni, hogy maguk ott a rendőrségen semmit sem tudnak. Már pedig sürgősen tenni kellene valamit. Hívják haza őket, adjanak amnesztiát itthon is, meg kint is. Amíg haza akarnak jönni. A «majd» késő lesz!

Ettől a hangtól elszokott már Hunyec Ottó. Az átkos, a nyugati kapitalisták imperialista összeesküvése alatt beszéltek ilyen hangon vele. Érthető tehát, hogy egyszerre kinyújtózott. Pirike közelről szemlélte, hogy a lapos tányérsapkával betetőzött gömbőc fej milyen meglepő mozdulatokat végez. A barna-vörös arc, amely az előbb még úgy mutatkozott tokáiban fészkelődve, mintha nyak nélkül ülne az egyformán domboru hát és mellkas felett, most megcáfolta ezt a hiedelmet. Emelkedni kezdett. Mint mikor a teknősbéka feje kezd kinőni a gömbölyded páncél alól. És közben minden mutatott, hivatali vidámság lehullott az emelkedő arcról.

A vörös duzmadt arc gyanakodva közeledett Irkovits Piri felé. És ez olyan meglepően ijesztő mozdulat volt, hogy még a sudár-bátor Pirike is meghátrált.

Lelépett a járdáról.

Ott állt meg a lassan már eltűnő árokban, amelyet szintén betemet az idő, a homok.

— Szóval kegyelem kéne, Pirike kisasszony — recsegte Hunyec. — Hát miért nem akkor beszéltél kegyelemről, amikor az ellenforradalom véreskezű huligánjai lábuknál fogva akasztották fel az esküjükhöz, és népükhöz hű, haladó embereket. A bajtársaimnak, ugye, nem kértél kegyelmet, Pirike! Tudom én azt jól, Irkovits Pirike, hogy miért nem! Mert akkor te, kisasszony, végeredményképpen ezekkel a brigantikkal picsi-pacsiztál! Pedig ellenforradalmár huligánok voltak, ha nem tudnád, és engem is majd megöltek! Örülj, hogy téged nem vitettelek be! És ha annyira vágyódsz utánuk, miért maradtál itthon? Mehettél volna te is. Nem siratott volna senki. Talán még anyád sem, mert az rendes asszony.

És pofás képe fenyegető, dülledő lett. Felelősségrevonás szoborodott rajta.

Pirit meg is rettentette a rendőrszázados dühbeforduló, fenyegető hangja. Bizonyosan azért történt, hogy válasza hangosabb volt, mint akarta. És ez a magyarázata, hogy az egész Szondy utca tudja, hogy mit mondott.

— Mehetnék is! — válaszolta messzecsendülő hangján a Szondy utca szépe. És különös, selymező varázs muzsikált felemelt hangjában. Mintha nem is a Szondy utcának mondaná válaszát, hanem valaki másnak. Messzebbre. — És ha én el akarnék menni, én át is tudnék paslizni a határon, még most is. Higyje el százados elvtárs. És mehetnék is, mert hívnak. Nézze, megmon-

dom magának, éppen tegnap kaptam levelet Majoros Balitól, a doktor fiától. Hogy menjek utána, elvesz feleségül. Tudja, hogy hol vannak már?

— Nem érdekel! — recsegte rekedten Hunyec.

— De engem érdekel! — húzta ki magát a vékonyka Irkovits leány. Olyan macskatermetű volt, hogy néha vékonyka kisleánynak látszott, máskor meg már asszonyi érettség gömbölyödött ruháiban. — Már elmentek Ausztriából, Amerikában, Pittsburghban vannak. Sághi Karcsival, meg egy Zoltán utcai fiúval, a Török Samuval. Ismeri a Sághi Karcsit a Fő térről? Bali csak két hónapja dolgozik a szakmájában és már van két rend ruhája, fehérneműje, bútora, most vesz magának autót. Azt írja, hogy szépen megélnénk ketten. S az ősszel az egyetemre is beiratkozik. Talán ösztöndíjat is kap. Én meg tudja, mit gondolok? — és még feljebb emelte hangját a Szondy utca üdvöskéje. — Itt negyedévi munkával, ha egy-két inget vehetett volna magának! — És sárgán villogó szemével megfogta a rendőr dühösen szűkülő, fekete szemét. — És tudja, mit gondolok még, százados elvtárs? Ha maguk még sokáig akasztgatnak és a fiúk nem jöhetnek haza, akkor nem marad más, tényleg utánuk kell menni.

Hunyec nevetett. Nem volt a nevetésében sok öröm. Most ő lépett közelebb az árokba hátráló leányhoz.

— Én meg tudod, mit gondolok, Irkovits Piri kisasszony? — és sapkájának a csőrét a leány felé döfte. — Hogy rothadjanak meg ott, ahol vannak, úgyis csak kutyálkodni tudnak!

— Maguk kutyálkodtak velük — kiáltott fel a leány és hangja, bár meg sem rezdült, tele lett egyszerre a sírás zengésével. — Hát miért nem engedték Balit az egyetemre? Maga nem engedte, maga jelentette fel, Hunyec elvtárs! Az osztályhelyzete miatt. Pedig itt élt velünk

mindig a Szondy utcában. Hát tehet ő arról, hogy az apja orvos volt? És ha az volt? Hát Majoros doktor bácsi nem itt élt közöttünk? Amikor a Bali odavaló lett volna, az egyetemre! Hát mi fiatalok mindíg csak gürcöljünk, dolgozzunk, de sohase élhessük a magunk életét? Hát miért kell a fiúknak külföldre disszidálni? Csak külföldön élhetnek úgy, ahogy akarnak? Én nem mehettem velük, pedig Bali hívott, könyörgött is, ha tudni akarja, de nem mehettem és most sem mehetek, mert itt van a mutti. A híres apám itthagyta, senkije sem maradna, ha én is elpucolnék. Hát éppen ezért kérdezem magától, Hunyec elvtárs, mondja, miért ne élhetnénk mi, fiatalok, itthon is a magunk életét? Úgy mint a külföldön. Mint a külföldi fiatalok?

ÍGY MONDOTTA KI IRKOVITS PIRI, amit a Szondy utca érzett.

Irkovitsné szerint Piri egyszerűen megbolondult. Mert csak gyerek és bolond mondja meg manapság az igazat. És, úgy látszik, lányának a szerelem elvette az eszét.

Amit mondott, az veszélyesen felbőszítette a rendőrszázadost. Kellemetlen arculcsapás volt ez az utcai vita. Hunyec Ottó a maga módján mindig is védte a Szondy utcát. Igaz, közben a maga tekintélyét növelte. Ezt a politikát már régen kitanulta és alkalmazta Hunyec. A Szondy utca és a munkástelep arra volt jó, hogy bent, akárhol is szolgált, mindig nagy pofája lehetett. Mert nem volt kikülönített funkcionárius, hanem valódi, Szondy-utcai, munkástelepi proletár. És a sok bürokrata között ezért nagy tekintélye volt. Itt kint, a Szondy utcában pedig neki volt a legnagyobb hivatali rangja, olyan volt a Szondy utca, mintha különbejáratú birodalma lett volna. Kétszeresen gyarapította tehát a Szon-

dy utca Hunyec Ottó tekintélyét. Már pedig egy rendőrszázadosnak szüksége van tekintélyre. Ezért is veszítette el a fejét, amikor ez a széllel-bélelt, hetyke kisasszonyka szembeszállt vele a fiatalok érdekében. Sohasem szerette a gyerekeket. Előbb bűntudatot érzett, ha rájuk nézett. Hogy nekik nem lehet. Később vigyázni kellett, mert rájött, Mili mindenüket kiosztaná az idegen srácok között. Ellenségének érezte az ifjúságot. Az októberi ellenforradalom óta pedig igazán meg volt az oka, most már személyes és külön oka, hogy ne szeresse, hanem gyülölje a Szondy utcai fiatalokat. A rendőrség elleni, éjszakai hajcihőben is fiatalok vettek részt. Idősebb emberek még manapság sem járnak futballcipőben. Őt pedig futballcipőben rúgdalták meg.

És hogy éppen ez az Irkovits Piri áll eléje. Pedig erre a leányra nem lehet még azt sem mondani, hogy osztályidegen. Piri is könyvkötő, az anyja is az, mindig is az volt. Apja a Sztalinvárosban sztahanovista kőműves. Mindig is az volt, kőműves. És Irkovitsnénak érdemei is vannak a felszabadulás idejéből. Amiről ugyan nem lehet beszélni, de elfelejteni sem ajánlatos. És nem is lenne kívánatos, hogy érdemeiről Irkovitsné még egyszer beszélni kezdjen. Sohasem lehet tudni, mikor mi derül ki véletlenül. Ezért is védte meg a leányt az ellenforradalom után. Mert Irkovitsné az ostrom idején nemcsak a Szondy utcát mentette meg, hanem az ő pályafutása is Irkovitsnétól indult el. Ha nincs Irkovitsné, akkor ma egész bizonyosan nincs rajta a rendőrtiszti mundér. Hát ezért vigyázott Irkovitsékra. Az ellenforradalom után személyesen beszélt a Köztelek-utcai nyomda alapszervezeti titkárával, biztosította, hogy jó kommunista az asszony is és a leánya is. Régi szocdem. És ha a leány össze is szűrte a levet a doktor fiával, arról az asszony nem tehet. Ezt már, persze,

nem mondta meg a titkárnak, csak sajátmagát biztatta ezzel.

De azt már csak nem tűrheti, hogy ez a taknyos a nyilt utcán szembeszálljon vele és tiszteletlenül rúgdalja csizmája felé a kavicsokat.

BÖMBÖLT. Nem is ordított, hanem bömbölt.

— Tudtam én mindíg, hogy nektek fiataloknak büdös a munka. Nem akartok a szocialista jövőért melózni! Huligán banda voltatok mindig! — és gömböcforma arcán úgy csücsörödött, gyűrűsödött a szája, mintha ott most minden kisüvítene, ami eddig feszítette. — Nem vagytok kegyelemre méltóak, mert még a hitler-fasisztáknál is rondább disznók vagytok!

Aztán, mikor látta, hogy a leány elnémul és belesápad abba, amit mondott, megmarkolta a vállát és odarántotta maga elé.

És a leány arcába ordította:

— Írd meg a szeretődnek, hogy maradjon ott, ahol van! Jó helyen van ott. Nincs szükségünk rájuk! Aki huligán, akinek a kaja, a pia és a gönc a mindene, az végeredményképpen ellensége a népi demokráciának, meg a marxista-leninista szocializmusnak!

Úgy lökte el magától a leányt, hogy az majd hanyatt bukott.

Azzal befordult a kiskapun. És becsapta maga után.

Mert a 6-ban még kis léckapu is volt. És meglepően jó állapotban volt.

Még hintázott is a sarkain.

Nem mindegyik háznak volt kapuja a Szondy utcában.

« Végeredményképpen » minek is a társadalmi tulajdonra kapu?

IV.

AZ ÖREG VARJASSY — Szondy utca 8 — már nem verdeste a levegőt ilyen marxista hévvel-fölénnyel. Az öreg még beért csütörtökön, 25-én, az Üllői úti klinikára és még láthatta legkisebb fiát a véres kórházi ágyon. A fiú mellét verte szét egy géppisztoly sorozat a Kilián laktanya körüli harcokban. Legalább is az ápolónő úgy emlékezett, hogy ezt mondották azok, akik behozták. Hogy a Kilián laktanyánál sebesült meg.

Október előtt Hunyec Ottó, Goldmanné és Varjassy Károly voltak a Magyar Dolgozók Pártja a Szondy utcában. Az októberi ellenforradalom azt is kiderítette, hogy ők káderezték az utca lakóit. Bár ez sejthető volt. Hiszen a hangadás és a káderezés együtt járt. És az ugyan nem volt titok, hogy ezek hárman a hangadók. Szólni sem volt tanácsos ellenük. Az öreg Varjassy Károly nem volt olyan rugalmas, de olyan erőszakos sem, mint Hunyec Ottó vagy Goldmanné, Varjassy Károly a régi, megcsontosodott pártmohikánok közül való. Már a beszédén is érzett, hogy más mint a másik kettő. Varjassy Károly a nyers, kültelki nyelvet még zalai tájszólással beszélte. De már arca is elárulta, hogy nem az újak közül való. Csontos, barna arca, vizesen fésült haja még mindíg a falu hírét viselte magán. Szétlapított, elformátlanodott, feketült körmeivel, mindig gondosan pödört, kajlán csüngő, hosszú bajuszával tipikus alakja volt a első « cucilista » munkásmozgalmaknak.

Egész ideológiai tudománya csak ennyi volt: « Elvtárs, a korgó gyomor a legjobb szemnyitogató ». Talán azért is kedvelte mindenki az öreget a Szondy utcában, mert nem gyötörte őket Marxszal. Voltak még sokan a munkástelepen, de akadtak a Szondy utcában is, akik emlékeztek rá az első kommün idejéből. Már akkor is nagybajuszú ember volt. Görbelábú, görbehátú lakatos, aki nem kellett még katonának sem. Az egész háború alatt ott kalapált a Teudloff-Dittrichben. De úgy van az, hogy akinek nem muszáj a vágóhídra menni, az magától is odadugja a vérszagra az orrát. Ha másért nem, hát kiváncsiságból. Így volt az öreg Varjassy tata is. Sohasem volt katona, de amikor Kun Béla alatt meg kellett alakítani a gyári, vörös zászlóaljat, Varjassy lett a zászlóalj főbizalmija. Szomorú, reménytelen délelőttön hiányos sorokban vonultak a ferencvárosi pályaudvarra a teudloff-dittrichiek. A csalán csukaszürkébe bújtatott, tányérsapkás és a szerelés alatt nyögő prolikat bevagonirozták és Kassa alá vitték, a csehek ellen. Ebben a menetben, végig az Üllői úton Varjassy Károly az ég felé fordított, átszellemült arccal ott énekelte az első sor szélén, mindjárt a vörös zászló mögött, hogy « Fel, fel, ti rabjai a földnek... » Az első sorban, kifeszített mellel, a proletár indulót zengedezve vonult az « untauglich » géplakatos a pályaudvarra, hogy onnan ütközetbe vigyék. A vörös zászló után menetelve, nagy, fekete cincér-bajuszával tragikus hősnek tűnt az Üllői-úti menetben Varjassy Károly. Nagy nap volt. Olyan öntudat feszítette, hogy a Szondy utcából, a munkástelepről kicsődült népek, emberek, asszonyok, könynyezve-nevetve szerették volna a sovány, görbehátú, görbelábú géplakatost jól hátbaverni.

Nagy nap volt, Varjassy Károly életének legnagyobb napja volt az a csüggedt, gyári menet a vörös zászló mögött. Csatába nem jutott el soha, mert Balassagyarmatról betegen visszahozták. Így hát nem járt a Kassa alatti ütközetekben sem, ahol a teudloff-dittrichiek megzavarták az előszívárgó cseheket. Nem is volt Varjassy tata sohasem a fegyverek, a háború embere. Nem ártott az első kommün idején senkinek sem. Akin tudott, ha

tudott, segített. Amikor a bolondság, ami az országba került, elmúlt és Varjassy elvtársból ismét Varjassy szaktárs, meg Varjassy bácsi lett, neki sem akart senki ártani a Szondy utcában. A Teudloffot úgyis becsukták, Varjassy bekerült a Ganzba, nem lett semmi káros következménye az Üllői úti masirozásnak.

Még a munkástelepről sem kellett elköltözni, miután Kun Béla olyan sietősen felkötötte a nyúlcipőt.

Ott maradt az állami munkástelepen, ott nevelte fel négy élő gyermekét a Szondy utca 8-ban, az Előd utca sarkán.

Soha, senki sem emlegette az Üllői úti marsolást.

De Hunyec, aki suttyó legényke volt akkor, jól emlékezett az Üllői úti marsra a vörös zászlóval.

Hunyec sem szólt erről a gyermekkori emlékéről, amíg a kommunizmus ismét be nem köszöntött.

A KOMMUNIZMUS HUNYECBŐL NAGY EMBERT CSINÁLT. Valósággal elkábította a Szondy utcát kommunista karrierjével. Gépgyári, raktári segédmunkásból egyszerre százados lett a politikai rendőrségen. Binder mondotta, a főtéri, azóta deportált fotografus, aki szomszédja volt a 6-ban s akivel állandóan marakodtak: hurkatöltőből százados...

Az tény, hogy Hunyec Wébernél inaskodott és hurkát is töltött. De ahhoz is volt esze, hogy a maga szerencséjét jól megtömje. Ügyesen forgatta Varjassyt. Vitte magával minden pártgyülésre. Mi Szondy-utcai öreg kommunisták, hajtogatta mindenütt. Tudta nagyon jól, miért teszi. Így védekezik a politikai eszmélet és a csodálkozás ellen! — mondotta az agyalágyult, vén Simek a 4-ben.

Mert valójában nagyon is friss kommunista volt Hunyec. Újszagú.

Hunyec tulajdonképpen anyai nagyapjának, Szlama nagypapának köszönheti karrierjét. Polgárista korában négy nyarat ott töltött a ruszin nagypapánál Uzhorodon, amit az öreg makacsul Ungvárnak nevezett. Szidva a cseh uralmat és parádézva a budapesti, magyar unokával. Két dolgot tanult meg Szlama nagypapától. Amikor a kamaszka gyerek elkerül hazulról, azt tanulja meg először, amit otthon nem lát. Hát az első dolog, amit észrevett, Szlama nagyapó ravaszdi magatartása volt. Hunyec Mátyás egyenes ember volt. Soha a fia ravaszkodáson nem csípte. Más volt a helyzet Szlama nagyapával, amint más is volt a helyzete Szlama nagyapának. Szlama nagyapa utálta a cseh, új urakat és ezt többször ki is nyilvánította. Mikor először kisérte be a sötétruhás, cseh rendőr a nagyapóval a fiúunokát is, a legényke már-már sirt, de aztán elhülve látta, hogy az öreg hosszan alácsüngő szemöldöke alól mulatva kacsintgat rá. Kerekarcú, pirosas ábrázatú, őszbajuszú ember volt. És ugyancsak ungvározott, meg magyarkodott, ahol csak tehette. Hát a cseh rendőr beinvitálta. Szlama nagyapó nagyszelíden, jámborul követte a rendőrt és vezette kézenfogva a budapesti, magyar unokát. És mire a rendőrségre bekerültek és egy rendőrtiszt elé vitték őket, mosolygása csodálatosan átalakult, sőt átalakította Szlama nagyapó arcát is. Ravaszdi együgyüség, jámborság, de ugyanakkor megközelíthetetlen topaság is húzódott mosolygó arcára, bujt bele bajuszába, szemöldökébe. Szlama nagyapó egyszerű, semmit sem értő, semmivel sem törődő, mindenre igenlő, de közönyéből semmivel ki nem mozdítható jámborságot borított együgyű mosolyával az arcára.

Ez volt az egyik örökség, amit eltanult a kisunoka a bajbajutó Szlama nagyapától. A kicsinységet és a veszélyt próbáló ember mosolygását, amely az együgyűsé-

get, a jámbor bazsalygást, mint vértet húzza valódi arca elé. És a vért mögött úgy tesz, mintha semmit nem értene, semmivel nem törődnék, mindenen csodálkoznék, és mindenbe bele is egyeznék. És mindezt bazsalygó, jámbor képpel, kerekrenyílt szemmel teszi.

Hányszor használta Hunyec Ottó ezt a szlama-tudományt, mikor bajba keveredett! Mindíg el tudott szabadulni a szlama-mosolygással, bármit is követett el. A felelősségrevonás vége mindig az lett, amikor így mosolygott rájuk vagy maga elé, hogy dühösen elzavarták és bár nem éppen megtisztelő jelzőket morogtak utána, de becsukhatta az ajtót maga mögött. Hallotta is sokszor, amint lehülyézték, mielőtt becsukta volna az ajtót. Amikor a Wéber hentesüzemben Varga segéd úrba, pedig ő még csak tanuló volt, belevágta a kést, mert állandóan csúfolta, ugratta, így találták az összefutó legények, meg a mester, Wéber úr, ezzel a szlama-vigyorral bámult rájuk. És a szlama-vigyor meggyőzőbb volt, mint a véres kés és a segéd úr oldalán vérző, nyitott seb. Mit bosszantjátok, heccelitek, hiszen láthatjátok, hogy ütődött, kiáltotta mérgében dúlva-fúlva Wéber úr. És azonnal kirúgta. De a szlama-mosoly megmentette a rendőrségtől.

Szlama nagyapó tudta, hogyan kell a bajban élni. Apja mindig arra intette, hogy egyenes ember légy, ne hazudj, vállald annak a következményeit, amit tettél. Szlama nagyapó azt mutatta meg, mit kell akkor tenni, amikor nem lehet a következményeket vállalni és valamilyen okból nem lehet egyenes emberként élni. Vagy amikor az ember nem akarja a következményeket vállalni és nem akar egyenes emberként élni.

Szlama nagyapó azt mutatta meg, hogyan lehet menekülni.

De a szlama-tudományra csak addig volt szüksége, míg nagy ember nem lett. Százados. Igaz, viszont századossá a másik szlama-tudomány tette. Mert a nyári vakációk alatt megtanulta Szlama nagyapó nyelvét is, megtanult kitűnően a nyaralás alatt a nagyapótól ruténül. És csodálatos módon az a szovjet tiszt, aki agyon akarta lövetni a Szondy utca férfilakosságát, Zeromsky őrnagy, nemcsak értette, hanem pontosan beszélte is Szlama nagyapa nyelvét. Hát ennél a politikai tisztnél is a szlama-mosolygással kezdődött a karrierje, mert az első napokban, amikor mellé került, állandóan arcán hordta a szlama-mosolyt, hiszen sohasem tudhatta, mit csinált rosszul. De, úgy látszik, Zeromsky ismerte ezt a mosolygást, mert nem tartotta azért hülyének. Mikor már megértették egymást, elhagyta a szlama-mosolyt és akkor már csak a szlama-nyelvre volt szüksége. Lehet, hogy az őrnagynak előbb a szlama-mosoly tetszett meg. Ki tudhatná? Az bizonyos, hogy ott tartotta magánál. Igaz, ebbe Irkovitsné ügye is belejátszott. Később aztán hivatalosan is odavette tolmácsnak maga mellé Zeromsky. A szlama-mosoly után a szlama-nyelvvel elérte azt, hogy hivatalos, belső inas lett és megmaradt annak, amikor Irkovitsnéról már nem is volt szó.

Ebben az időben igen keveset látták Hunyec Ottót a Szondy utcában. Ha meghozta is valami orosz autó késő este, csak éjszakára maradt, aztán hajnalban már vitték tovább. Hunyec Ottó, mikor a felszabadítást a ruszkik befejezték, nagyfiú lett. Kezdetben mindenféle szedett-vedett egyenruhákat viselt. Egyideig viselt orosz katonaruhát is, paplankabáttal, puhaszáru csizmával. A végén azonban kétségbevonhatatlanul rendőrszázados lett. Láthatóan és véglegesen, mert már vadonatúj, rendőr egyenruhában járt. Kék szalaggal... A rendőrszázadosi rangot is az ukrán őrnagynak köszönhette.

És mikor Zeromsky révén a politikai rendőrségen százados lett, később ávós százados, soha többé nem volt már szüksége a szlama-mosolygásra. Teljesen el is feledte. Mai arcával, öntudatos és hivatali, masszív, rendőrszázadosi képével talán már el sem tudná mégegyszer mosolyogni a szlama-mosolyt.

Ehhez a friss ranghoz kellett a pártkörökben az öreg Varjassy Károly bácsi, aki végeláthatatlan történeteket tudott a régi munkásmozgalmi harcokból, gyári stiklikből, sztrájkokból és a Vági-féle pestkörnyéki választások emlékeiből. Varjassy meséi és a Szondy-utcai proletár társadalom alapozták meg Hunyec Ottó tekintélyét a pártban. Zeromskyval Irkovitsné fogadtatta el akaratlanul Hunyec Ottó szolgálatait, mert Zeromsky nem törődött sokat azzal, hogy mi is volt Hunyec Ottó politikai felfogása, a pártban pedig Varjassy fogadtatta el Hunyec Ottót akaratlanul, mert — szerencsére — a pártban meg nem sokat törődtek azzal, hogy mi történt Irkovitsnéval.

De mostanában már néha kényelmetlenné vált az öreg a pártban és néha már röstelkedést kellett érezni Varjassy Károly miatt. Az évek során ugyanis teljesen megváltozott a párt. A régi harcosok unalmasaknak, tulságosan nehézkeseknek és főként tudatlanoknak tűntek az új pártemberek között. Nem sokat törődtek velük a pártban. Sok volt a kozmopolita, akik vagy Moszkvából jöttek, vagy ott jártak és ott tanulták az alaptudományt. Ezekkel nem lehetett szembeszállni. Ezek már nyíltan fejtegették, hogy az átmeneti évek után nincs szükség az öreg pártmohikánokra. És amikor ezek a marxi-sztálinista, később a marxi-leninista kérdésekről nyilatkoztak, a tahó Varjassy egyhangu és avatag ostobasága: « Elvtársam, a legjobb szemnyitogató a korgó gyomor! » már bosszantó nevetségesen hangzott. A öreg sokszor még arra sem figyelt, hogy mikor alkalmazza egyetlen « cucilista » tudományát és csak mondotta-mondotta olyankor is, amikor valamely tudományos párttag éppen a mai nehézségeket, főként a húsért és a kenyérért való sorbanállást emlegette. De nem mint követelést, hanem mint a szocialista önmegtartóztatás erényét. Varjassy ilyenkor is rágyujtott, hogy « Elvtársam, a legjobb szemnyitogató a korgó gyomor! »... A végén Épületi Ernő elvtárs, a városi párttitkár már ki is oktatta négyszemközt az öreget. Ami után Varjassy egy hónapig duzzogott. De aztán ismét megjelent a gyűléseken és felszólalva, tempósan, bajuszát csavargatva lehordta a fiatalokat. Amin a többiek hol mérgelődtek, hol meg röhögtek. Azért itt a telepen és bent a gyárban is változatlanul szerették az emberek. És így Hunyec még nem döntött, hogy kirekeszti-e a barátságból. Általában, kint a nép között, még mindig népszerűbbek voltak ezek a régi harcosok, mint a moszkvaiak. Egy kissé eljárt felettük az idő, ideológiai téren elmaradtak, de a gyárakban igen jó szolgálatot tettek, mert lelkesen prédikáltak a fiataloknak és ha kellett meg is szorították őket a munkában, ami nem ártott. Csak az ideológiai vitákban voltak egyszerűen kibírhatatlanok. Bizony már csak hallgatniok kellett volna. Amint a fiatalabbak, Hunyec és társai is hallgattak. Egy kissé viszkető fejbőrrel és belül még inkább viszkető ijedtséggel. Annyit tudtak ezek a Moszkvában képzett ideológusok, hogy attól rémüldözött mindenki. Ha az ember hallgatta őket, nem lehetett tudni szinte, hogy mikor is van az ember igazi kommunista hiten és mikor fajzott el szektásnak. Hiszen az utóbbi időkben még a szektarianizmus is változott. Ha az ember Rákosira hallgatott, akkor is más volt, ha Nagy Imrét hallgatta, akkor is más volt az egyedül üdvözítő kommunizmus. És még Gerő elvtárs sem kívánta pon-

tosan úgy a párthűséget, mint Rákosi Mátyás. Ilyen viszonyok között igazán nem lehetett a korgó gyomorról, mint szemnyitogatóról beszélni. Ugyanis még a korgó gyomor szerepe is változott. Ami egykor a kapitalista kizsákmányolás, vagy a fasiszta-imperialista háborúk átkos következménye volt, az ma éppenséggel a szocializmus építéséhez szükséges és a munkás és paraszt uralom jövője érdekében vállalt erény és vitézség lett.

De ezt magyarázhatták Varjassynak!

Csak pödört egyet kajla, hosszú bajuszán és az igazságról höbögött valamit kongó, öreg hangon.

Októberben egy kissé, ezt be kell vallani, mindenki megbolondult. És ki tudná előre kiszámítani, hogy a gyerekek mit tesznek és mit nem tesznek. Az apa akarata és érdekei ellenére. Varjassy Károly is ugyan megjárta a legkisebb fiával. Miska későn érkezett. És amint a vakarékokkal szokott történni a családban, agyondédelgették. A többi gyerek már kiröppent az apai házból, Miska maradt egyetlenkének, tehát a legkedvesebbnek. Varjassy örült nagyon, hogy a vakarék ilyen későn jött. Mert a vakarék, régi kommunistának lévén a fia, most mindent megkapott, ami jót kaphatott. Úgy végezte iskoláit, hogy semmibe sem került. Mérnökhallgató volt a műegyetemen.

Aztán a gyönyörű, okos, műegyetemista fiú októberben fegyvert fogott a ruszkik ellen és a Kilián laktanya körül szedték fel vérébe fagyva. A puskáról csak ott fejtették le meggémberedett ujjait, a klinikán. Nem merték nagyon mozgatni, mert egy géppisztoly sorozat telibe találta a vékony kiskabátban és közönséges gyalogsági puskával rohamozó Varjassy Miskát. Mellét, tüdejét teljesen szétzúzta a sorozat és a szíve is megsérült — magyarázta a fáradt arcú és vörös szemű tanár.

— Csoda — mondotta — hogy egy napot még élt...

MISKA NEM IS TÉRT MAGÁHOZ. Az ágy szélén iszonyodva gubbasztó öreget nem ismerte meg. Az öreg szeme előtt pedig ismét kialakult az Üllői úti harci menet képe. Iszonytató-kacagtató volt, hogy Varjassy Károly, aki olyan fellelkesülten énekelte az internacionálé indulóját, sohasem jutott csatába, de fia 37 év mulva ugyanazon az Üllői úton belejutott a csatába és meghalt.

Csak a másik oldalon.

De ugyanabban a csatában, amiről 37 év előtt énekelt az Üllői uton.

Vagy nem is a másik oldalon esett el a Misi?

Nem volt a Kilián melletti ütközet kezdete a végső harcnak?

Mikor a fiú megsemmisülése, elvérzése a szeme előtt befejeződött és hazafelé gyalogolt az Üllői úti klinikáról a munkástelepre, míg a keramiton lépkedett, félelmetes roppanás történt Varjassy Károlyban. Sápadtan nézelődött az Üllői úton, ahol egyszer fegyveresen vonult és annak a hatalomnak az eljöveteléről énekelt, azt követelte mámoros reménykedéssel, amely most szétlőtte Miska fiatal, huszonegyéves mellkasát és ifjú, tiszta szívét. Csalás történt itten, nagy, véres csalás. Ez nem az a hatalom, amelyet ő kívánt és amelyért fegyvert fogott és amelynek elébe énekelt. Megérdemelte a büntetést, mert már régen érezte, hogy ez nem az, amiért ő énekelt és fegyvert is fogott és még sem merte kimondani. A fiatalok bátrabbak, azok megteszik. És a hatalom szélhámosai agyonlövik őket, szétzúzzák a tiszta szívüket, mert tudják, az öregektől nem kell tartaniok, csak a fiataloktól.

Ugyanaz a végső harc ez. És ugyanazon az oldalon esett el Miska, ahol ő állott annakidején. Csak ő hagyta, hogy eltereljék rossz irányba.

Bajuszát többé sohasem pödörte meg az öreg. Az-

óta mindig éppen olyan ziláltan, bokrosan, bánatosan borult megvont, szíjas, haragos szája fölé, mint amikor kisfia halálos ágya mellől hazaérkezett a Szondy utcába.

És károgó, hangos sírással kiáltozta ki utcahosszat, hogy a kisfia, Miska meghalt.

Még a beszéde is megváltozott. Hiába vigasztalta a többi gyerek. Valami megroppant benne.

Egy nap észrevették, szóvá is tették a Szondy utcában, hogy eltünt. Nem látták többé az utcán.

Elbújt a lakásába.

STEITER NÁNDOR, voltdömösi önálló korcsmáros, csúfszájú és nagyszájú, született maszek, nem hiába reakciós, átkos osztályidegen, de a legjobban ő tudja meghatározni, hogy mi folyik a Szondy utcában. Vagy talán egyedül Steiter merte kimondani, amit mindenki más csak magában gondolt? Igaz, hogy csak Mikesinek magyarázta el, Mikesi pedig maga is bútorgyáros volt valamikor, azonkívül egy valóságos és kivégzett egységespárti képviselőnek a sógora, ennélfogva a sógor húgának, egy osztályidegen nőnek, aki ráadásul az átkos Horthy-rendszerben gimnáziumi tanárnő is volt, a férje. Mikesi előtt csak nyugodtan beszélhet, mert ezek szerint Mikesi is többszörösen osztályidegennek számított.

Steiter azzal kezdte a beszélgetést, hogy most nem lehet tudni, mi lesz Varjassyból.

— Mert most vagy emigráns lesz Varjassy a spaléták mögé bezárkózva — bölcsködött a született maszek — vagy diverzáns.

— Ne vicceljen már megint ezekkel a dolgokkal, kedves Steiter úr — mondotta rekedten és kedvetlenül lekonyult kalapja alól a görbehátú ember. — Mit ugrat, a kettő, úgyis tudom, egyet jelent!

Steiter sötéten nevetett.

— Magukkal, piszkos kapitalistákkal és reakciósokkal az a baj — mondotta és gúnyoros képét mutatott kétségbeeséssel forgatta a szürke, süllyedt ég felé — hogy nem akarják megtanulni az épülő szocializmus ideodalógiáját. A fészkes fenét jelent ez egyet. Ne legyenek már annyira begyulladva, tanulják meg maguk is a süket nagy dumát.

De itt még a rettenthetetlen, maszek-természetű osztályidegen is óvatosan körülnézett. Ez a beszélgetés az Ady utcai villamos megállónál folyt le. Ajánlatos volt óvatosan viselkedni, mert már megszilárdultak Szilárdiék és Nezvál elvtárs nagyban nyálazta a szocialista törvényesség fonalát, amint azt a kommunista « simli » megszabta.

— Semmi közöm az ilyen felelőtlen beszédekhez! — tiltakozott csendes hangon Mikesi és sulya kalapját még lejjebb húzta arcába.

Látszott rajta, hogy a legszívesebben gyalog indult volna Pestre, hogy a zabolátlan szájú Steitertől minél előbb megszabadulhasson.

— Magának többet kell tanulnia, Mikesi úr — mondotta Steiter konok, sötét vigyorgással. Széles, fehér fogait úgy villogtatta barna, stuccolt bajusza alatt, mintha harapni készülne. — És igenis, magának mindehhez köze van. Mert a saját életéhez, igaz-e, Mikesi úr, mindenkinek van valami köze, még a dicső szocializmus építése közben is. És aki ma nem tanul, az még legvacakabb ügyeihez sem szagolhat hozzá. Ma már nincs úgy, mint a régi, átkos világban, hogy ez a rend vagy az a rend. Megmondta Kádár elvtárs, a Magyar Szocialista Munkáspárt vezére, nőjjenek hosszúra a hiányzó körmei, hogy a szocialista igazság csak annyi, hogy mindent hozzámérnek érdekeikhez. Ami jól jön nekik, az helyes, az jó, ami meg belerondít számításukba, az rossz,

az bűn. Hát ez elég egyszerű, nem? Ajánlatos tehát szemmel kisérni az érdekeiket. Például itt Szondy-Dániában. Hogy tud maga ügyelni a szájára, ha nem tudja, minek is nevezze a spaléta mögé bújdosott Varjassyt. Nézze, Mikesi úr, ezt jól jegyezze meg: az emigráns a hóhemség teteje, a marxista nagyduma szerint. Csak azokat a magas-kommunista palikat lehet emigránsoknak nevezni, akik külföldre pucoltak, hogy ott a marxista-leninista, vagy sztálinista okulást hírdessék. Jegyezze meg, a dicső moszkvaiak, azok igen, azok mind emigránsok voltak, essen le a mandulájuk és a heréjük. Egyszerre. Tudhatná ezt maga is, Mikesi úr, hiszen olyan bőven jöttek vissza, hogy az már nemcsak az oroszból, hanem a rosszból is sok. Na, most figyeljen ide, Mikesi úr, Ha tehát Varjassy a spaléták mögé elbújdosva, megmaradt továbis marxista-leninistának, akkor, köpjön szemen, ha nem emigráns. De ha a spaléták mögötti bujdosás közben kiszakad belőle a komcsi gyökér meg kötél, akkor már ne merje emigránsnak hívni, mert előbbutóbb magát köpik szemen, Mikesi úr. Szóval tanulja meg, öreg fiú, hogy aki elpucol a népi demokráciából, az már nem lehet tisztességes kommunista, hanem horthy-fasiszta lesz, imperialista ellenforradalmár, nácisváb, tehát azt nem lehet, csak azért, mert sikerült a határ másik oldalára jutni, emigránsnak nevezni. Az ilyet diverzánsnak kell szidni. És ha valaki a spaléta mögé elbújva lesz horthy-fasiszta, imperialista ellenforradalmár, vagy náci-sváb, azt sem szabad emigránsnak tisztelni, hanem csak diverzánsnak. Hát most már érti?

— Maga egyszer csúnyán bajbakeveri magát, Steiter úr! — intette fejcsóválva Mikesi. — Még engem is felidegesít. Ne is mondjon nekem ilyesmiket. Nem komoly dolog az ilyen beszéd. Annál meg sokkal szomorúbb az egész dolog, hogy viccelni lehetne rajta.

És tüntetően elfordult. Mintha a villamost kémlelné. Mikesinek igazán ajánlatos volt ügyelni szájra-szóra-suttogásra. Tudta ő azt nagyon jól, hogy többszörösen osztályidegen elemnek számít.

De, hiába, ezt a maszekot nem lehetett elhallgattatni. Megkerülte Mikesit és újból szemben állt vele. Mintha robbanó düh hajtaná, olyan lázasan beszél:

— El ne felejtse hát, Mikesi úr — magyarázta a reggeli, párás hidegben kékülő-zöldülő hórihorgas osztályidegennek — ha maga a lakatgyárban egy diverzánst emigránsnak vagy pláne egy emigránst diverzánsnak mond, akkor standapé elárulja belső, titkos gondolkozását. Tulajdonképen saját magát adja így kézre, mert elárulja, hogy benső meggyőződése szerint az emigránst tekinti diverzánsnak és a diverzáns a maga legtitkosabb meggyőződése szerint nem is diverzáns, hanem emigráns. Szóval ha ezt nem tudja, ha nem figyel a beszédére bent az Elzettben, a saját szavaival köt hurkot a nyakára.

Mikesi hideglelős arccal lépett a közelítő sárga villamoskocsi felé. Tudta, a villamoson már nem lehet beszélni. Az bizonyos, gondolta magában, elege van mindkét szóból. Sem az emigráns, sem a diverzáns kifejezést többé nem fogja használni. Még véletlenül sem.

A szabad beszédnek ma sokkal nagyobb ára van, semmint használni lehetne.

VARJASSYRÓL PEDIG KIDERÜLT, hogy mégis csak diverzáns lett a spaléták mögött bújdosva. Úgy vedlette le kommunista bőrét, hogy szinte látni lehetett az elviselt varjassybőrt a Szondy utcában. Ugyanis csinos utcai botrány közben történt meg a kommunista bőr levedlése és még más fejlemények is napvilágra kerültek.

De azt sem lehetett mondani, hogy mindez a Szondy-utcaiak bátorítására szolgált.

Az eseményről való beszámoló Gáli Bélától származik. Gáli Béla látta, hallotta, mi történt és ő is mesélte el. A halálosan beijedt könyvelő Molnárné sufnijába hívta össze azokat, akiket megbízhatónak tartott, hogy mint értékes adományt barátsága jeléül átadja a tájékoztatást. És Szondy utcai értékelés szerint azt meg is kellett becsülni, ha Gáli Béla valamit elmondott.

Gáli Béla a 7-ben lakott, az Előd utca sarkán, éppen szemben Varjassyékkal, akik a 8-ban laktak. Igen udvarias, barátságos ember volt. Ritka szőrzetű, tésztaarcú, pocakos ember. Szürke, aggódó szeméből három gyermek nézett ki, három osztályidegen kisleány. Meg a Szuhanek szomszéd révén kapott könyvelői állás a kéngyárban. Ha szólt, halkan és bocsánatkérően beszélt. Hiszen nem tagadhatta, hogy a Horthy-korszakban számvevői állást kapott a városházán és egy nemzetvédelmi keresztet a vitézi széktől. Felvidéki születésű lévén, valamikor a lévai templomtoronyra, mint diák kitűzte a magyar zászlót. Ezért a csehek kirúgták az iskolából, Magyarországon pedig kapott egy számvevői állást és egy nemzetvédelmi érdemkeresztet ugyanezért a cselekedetért. Majd az érdemkeresztért kapott másfél évet ugyancsak Magyarországon. És ugyanazért a cselekedetért ugyanazt a számvevői állást, amit az elkövetésért kapott, ugyancsak az elkövetés tényéért elvették tőle.

Sokszor félhónapig nem hallották egyetlen szavát sem. Hanem csak a köszönését. Steitertől származott az a megállapítás, hogy Gáli olyan reakciós imperialista, aki már nem is él, nem is beszél, hanem csak köszön. Pedig közben barátságosan mosolygott is mindig, ha valakivel találkozott. Vékony szájjal és olyan kimerülten, mintha ez a halvány mosolygás hatalmas megerőltetésébe kerülne. Vöröscsipkés, bátortalan és bánatos szeme maga volt az állandó és befejezhetetlen önkritika. Igaz, meg is volt a jutalom, könyvelői állást kapott. Valamikor békében, még a harmincas évek közepén került ide, a Szondy utcába, amikor az állástalan értelmiségnek rosszabbul ment, mint a melósoknak és egy munkástelepi kétszoba-konyhás lakás jelentette a különbejáratú menyországot. Erre ugyanis akkor már meg lehetett nősülni. Gáli Béla idenősült a Szondy utcába. Aztán a Szondy-utcaiak büszkén ott látták ünneplő feketében, kistelekiben, nemzetvédelmi csingilingijével a mellén minden városi ünnepségen. Néha még rendezgette is a sorokat indulás előtt. De látták a Szondy utcai kis kertben is trikóban, amint ásta a virágágyakat, vagy öntözött nyári estéken. Végigélte köztük az ostromot. Látták azt is, hogyan vitték el a nemzetvédelmi kereszt miatt. Szóval idenőtt a Szondy utcába. Ismerték jól és tudták, ha ez a rémült, bűntudatos osztályidegen nagynéha megszólal, akkor mérget vehetnek arra, amit mond. A Szondy utcában mindenki esküdött rá, ha Gáli Béla valamit elbeszél, nem tesz hozzá semmit a történtekhez. Legfeljebb elvesz belőle.

Legfeljebb elhallgatja belőle azt, ami a három kisleányának és a kéngyári könyvelői állásának árthat.

Tudósítása már csak azért is hiteles, mert éppen Varjassyékkal szemben lakik. Ha az Ady utca felől jöttünk, akkor Varjassy lakott a baloldali Előd utcai sarkon, Gáli a jobboldalin.

Bevallotta, hogy a függöny mögött leselkedve, a konyhaablakban hallgatta ki Hunyec és Varjassy összecsapását.

Mindez három nappal ezelőtt, pénteken történt.

HUNYEC MINDENNAP REGGEL NYOLCKOR INDULT A KERÜLETI RENDŐRSÉGRE. Néha előbb benézett Goldmann banyához. Ha előző este nem tudott az öregasszonnyal beszélni. Ilyenkor mondta el Goldmanné, hogy mi újság van a Szondy utcában. Gáli Béla éppen ki akart lépni az ajtón, amikor óvatosan előrepillantva látta, hogy Hunyec ott áll a 8 előtt és éppen pászintja, húzkodja kezén a barnabőr keztyűt. Gáli Béla mindennap a nyolc-óra-kettős villamost vette igénybe, amint finoman szokta kifejezni magát, mert semmit sem bízott a véletlenre. És nem igaz, hogy az épülő szocializmus országában semmiben sincs rendszer. Mert még az Ady-utcai 43-as villamos is meghatározott rendszer szerint közlekedik. Csak ki kell tapasztalni. Meglátva Hunyecet, gondolta, jobb, ha visszahúzódik, mintsem hiábavaló módon felhívja magára a rendőrszázados elvtárs-úr figyelmét.

Nem jó már korán reggel osztályidegen elem látványával terhelni egy rendőrszázadost.

Így történt, mesélte Gáli, bevallja, hogy a konyhaablakhoz sietett, miután feleségét, akiről tudják, hogy kissé túlságosan érzékeny és ideges, bezavarta a szobába és a függöny mögül figyelte, mikor tűnik el Hunyec rendőrszázados elvtárs-úr az utcáról.

Akkor lepődött meg először, amikor látta, hogy Hunyec rendőrszázados elvtárs-úr belép ugyan a 8 kapuján, de nem Goldmanné oldalára kanyarodik, hanem Varjassyék ajtaja elé megy.

Ekkor egy kissé ki is nyitotta a konyhaablakot.

Így aztán nemcsak végignézte, hanem végig is hallgatta a két elvtárs találkozását.

Hunyec bekopogott az ajtón. Valaki, mondja Gáli kikukkanthatott az ajtón, mert Hunyec hátralépve a lépcsőről, szalutált az ajtó felé.

És várt.

Aztán kinyílt az ajtó és csodálni való dolog, de így történt, mondja Gáli Béla, Hunyec százados elvtársurat nem engedték be az ajtón.

Pedig Hunyec százados elvtárs-úr nagy lendülettel fel is lépett a lépcsőn.

VARJASSY ÁLLTA EL AZ ÚTJÁT, VARJASSY ÁLLT AZ AJTÓBAN. Görbe termetét kihúzta és két karját széttárta. Így fogózkodott az ajtófélfába. Szóval, udvariatlanul elzárta a százados elvtárs-úr elől az utat. De Hunyec sem hátrált és erőszakosan ott feszült felfelé, az ajtóhoz vezető háromfokú téglalépcső legalsó fokán. Viszont Varjassy sem engedett. Szilárdan állt a küszöbön, kopaszos fejét lehajtva a felfelé ágaskodó elvtárs felé. Varjassy görbített nyakkal bámult reá, mint a nagyothallók szokták, jegyezte meg Gáli. Pedig tudomása szerint Varjassy Károlynak igen jó hallása van.

De Hunyec százados elvtárs-urat, úgy látszik, egyáltalán nem zavarta ez a különös helyzet, mutatott rá óvatosan a jelenet fonákságára Gáli Béla és idegesen megigazította gondosan összedrótozott szemüvegét. Bár, tette hozzá azonnal kínos precizitással, az ilyen szituáció igazán méltatlan egy olyan magasrangú és nagybefolyású, közhivatalt betöltő funkcionáriushoz, mint Hunyec százados elvtárs-úr. Éppen ezért, az ő egyéni és szerény véleménye az, ha kiváncsiak reá, fejtegette a volt városházi számvevő, a nemzetvédelmi kereszt volt tulajdonosa és bűntudatos osztályellenség, hogy Hunyec százados elvtárs-úrnak olyan mondanivalója volt, ami a közvéleményt is érdekelte. Tehát egyéni és nagyon szerény véleménye szerint Hunyec százados elvtárs-urat nem lepte meg a méltatlan szituáció. Ellenkezőleg! Igazi dialektikus módszerrel egyenesen kihasználta. Mert kérem, Hu-

nyec százados elvtárs-úr elvi üzenetet adott át az öreg Varjassynak, amiből mindenki tanulhat. Az üzenet olyan közérdekű mondanivalókat tartalmazott, hogy direkte a Szondy utca füle hallatára kívánta enunciálni. Ezért nem tágított. És nem hallgatott el.

Hanem onnan beszélt a lépcsőkről. Egy tapodtat sem engedve.

— Utolsó, pökhendi csibész ez a Hunyec! — morogta indulatosan a sufni sötétjében Steiter.

Gáli ettől a durva megjegyzéstől valósággal elgyengült.

— Kérem — tiltakozott elvékonyodott hangon — nem szeretném, ha bárki is azt a benyomást nyerné szerény beszámolómból, hogy Hunyec százados elvtárs-urat méltatlan színben kívánom feltüntetni. Éppen most jelentettem ki, hogy Hunyec százados elvtárs-úr nagy politikai koponya, aki még a Varjassy által teremtett méltatlan szituációt is arra használta fel, hogy szóljon a Szondy utca közönségéhez. És higyje el, kedves Steiter kolléga, nem pökhendi Hunyec százados elvtárs-úr! Csak annak látszik. Higyje el, kérem — igyekezett a maszek nyers nyilatkozatát enyhíteni Gáli Béla — az alacsonytermetű embereknek már ilyen a természete. Nem tehetnek róla...

És aztán, mesélte tovább a kéngyári könyvelő, a százados elvtárs-úr határozottan baráti tónusban ezeket volt szíves mondani Varjassy Károlynak: Már régebben át akartam jönni, elvtárs, de gondoltam, hagyjuk, ne zavarjuk Varjassy tatát a gyászában. Rövid kezét barátságos mozdulattal és pedig határozott, felülről lefelé bukó lendülettel Varjassy lecsüngő kezébe akarta bújtatni a százados elvtárs-úr. Közben direkte baráti hangzattal így beszélt tovább: De ez már túlzás, tata, amit maga csinál. Nem kell magának bújkálni! Nahát! Én mondom magának, minden rendben van. Mehet vissza a munkahelyére is, rendbe tettünk mindent. Becsületükre legyen mondva, a Ganzban belátták, hogy hibáztak. Nem volt könnyű, az igaz, mert nemcsak a fia miatt voltak maga ellen feljegyzések illetékes helyen, hanem amiatt is, hogy az ellenforradalom után maga, Varjassy elvtárs, nem segítette eléggé a termelés beindítását. Végeredményképpen az üzemi pártszervezet azért utasította el a maga átigazolását a Magyar Szocialista Munkáspártba. Ráadásul az alapszervezet döntését már jóvá is hagyták. Mindezt csak azért mondom el magának, hogy lássa, nem volt olyan könnyű a maga dolgát rendbe tenni, Varjassy tata. Dehát most már minden rendben van. Egy olyan öreg harcost mint magát, Varjassy elvtárs, végeredményképpen nem lehet azért félreállítani, mert a fia megkergült és bolondságokat csinált. Tegnapelőtt volt a kerületi pártházban bizottsági ülés, amely a maga ügyével foglalkozott. Elmentem én is. Kinyitottam a kis pofámat. Ismer, Varjassy elvtárs! Mi, régi kommunisták, nem hagyjuk el egymást. Végeredményképpen ez elvtársi kötelességünk. Hát, öregem, most már minden rendben van. Még Épületi elvtárs is engedékenynek mutatkozott, mikor a maga ügyéről volt szó. Azt mondotta, közölje hát Varjassy Károly elvtárssal, hogy a munkásmozgalom olyan öreg harcosának mint ő, közöttünk van a helye, akármi is történt szerencsétlen családjában.

Itt, állította Gáli, ismét a barátkozás félreismerhetetlen mozdulatát végezte kurta kezével Hunyec százados elvtárs-úr és pedig Varjassy Károly keze körül. Baráti mozdulattal meg is paskolta Varjassy mozdulatlan, csontos-göbös ujjait. De Varjassy veszettül konok maradt. És igazán, még erősebb kifejezésekkel is lehetne illetni magatartását, ha elgondolja az ember, hogy Hunyec

rendőrszázados elvtárs-urat milyen nemes, elvtársi szándékok vezették. Varjassy Károly egyenesen bántó módon viselkedett. Egyszerűen nem fogadta el a keze körül lebegtetett elvtársi jobbot. És egy kukkot sem válaszolt. Hunyec elvtárs-úr mindezzel nem törődött, hanem tovább beszélt. De olyan hangosan szólott, állapította meg Gáli, hogy bizonyosra veszem, tudatni kívánta a Szondy utcában mindenkivel mondanivalóját. Magam is csak azért merem mindezt a szomszédoknak elmondani, mert gondolom Hunyec százados elvtárs-úrnak nem volt szándékában mindezt titokban tartani. Nagyon jól tudjuk, hogy a Magyar Szocialista Munkáspártnak éppen az olyan hűséges öreg harcosokra van szüksége, mint maga, fatakám, tréfált Hunyec százados elvtárs-úr. Mi a kipróbált proletárok pártja vagyunk. Mi vagyunk a tősgyökeres munkások, Varjassy tata! Ma mindenki munkásnak mondja magát, de éppen ezért a tősgyökeres munkásoknak a dolga, hogy munkásöntudatra, kollektiv érzésre, fegyelemre és harciasságra neveljék a munkásosztály soraiba bekerült új pacákokat. Ebből is láthatja, Varjassy tata, hogy a párt és az állam vezetői milyen körültekintéssel és a szocialista törvényesség milyen megértésével járnak el. Igy értékeli a párt a régi harcosokat. Hát hogy hagynánk el magát, Varjassy tata. Most láthatja a maga ügyében is, öreg, hogy a párt vezetői milyen körültekintéssel járnak el és a szocialista törvényesség igazságot tesz. Nezvál elvtárs megmondotta, hogy a jószándékú, de megtévedt dolgozókkal szemben mind az állam, mind a párt a szocialista törvényesség alapján nem a megtorlás, hanem a megnyerés politikáját alkalmazza, fatakám. Mi, öreg kommunisták értjük egymást. Látja, akármilyen rossz fát tett a tűzre a maga fia, nem kell azért végeredményképpen magának bújkálni.

Ebből a szép szónoklatból fontos dolog derült ki, amit még eddig nem tudtunk, figyelmeztette a lényegre Gáli Béla hallgatóit. (Akik valóban hallgatók voltak, mert Molnárné sufnijában álldogálva csak hallgattak és Steiter dühös kijelentése óta egy szót sem szóltak.) Tehát nemcsak a munkájából, hanem a pártból is kitették az öreg Varjassyt. Elég súlyosan bűnhődött az öreg a fia miatt, tette hozzá tárgyilagos rokonszenvét kifejezve az óvatos, volt köztisztviselő. Erről senki sem tudott a Szondy utcában. Varjassy a fia halála óta senkinek sem panaszkodott, nem is igen beszélgetett, bizonyosan restelte, hogy a párt bizalmát, pedig milyen hűségesen dolgozott a pártért, a fiú gyerekes meggondolatlansága miatt elveszítette. De az is lehet, vallotta be Gáli, hogy mindez már nem is érdekli az öreget és nem bánja, akármit is csinálnak vele. Kérem, biztosította a hallgatóságot, tudom én, mit beszélek. Varjassy direkte úgy viselkedik, mintha öngyilkosságra készülne. A válasza is, meg kell mondani, direkte öngyilkos beszéd volt. Hiába, nem szabad egy tényleges rendőrszázadossal így beszélni! Higyjék el, nem is tudom kellőképen viszszaadni a szavait. Olyan vakmerő hangot használt.

Aztán erősen megválogatva kifejezéseit, így mondta el Gáli Béla Varjassy válaszát: Már talán kinyithatom a pofámat én is? Ezzel a gorombasággal kezdte válaszát az öreg. És mondhatom, jellemezte a szituációt Gáli Béla, úgy pillantott le hosszú orra mentén Hunyec százados elvtárs-úrra, mintha puskacső lenne bibircsókos orra és mintha az orra végén díszlő bibircsók lenne a célgömb a puskán. És higyjék el, szomszédok, Hunyec százados elvtárs-úr még akkor is baráti arccal és baráti szóra várakozva tekintett fel az öregre. De Varjassy szomszéd a politikai öngyilkosok módján viselkedett, tessék elhinni. Szemét, mint célzás közben szokta az

ember, összehúzta, szétálló bajusza még jobban felborzolódott. Aztán meg oldalt nézett és megnézte magának Hunyec kezét, nyitott tenyerét, amely az öreg jobb keze mellett matatott. Ettől Hunyec olyan gyorsan eldugta kezét a köpenye zsebébe, mintha Varjassy valamit tett volna a kezével. Annyira bántó és kifejező volt Varjassy nézése. És még mindezek után sem szólt egy szót sem Hunyec százados elvtárs-úr. Csak várta, hogy Varjassy válaszoljon. Aztán Varjassy meg is kezdette válasz-beszédét.

Megjegyzésre méltó volt Gáli Béla szerint és ezt sietett pótlólag közölni hallgatóságával, hogy mindeközben megjelent Varjassy mellett a keskeny ajtóban Varjassyné is. Igyekezett férjét csillapítani. De a precíz Gáli Béla azt is leszegezte, hogy az rá sem figyelt az asszonyra. És amikor az öreg elkezdett beszélni, Varjassyné befogta a fülét. Képzelhetik, miket mondott az öreg. Rossz volt hallgatni is. Tiszta öngyilkossági beszéd volt, higyjék el szomszédok.

És innen aztán semmiféle biztatásra, kérésre sem vállalkozott volna az óvatos, volt köztisztviselő arra, hogy szóról-szóra elmondja miket is válaszolt Varjassy Hunyecnek. Újból és újból elismételte viszont, hogy eddig is csak azért közölte az egész találkozás menetét, mert meggyőződése szerint Hunyec százados elvtárs-úrnak kifejezett szándéka volt, hogy mindenki vegyen tudomást abszolút elvtársi magatartásáról. De azt, amit Varjassy erre mondott, már sem kollegiálisnak, sem elvtársinak nem lehet tekinteni. És el sem lehet ismételni szóról-szóra.

Éppen ezért Gáli Béla csak általában jelezte, hogy mi is történt a továbbiakban. Varjassynak igen rekedt volt a hangja, azonban egyáltalán nem lehet azt mondani, hogy ez a rekedt hang halk is maradt. Az öreg

ordítva beszélt, amikor kihírdette a lépcső tetejéről, hogy vele kapcsolatban, illetve neki mit is csinálhat Épületi elvtárs, a városi párttitkár. Amikor ezt kifejtette több, általánosan ismert, azonban különlegesnek mondható, munkástelepi kifejezéstől sem idegenkedett Varjassy szomszéd, amit nem lehet reprodukálni. És Varjassy néni, tette hozzá a rendkivül figyelmes kéngyári könyvelő, most már nemcsak a fülét fogta be, remegő kezét fülére szorítva, hogy egy hang se hatolhasson be, hanem még a szemét is behunyta.

Varjassy pedig így folytatta a lépcsők tetejéről, a küszöbről elhangzó beszédet: És egyáltalán, ha már új pártot szerveztek, miért nem hagyjátok ki Épületit? Mit értek azzal, hogy új a párt, ha ez a beképzelt csirkefogó, Épületi, a régi marad és benne marad? Mi a fenét keres egy szocialista munkáspártban ez a sztalinista jabránc és zabráncs. A kopasz Rákosi még kopaszabb talpnyalója. Hát látod, Hunyec, ez a te barátod, az Épületi! Majd kibabrál ez még veled is! De én átlátok rajta! Megmondhatod mindenkinek, én üzenem, hogy nem teszem be a lábam abba a pártba, amelyikben ez a büdös-banka bent van.

Gáli Béla esküdött rá, hogy Hunyec százados elvtárs-úr még ekkor is barátságosan viselkedett. Ugyanekkor már látható volt, hogy erősen felindult, hiszen a párt egyik köztiszteletben álló vezető tekintélyéről ordítozott ilyen minősíthetetlen módon és hangon az öngyilkos beszédű Varjassy. De az is látszott, Hunyec százados elvtárs-úron, hogy direkte féltette Varjassyt, mert legyintgetett, hogy csendesítse. Először kelletlenül, de még nevetett is a rendőrszázados elvtárs-úr, hogy tréfára fogja ilymódon a dolgot. És a legyintgetéshez elővette a köpenyzsebbe dugott barna bőrkeztyűs kezét is. Ezzel is figyelmeztetni akarta Varjassyt, hagyja már abba.

Mindent elkövetett, hogy észretérítse Varjassy szomszédot. És manapság, szomszédok, az időben érkező, jóindulatú figyelmeztetés aranyat ér. (Steiter szerint Gáli Bélának, aki köztisztviselő volt a városházán, soha egy gramm aranya sem volt és így a hasonlatot csak képletesnek lehet tekinteni. Honnan is tudhatná egy volt városi számvevő, mit ér manapság az arany? A nemzetvédelmi kereszt, amiért büntetendő népellenes bűnösnek és fasisztának nyilvánították, bronzból készült — a legjobb esetben.)

Hunyec százados elvtárs-úr tehát megpróbálta lecsendesíteni Varjassy Károlyt. Baráti szándéktól vezettetve így szólt hozzá: Csak azért ne dilizzen be egészen. Én szeretem magát, fatakám, és marha mázlija van, hogy éppen nekem tálalta ki ezt és nem másnak. De jegyezze meg, fatakám, nem teszi jól, hogy pont Épületi elvtársat szidja. Még előttem se tegye, még az én jelenlétemben se használjon ilyen szavakat Épületi elvtársunkkal kapcsolatban. Épületi Ernő elvtárs mindig is jó kommunista volt, még ha néha merev is volt. Tudjuk, hogy sokan formalistának tartják, de az végeredményképpen csak azért van, mert oda van a pártért. Ezt jó lesz tudomásul venni, fatakám! Nézze, mi szeretjük magát, mert maga végeredményképpen régi harcos, de azért így nem lehet beszélni, mert egyszer majd valaki a központban köpi be, hogy miket mond, aztán megint bajba kerül a nagy, büdös pofája miatt. Már a párt miatt sem szabad így beszélni Épületiről. Kádár miniszterelnök elvtárs megmondotta: a Magyar Szocialista Munkás párt Lenin tanítását hirdeti, és csak az lehet tagja, aki elfogadja Lenin programját, a nagy Lenin dicső tanításait. Szóval, aki demokráciát meg szocializmust akar. Ha Épületi elvtárs elfogadja a párt programját és ha most küzdeni akar a független, szabad és szocialista Magyarországért és

Kádár miniszterelnök és főtitkár elvtárs ezt lehetővé teszi számára, akkor maga mit pofázik itt? Éppen maga akar kavarni?

Varjassy válaszát megint csak körülírással tolmácsolta Gáli Béla, az óvatos kéngyári könyvelő. Mert tudósítása szerint erre Varjassy megmondotta áperte, öngyilkos őrültséggel, hogy mit fog tenni a párttal, illetőleg a pártra, illetőleg Épületi elvtárssal. Sőt Kádár elvtárssal is. De magával Hunyec rendőrszázados elvtárs-úrral, ha a szájával még sokáig csinál itt, az ő ajtaja előtt, huzatot.

Ez már igazán sok volt, törölgette homlokát Gáli Béla és hangja egészen berekedt. Én ilyet a régi fasiszta-hitlerista idők óta a párttal kapcsolatban és a magyar nép nagy tanítómesterével kapcsolatban nem is hallottam. Akkor is iszonyodtam az ilyen, igazságtalan beszédektől és csak azért nem szálltam szembe azokkal, akik ezt mondották, mert mindig elnyomott kisebbségben voltunk, mi, számvevőségiek. A fogalmazásbeliek dzsentri szervuszszakszervezetével nem lehetett bírni. Hiába, na, ők voltak hatalomban.

És a kis társadalmi kitérő, az óvatos kis önigazolás és önkritika után így folytatta a beszámolóját Gáli Béla:

Erre aztán Hunyec százados elvtárs-úrban is eldőlt a borjú. Rászólt az öregre, hogy elég volt ebből a félőrült száj-jártatásból. Mire Varjassy különbejáratú utasítást adott Hunyec rendőrszázados elvtárs-úrnak, jóindulatával ilyen gonoszul visszaélve, hogy hova is bújjék el szégyenében. Amiért újból felvette ezt a gyilkos, ávós uniformist. Az erősebb kifejezéseket azért emeli ki, mentegetőzött Gáli, és drótozott szemüvegét is levette, mert ezzel kívánja bemutatni, ha Hunyec rendőrszázados elvtárs-úr erősebb hangon adott választ, azt Varjassy ízléstelen, durva kifejezései teszik érthetővé és indokolttá.

Bár, és az óvatos és halálosan beijedt Gáli itt a másik oldalról szükségesnek tartotta közbevetni, a tárgyilagosság kedvéért meg kell állapítani, mindez valószínűleg a legkedvesebb fiát veszített ember őrjöngése volt. De Hunyec százados elvtárs érthetően már erre sem lehetett tekintettel, hiszen sokkal magasabb érdekek forogtak most kockán. És ha Varjassy, megengedi, a fia halála miatt érzett fájdalmában ezt nem is látta be, Hunyec tudta jól, védeni kellett a fontos, államrezónos érdekeket. Hunyec százados elvtárs-úr akkor már igen felizgatta magát. Rettentő dühbe jött. És ezt a hallgatóság el is hitte. Mert ha Gáli Béla egy sztahanovista céljutalomért sem ejtette volna ki a száján, még Steiter Nándor, Horváth László és a saját felesége, valamint a teljesen megbízható, nyugatos házastárs Molnár Istvánné előtt és még a legtávolabbi sufni sötétjében sem, a kerítések és falak mögött mindenki csak úgy hívta Hunyec Ottót, hogy a « csizmás hörcsög ». Olyan indulat robbant mindduntalan Hunyec Ottóból, mióta a századosi csizmát hordta. Gáli szépítette ezt, ahogyan tudta. Hangoztatta, hogy még ebben a fene feszült pillanatban sem akart rosszat Varjassynak. Sőt jótanácsot adott ilymódon szólva: Jobb lesz, fatakám, ha visszabúvik a lyukába, ahonnan most előjött. És jó szorosan csukva tartja azt a büdös nagy pofáját! Mert jól jegyezze meg, tatukám, maga csak addig marad egészséges és szabad madárka, ezen a száraz Szondy-ágon, amíg szorosan összezárva tudja tartani a becses csőrét. És ha magának ez nehéz, majd tartjuk mi, drága, öreg fatakám! Amiért most már nem vagyunk sztálinisták, a nagy pofákat még be tudjuk fogni!

Gáli Béla részletes leírása szerint itt Hunyec Ottó százados elvtárs szükségesnek tartotta a pisztolytáskát tüntetően megigazítani. Mintha csak úgy véletlenül odébb rántotta volna a derékszíjon, hogy jobban kézügybe essék. Úgy látszik, töprengett fennhangon Gáli, Varjassy megértette, hogy a marcona, de kitűnően végrehajtott katonai mozdulat mit jelent. Egyet-kettőt hariskolt és kis ideig csak a pisztolytáskát nézte. Aztán kiadósat köpött Hunyec rendőrszázados elvtárs-úr szépen kiglancolt csizmájának az orra mellé. Éppen csak elhibázta. Ami után károgó hangon kijelentette: Hát az mán igaz, hogy ti nem is vagytok sztálinisták, mert azokban erő volt, öcsém. Oda is van már az erő, meghalt Sztalin. Ti meg, a sipisták és hamispisták, ittmaradtatok. Ti csak voltatok leninisták, aztán sztálinisták, meg rákosisták, de ma kádáristák vagytok és holnap meg azok lesztek, amit felülről valaki más parancsol nektek. Csak egy a fontos nektek, hogy beletek a helyén maradjon, Mert ti haspártiak vagytok közönségesen, nem szocialista pártiak. Éppen te, te Hunyec Ottó, te pofázol, a sztálinisták ellen. Te, aki tiszt voltál az államvédelminél Rákosi Mátyás idejében, Gerő Ernő idejében. És most is az vagy. A rangodat is Rákosiéktól kaptad! Hát te pofázol? Ismerjük mi egymást. Hagyj engem békében. Eridj a fenébe. Engem nem rezzentesz be azzal a stukkerral sem. Öreg vagyok én már hülyének.

Gáli Béla beijedt tárgyilagossággal így folytatta a beszámolóját: Hunyec Ottó erre nevetni kezdett. De most már amolyan hivatalos nevetéssel.

— Hát milyen is a hivatalos nevetés? — epéskedett Steiter.

— Hát ahogyan a rendőrségen szokás — mondotta kellő megfontolás nélkül a félénk köztisztviselő.

És utána hosszan hallgatott. (Bizonyára azon vizsgálódott magában, lehet-e kellemetlensége abból, amit a rendőrségi nevetésről mondott.)

De mivel mindenki más hallgatott, lassan el kellett kezdeni a tudósítás folytatását.

Hunyec százados elvtárs-úr akkor már igen elkedvetlenedett. Ami Gáli Béla szerint nem is csodálható. Hiszen még közönséges ember sem állta volna szó nélkül azt, amit Varjassy mondott. Nem egy százados elvtárs-úr! Erősen megnézte az öreg Varjassyt és ezeket mondotta neki: Maga, fatakám, nem is tudja, milyen dilis alak. Ne is jöjjön a pártba. Magával már ugyan nem sokat veszít a párt. Látja, megmondom magának, a többieknek is ez volt a kifogásuk, hogy maga mindig sokat problémázgatott. Ez is ott volt a feljegyzések között.

És, Gáli Béla szerint, akkor felemelte kezét és Varjassy mellét megbökte: Ezért nőhetett fel a maga házában egy ilyen fiatal huligán!

Varjassy egészen falfehér lett akkor, ismertette a részleteket lelkiismeretesen Gáli.

Felemelte két görbe kezét és kiáltozni kezdett: Piszok hóhérok, mészárosok vagytok! Egy húszéves kölyök mellét szétveritek géppuskával. A tiszta szívit is, Hunyec Ottó...

És vinnyogva egyszerre sírni kezdett az öreg. Gáli jól látta, mert akkorra már kisütött a nap és a reggeli köd teljesen eltisztult a Szondy utcából. Világosan lehetett látni, Varjassy öreg, ráncos, barázdált arca vizes lett. Gáli szerint a nagyszájú ember egyszerre szétesett. Taknya-könnye folyt. A szétugró bajusz fogta fel. Arról csepegett.

Ilyen pontosan elraktározott minden részletet a napsütéses Szondy utcában történt jelenetből bűntudatos agyában Gáli Béla.

Hiába, félelmetes memoriájuk van a képzett köztisztviselőknek.

HUNYEC SZÁZADOS ELVTÁRS ÚR PEDIG igen méltóságteljesen és szigorúan kezdett mutatkozni, bizonyította Gáli Béla. Az első lépcsőről fellépett a második lépcsőre és nekifeszítette domború termetét az öreg, síró embernek. Varjassy be is látta, hogy helytelen Hunyec százados elvtárs-úrral ellenkezni és a határozott fellépés következtében úgy eltünt a kis előszoba sötétjében, mintha Hunyec belökte volna. Pedig Hunyec csak fellépett a lépcsőn. Hunyec százados elvtárs-úr nem is követte az öreg Varjassyt, hanem csak a második lépcsőről beszélt hozzá. Megintette Varjassyékat, amit minden józan és higgadt igazságérzetű ember indokoltnak is talál azok után, ami Varjassy Misivel az ellenforradalom idején történt és azok után, amit az öreg most elmondott. Egyet ajánlok maguknak és ezt különösen magának ajánlom, Varjassy mutter. Huzza le a cipzárat az ura pofáján, mert ezt az ellenforradalmi hangot sokáig nem fogom tűrni az én utcámban.

Azonban az öregasszony sem mutatkozott okosabbnak, mint a férje. Eddig sápadtan-kábultan hallgatott, de most válaszként úgy csapta be az ajtót, hogy Hunyec majd hanyattesett a lépcsőről. Pedig mindössze három lépcsőfok vezetett a munkástelepi lakásokhoz. Abból is minden lépcsőfok egy sor tégla csupán. És Hunyec százados elvtárs ur nem is állt, csak a második lépcsőfokon.

Mégis, erősen kalimpált Hunyec Ottó. Rövid egyenruhás karjai kapkodva kaszálták a levegőt, hogy fel ne boruljon.

Ami feltűnően kínos és mulatságos jelenet lehetett.

Hiszen még Gáli Béla beijedt tárgyilagosságu beszámolójában is említest nyert.

V.

HÉTFŐ ESTE NÉHÁNYAN A 2 ELŐTT ÉS A KERÍTÉS MÖGÖTT ÖSSZEVERŐDTEK. Már kitapasztalták: a 2 kapujából nagyszerűen oda lehet látni a 6 elé, azonban Goldmanné hiába csavarja a nyakát a 8-ban, még az utcára nyíló konyha ablakból sem láthat a 2 elé. A fekete pobjeda ugyanis nem sokkal ezelőtt újból megjelent és nemcsak Szilárdi osztályvezető elvtárs, hanem valami más kommunista nagyfejű is kászmálódott kifele a kocsiból. A kocsit azonnal elküldötték. Irkovits Piri vakmerően kint állt az út szélén és onnan mondogatta, hogy mi is történik.

— Látják — mondotta muzsikáló hangján — azt hittük, hogy kampec-doloresz a csizmás hörcsög, aztán ma már zaba-estét rendez.

A többiek erre méginkább visszahúzódtak a 2 fala mellé. Megrettentette őket Irkovits Piri vakmerősége. Hunyec betegségéről eddig senki sem mert hangosan beszélni. Három hete már, hogy ezzel zaklatnak mindenkit a munkástelepen. A kerületi nyomozók kisegítést is kaptak. Központi, riasztóan és pimaszul erőszakos nyomozók járják a házakat. Különösen a fiatal férfiakat firtatják, hol voltak azon a szerda éjszakán. És még az sem elég nekik, ha az asszony bizonygatja, hogy férje ott feküdt mellette az ágyban, egész éjszaka.

Eddig mégis csak suttogva mondották ki, hogy: Megfázott... És közben mindenki felfelé pillantott, mint Steiter. Mert ezzel jelezték, hogy nem akárhol, hanem az ablakban fázott meg Hunyec Ottó. És mindenki elégedetten vigyorgott hozzá. Csodálatos módon, bár senki sem mert a február 14-re virradó éjszakáról beszélni, mégis mindenki mindent tudott, még a legapróbb részleteket is, hogy például Hunyec Ottón nem hagytak mást, csak a zoknitartóját és a zokniját. Nem csoda, ha megfázott. Hunyecet lopva hozták haza reggel, nem is vettek észre semmi különöset a Szondy utcaiak. De estére már mindenki tudta, hogy mi történt éjjel a rendőrségen. És mikor másnap kétszer is megállt a 6 előtt a kommunista Jánosi doktor autója, már azt is tudták, Hunyecnek alaposan megárthatott az akaratlan domborítás az ablakrácsokon.

És ami igaz, az igaz. Nem lehet kellemes februári éjszakán az ablakrácshoz kikötve mezítelenül domborítani. A csizmás hörcsög állítólag olyan merev és béna volt, mire hajnalban leszedték a magasföldszinti ablakrácsról, mintha nem is élő ember, hanem fából faragott szobor lenne. Kik tehették, senki sem tudta, mondta, de az emberek fejében keresztnevek forogtak, néhány futballistát bevittek és eltüntettek. A legtöbb még itt járt-kelt, mert a politikai rendőrök faggatózhattak, nyomozhattak, kellemetlenkedhettek, de senki sem beszélt. Senki nem tudott és nem hallott semmit sem. Goldmann banya is hiába járta a lakásokat. Még a kacér-fehér Gyebnárné sem mondott neki semmit. Talán nem is tudott. Ugyan ki állt volna vele szóba?

A kertek alatt kióvakodott az Ady utcába még Gáli Béla is és sápadt kiváncsisággal beosont hátulról a 2 udvarára. Éppen a legrosszabbkor, mert a 6 elé ismét autó érkezett. Sápadozó borzongással hallgatta, hogy most állt meg egy tátra-kocsi a 6 előtt. Egyenruhás, magasrangú rendőrtiszt szállott ki a kocsiból. Gáli a fejét sem merte volna kidugni a ház sarkától, amint a többiek tették. Hanem pisszegve odahahívta Molnárnét a fal mellé. Molnárnéval odajött Piri is és tájékoztatták a bátortalan exköztisztviselőt, hogy a kocsi a kerületi kapitányság tátrája volt és a rendőrtiszt, aki Hunyecékhez ment be, Princz elvtárs, a kerületi rendőrség vezetője. Ezredes.

Molnárné jól ismeri. Nemcsak azért, mert Molnárné a Fő téri Közértben szolgál ki és ott mindenki megfordul. Már régebbről ismeri Princz ezredest. Hiszen Princz ezredes elvtárs eddig nem is volt közfogyasztó. November után került a telepre, csoda nagykutya lehet, mert a Közért központjából telefonáltak Csasztócinak, hogy Princz ezredes elvtárs különleges kiszolgálásban részesítendő. Ugyanis eddig a kivételes boltban vásárolt, de mivel most kihelyezték a kerületbe, Princz ezredes elvtárs nem kívánja tovább ezt a jogát, amelyben a párt részesítette érdemeiért, tovább is igénybe venni. Persze a kivételi és kiviteli boltból is kirugták — mondotta Molnárné és a vállára vetett kabátot egyszerre összefogta magán.

A gyülölet didergette. Valahányszor a gyülölet forrón elöntötte, mindig fázott. És ha Princzet meglátta úgy fázott, hogy vacogott a foga. 1949-ben Princz Jenő kihallgatta, még az Andrássy ut 60-ban, hogy hol van a férje és leveleznek-e egymással? Molnárné férjét hat hónapig «kezelték» Princzék az Andrássy ut 60-ban. Vitéz volt s a segédje feljelentette.

Erre Princz bizonyosan már nem is emlékszik. De a göndörhajú, szúrósszemű, meggörnyedt, barna asszony sohasem feledi el, hogy a férje hasát forrasztólámpával égették. Aztán őt hurcolták be. Mert a férjének sikerült nyugatra szökni és nem tudták felakasztani. Most is didergett. Alig tudta folytatni. Már be is mutatkozott a Közértben.

Csak Csasztócival beszéltek ketten az irodában. Csasztóci még akkor is sápadt volt, amikor Princz Jenő ezredes elment. Mindenből extrát kell neki adni, aki egyszer is olyan árut ad, amiért panaszt tehet, mondotta Csasztóci, az magára vessen... És Molnárné tudja, Csasztóci ugyan párttag, de nem rossz ember. Alaposan

megijeszthette Princz rendőrezredes, hogy ilyen fehér és ilyen goromba lett. Így hát nemcsak extrát kellett adni, hanem félre is kellett tenni Princz ezredes elvtársnak.

— A pobjedában pedig — folytatta a tájékoztatást Pirike — ketten jöttek máma este. Jól láttam őket. Az egyik Szilárdi elvtárs, azt már ismerem, de a másikat még senki sem látta a Szondy utcában. Szilárdi elvtárs ugyanazt a városi bundát viseli, mint régen, úgy látszik, még a bundát sem huzták le róla a horthy-fasiszták és az imperialista ellenforradalmárok.

— Igaza van, Pirike! — mondotta a félhomályból felmerülve Steiter. — Jóestét, Gáli ur! Hát maga is kimozdult a barlangjából? Na, képzelje csak, ezek a nyugatról uszított ellenforradalmárok micsoda kontár munkát végeztek! Még a bundát sem nyírták le erről a hízottképű Szilárdi elvtársról!

AZTÁN EGYSZERRE VALAMENNYIEN ELNÉMULTAK ÉS AZ UTCA FELÉ FORDULTAK. A Szondy utca páratlan oldaláról Varjassy jött át a 2 felé az úttesten. A kapuban Fercsek Ádámné, a Fercsek fiú, Mikesi Sándor, Ördöghné és öt vagy hat gyerek csoportosult. A Horváth gyerekek éppen a léckerítés még ép oldallécén próbáltak lépkedni ég felé emelt, egyensulyozó kézzel. Egyszerre nagy csend lett, csak a gyerekek önfeledt sikongatása ujjongott, amint lesték, leesik, vagy nem esik le a középső Horváth csemete, a Laci.

Nem tudhatták, mit akar Varjassy.

Hiszen nemrégen még kommunista volt.

Varjassy hosszú alakja görnyedten közeledett. Belépett a 2 kis előkertjébe. Akkor látták, hogy papucsban jött ki az utcára. Mintha csak sétálni indult volna.

De amint közéjük ért, bajusza alól dühösen förmedt a társaságra.

— Elment a józan eszük! Mit zsizsitélnek, gyülésznek itten. Goldmanné ott tremolínózik, rezeg az ablakban már egy félórája, hogy micsoda zrí van a 2 előtt. Nem tudtok a feneketeken bent maradni, amikor tudjátok, hogy kucsera-vacsora van máma?

Erre aztán a sötétedő kis előkertből kámforrá váltak az emberek. Egyszerűen eltüntek. És pedig úgy, hogy senki az utcára ki sem lépett.

Csak a három Horváth gyerek ordított a 2 előtt. Éppen Valikát, az egyik Gáli kislányt oktatták, hogyan kell a kerítésen egyensúlyozva haladni, mikor Goldmanné a hevenyében magára kapott kabát alatt füstölögve megérkezett. És mivel Gáli Vali éppen akkor nagyot kalimpálva lefordult a kerítés éléről, olyan sivítás, sikítás tört ki a három fiúból, hogy bármelyik mozdony megirigyelhette volna. Goldmanné mohos, fekete arcát gyanakodva forgatta az ablakok felé, de még az ablakok is csukva voltak és még csak lámpa-világ sem égett bennük. Sem Fertsekéknél, sem Mikesiéknél. A másik oldalon, az 1-ben Kürti póstafelügyelő és Ördöghék lakásán már kigyújtották a lámpákat. De a 2 olyan kihalt és sötét volt, mintha nem is laknék senki a 2-ben. Valika viszont hangosan panaszkodott a fiúkra, a Horváth fiúk nem maradtak adósok és azonnal Goldmanné körül kezdtek fogócskázni. Ajánlatos volt a kerítés mellé állni, mert a három Horváth csemete sok felnőttet képesztett el ravasz csínyekkel, rohamokkal és éretlenséggel. A sarok felől pedig éppen akkor fordult be papucsában csoszogva Varjassy.

Egy pillanatig megállott Goldmanné előtt és rábámult kitágult szemzacskóiból előágaskodó, barna szemével a vénasszonyra.

— Szabadság, Varjassy elvtárs! — mondotta Goldmanné.

Varjassy morgott valamit. Aztán egyszerre világosan és érthetően megszólalt:

— Későn jöttél, Stefi! — És elégedetten hozzátette: — Látod-e, hogy a srácok legázolták a kertek közt a kerítést?

Goldmanné gyanakodva méregette szomszédját.

— Látom! — mondotta dühösen. — Olyan lett a Szondy utca, mintha tele lenne patkánylyukakkal.

Varjassy bólogatott. Többízben is. Svájci sapkát hordott a papucshoz az öreg.

— Társadalmi tulajdon! Így mondottad, igaz? Hát ez a társadalmi tulajdon! Mindenki ott bújik, szökik, ahol tud.

Goldmanné olyan sziszergő szemmel bámult rá, mint egy vén macska, amely elől elszökött a zsákmány. Fenyegetően mondotta:

— Beszélek majd Dávid Jánossal, hogy csináltassa meg a kerítéseket. Majd akkor egyszeribe tudjuk, ki hová jár paktálni!

És mohos, ráncokkal és vastag, fekete szőrszálakkal bevonalazott arca macskaalakú tömpén nyomult közelebb Varjassyhoz. De Varjassy ismerte már vagy negyven éve Goldmannét, nem volt szándéka vitába elegyedni vele.

Csak nem hagyja kikérdezni magát!

EGYSZERŰEN HÁTAT FORDÍTOTT A VÉNASSZONYNAK, akinek a szemében sárgán égett a kiváncsiság, a kutatás mohósága. Átvágott a páratlan oldalra. Hogy véletlenül se Goldmann banyával tegye meg a néhány lépést a 8-ig. A páratlan oldalon ballagott az Előd utca felé. Már esti félhomály tágult-borult a Szondy utcában. Így csak akkor vette észre, amikor eléje ért, hogy az 5-ben, a foghíjas, ővig érő kerítés mögött ott

áll, halálfejarcát a sűrűdő estében fürdeti s légszomjával viaskodik Kölyü Péter.

Ilyenkor már megkezdi kimerítő harcát a levegőért és van úgy, hogy még éjjel kettőkor is ott áll a kerítést markolva.

A levegőn.

Varjassy morgott valamit, amit jóesténak is lehetett venni.

Hörögve Kölyü is hökkentett valamit levegő-harapdálás közben.

Amióta Varjassy Hunyeccel társult a Szondy utca feletti párturalomban, nem beszéltek sokat egymással Varjassy és Kölyü. Templompadkoptató — intézték el egymás között a Szondy utcai párttagok Kölyüt, ha szóba került. És mindhárman megegyeztek abban, Hunyec, Goldmanné és Varjassy, hogy Kölyü vak, nem lehet megszabadítani a vallásos fityfenéktől, szent finci-francoktól, ami tulajdonképpen nem más, (jól megjegyezték a kerületi pártotthonban), mint félelem. Ugyanaz, mint a babona. Sokat gúnyolódtak Kölyü Péteren. Ők hárman vallástalanok voltak, hiszen a párt vezetésébe csak megbízható marxisták kellettek, olyanok, akik nem válnak félelmek játékszerévé. Hunyec meg is tagadta Kölyüt. Politikai rendőrnek nem is volt jó ajánlólevél egy ilyen templompadkoptató komasága. Márpedig komák voltak, ezt nem lehetett a Szondy utcában letagadni. Hunyec keresztapja volt Kölyü fiának. Hunyec persze annál bőszebb dühhel ordította, hogy a látványos templomi ceremoniákkal őt ugyan nem lehet megtéveszteni. Annál inkább ordított, mert egynéhány látványos templomi ceremonián ő maga is résztvett. Tanács Milit is csak oltár előtt kapta meg s nem úgy balkézen. A Kölyü gyereknek meg keresztapja volt. Hát érthető volt, hogy amikor az orosz tolmácsa lett és az új karrier lehetősége felcsillant, Hunyec igyekezett véget vetni a Kölyüékkel való komaságnak. Ebben Kölyü Péter nem akadályozta, sőt segítette. A komaság savasodva megromlott és maró, gyűlölködő ellenségeskedéssé vált.

A Szondy utcában ez nagy ritkaság volt. A szegény embernek az a méltósága, hogy nem veszi tudomásul az asszonyok csípi-csókáját, hanem önállóan és függetlenül él. Az asszonyi karmolásokkal komoly férfiember nem foglalkozik. A Szondy utcában inkább az asszonyságok kaptak hajba. Valamirevaló férfi nem követte őket. A férfiak a sok károló, pletykázó, a gyermekhaddal tapsikoló, kavarodó, karmoskodó fehérnép között is közönyös és jóindulatú barátságban maradtak egymással.

Kölyüék és Hunyecék között éppen fordítva volt.

A férfiak dördültek össze és az asszonyok maradtak jóbarátságban.

VI.

A LAKÁSOK A TELEPEN EGYFORMÁK. Két szoba, konyha, egy kicsiny, tenyérnyi előszoba és kamra. A deszkából épített közös reterát hátul áll. Az udvar végiben. A Hunyec lakást valamikor, régen, még Hunyec apja kapta. Hunyec Matyi tréfás emberke volt. Kistermetű, de rátarti. Volt is tekintélye a gépgyárban. A telepen sok MÁV gépgyári szaktárs lakott. Jó szakmunkások voltak, mind önérzetes emberek. Tudták, mit ér tudásuk és kezük munkája. A fiú, Ottó, már nem tudott szakmunkássá felvergődni. Nem ügyetlen a fiú, mondotta az Ángyásinál poharazgató Hunyec, védelmezve és szidalmazva egyszerre az egyetlen csemetét, de nincs kitartása semmihez sem. Tudjátok, az a baj, a mai fia-

tálok nem akarnak megszolgálni a szakmáért..., borongott Hunyec Mátyás, amikor a fiatalokról került szó és mások is így panaszkodtak vagy tán dicsekedtek éppen. Hunyec Ottó előbb borbélynak tanult. A kapitányság mellett, a Gimpelnél kezdte, de a puhakezű mester nem bírt a kemény és akaratos legénykével. Egy ideig csak eltűrte szerelmes kirándulásait. Aztán egyszerűen kitette őkelme szűrét az üzletből. Hentesnek ment el és a Wébernél dolgozott vagy egy évig. Ott meg az egyik segédbe belevágta a nagykést. Alig tudta Wéber elintézni, hogy ne legyen a késelésből rendőri ügy. De Hunyec Ottóból sem lett hentes és mészáros. Wéber kidobta és ezután a Gaubek tánciskolában lett törzsvendég. Ott surblizott, táncolt minden héten kétszer. A nagy legénynek már nem volt kedve piszkos munkához, nem akarta a hurkatöltögetést folytatni. Anyja akkor már betegeskedett. Hát kikönyörögték az öregnél, Matyi bácsinál, hogy kereskedősegéd lehessen a fiúból. Egy jó szakmunkás fiából vizesnyolcas! Szégyenkezett is eleget Hunyec Matyi ebben az időben. Az asszony gyógyíthatatlan betegsége, a fia gyógyíthatatlan állhatatlansága miatt erősen megfogyatkozott tréfás jókedve. Így került be végül az általános fogyasztásiba Hunyec Ottó, ahol az öreg telepi szakiknak a szakszervezet révén befolyásuk volt. De ott is ahelyett, hogy előbbre jutott volna, visszatolták az indulatos, méregzsák legényt a pulttól a raktárba. Ahol senkivel sem gorombáskodhatott. A Szalay utcai általános fogyasztási fiókban lett amolyan kifutó és raktári tedd-ide-tedd-oda. Hát ezt sem lehetett sokáig kiállni. Most már az öregek miatt sem, mert a Szalay utcai szövetkezet nem volt messze a Szondy utcától és minden szomszédasszony pontosan értesült a Hunyec gyerek szövetkezeti, viselt dolgairól.

AMIKOR KÖLYÜ PÉTER ELVETTE AZ ALSÓNÉMEDIBŐL VALÓ KÁNTOR GYULA LEÁNYÁT, Böskét, az egész falusi rokonság beszekerezett a Szondy utcai lakzira. Az egyik kocsin megjött Kántor Böske unokahuga is, a csinos-fitos, sudár-szép Tanács Mili.

Kölyü Péternek akkoriban Hunyec Ottó volt a legjobb pajtása. Hunyec révén jutott el a Szondy utcába is és így ismerte meg Kántor Böskét az epreserdei majálison. A két öreg, Kántor Gyula, meg Hunyec Mátyás ugyanis testi-lelki jóbarátok voltak. Kölyü lakodalmán viszont Hunyec találta meg a maga « ideál »-ját, ahogyan a dalárdisták azidőben azt a leányt hívták, akit el akartak venni feleségül. Hunyec Ottó azonnal meg akart nősülni. És a nyulánk, fitos, csinos Tanács Mili sem ellenezte a mielőbbet. Akkor aztán, mikor látták, hogy nincs mentség, összefogtak az öregek a telepről, az összes szakik és bekönyörögték Hunyec Ottót a gépgyárba. A biztos kevés és a nyugdíj jó alapozás volt a gyors nősüléshez. Csak nem tanulhatott már szakmát, inaskodáshoz már öreg volt. Igaz, ő maga sem vállalkozott volna rá. Így hát bekerült ott is a raktárba. Hozd-ide-vidd-oda küldönc lett belőle a gépgyárban is.

Ottóék előbb együtt laktak az öregekkel. Hunyec Matyiné betegsége mind súlyosabb lett, kellett a kisebbik asszony a házba. Gyerek meg csak nem jött és így elég is volt a két szoba, konyha. Elfértek. Tanács Milinek nemcsak a szépségét, de a szívét is fehér, gyengéd kalácstésztából gyúrták. Szépen megfértek. Aztán eltemették Hunyec Matyinét. Utána, mintha vezényszóra menne, az öreg is hamarosan elpályázott az újtemetőbe. Megörökölték a 6-ban a lakást mindenestől. Jó is volt, hogy megörökölték, mert bizony Hunyec Ottó hetvenkedő nagyhangjával csak az indulatot emelte mindenütt, a fizetését nem.

MIKOR AZTÁN VÉGÜL HUNYEC OTTÓ FELPENDÜLT ÉS KOMMUNISTA LETT, egyenesen és egyszerre rendőrszázados, a Szondy utcában mindenki azt várta, hogy, na, most Hunyecék is elköltöznek a Szondyból. Ahogy ez akkoriban mindenkinek kijárt, aki jóba volt Rákosiékkal. Miért éppen Hunyecnek ne jutna bankárok, vagy méltóságos urak volt villájából? Hunyec tett is egy-két olyan kijelentést, hogy már nem sokáig szívja a büdöset a Szondy utcában. De a kommunizmusban is bebizonyosodott a régi szabály, hogy az erősebb kutya harap. Hunyec Ottó Budán kívánt magának egy kisebbfajta villát, szép kerttel, ahol az asszony egy kis zöldséget, hagymát, retket, salátát s miegymást termelhet. Azonban a ruszki már nem tudta protezsálni. Zeromszky akkorra már eltűnt a feneketlen Oroszország irányában és még csak nem is válaszolt, amikor Hunyec Szlama dyida, nagyapa, ékes nyelvén panaszos leveleket írkált utána. Kifelé ugyanis Hunyec Ottó rendőrszázadosságával semmi baj nem volt, de befelé olyan vasfal mutatkozott előtte, amibe egypárszor fájdalmasan beleütötte a fejét. Hamarosan be kellett látnia, arról, hogy ezt a vasfalat a maga erejével áttörje, szó sem lehet. Igen, kapott rangot, egyenruhát is, extra cipőt és mindent, ami járt, de aztán ott volt a pártban, az ÁVO-ban a belső vasmag és az azt mondotta neki, hogy kuss és coki. Mintha mindig ugyanazzal az emberrel találkozott volna, olyan egyforma volt a párt, az ÁVO, majd a minisztérium belső magja. A vasmag. Százados volt, parasztfiúkat képzett ki az egyik laktanyában, őrszolgálatra küldték, embereket szállított be éjszakánként, de ha fontosabb csomagot kellett behozni, ahhoz hozzányúlni már nem volt szabad. Hanem át kellett adni a bentieknek. Azok pedig fene nagy legények voltak. Nem volt ajánlatos velük ujjat húzni. Szeretett volna más

beosztást kapni, mert maga is érezte, éppen csak lóg az államvédelmi külső szervezetén és így soha semmire sem viszi. Még a vallatáshoz, a bunyózáshoz sem engedték közel. Kisebb pacákokat megpofozhattak, eljátszadozhattak velük, még vallathatták is őket. De ha érdekesebb eset jött, akkor megkapta a jelzést: törékeny, érintetlenül kellett behozni őket. Ezeknek a kikészítése már nem az ő dolga volt. Igaz, nem is bírta a kikészítést. Talán azért nem vették be maguk közé. Míg a Szondy utcában mindenki azt hitte, nagykutya, addig Hunyec jól tudta, hogy bent az ÁVO-nál, milyen megkötött, láncoskutya.

Így történt, hogy itt maradtak, a Szondy utcában. Mert amikor már nagyon sokat okvetetlenkedett a jobb lakásért, végre közölték vele, hogy egy Pozsonyi-utcai, negyedik emeleti tizszobás lakást kiutaltak neki, meg egy alezredesnek. Társbérletként.

Ez még 1946 elején volt.

De ebbe aztán Mili nem egyezett bele.

A FEHÉRBÖRŰ TANÁCS MILI a lakásügyig nem szólt semmibe sem bele. Úgy gondolta, hogy a munka, a pénzszerzés a férfi dolga. De a lakás, hangoztatta, már az asszony ügye. És hiába magyarázta Hunyec, olyan hatalmas lakás az, amiben kényelmesen elférnek. Mili ósdi, falusi, alsónémedi észjárása nem tudta elképzelni a közösködést. Ha házat nem tudsz szerezni, mondotta egyszerű és fellebbezhetetlen kuláktempóval, akkor miért menjünk másik helybe partájnak? És amikor Hunyec homályos célzásaiból megértette, hogy ráadásul közösködni is kellene valaki más családdal, többé hallani sem akart a költözésről és még csak meg sem nézte a lipótvárosi lakást. Méghogy ő más után takarítson, azt nem élik meg!... Itt a 6-ban, a maga ura, mindenkit

ismer, mi a baj a Szondy utcával? Talán még cselédszámba is vennék. De ha nem is tennék, akkor is valami lusta, délbenébredő nagyságával csuknák össze, aztán figyelhetné, hogy a henye nagysága mit dugdos a háta mögött a sarkokba...

Mikor pedig Hunyec is kaphatott volna önálló lakást az újonnan épült ávós házakban, laktanyákban, akkor már Mili úgy kijózanodott férje újraságából, hogy egyszerűen hallani sem akart a költözésről. A falun nőtt, alsónémedi asszony a sarkára állt. Ennek nem lesz jó vége, mondogatta Hunyecnek, akármilyen fene nagyfejű ember is lettél. Még ha tisztet is csináltak belőled, százados urat, akkor sem megyek ki innen. Ez a mi világunk és majd ha téged kidobnak a nagy tisztségedből, ami nem jár neked, akkor abból a lakásból is kitesznek, mert az éppenúgy nem jár neked, mint a századosság. De innen a Szondy utcából nem zavarhatnak el. Én nem bánom, csak kalézolj a politikában. Ez a férfiember dolga, de ha lakásról van szó, az már az asszonyemberre tartozik. Én innen el nem megyek...

Hunyec jól meghányta-vetette ezt a kérdést magában. Számításba kell venni, hogy Tanács Mili nem volt csúnya asszony még ebben a korban sem. Hunyec magában azt is beismerte, sok igazság van abban, amit mond. Hát nem tapasztalta ő maga is, hogy a minisztériumi vasmag milyen idegen szemmel néz rá?

Így maradtak meg Hunyec Ottóék a Szondy utcában. Csak új szaletlit építtetett Hunyec és bekerítette a maga kertjét. Olyan nagyságos épület lett a szaletliből, hogy grófi filagóriának is beillett. Szinte abban laktak nyáron. Ott folytak a zabaesték is nyaranta. Különösen azóta, hogy sikerült az osztályellenség Binder fényképészt kicseréltetni a megbízható Gyebnár Károly államvédelmi nyomozóval. Most már az osztályidegen elem nem láthatott bele a gyomrukba. Közben változtak az idők is és egyszerre kezdte Hunyec észrevenni, hogy politikai trükknek sem rossz a Szondy utca. Akkoriban mind több szó esett a kikülönített funkcionáriusokról. Azok a fölényes és gőgös minisztériumiak, akik a negyvenes évek végén olyan vasmag-klikket alkottak, kezdtek dörzsölőzni a munkástelepi századoshoz, aki, nem vitás, valódi proletár-tiszt. A pártbürokraták ezidőben kezdtek Hunyec Ottóval barátkozni. Előbb lekötelezően, aztán tüntetően. A helyüket ugyan nem voltak hajlandók átadni, még akkor sem, de egyszerre elmúlt hidegen bámuló és folyton firtató fölényük, amivel eddig kedvetlen arcuk megtelt, ha eléjük került. Most már leültették, titkos, hivatali butykosokból itatták, cigarettával kínálták. A kikülönített pártbürokraták igyekeztek népszerűsödni a valóban törzsökös, proletár funkcionáriusok között. És ilyen tősgyökeres proletár példánya volt a pártnak és a rendőrségnek Hunyec Ottó százados.

Ha most kér villát, talán már kapott volna. De Hunyec nem volt ostoba ember és tudta, hogy mitől döglik a légy. A Szondy utca egyszerre igen érdekes és értékes lakóhely lett. És amikor esténként vaskos udvarlással nekiállt Milinek, hogy a most rügyelő másodvirágzás hevületében udvarolgasson neki, míg a kigyulladó asszony lassú megadással tiltakozott újonnan tanult módijai, disznó szokásai ellen, többször mondotta, több ész van itt, mint egy századosban...

Ami nagy elismerés volt.

Tekintve, hogy egy rendőrszázadostól származott.

És Hunyec Ottótól.

SZILÁRDI GYURI ELVTÁRS VISELKEDÉSE volt a legjobb mutatója ennek a változásnak. Szilárdi elvtárs igazán nagykutya, annak a zárt vasmagnak a kellős kö-

zepéből való. Minisztériumi osztályvezető, biztonsági főnök, szóval nagykutya. Jártak Milivel budai villájában, a Szabadság-hegyen. Ezt a villát kapta meg. Cakkpakk. Lepedőstül. Ruhástól. Ülőtrónussal együtt. Alig győzték Milivel végiglátogatni a szobákat. Még egy szinházat is találtak benne. Királyi palotának is beillett. Dúsgazdag építész emeltette magának. Nem spórolt az el belőle semmit. Bezzeg Szilárdi társbérlő nélkül kapta a villát, jegyezte meg hazafelé Mili. Látod, nevetett elégedetten Hunyec és mégis hozzánk jár, ha jót akar enni. Mert Szilárdi agglegény volt, nem volt annak még egy kutyája sem. Csak a hivatala. Szóval Szilárdi egy idő óta tényleg úgy mutatta, hogy ha jót akar enni, akkor kijön a munkástelepre, Hunyec barátjához. Erőltetve a a tősgyökeres, kültelki nyelvet, úgy mondotta: ott kajál és piál. De Hunyec nagyon jól tudta, mindez azért van, mert másnap (talán még a miniszter elvtárs füle hallatára is) ilyes szavakat ejteget: Tegnap kint voltam a munkástelepen. De jó vacsorát ettem a barátomnál, Hunyec századosnál. Kikóstoltam a melósokat. Sokat nevettünk. Igazán nagy elvtársi szeretettel vettek körül...

Szilárdi Gyuri elvtárs, mikor hozzá jön vacsorára tulajdonképpen nem Mili főztjét, hanem a népet kóstolja és másnap a fejeseknek beadja, hogy milyen jóban van a néppel.

Ezt Hunyec ravaszul mind tudta. És tudta, hogy a végén neki ebből haszna lesz. Ha ügyesen árulja magát. Úgy is, mint népet. Az is igaz, ebben Mili is tudott segíteni. Mert Mili alsónémedi főzőtudománya aztán nem volt hamisított népi. Aki abból evett, az megnyalta mind a tíz ujját. A zabaeste tehát olyan népünnepély volt a Szondy utcában, amiben jóllakott a petyhüdt pártbürokratának minden része. Szilárdi Gyuri elvtárs ráadásul ügyes ember, egyszer egyik, aztán a

másik kollégáját hozza ki a minisztériumból. Hadd lássák, népszerűsége a valódi prolik között nem csalás, nem ámítás. A vendégek, akiket Szilárdi Gyuri magával hozott, nagy lelkesedéssel és örvendezéssel bratyiztak Hunyec százados bajtárssal. Még a szépet is tették a feleségének. Úgy mutatták, mintha Hunyecék valóban nagy szívességet tennének nekik, amikor meghívják őket egyegy zabaestre, a Szondy utcába. Hunyec már először sem hitte, hogy ez így van.

Azért is jutott rá a dolog nyitjára.

Nem gondolta volna, hogy Szilárdi Gyuri elvtárssal való barátkozása ilyen érdekes politikai felfedezésre fog vezetni, mikor először hozta magával Szilárdi elvtársat a Szondy utcába.

Pofa kolbászra.

Ez egy telepi, pártszemináriumi előadás után történt, amikor a nyomdászotthonban semmi falnivalót nem készítettek. És Szilárdi Gyuri elvtárs megéhezett.

Így kezdődött a barátkozás.

SZILÁRDI NAGYKUTYA VOLT A PÁRTBAN ÉS A MINISZTÉRIUMBAN. De nem tartozott azok közé a sanyarú párt-vendelek közé, akik ideológiát ettek reggelire, ebédre és vacsorára és ettől aztán úgy jött ki belőlük a marxizmus, a leninizmus és a sztálinizmus, mint más emberől a lehelet, a köhögés, vagy másféle nyögés. Szilárdi értett a mindennapi élethez is. Szilárdi Gyurival lehetett beszélni az elmult időkről is. Sohasem förmedt az emberre, hogy erről az időről kár beszélni, mert akkor minden rothadt, átkos és káros volt. Sőt, egyszer vacsora utáni poharazgatás közben elmesélte, hogy nem volt Szilárdi Gyurka a felszabadulás előtt sem akármilyen link, gyenge ember, mint olyan sokan, akik manapság felvágnak. Szakmája volt, rendes szak-

mája. Fényképész volt. Saját műteremmel a Podmaniczky utcában. Minden pesti és budai bált az ő emberei fotografálták. Az előkelőbb bálokra maga járt ki és mivel mutatós ember volt, amikor vége volt az üzletnek, a hajnali órákban már ott keringőzött, tangózott, csárdásozott a többi meghívott vendég között. Borosan nagyokat nyerített, mikor elmesélte, hogy még Horthyt is fényképezte a vitézi bálon. Utána nagyot mulattam a vitézekkel... Az volt a nagy hecc, ha láttad volna, Hunyec elvtárs. Nem volt ott semmi baj, mindenki tegezett...

Szilárdi Gyuri elvtárs gavallér ember is volt. A vacsora előtt mindig küldött valamit, amit Hunyecné felhasználhatott a főzéshez. És nem akármit, nem valamicske semmiséget. Azt meg kell mondani, Szilárdi Gyuri gavallér volt. Hízott libát küldött, kacsát is küldött már, tyúkokat is, félmalacot is. Sőt egyszer olyan hatalmas disznósonkát hozott a sofőrje, hogy vacsora után egy hétig szelhették még belőle. Pedig abban az időben utcahosszat kellett húsért a Közért előtt sorbaállni és a végén valami mondhatatlan eredetű, büdös mócsingot vetették oda az embernek. A Szondy utcában nagy híre volt a húsnak, mert évek óta kevés húst ettek az emberek. Ezért ugyan, Hunyec szerint, csak a telepi Közért bolt hibáztatható. Hiszen az országban, másutt mindenhol van elég hús. Vagy van-e valaki, aki olvasta volna az újságban, hogy Magyarországon nincs elég hús?

Az ajándék mindig jókedvre hangolta Hunyec Ottó százados bajtársat. Nemcsak azért, mert ilymódon a zabaesték valóban nagyzabák lettek, hanem azért is, mert az ajándékok bizonyították, hogy Hunyec Ottó akaratlanul is, de a helyes utat választotta, amikor nem költözött be valamelyik budai villába, vagy lipótvárosi lakásba. Nem lett belőle kikülönített kucsera, ahogy lassan már a középkáderben is kezdték gúnyolni a párt vasmagjában levőket. Hunyec, a valódi proli funkcionárius, aki a nép között él, divatba fog jönni. Eljön még az idő, amikor behívatják és azt mondják a pártban: Hunyec százados elvtárs, most olyan emberek kellenek, akik a nép között élnek, akik nem irodahuszárok, hanem valódi proletárok. És majd akkor rajta áll.

Hogy mit fogad el.

Addig is, amilyen jól jött Hunyec Szilárdi Gyuri elvtársnak, éppen olyan jól használt Hunyecnek Szilárdi elvtárs tekintélye. Ha valakivel összeveszett, és ez Hunyec Ottónál könnyen ment, jól fogott a belügyi bürokrata. De ha más okból is volt szüksége Szilárdi Gyurira, Hunyec mindig hivatkozhatott rá. Emlegette is igen sűrűen Szilárdi elvtárs látogatásait. Nemcsak a Szondy utcában.

De a rendőrségen is.

MIVEL PEDIG A SZEGÉNY EMBERNEK SOHASEM AKAD ELEGENDŐ, ÉRDEKES LÁTNIVALÓJA, tehát leginkább a szomszédját bámulja, az utcában nem is kellett túl sokat emlegetni Szilárdi Gyuri elvtárs látogatásait. A Szondy utcában még azt is pontosan tudták, hogy minden egyes zabaest alkalmából mit küldött csomagban Szilárdi Gyuri elvtárs a csizmás hörcsögnek vacsora-előlegbe.

Csak azt kellett megtudni, hogy mi fő Mili vendégváró fazekában. Ezt pedig az asszonyok elől nem lehet eltitkolni.

Ez alkalommal már délután kolbász sistergett Hunyecék tűzhelyén és pedig nem Közért kolbász, állapította meg Szuhanekné, a daliás termetű asszonyság, Szuhanek Pál feketehajú felesége, aki ugyan mindig sö-

tét zsákruhában jár és bekötött fejjel, de mozgása, járása mutatja, a három gyerek után is derék, tagos-termetes asszony maradt. Pedig a legidősebb fiú a technikumra jár. Szuhanek Pál portás volt egykor a vegyiparban, de most már a fegyveres őrség helyettes parancsnoka. Így hát valami barátságféle van az asszonyok között. Hiszen mindketten a mai előkelőségek közé tartoznak, mert a férjeik egyenruhás tisztek lennének. Pedig Szuhanekné nem szereti Hunyecet. Meg is mondja. Mindenki tudja. Viszont sokat jár Molnárékhoz, az ablakban nevelt szegény, gyermekbénulásos leányt biztatgatja a maga módján. Mert Szuhanekné sem beszédes természetű asszony. Csak a szeme villog néha sötéten, tüzesen felizzva, mintha sok mondanivalója lenne. Nem akárkinek. A gyermekei is olyanok, ocsúsképűek, hallgatagok, mindig együttjárnak és ha valaki hozzáér a három közül akármelyikhz, a három fiú egyszerre üt, mint valami gép. A Horváth fiúk mindenkibe belekötnek, de a Szuhanek fiúkhoz nem mernek hozzányúlni.

Szóval Szuhanekné vitte a hírt Molnárékhoz és onnan terjedt tovább: kolbász sül Hunyecék tűzhelyén és pedig nem Közért kolbász, hanem maszek, helyesebben kulák kolbász.

Aminek a szagát messziről meg lehet különböztetni a szociális jóléttel töltött kolbásztól.

HUNYECNÉNEK IS EZ A VÉLEMÉNYE. Mikor Szilárdi este megérkezett, mindjárt meg is mondotta:

— Ezt a kolbászt sem a Közértben szerezte be, Szilárdi elvtárs!

Akkor már ünneplőbe öltözött Mili is. A kék selyem ünneplő ruha, amelyet úgy varratott a maga gusztusára, félig falusi, félig városi elegancia volt. Térden alul ért, de azért bokán felül, mert sokat dícsérték fiatal

korában a lábát. Ma is büszke még a karcsú bokájára és ezért a barna harisnyából is láttat valamit. Cipőt mindig olyat keres, amilyenben Alsonémediből jött el, pántos, fekete lakkcipőt. És ha nem talál, akkor csináltat. A ruha ugyan szolidan szabott, alig valami kis kivágással, de így is mutatja, hogy Tanács Mili nem hízott el annyira, hogy elformátlanodott volna. Igaz, mitől is, amikor gyerek nem volt. Haját szépen kontyba kötötte és még gazdag, erős, barna hajsátor díszítette a fejét és vette körül fehér-piros arcát. Amikor, mint most is, nevetett, csillogó, barna szeme is nevetett, nemcsak a szája. Mili olyan asszony, akin van még néznivaló. Szilárdi mindig mutatta is, hogy mennyire tetszik neki Mili néni.

Tréfásan átkarolta, úgy válaszolt.

— Hiába, maga ért ehhez, Hunyec mama. Nem szeretném magát becsapni! — és elégedetten nevetett. Magas, göndörhajú, erőszakos ember volt. Csak a dereka körül és az orra vastagodott újabban és ettől gyorsan öregedett. A szeme mutatja, hogy nemcsak ez a nyájas, tréfás ember lakozik benne. A szeme fáradt és mégis szomjasan nézelődő villogó szem.

Olyan ember volt, aki nagyon értett a hízelgéshez. Különösen értett az asszonyokhoz. Látszott, amint körülhízelegte Hunyecnét. Egyik karjával, mintha ez a legtermészetesebb lett volna, át is karolta, a másik kezével a vállát paskolta. És az asszony arcához közelhajolva kedveskedett:

— Kalocsán voltunk máma Gurugya doktor elvtárssal. És amikor visszafelé jöttünk, mondtam Gurugya elvtársnak, na, ha kapunk valami jóféle füstölt kolbászt, beütemezünk magunknak Hunyecéknál egy valódi kolbász-vacsorát. Így hát eltalálta Hunyec mama, nem Közért kolbász ez, hanem kalocsai.

Hunyecné csiklandósan nevetve tolta el magától a minisztériumi főembert.

— Jaj, lelkem, maga milyen huncut! — szökkent ki belőle a vidám és kissé sikongató falusi nevetés, amit még mindig nem veszített el. — A legnagyobb hamis ebben a bandában! Na, nem szeretném, ha lányom lenne. Felzárnám a padlásra maga elől...

Szilárdi nevetett.

— Hallja-e, Mili néni! — kiáltotta vidáman. — Csak a lányát félti!

— Azt is csak azért féltem, mert nincs! — kacagta el magát az asszony és már fordult is a konyhába.

A KOLBÁSZT NEM IS KÖSZÖNTE. Sohasem köszönte, amit Szilárdi hozott, vagy küldött. Nem tudta, hogy ilyesmi egyáltalán illendő-e kommunista világban. Hiszen köszönetet csak úri embereknek illendő mondani és azok már megszüntek. Ezek csak olyasfélék, mint a férje. Inkább ezeknek illenék köszönni, hogy a belüknek megkészíti, süti-főzi az ételt.

Aztán meg is zavarta, egészen megforgatta mindig ennek a Szilárdinak a bizalmaskodása. Hogy így átkapta egyszerűen. A fene a természetit. Olyan ez, mint a kandúrmacska, vigyázni kell rá, mert bebűzősít ez mindent. Még azt is, amihez semmi köze sincsen.

Így hát gyorsan eltünt a konyhában. De valami zavarodottság ott motoszkált a fejében. Nem volt olyan figyelmes, vigyázatos, mint máskor. A kolbászt is egy kissé túl sokáig melegítette, szinte megsütötte mégegyszer melegítés közben.

A többiek egy ideig az előszobában topogtak, szoroskodtak. Mert az előszoba olyan kicsiny volt, hogy éppen csak fordulni lehetett benne a konyha és a szoba között. Meg természetesen az udvarra nyíló ajtó között. Így a

vendégek, ha az előszobában le is vették a kabátjaikat, azt majd a fűtetlen hálószobában helyezik el az ágyon. No, majd Ottó elintézi. Telepedjenek csak be a jól fűtött nappali szobába. Ahol már várja őket a bordó, plüss terítőre készített pakli kártya. Úgyis ez a mindenük. Az ulti, meg a hasuk.

Sűrű meleg ernyesztett a nappaliban és a konyhából nehéz, fűszeres zsírszag hullámzott be, amelyet nyálfakasztóan nehezített a kolbász híre.

Négyen ültek le a kártyához.

VII.

SZILÁRDI GYURI ELVTÁRS ezalkalommal Gurugya László doktor elvtársat hozta magával vendégségbe. Láthatólag fontos ember volt. Olyan elegántos városi bundája volt, akárcsak Szilárdinak. Valami pártfőmuki lehetett. Benfentes. Kádár-pók, súgta figyelmeztetően Szilárdi Hunyecnek és kacsintott hozzá.

Hunyec elégedetten reszelte a torkát. Tudta, jelentős ember lehet Gurugya, Szilárdi sem vesztegeti a barátságot hiába. Kádár-pók. Ez ma nagy szó. Különösen a régiek között. Most folyik majd a Magyar Szocialista Munkáspártba a tagok átigazolása és az osztogatás. Ki, hova kerül, mit fog csinálni, hol építheti a szocializmust. És a szocializmust még mindig könnyebb építeni, mint például a hidakat, vagy pláne szenet bányászni.

Azért Hunyec is tartogatott meglepetést a vendégeknek. A háttérben vigyorgott, amikor Princz megjött. Meghívta Princz ezredes elvtársat is a zabaestre. Sokat füstölgött ezen magában. Aztán mégis úgy döntött, meghívja Princz Jenőt, a parancsnokát. Tudta, hogy ezzel nem fogja emelni a zabaest vidámságát és Mili sem fog

több bókot kapni a főztjéért, ha többet is kell főznie. Mert Princz az ideológusok közül való, akik még a kolbászt is Marxszal töltenék és torma helyett Lenint reszelnének hozzá. Viszont Princz Jenő doktor, ezredes elvtárs volt a parancsnoka. Még december elején helyezték ide, a kerületi kapitányság élére. És Hunyec Ottó nemcsak azért hívta meg, hogy jó pontot szerezzen Princznél, akiről tudták, hogy megkezdte újból a kerületiek káderezését. Szó sincs róla, azért is. De nemcsak azért. Hanem azért is, hogy megfigyelhesse, milyen jóban van Princz ezredes a belüggyel. Hunyec tisztában akart vele lenni, hogy mit is ér ma egy ilyen Princz, aki tulajdonképpen bukott embernek számít, hiszen az államvédelminél igen nagy kutya volt a «zrí» előtt, ahogy a rendőrségen kezdték egymásközt emlegetni az ellenforradalmat. De az ellenforradalom után Princz Jenő kibukott a központból és idetették a kerületibe.

Vezetőnek ugyan, de azt ma már (vagy még) senki sem tudta, hogy mit ér az ilyen vezető. És egy törekvő tiszt hogyan tudhatná, miként viselkedjék most ezekkel a volt nagyságokkal szemben, ha nem ismeri, milyen viszonyban is vannak Kádárékkal. Ugyanakkor került a kerületire egy volt államvédelmi nyomozó, Dedicsics. «Gavallér»-nak csufolják. Hát a «gavallér» úgy kerüli Princzet, mint az égető tüzet. Dedicsics mesélte, hogy Princzet az Andrássy út 60-ban, mikor Péter Gábor helyettese volt, csak Rettenetes Jenő cárnak becézték, mert kegyetlenebb fickó volt Péter Gábornál is. Higyjék el, mondotta az egyik éjszakai inspekción, legjobb a Princzet messze kikerülni. Dilis, mindene a börtön. Igaz, hogy most ideejtették a munkástelepre, mert az ávós fejeseket igyekeznek eldugni, de ez a Princz olyan tüzes, hogy még itt is megégeti az embert, ha a közelibe kerül. Hát mielőtt megégetné, határozta el Hunyec ma délután, jöjjön csak el a zabaestére, aztán ott majd megkomálja,

mit is ér Princz tata. Majd kiderül, ha összeeresztem Gyuri elvtárssal. Mert Hunyec is sokat hallott már Rettenetes Jenő cárról. Mindenki azt mondja, a legridegebb sztalinisták közé tartozik. Viszont, ime, mégsem ejtették el egészen! Nem megvetendő dolog a kerületi parancsnokság sem. És, ugye, mégis csak a főnöke. A nagy kérdés, érdemes-e ennél a pasasnál jó pontokat szerezni, vagy a jövőt tekintve veszélyes? Mi az érdemes és mi a veszélyes, ez ma a legfőbb szolgálati kérdés mindenütt.

Sztálin halála óta ezt senki sem tudja bizonyosan, csak az olyan magasülepű pacákok, mint Szilárdi Gyurka, de még azok sem mernek nyíltan beszélni erről. Viszont a pofázmányokra, ha két pacák váratlanul egymásba ütközik, sok mindent kiír a meglepetés. Majd meglátja, hogy harap-e még Princz, vagy csak jártatja a száját?

Azt már tudta, mindenki tudta, hogy Princz sohasem volt karhatalmi. Görbehátú, alacsony emberke volt, afféle mazna-kuka, külsőre. Az arca betegesen sápadt és szinte elbújik az igen vastag szemüveg mögött. Csak akkor lett nyugtalan az ember, amikor barna, amúgy is nagy szemgolyói egyszerre megjelentek a szemüvegben. Ami azt jelentette, hogy, na, most ránézett az emberre.

ELŐSZÖR AZ DERÜLT KI, hogy Szilárdi és Princz igen jól ismerték egymást. Szilárdi csak Jenőkémnek hívta Princzet. Princz pedig Gyurizta Szilárdit. És Princz valahogy úgy bánt Szilárdival, mint aki nemcsak szereti, hanem tiszteli is a fiatalabbat. Szilárdi pedig mintha idősebb rokona lenne Princz, akivel szemben türelemmel kell lenni. Már ez is sokat jelent, gondolta magában az első percek után Hunyec, de ezen jó lesz még morfondírozni.

Azért valami nagy barátságban még sem lehetnek,

gondolta később, amikor már elhelyezkedtek az asztalnál. Majdnem olyan a kapcsolatuk, mint a rokonság, amely még nem barátság, állapította meg Hunyec Ottó, akinek jó politikai szaglóérzéke volt, ha ideológiai képzettségével nem is nyert volna Kossuth díjat. Úgy orrintotta, hogy ez a Princz kegyelemből van a kerületin, mert nagyfejű pasas volt, de a mágnesessége már nagyon kifáradt, ezek a fiatalabb hapsik egyáltalán nem tapadnak hozzá. Ez látható és az első rundban Gurugya nyiltan meg is mondotta.

— Hogyne, jól ismerem a neved, ezredes elvtárs... — de olyan hideg elismeréssel mondotta, mintha bicska nyílott volna a hangjában.

Jól van, jól van, pacákok, örvendezett magában Hunyec. Tanulságos esténék igérkezik ez a mai zabaest.

A nagy «zrí» után ez volt az első spilás-kártyás találkozó.

JÓL JÁTSZOTTAK MIND A NÉGYEN. És mégsem csúszik a blatt, a lap, mérgelődött magában Hunyec. Mintha egy ötödik kéz bele-bele cseszett volna a kártyába. Hol az egyik, hol a másik nem figyelt a lapra. Látta Hunyec, mindegyik örömmel fizet, hogy a másiknak meglegyen a szórakozása. Hunyecben akkor nyílt ki először a gyanú, hogy talán mégis marhaságot csinált, amikor Princzet meghívta. De ha így van, vitatkozott magában és most már ő sem figyelt a játékra, akkor még jobb, mert akkor bőven lesz tapasztalni valója. Viszont az biztos, hogy így aztán nem lehet sokáig kártyázni. A kártya csak akkor ér valamit, ha úgy merül el benne az ember, mint valami langyos fürdőben.

Különösen Princz volt ideges.

Ráadásul a végén csúnyán bele is rondított a játékba. Amiért hebegve kért bocsánatot.

És levette a szemüvegét és azt tisztogatta makulátlanul tiszta, finom zsebkendővel. (Amilyennek Hunyec már nagyon régen még a hírét sem látta). Kiülő bagolyszemével közben olyan meredten bámult a szemüvegre, mintha az lett volna az oka, hogy ekkorát hibázott.

— Bocsánat, elvtársak — mondotta mélyen szóló, rekedt hangján. — Nem szoktam! Hát bocsánat. De érthető. Ma délután olyasmi történt velem, ami mélységesen felháborított. És még mindig nem tértem magamhoz...

És amíg szemüvegét kínos gonddal visszaigazgatta az orrára, fülére, addig elmondotta, hogy ma délután ki kellett szaladnia Lajosmizsére és az alkonyatban, hazafelé, az egyik szeméthegyről valaki rálőtt a kocsijára, az ablakot is átvitte a golyó, ott mehetett el az orra előtt.

Szilárdi és Gurugya kezében azonnal megmerevedtek és felemelkedtek a lankadtan tartott kártyalapok. Mintha élő-eleven fülek lennének. Keményebben fogták a kártyákat és úgy figyeltek Princzre.

Míg erről beszélt, ideges ugrálás jelentkezett Princz orra tövében.

— Képzeljétek el, elvtársak, itt, Budapest határában, a Cséri-szeméttelepen. Ha egy évvel ezelőtt történik, — mondotta keserű dühösen — kiszálltam volna és megnyúzattam volna a fasiszta bitangot. Merénylő horthy-csibészek. De most, mit tehet az ember? Vittem odébb a büdöset. Elvtársak, ha a párt nem tud tekintélyt tartani és ezek a bitangok minden fa mögül ránk lőhetnek, csak úgy, szórakozásból és aztán röhögve odébb állhatnak, mit tehetünk mi ez ellen a kerületiben? Ez nem helyszíni, nem kerületi kérdés, ezt nem a Cséri-telepen kell elintézni, per prokura. Hanem bent az Akadémia utcában, centrálisan, elvtársak. Itt kint csak az

a kérdés, hogy elég ügyes-e az ember, elkerüli-e a golyót vagy sem. De ez nem jelent megoldást. Mert ezek minden lövés után jobban röhögnek és minden lövéssel veszélyesebbek lesznek. Akár eltalálják az embert, akár nem.

Szilárdi elvtárs egyszerre valami nótát kezdett sziszeregni az orra alatt és elmerült teljesen kártyája vizsgálatában. Gurugya is az öklében álló kártyákat rendezgette, nézegette. Pedig nem most vette fel a lapokat. De hogy Princz után senki sem szólalt és a játékot sem kezdték, egyszerre csak felvetette szemét és ránézett Princzre. És Hunyec láthatta, nemhogy barátság, de még együttérzés sem igen pillant a kicsiny fekete szemből, amely óriási, duzzadtan táskás szemzacskóban ül és lapos résen át szegeződik Princz sápadt, izgatott arcára.

És nézés közben még keményebb és fagyottabb lett Gurugya barna, pofás arca.

Mert igen kövér ember volt Kádár miniszterelnök elvtárs benső bizalmasa, Gurugya doktor.

Mikor megszólalt, közömbös, hideg hangon beszélt:

— Csodálkozol ezen elvtárs? Mit gondolsz máról-holnapra vissza lehet szerezni azt a bizalmat, amit Rákosi és Gerő eltóltak a háztól, illetőleg a párttól?

Princzből kihabzott az ellenkezés, olyan forrón tiltakozott:

— Engem ezzel a link dumával nem tudtok elnémítani. Igen, én jó embere voltam Rákosinak és Gerőnek is. De ugyanakkor jó párttag is voltam. És megmondottam Münnichnek is, és most is megmondom, hogy lássátok, kivel álltok szemben: én csak akkor érezném magamat biztonságban ismét, ha Rákosi elvtárs, vagy Gerő elvtárs kipróbált és erős kezében lenne letéve újból a munkáshatalom. Én azt a taknyolódást, elvtársak, megmondom őszintén, ami most folyik, nem helyeslem. Gondoljátok, hogy fenntarthatjuk a munkáshatalmat, ha bocsánatot kérünk mindennap kétszer azért, amit ugyanez a munkáshatalom eddig csinált? Gondolod, Gurugya doktor?

Gurugya hosszú ideig csak a kártyáit rendezgette. Sorba rakta jobbról-balra, aztán balról-jobbra a 10 kártyalapot. Aztán újból ránézett Princzre, akinek nagy barna szemei szikrázó haraggal álltak az arcán. És az bizonyos, hogy Gurugya a jobb kártyás, állapította meg Hunyec, mert kövér képén semmit sem lehetett látni. A keskeny résből szeme úgy pillantott Princz ezredesre, mintha most látná először.

Hidegen vizsgálódva.

— Tudod, ezredes elvtárs, — mondotta mély hangján — ez tipikusan szektás vélemény. Tanítani lehetne. Az a baj, hogy akadnak még, akik úgy beszélnek mint te és kisebbíteni igyekeznek Rákosi Mátyás és Gerő felelősségét a régi hibákért. Ahogyan te beszélsz, ezredes elvtárs, ez megy most a szektás csoportokban. Hogy az ellenforradalom éppen azt bizonyította be, hogy a Rákosi-féle vezetés volt a helyes. Csakhogy mi nem kérünk ebből.

Hunyec egyszerre elfelejtette ravasz okoskodását, amivel Princzet idehozta. Rémülten és dülledt szemmel bámult a vitatkozókra. Hideg fújt be a hátába, pedig izzasztóan meleg volt a szobában.

Ennek a Princznek elment az esze.

ITT BE KELL AVATKOZNI, gondolta. És felnyerített, nevetett, hogy elterelje a figyelmet a beszélgetésnek erről a fordulatáról.

— Princz ezredes elvtárs végeredményképpen ugrat bennünket! — kiáltotta hangosabban, mint ahogyan akarta és csiklandósan nevetett hozzá.

Princzet azonban nem lehetett ilyen könnyen leszerelni.

Arca lappadt lett, beszívta vékony arcbőrét. És határozott mozdulattal összecsukta kártyáit. A szemüveg keretébe alig fért kimeredt szemének gömbje. És Hunyecre meredt. És ettől Hunyec azonnal beszüntette a nevetést. És magában ugyanakkor forrón átkozódni kezdett, mert megértette: nem ő használta fel Princzet a hivatali helyzet tisztázására, hanem Princz használta ki a meghívást, hogy ezekkel találkozni tudjon.

Éppen a Szondy utcában.

Hunyec hát behúzta a nyakát. Pedig amúgy is rövid nyaka volt.

És Princz úgy kezdte, mintha csak hozzá beszélne.

— Légy szíves, elvtárs, bízd rám, hogy mit mondok komolyan és mikor tréfálok. Ha ismernél, tudnád, hogy igen hosszú idő óta nem ugratok senkit sem. Ha valamit mondok, vagy csinálok, azt komolyan mondom és csinálom. Ezt láthatjátok munkámon. Ha én még ma is hűségesnek mutatkozom a párt nagy tanítói és vezetői iránt, akkor az, ha bűn is, csak bocsánatos bűn azzal szemben, amit a revizionisták művelnek, akik még ma is magyar, nemzeti szabadságharcnak tartják az ellenforradalmat és nemzeti függetlenségről, meg gyarmati elnyomatásról beszélnek egymás között. Ezzel tervszerűen összekeverik az osztályhatárokat, és a Szovjetunió ellen izgatnak. Igen, elvtársak, ti eltűritek, hogy Sztálin, meg Rákosi ellen beszéljenek az ifjúság körében és ilymódon szabadságharcosoknak mondják azokat a gyilkosokat, akik bajtársaimat a lábuknál fogva akasztották fel. És akik ma délután majdnem átlőtték a fejem. Miért nem mondod el inkább, Hunyec elvtárs, hogyan lógtál a rendőrség ablakrácsain féléjszakát. Mert ide vezet a sok duma a szocializmus jobbá tételéről, meg nemzetibbé tételéről.

Hunyecet olyan hirtelen düh rohanta meg, hogy meg tudta volna fojtani a görhes, kis embert. De az rettenthetetlen volt. Rettenthetetlen Jenő cár. Fogta Hunyecet a szemével és így folytatta:

— Gyerünk, gyerünk, elvtárs, nincs ebben szégyelni való. Nem tehetsz róla, nem a kerületi karhatalom tehet róla. Én sem tehetek róla. Csak azt szeretném tudni, mire várunk. Hát gyerekek vagyunk? Megvárjuk, amig egy szép nap felhúznak bennünket? Mert nem merünk szembenézni a dolgokkal és nem merünk őszintén beszélni még egymás között sem? Mire jó az, hogy homályosak vagyunk és szektásnak, dogmatikusnak mutatjuk be azokat az elvtársakat, akik régi tapasztalataik alapján az igazi, kommunista és egyedül biztonságos módszereket várják vissza. Miért kellett az ÁVH-t megtagadni? Miért szégyellitek az ÁVO-t? Majd akkor jöttök rá, hogy mennyire tévedtetek, ha ti is az Asztalos, meg a Sziklai, meg a Stefko sorsára jutottatok. De az egy kicsit már késő lesz, elvtársak!

Hunyec csendben vöröslött. Hiába volt házigazda, Princz maró, kemény beszédével nem tudott vitába szállni.

És elvégre ő is ávós volt.

Végül is Szilárdi szólalt meg. A küldött kolbász jogán egy kissé házigazdának érezte magát ő is.

El akarta oszlatni az ideges feszültséget, amit Princz szavai felidéztek:

— Ugyan, Jenőkém, nem azért jöttünk ma ide, hogy vitatkozzunk. Hagyd már abba. Tudom, hogy őszintén aggódsz a proletárdiktaturáért. Senki sem vonta soha kétségbe a hűségedet. De hidd el, mi is nagyon jól tudjuk, hogy mi megy végbe és hogyan mennek a dolgok. És én értem az idegeskedésedet is, Jenőkém. Eddig mindig központi poszton szolgáltál. Most vagy először

periferiális kihelyezésben. Most nem érzed magad biztonságban, mert azt hiszed, mi is, akik megmaradtunk a centrális pozicióban, csak annyit látunk, vagy talán annyit sem, mint te itt a periférián. Jenőkém, hidd el! Légy nyugodt! Megtörténik minden, ami szükséges. Ha te nem is látod esetleg...

Hunyec lassan lehűlt és kezdte megkedvelni Gurugya doktort. Mert látta az arcán, Gurugya sem kedveli Princzet. Hunyec érezte, többé sohasem fogja kedvelni fönökét és parancsnokát. Aki ilyen csúnyán becsapta. Így túljárt az eszén. Igaza van az ávós nyomozónak, a gavallér Dedicsicsnek, kerülni kell Princzet, mint az égető tüzet.

Gurugya összetolta kártyáit és vaskos kövér öklébe temette a lapokat. Felemelte a fejét és merően ránézett Princzre. A mennyezetről lógó, kissé túl terebélyes csillár fénye éles árnyékot vet a dudori, barna arcra. És az árnyékok és fények mozdulatlan kúpjai, síkjai, kemény és nem titkolt haragot rajzoltak Gurugya arcára.

— Miért jöttünk ide, elvtársak? — kérdezte nyersen, kereken. — Kártyapartira vagy dumapartira?

— Hát persze, hogy spilázni! — sietett kijelenteni Hunyec.

PRINCZ SÉRTŐDÖTTEN EMELKEDETT FEL AZ ASZTALTÓL. Ledobta a kártyákat a bordó plüssterítőre.

Most már fojtott hangon beszélt. De így talán még lázasabb, támadóbb volt a beszéde.

— Ezt a kioktatást, elvtárs, kikérem magamnak. Nem vagyok hátulgombolós gyerek. Az egész családom elpusztult a nácizmus elleni küzdelemben. Egész életemet összekötöttem a párttal. Hogy mégegyszer ilyesmi ne

történhessék a világon. És ma már ott tartunk, hogy Budapest határában rálőhettek a kocsimra. Hát ne tessék kártyázni, spilázni, ha ilyen viszonyok vannak.

Hunyec úgy látta, ha nem tesz valamit, ebből a vacsorából ugyan senkinek nem lesz haszna, csak mérge, kára. Felállt és megfogta Princz egyenruhás karját.

Csikorgó kedveskedéssel mondotta:

— Ugyan már, Princz elvtárs. Senkisem oktatott ki. Mindenki tudja, milyen klassz párttag vagy! Ülj már le, ne idegeskedj! Egy este mi is elhagyhatjuk a vitatkozást. Most jól bezabálunk, aztán holnap kisöpörjük a szeméttelep környékét. Nem kell úgy mellre szívni mindent, ezredes elvtárs. Látod velem is, hogy kitoltak február 13-án. Majd beledöglöttem, olyan hűlést kaptam. A fasiszta brigantik. De azért csak röhögök, laholok. A végin úgyis ők húzzák a rövidebbet. Tudod mit szoktam én mondani? Az döglik meg igazán, aki előbb döglik meg. Hát ehhez tartsuk magunkat.

Princz zord képpel visszaült a helyére, de látszott rajta, hogy esze ágában sincs abbahagyni a vitát. Hosszú, éles és konok arcát körülforgatta az asztal mellett ülőkön. Jaj, de nagy marha is vagyok, szidta magát Hunyec, ez a Princz is már régen juthatott valamilyen pártfejes közelibe. Én meg idehoztam. Ez addig nem hagyja abba, amig ki nem adhatja magából minden rögeszméjét.

És azt már látta Hunyec, ez is olyan párttag, aki még cserélni sem hajlandó rögeszmét. Hanem ragaszkodik a maga rögeszméihez.

Princz előrehajolt, görnyedt vállát két könyökén az asztal fölé emelte és éles, hosszú fejét nyakán előretólta. Kopasz fejebúbján sárgásan villogott a villanyfény. Egyik kezét kitárta Szilárdi felé, aki kedvetlenül még mindig tartotta legyezőszerűen összeillesztett kártyáit. És nem

nézett Princzre. Úgy tett, mintha Princz ott sem ülne az asztal mellett. Teljesen elmerült a kártyák megfigyelésébe.

— Szóval, elvtársak, azt hiszitek az a legjobb módszer, ahogy ma eljártok? — kérdezte gúnyosan Princz. — A tények — mondotta és másik kezével a kártyákra csapott, — mást mutatnak. Ti csak fogadkoztok, hogy így, meg úgy, aztán mi történik? Az ellenség röhög rajtunk. Már pedig egy jó tanácsot fogadjatok el tőlem. Nem vagyok mai gyerek. Sok-sok éve közelről látom, hogy mi történik Magyarországon. Ha ebben az országban egyszer büntetlenül lehet röhögni rajtunk, akkor végünk van. Csak idő kérdése, hogy mikor rúgnak farba. Ezeknek oda kell dörgölni. Az első röhögésre úgy visszatolni nekik, hogy attól dögöljenek. És ha nem találjátok azonnal a kormosat, akkor azzal kell véresen kitolni, aki a legtisztább közöttük. Ezt aztán megértik és kussolnak. Nem az a fontos, hogy kivel tolunk ki, hanem az, hogy a véres kitolás ne maradjon el. Hogy érezzék: van erő!

Most Gurugya is eldobta a kártyát. Na, a kártyapartinak már vége, sóhajtotta Hunyec magában. Kárvallott, dühös volt. Hunyec Ottó ugyanis kártyázni tudott úgy, mint ezek, de vitatkozni egyáltalán nem tudott ezekkel. És ebből a vitából még haszna sem lesz, mert Hunyec nem akarja a pártvezetést megváltoztatni. Inkább azt keresi, hogy találhatná ki a pártvezetés gondolatát. Azt pedig, amikor a vitában összekevernek mindent, igen nehéz megjegyezni.

Viszont éppen ebből láthatnák Szilárdiék, hogy a párt szempontjából belőle jobb ezredes lenne, mint ebből a vacak Princzből, aki csak problémázgat folyton.

Gurugya gúnyos és fölényes volt:

— Megnyugtathatlak, Princz elvtárs, van erő! És ezt

érezhetővé is tesszük. De arról nem beszélsz, elvtárs, hogy a bajokat nektek köszönhetjük. Arról nem beszéltek, hogy a munkás meg a parasztfiúk osztályöntudata, akiket már ti neveltetek, hogy eltünt. Az apáké még jobban kitartott, mint a fiúké. Mit gondolsz, miért történt ez így? Én megmondom, ha nem tudnád, mert ti Rákosival, meg Gerővel elgenyóztátok a tömegek bizalmát. Súlyosan visszaéltetek a hatalommal. Ne félj, mi megtesszük azt, amit lehet, felállítjuk most a munkászászlóaljakat, a karhatalmi, a rendőrség már elég erős. A határőrség is áll. Most jön majd a hadsereg is. De egyelőre ti mélyen hallgassatok! A szektarianizmusból és a dogmatizmusból elég volt. Én legalább is a ti helyetekben mélyen hallgatnék. Elvtársak, ti csak hálásak lehettek Kádár Jánosnak. Azok után a hibák után, amiket elkövettetek; elvtárs, például téged is átmentettünk az államvédelmitől a karhatalomhoz.

Princz sápadt, sovány arcát a szobához mérten kissé túlnagy csillár felé fordította. Két karját kitárta. Szinpadias mozdulat volt. Princz karjai pedig meglepően hosszúak. Szilárdi és Hunyec hátra is hököltek a feléjük nyújtott kéz elől. Princz ezzel azt mutatta, milyen méltatlankodással és fájdalommal hallgatja Gurugya beszédét.

— Szóval, azt hiszed, Gurugya elvtárs, hogy a munkás és parasztfiúkat mi rontottuk el és hogy az öreg prolikban, prosztókban meg lehet bízni? Hát nézd, én akkor jobban ismerem ezeket a prolikat és prosztókat. Menj csak a falura. Az alacsonyabb típusú szövetkezetek tulajdonképpen már nem mások, mint az egyéni parasztgazdaság fedezékei! Elég baj, hogy a gazdasági nyomás és a megszorítások enyhültek. Mert ti bíztok a prosztóban! Nézzétek, ezek a prosztók nem először csinálják ezt. Láttam, a románokkal szemben is éppen így

viselkedtek. Bólogatnak, a kezetekből esznek, de csak alkalomra várnak. És a torkodnak esnek, elvtárs, amint lehet. Ezeknek, Gurugya elvtárs, nem a Spanyolországban, vagy Algírban harcoló, vagy Japánban szervezkedő munkás a testvére, nem, hanem Mindszenty, meg a másik csuhás, vagy palástos népbolondító. Vagy azok, akiket ezek testvérüknek mondanak. Figyeld csak meg, az alsó káderekben az elvtársak kitérnek, amikor a vallásról esik szó. Nézd meg a kulturális eseményeket. Csupa hiba. Ti megbíztok a müszaki értelmiségben az ellenforradalom után? Mindenki nyugat felé kacsintgat. És micsoda őrültség, amit ujabban hirdettek, hogy a párttagoknak nincs több joguk, mint a pártonkivülieknek? Aztán csodálkoztok, ha a hűséges párttag úgy jár, mint Hunyec elvtárs? Miért nem mondod el, százados elvtárs, hogy mi is történt veled. Ez a legjobb bizonyíték!

HUNYEC ARCA ISMÉT VÖRÖSÖDNI KEZDETT. Most már harag hersegett benne. Mit piszkálja folyton a kerületi kapitányság elleni éjszakai támadással! Érthetné, hogy nem szívesen beszél erről. Mit tehet róla, hogy éppen ő volt bent éjszakai inspekción? Princzcel is ugyanaz történt volna. Legfeljebb a girhes nem bírta volna ki. Állandóan ezen lovagol a miniszteri pacákok előtt. Még kiábrándítja őket a Szondy utcából. Mert mi értelme lesz kijárni Hunyechez a munkástelepre, a Szondy utcába, ha Hunyec is csak annyira népszerű, hogy kikötik a magasföldszinti ablakrácsra. Nem elég, hogy látja itt a telepen mindenkinek a szemén, kiröhögik a háta mögött! Mit pofázik erről még Princz is. Majd elintézik ezt itt kint. Még csak nem is kellene a minisztériumnak tudnia ilyesmiről. Nyolc futballista srácot már behoztak a csapatok listáiról. Az első nyolcat. De mindegyre csak erről pofázni! Hát egészen bedilizett ez a

Princz? Jó, majd ha meglesznek a pacákok. Ez az első nyolc fiú még nem köpött. Ki kell azt is várni, amig köpni kezdenek. Nem is lesz nagyon nehéz. Tizenöttizenhét éves suhancok, kültelki srácok. Ismeri őket, a természetüket. Előbb szemtelenek. Aztán sápadtan vigyorognak csak. De a végén a mamáért kiabálnak. Ez a Princz még ehhez sem ért. Még a kültelki srácokhoz sem ért. Az egyikkel, egy Macsó János nevezetűvel az Apaffy térről máris úgy elbántak Princzék, hogy operálni kellett a szemét. Az egyik szemgolyóját ki kellett venni. Ez marhaság. És még ő akar állandóan erről beszélni. Legjobb, ha hallgat róla.

Többé úgysem támadnak. Az az egy szeméttelepi puskalövés! Ugyan mit számít. Még a csendőrség alatt is rálőttek nem egyszer a vonatra a srácok. Pedig a csendőrség azért más volt. És a csendőrségnek könnyebb volt! tette hozzá mindjárt, hogy még gondolatban se vétsen a marxista-leninista rendszer ellen.

Egy ötvenéves ember, hiába na, nem szereti, ha arra emlékeztetik, hogyan kapták el az őrszemélyzettel együtt a rendőrségen, hogyan kötötték pucéron fel, belül, az ablakrácsokra. Virradóra a szájtáti közönség előbb rémülettől meredező szemmel nézte, mert azt hitte mindenki, a rendőrség lógatta ki az elfogott ellenforradalmárokat. Egyenruha nem volt rajtuk, pucéron mi a különbség? Épp olyanok voltak, mintha foglyok lettek volna. Hiába könyörgött, átkozódott, senki sem mert bejönni az épületbe, hogy segítsen rajtuk. Ott lógtak közszemlére kitéve, amíg a reggeli váltás első embere meg nem jött. Piszokul kiagyalták a tervet. Félig megfagyott. Hárman még ma is kórházban vannak. Őt is alig tudta Jánosi doktor megmenteni egy kiadós tüdőgyulladástól. Most mit kell ezt állandóan emlegetni. Ki tehet erről? Ki szá-

mított arra, hogy ezek a piszok huligánok a rendőrséget meg merik támadni.

Hát egyszer ez is sikerült nekik.

Simán elvették a két álmos kapuőrtől a géppisztolyt, aztán már nekik állt a bál. És mikor őt megfogták és álmából felriadt, hiába ugrált, ledobták, kapott az egyiktől három-négy rúgást, csak még egyszer lássa meg azt a vadonatúj, fekete futball cipőt, amivel rúgdalta. Mit lehetett akkor már tenni? Tagadni sem lehet, az igaz, mert reggel elegen csodálták őket. Úgy kötötték ki az egész társaságot a magasföldszinti ablakokba, a vasrácsokra, mint régen a sonkát szokták a kirakatba. Az ablakokat azért előbb kinyitották, hogy a hideg jobban csapja őket.

És hogy teljes szőrpompájukban láthatók legyenek.

Igen, tizenegyen lógtak így a rácson és éjszaka egyik sem mert kiáltani. Azt mondották, hogy a sarkon állnak és figyelnek. És aki megmukkan, azt saját géppisztolyával célozzák meg. Nem is hallott egy mukkanást sem egész éjszaka, egyikük sem mert kiáltani. De ő sem hallatott kiáltást, míg a hajnali forgalom el nem kezdődött. Hát ez igaz. Nem lehet letagadni. Az is biztos, és ebben van valami igaza Princznek, hogy az egész ügy nem emelte a legénység önbizalmát. Hunyec is, ha rágondol, még mindig érzi azt a magatehetetlen nyomorúságot, ami ott eltöltötte, amikor az utcai villanylámpák fényében kékült, dermedezett, de igyekezett úgy fordulni, hogy rejtegesse csupaszságát.

De nem úgy kötötték a rácshoz, hogy sokat tekereghetett.

Mégis, hagyja Princz a fenébe az egész disznóságot.

Megtörtént. Kész.

GURUGYÁNAK TÖBB ESZE IS VOLT, mint Princznek. Nem harapott a horogba. Masszív képét Gurugya is az asztal fölé tólta. A csontbőr-sovány, éles arc és a dudoros, pofás arc dühösen meredt egymásra.

— Ideges, kikülönített típus vagy! — állapította meg csendesen és higgadtan Gurugya. — Az ilyen ember, mint te, Princz ezredes elvtárs, nem is lehet más, mint szektás. Én ilyen tiszta formában, mint rajtad, bevallom, még nem is láttam a szektáriánizmust. És elhiszem azt is, hogy egyidőben jól megálltad a helyed, hogy régi és hű elvtárs vagy. Azt is tudom, hogy nemrégen még nagy tekintélyed volt a pártban. Azonban az még neked sem sikerülhet, hogy a **szektás, dogmatikus nézeteidet** marxi-lenini elvekként tüntesd fel. Azt hiszem, veletek addig nincs is baj, amig valamelyik központi hivatalban dolgoztok. De nem lenne szabad engedni, hogy a néppel kapcsolatba kerüljetek.

Princz felkiáltott:

— Hagyd már abba ezt, elvtársam! Akkor nem voltam kikülönített bürokrata, amikor Péter Gábor mellett rajtam volt az egész politikai nyomozás felelőssége? Nézd a két első nagy összeesküvési perben én végeztem a kihallgatásokat és nem lehet letagadni, én produkáltam, hogy...

— Hallgass el, mert azonnal lefogatlak — hörrent rá felgyulladva Gurugya. Mozdulatlan, kövér arcát egyszerre szétrántotta harapásra készen. — Másról sem beszélsz, mint szemünkre veted az éberség fontosságát, de mikor saját magadat kell feldicsérni, akkor a legsúlyosabban vétesz az éberség ellen. Felelős beosztásban voltál funkcionárius, tehát nem tárgyalhatsz még előttünk sem olyan ügyeket, amelyek párt és államtitkok. Vedd tudomásul, a hozzád hasonló, fecsegő alakokat ki fogjuk írtani a pártból.

Princz tátva hagyott száján egy kis fehér habfoszlány jelent meg. Hang nem jött ki a torkán. Csak dülledő szeme feszítette a szemüveg keretét. Így bámult Gurugyára. Némán. És lassan hátra is zökkent a szék támlájához. Gurugya masszív, barna arcából, a duzzadt szemhéj és könnyzacskó lapos résén át az irgalmatlan, fekete szem követte.

Ez a doktor Gurugya ugyan nem szívbajos. Most láthatta, hallhatta Hunyec.

— Nyugodt lehetsz, elvtárs, mi nagyon jól ismerjük Hunyec százados elvtárs históriáját is. Éppen azért jöttem ki, hogy megismerkedjek személyesen a százados elvtárssal. És Princz elvtárs, te éppen azért kerültél ide, mert nagy államvédelmi praxisod van. Hát kapd el azokat, akik megtámadták a kerületit. Megnyugtatlak soronkivül kerülnek a Fő utcai bíróság elé!

Princz elkezdett rázkódni. Vékony, vonagló szája felhúzódott. Félkör alakban körülfogta hosszú orrát. De nem nyílt ki a szája, hanem összeszorítva, vékony vonalban remegett.

Ez azt jelentette, hogy Princz nevetett.

És így nézett szembe Gurugyával. Borotvált, hosszú képén, hosszú orra körül kunkorodó, vonagló nevetéssel.

Hunyec hátán hideg szánkázott ismét. Nem volt szívvidámító nevetés.

— Egészen megbolondultatok, elvtársak — mondotta aztán csendesen Princz. — Bíróságok!

És legyintett a kezével.

SZILÁRDI EDDIG HALLGATOTT, székében hátradőlve és a kártyáit emelve. De most már Szilárdi is megszólalt.

— Mondd, Jenőkém, mi bajod van? Mi esett beléd? És mi baj van a mi bíróságainkkal?

Princz dühösen, de látható megkönnyebbüléssel fordult feléje. Szövetségesének tartotta.

— Megmondom én, Gyurikám, kitalálom én, hiszen azért jöttem el, hogy figyelmeztesselek benneteket. S — gúnyosan újból remegett az orra körül kunkorodó vékony mosolygás — talán te nem is vitetsz el miatta. Nézd, Gyuri, ez az én reszortom. Többet tudok arról, hogy micsoda és hogy mit ér a bíróság, mint ti összevéve. Ügyvéd voltam Szatmárnémetiben tizenegy évig. És kedves Gurugya elvtárs, az én irodámban volt a vörös segély. Hát akkor, ugye, nem voltam kikülönített pártbürokrata, amikor minden reggel vártam, hogy jön a sziguranca és felkötnek. Szóval bíróságok. Ez volt a legnagyobb melléfogástok!

Gurugya vállat rántott. Hanyattdőlt ő is a székben.

— Hát halljuk — mondotta mutatott unalommal — mi baj van a bíróságainkkal?

— Elvtárs — fordult feléje Princz — az én véleményem szerint a kommunista bíróság csak eszköz, amit hozzá kell mérni a népi demokrácia, a proletárdiktatura érdekeihez. Ami árt a proletárdiktaturának az bűn, ami hasznára van, az erény. Ti pedig addig szavaltatok valami szocialista törvényességről, hogy a vége az lett, ma a bírák, a közvádlók, de még a biztonsági szervek között is liberális szellem kezd kialakulni. Némelyik bíróval már beszélni sem lehet, azt hiszi az ő dolga, hogy olajágat nyújtson a vádlottnak. Demobilizáltátok a népbíróságokat. Nem tudják a népbírák, hogy mi a helyes és egészséges a lekapott manuszok megmérésében. Elfelejtették, hogy csak egy alap van: ki használt a szocializmus építésének és ki nem. Nem tudják, hogy hány mázsát szabjanak ki és attól a legtöbb egyenesen írtózik, hogy akasztófára küldje a manuszt. Egyenesen szívbajos irányzat, halogatás kap lábra, a legkülönbözőbb

népellenes bűncselekmények, sőt bizonyos ellenforradalmi cselekmények esetében is. Hiába viszem én be a manuszokat, ha a ti bíróitok 8-10 évvel elengedik őket.

Gurugya sötét arccal bólintott. A vér az arcába szállt és arca duzzadtabb volt, mint egyébként.

— Nézd, ezredes elvtárs, beismerem, lehet, hogy ebben igazad van. Tudjuk, sokan váltak bizonytalanná. De a bíróságokat már rendbeszedtük. A bíróságokat eligazította Nezvál elvtárs. Úgy fognak működni, mint a proletáriátus diktaturájának a szervei, sőt mint nevelő szervei. Nézd, ne mosolyogj ezen, ezzel mi ugyanazt mondjuk, mint amit te mondtál a kormosokról és tisztákról. Csak a melódia csendesebb. És nem jó ma már mindent kiordítani. Elég az is, amit a ti tevékenységetekről nyugaton fel tudtak jegyezni.

Az enyhébb hangot igyekezett Szilárdi is felhasználni:

— Ugyan már, Jenőkém, ne akard mindenáron keverni, ami amúgy is szagos. Látod, a szocialista törvényesség kérdésében is milyen szépen egyetértünk. És hidd el, mi sem akarjuk, hogy ne legyen különbség a párttagok és a pártonkívüliek között. Erre utal Nezvál elvtárs, aki azt mondja, hogy a bíróság a proletárdiktatura nevelő eszköze. Ez csak világos beszéd?

Princz megigazította szemüvegét. Makacs és mindentudó bürokrata volt. Hunyec látta, ismerte: a vasmag. Rosszallóan rázta a fejét. Hunyec összehúzott szemmel figyelte. Igen, ez volt a tudálékos, vasmag-arc, akivel mindenhol találkozott. Pártban, ÁVH-ban, minisztériumban. Mindent tud és nem enged mást szóhoz jutni.

— Kommunista párttaghoz véleményem szerint bíróságnak nem lenne szabad hozzányúlni. Nem büntetni kell a kommunistákat, hanem fegyvert kell adni a kezükbe. Olyan sokan vagyunk Magyarországon? Ha ma elkezdhetik az ávósokkal, holnap más kerülhet sorra. És akkor jól nézünk ki. Az ellenforradalmároknak a kezüket sem kell kinyújtani és megbuktunk. Futhatunk.

Gurugya dühösen rácsapott a bordó terítőre. Egy kis porszag szállt az orrukba.

— Ide hallgass, erről ti beszélhettek legkevésbbé, Princz ezredes elvtárs. Ha van kommunista, aki jócskán követett el népellenes és pártellenes bűntetteket a Rákosi klikk idején a mi embereink ellen, akkor ti megtettétek. Várj csak! Üldöztétek a becsületes és szókimondó kommunistákat. A sitibe dugtatok bennünket. Lenyúztátok a bőrünket, körmünket, a szánkba kuláztatok, Rajkékat ki is végeztétek. Ahelyett. hogy odaütöttetek volna, ahová már 1945-ben, meg 1948-ban kellett volna! Nem, ti a kapitalista spekulánsokat engedtétek üzletelni, mert abból még szép hasznotok is volt. De bennünket lekaptatok, mert féltetek, hogy Moszkva előbb-utóbb észrevesz minket is és elejt titeket. Hát legalább most fogjátok be a pofátokat. Jó? Azt hiszem, a legjobb lenne, ha titeket fel sem vennénk a Magyar Szocialista Munkáspártba.

Princz hátra rántotta a fejét. Úgy kapta vissza öreg, horgadt fejét, mintha erős ütés érte volna. A orra alatt ugráló ideges és különös remegés egyszerre egész arcán elterjedt és a hervadt, vékony bőr sokkosan rángatózott. Arcszíne egyszerre piszkos, fehér lett, fekete borostái előugrottak és mozogtak képében. Kopaszán pedig verítéK villant sárgán. Aztán hosszú ujjú, fehér, nőies kezével letörölte arcát és ettől a remegés visszahúzódott az orra tövébe. Romlott szemealjából kitágult, nagy szeme előbb Gurugyán állt meg, aztán Szilárdira ugrott.

Hunyec szinte még a száját is eltátotta, úgy nézte. A háta borsódzott. Hogy ez a pacák így begyulladt! Ez

még teletojja a nadrágját — gondolta magában undorodva.

De aztán el is vigyorintotta magát. Csak egy pillanatig.

Hogy most már tudja.

Hát ilyen pasmag ez a rettenetes Princz.

És egyszerre megkönnyebbült nevethetnékje támadt Hunyec Ottónak. Lám, mégis csak érdemes volt elhívni a zabaestre Princz Jenőt. Most, hogy látta, milyen betojós, nem lesz vele nehéz boldogulni.

PRINCZ FELEMELTE KEZEIT. Tenyérrel kifordítva a mennyezet felé és vállát is felhúzta. Így válaszolt Gurugyának:

— Jól van, elvtársak! — a hangja egyszerre megcsuklott, érctelen, öreges hang lett. — Azt hiszitek, nem tudtam, hogy nem fogtok átigazolni az új pártba? Már éreztem az alapszervben. Mindenki boldogan mosolygott rajtam. Örültek neki, sohasem szerettek. De nagyon tévedtek, ha azt hiszitek, hogy a jó kommunistának népszerűnek kell lennie. A marxizmus tudomány és nem képviselőválasztás. Tudom, én mindig tulságosan szigorú voltam. De nem magam miatt, elhihetitek. Hanem a tudomány alapján álltam. Jól van, hagyjuk. Ti fiatalok, másképpen látjátok. Igaz, nem tapasztaltok annyit, mint én. Egyet azért megmondhatnátok Kádár János elvtársunknak. Gyurikám, te értesz hozzá, hogyan kell valahová bejutni. Az én pofámat már nem szivesen látják sehol sem! De valakinek meg kell mondani, nehogy tévedjen mégegyszer. Ebben az országban még húsz évre van szükség. Értitek? Ez az én tapasztalatom. Nézzétek, átment a kezemen vagy százezer ember, míg a politikai ügyeket én vezettem az ÁVO-ban. Húsz év, értitek? Húsz év kell még. Húsz évig kell a legkeményebb diktatúra.

Szeme lázasan villogva tovább nőtt, szinte kiemelkedett a szemüveg keretéből. Szája kinyitva és kitágulva vonódott. Igazgatta mondanivalójához.

— Ne higyjetek ezeknek a proliknak és prosztóknak. A huszonöt esztendős horthy-fasiszta, soviniszta, nacionalista gondolkozás még sok embert fertőz. Én tudom, szembenéztem ezekkel az Andrássy úton. Magyarországon nem a sztálinizmus ellen kell küzdeni, hanem a nacionalizmus ellen. A sztálinizmus ma egyenesen szükséges módszer. Hiszen láthattuk, hogy az ellenforradalom egyik eszmei alapja a nacionalizmus volt. Nézzétek, így nyolcszemközt bevallhatjuk, az ellenség nem a határon túlról jött, hanem a tömegekben elrejtőzve élt. A ki nem írtott nacionalizmus. És a nacionalista propaganda legtipikusabb megnyilvánulása a szovjetellenesség. Ti is nagyon jól tudjátok. Hiszen a szovjetellenes rágalmak ma is szaporodnak. Vissza kell verni ezeket az aljas rágalmakat, amelyeket az ellenforradalom a Szovjetunióra szórt, és pedig úgy, hogy sztálinista keménységgel szét kell verni a rágalmazókat. De akkor nem lehet közben Sztálint rágalmazni, szidalmazni, sőt a régi megbízható ávósokat dugdosni, szégyellni. Mert ezzel még egy ellenforradalmi izgatást segítetek elő, az antiszemitizmust. Ne szóljatok egy szót sem. Nem titeket vádollak és nem mondom, hogy Kádár antiszemita. De erről is kell beszélni. Az a huligánok szemében antiszemitizmus, amit Rákosi és Gerő hibáztatásával növeltek. Mi tudjuk, mindketten szakitottak a vallásukkal. De a huligánok ezzel nem törödnek. Én látom. Higyjétek el, ez így van. És senki se mondhassa, ha engem majd kilöktök a soraitokból, hogy én nem adtam át a tapasztalataimat. Én figyelmeztettelek, ne higyjetek ezeknek a prosztóknak. Mert ez a nép, szaki vagy falusi, ez az egész népség prosztó nép. A kenyérhéj értelmiség

Magyarországon nem számít. Azokat már nagyrészt megettük. A prosztók számítanak. És azokhoz kell húsz évig a diktatúra. És addig nem szabad hinni nekik. Ez a legfontosabb. Dörzsölt prosztók ezek. Kitűnő tisztek, altisztek, elsőrangú legénység. Úgy szolgál, úgy beszél, ahogyan akarjátok. Úgy is verekednek, ahogy tanítjuk őket. Csak éppen ellenünk ordítottak, amikor jött a bukfenc és azonnal ránkrohantak, minket akartak kiherélni. Mindenkinek, Gurugya doktor, aki a pártban szidja a szektásokat, meg a dogmásokat, meg Rákosit, meg Gerőt, Asztalosra kellene gondolni, meg arra, hogy ezek mit röhögnek magukban, amikor hallják, hogy mi egymást bíráljuk a nagy nyilvánosság előtt. Ne is csodálkozzatok, ha nyugtalan és ideges vagyok, de hajszál híján engem is kinyírtak a Köztársaság téren. Azt hittem én is ott okádom ki a véremet meg az életemet Asztalos mellett. Az volt a szerencsém, hogy már két napja civilben jártam be és civilben olajra tudtam lépni. De ott voltam. Öt-hat méterről láttam, mi történt. Húsz év, akkor mondogattam magamban, míg néztem a sok szédült prosztót, ha élve maradok, mindenkinek megmagyarázom, még húsz év irgalmatlan diktatura kell Magyarországon. Mert el kell venni a hitüket, meg a kulturájukat. Ez húsz év.

MINDENKI HALLGATOTT. A szemek körbejártak a falakon. A falusi díszbe öltözött Hunyec Mátyás és felesége esküvői képén szemlélődtek. Aztán a testes ruhásszekrényeken, amelyeket még falusi asztalos készített. Ki is díszítette a szekrények homlokzatát olyan vaskos, fűrészelt cifrákkal, hogy kisebbfajta háznak sem szerkesztenek nagyobb oromzatot manapság. Hunyec Ottó is ott függött az öregek alatt, ez is esküvői kép, de már városi ruházatú a vőlegény, csak a mellette álló

menyasszony, a szép Tanács Mili karcsú derekáról ring a szélesbokrú szoknyarengeteg. Egyik kezében keszkenőt tart finoman a koszorús, fátylas menyasszony, a másik kezét pedig az öntelten feszítő és ülő Hunyec Ottó vállára teszi, aki már akkor is stuccolt bajuszt viselt. A hálószoba ajtaja felett viszont egy Lenin kép függött, abból a hivatalos kiadásból, amelyet állami üzemek és hivatali szobák díszítésére nyomtattak ki.

Gurugya sötéten nézte a képet. Princz a saját kezére bámult olyan elmerülten, mintha nem tudná felismerni.

És hiába, Szilárdi volt a helyzet ura. Ügyes ember volt az egykori fényképész. Szilárdi csak akkor beszélt, ha akarta. Most úgy látta, meg kell szólalni.

— Drága Jenőkém, igazad van, de kár ezért a sok izgalomért. Eleget emésztetted már magad, hagyd most másoknak. Nézd, számításom szerint, likvidáltunk háromszáz, háromszázhúszezer ellenforradalmárt. Ezekből vagy kétszáz-kétszáztizezret kizavartunk az országból. Igaz? De már ezek sem számítanak. És a tisztogatás még nem zárult le. A tisztogatás majdnem mindenütt a ti kezetekben, volt államvédelmi szakemberek kezében van. Igaz? Na, ti még kitisztogattok vagy ötvenezret, bujkáló fasisztákat, reakciósokat, nyilasokat, huligánokat, prostituáltakat, imperialista kémeket. Hát ez csak megnyugtathat, Jenőkém? Hidd el ez években számolva majdnem húsz év. Talán több is, attól függ mennyi és milyen utánpótlást engedünk. Mindannyian tudjuk, ez természetes, kell a proletár-diktatúra, hogy az átmeneti időt biztosítsuk. Éppen ezért hidd el, bent a központban csak örülünk, hogy te vagy itt kint a kerületiben. Nekünk is jó, mert tudjuk, te ismered, látod a hátteret. Igaz? És csak nem veszed komolyan, hogy téged nem igazolunk át az új pártba? Ugyan már ne gyerekeskedj, Jenő! Vagy te olyan frejer, nagyfiú, hogy nem kell ne-

ked külön magyarázni, mindennek kettős értelme van, amit a nyilvánosság előtt mondunk. Egyik értelme szól a tömegek felé, a másik pedig a párt régi harcosai felé. És az az ember használható csak, aki mind a kettőt érti. Ugye, emlékszel, milyen zseniálisan fogalmazta ezt meg Kádár elvtárs? Nem minden esetben lehetünk tekintettel arra, mi tetszik a népnek, hanem úgy kell cselekedni, ahogyan igaz érdekei megkívánják. És hogy mi a nép igazi érdeke, azt egyedül a Magyar Szocialista Munkáspárt határozza meg. Ugye, egyszerű és zseniális. Na, most elárulok neked valamit. Ez így, ahogyan mondottam, helyesebben úgy, ahogyan Kádár János elvtárs mondotta, Gurugya elvtárs fogalmazása. Légy nyugodt, Jenő, manapság olyan emberek kezében van a vezetés, akik tudják, hogy mit akarnak. És azt akarják, amit te, amit mi. Éppen ezért csak fel a fejjel, Jenőkém. Itt mégegyszer nem lesz ellenforradalom. Mert most kitapossuk a belét előre és akár húsz évre is, ha kell. Csak ne keseredj el!

Princz orra alatt az összeszorított, vonalnyi száj kunkorin vonaglani kezdett. Így fordult Gurugya felé:

— Gratulálok, Gurugya elvtárs! — mondotta. — Ez igazán nagyszerű. Amikor olvastam Kádár elvtárs beszédét, mindjárt mondottam magamban, ez az egyetlen politikus kijelentés.

De Gurugya úgy tett, mintha aludt volna. Behunyta a szemét egészen.

Hunyec annál nagyobbra nyitotta. Hogy egy szempillantásnyi mozzanatot se mulasszon el. Hiszen ez a Gurugya pacák itt a legfejesebb. Ha az adja a miniszterelnök elvtárs szájába, hogy miket mondjon, akkor egy szép nap arra is megkérheti, hogy mondja csak egyetlen egyszer a Kádár elvtárs: Hunyec őrnagy elvtárs, Őrnagy elvtárs.

Princz azonban nem vette tudomásul, hogy Gurugya szunyókál, hanem tovább folytatta. Most már olajos simasággal és rokonszenvet búgató hangon.

— Nézzétek, elvtársak, én, mint öreg róka, egész bizalmasan akarok veletek beszélni. Lehet, hogy ellenszenves mókusnak tartotok. De én úgy érzem, nem lennék méltó a kommunista névre, ha befognám a szám és mindennek, ami történik, szó nélkül lefeküdnék. Ha már nem tudnék felháborodni. Ha csak azzal törődnék, hogy megmaradjak a kerületi élén. Hogy csak a felszínen maradjak. Nézzétek, én találkozom azokkal, akiket elmozditottak a helyükről. Legtöbben nem merik elmondani a véleményüket, mert félnek a következményektől. Nagyon könnyen megkapja az ember, ha feltár valami problémát, hogy az elvtárs balos és mint ilyen sok kárt okoz a pártnak. Főleg az új feletteseiket nem merik bírálni, mert ez azzal is járhat, hogy ezek a kipróbált ávósok népszerűtlenek lesznek a vezetés előtt és a bírálat esetleg állásukba kerülhet. Azt mondták nekem, Princikém, a legjobb, ha ezekben a napokban nem szólunk semmit. Remélem veletek nem járok így. Nehogy, ti, elvtársak, személyi sértésnek, fúrásnak vegyétek, amit mondottam. Ez kommunista tapasztalatátadás volt.

Egyik sem válaszolt. Gurugya mintha aludnék. Szilárdi a kártyával játszott a plüss terítőn. Princz lázas szeme körbejárt. Megnézte egyenként mindegyiket, aztán megtörölte vékony száját és tovább beszélt:

— Gyurikám, te vagy a tanúm, hogy megtettem a kötelességem. Én már ott voltam, amikor megalakult a Mosonyi utcai rendőrlaktanyában az első budapesti karhatalmi ezred. Igaz, már ott is éles összecsapásom volt egy Szabó Sándor nevű, vén kriptaszökevénnyel, aki mindenáron forradalmi ezrednek akarta elnevezni az új alakulatot. És, ugye, igazam volt? Mi köze volt mindennek,

ami történt a forradalomhoz? Ellenforradalom volt, de ahhoz meg nekünk nem volt közünk. December 6-án már én fogdostam el a manuszokat, akik kijöttek az utcára, hogy a párt melletti tüntetést megtámadják. Csepelen is kint voltam, amikor szétoszlattuk az ellenforradalmi tüntetést. Innen is elvittem vagy félszáz manuszt. És aztán jött a jutalom, ide kidobtatok. Jól van. Csúnyán kitoltatok velem. Nem csodálható, ha letörtem. Tudjátok ti, hogy milyen piszkos munkát vállaltam én a púpos mellett? Az Andrássy út 60-ban? Büdös fasiszták. És ezekkel foglalkozni éjjel-nappal, ezerszámra. Néha hajnalig. Na, hát értitek! De megtettem. A kötelességem volt. Más csavarta volna az orrát és elmenekült volna. De a biztonságunk érdekében valakinek ezt a munkát is el kellett végezni. Aztán a szegény púpost feláldozták. Mondjátok meg, miért? Hát nem volt ez gyalázat? Én mondom nektek, megbízható, jó kommunista volt. A púpos taposott, nem számított, kit dobtak oda neki. Eltaposta, mert ez volt a párt érdeke. És aztán mi volt a köszönet? Péter Gábort is elvitték. Attól kezdve engem is görbe szemmel néztek. Péter Gábor-pasas, mondták. Most aztán ráadásul kitettek a belügyből. Látom, szégyelnek bennünket. Pedig ránk még szükségetek lesz. Engem elejthettek a párt érdekében, nem ez bánt, hanem az izgat, Gyurikám, hogy látom: csúszik alólunk a talaj. Értitek? Hiába szidjátok az öreget, amig Sztálin élt, mindenki befogta a pofáját és behúzta a nyakát. Nem belenyugodtak a manuszok, Gyurikám, hogy ennek így kell lenni? Lehetett azon problémázgatni, hogy mi mondjuk meg, ki mit csinálhat? Hát mondjátok meg, mire volt jó, hogy az öreget így legyalázták a halála után? És most aztán tovább terjed a hiba: gyalázzák Rákosit, Gerőt, aztán majd bennünket is szidnak, mire fog ez vezetni? Nézd, Gurugya doktor — fordult a szé-

kében hanyattdőlve bálványodó kövér emberhez, aki még csak a szemét sem nyitotta ki — azt hiszed, nekem könnyű volt az elvtársaim ellen eljárni? Miért kellett Rajk Lacinak meghalni? Tegyük csak fel a kérdést kerek-perec. Talán azért, mert ez nekem, Princz Jenőnek tetszett? Nevetséges. Nem, hanem azért, mert nagyon jól tudtuk, ha egyszer meghasad a párt egysége, az egész szerkezet összezavarodik. Már pedig abban egyetértünk, a párt a vezető erő. Igaz? Ugye, most már ti is látjátok, milyen nagy kár, hogy Kruscsev nem engedte Nagy Imrét ugyanúgy likvidálni, mint Rajk Lacit. Sok minden másképen alakult volna. Rajk Laci esetében elfogadták a szempontjainkat, mert Lacinak nem voltak odaát benfentes barátai. De Nagy Imrének voltak, megszagolta, mi készül ellene, idejében megmozgatta moszkvai haverjait és a végen megfogták a kezünket. És most itt a baj! Én jól látom, de bizonyosan ti is látjátok! A kisember, a kis manusz az alsó káderben már spekulál. Minden pártmegbizatás, ami kizökkenti egyéni spekulációiból, kétségbeesést okoz. Ha valamit csinálnak, úgy csinálják, hogy tanújuk legyen. Tele vagyunk alibikommunistával, én már a kerületi fogdában sem bízom. Tudom, mit jelent ez! Tudom, hogy így kezdődik! Én már egyszer elveszítettem az egész családom. Akkor is így kezdődött. Ha valamit kértem, csak tanúk előtt csinálták meg. Azóta újból megnősültem, fiatal, szép feleségem van, gyönyörűek a gyermekeim. És most nézzem tétlenül, hogy újból kezdődik? És most lessem, hogy melyik gyermekem hasonlít a régire, hogy melyiknek a sorsa lesz hasonló? Csak azért mert most a párt, amelyért annyit dolgoztam, hagyja, hogy álljanak bosszút azért, amit a párt érdekében csináltam! Meg az új családomon álljanak bosszút azok, akiken én álltam bosszút a régi családomért! Hát ennek sohasem lesz vége? És

amikor látom, hogy mi jön, tétlenül be kell várnom? Azt mondtad, Gyurikám, még százezer és akkor megvan a húsz év. Nagyon örülök, Gyurikám. hogy ez a véleményed! Mert nekem is ez. De hogyan akarjátok ezt megcsinálni? Mi beszállítjuk őket a bíróság egyik kapuján, a begyulladt bíró pedig, hogy legyen alibije, nem meri kivégeztetni őket, hanem kiszállítja a legtöbbjét Kistarcsára. Ahonnan valamilyen módon majd kijut és egy szép napon visszakerül újból a forgalomba. Szóval, én azt akarom mondani, vigyázzatok, nagyon vigyázzatok, higyjétek el, nem babra megy a játék, hanem a mi bőrünkre!

De Gurugya még erre sem nyitotta ki a szemét.

SZILÁRDI KÉNYSZEREDETTEN HEHERÉSZETT. Aztán rosszkedvűen ránézett Princzre. Merően, mintha a szemével akart volna valamit mondani. Hunyec szemfüles ember volt, látta és megértette, Szilárdi szeretné elnémítani a keservő, begyulladt Princzet.

Aztán meg is szólalt Szilárdi. És így beszélt:

— Te mindig is pesszimista voltál egy kicsit, Jenőkém! Na, hidd el, itt még egyszer nem lesz ellenforradalom! Ti is vigyáztok erre itt a munkástelepen, de hidd el, mi is az állambiztonságin.

És egyszerre, mint akinek valami az eszébe jutott, jól szabott, kétsoros zakóját tapogatta. Belső zsebéből egy összehajtott fehér papirlapot húzott elő.

Meglobogtatta az asztal felett.

— Hogy lássad, Jenőkém, milyen gondosan ügyelünk, mutatok neked valami apróságot. Majd megkapjátok ti is, de ez most még friss. Nem is tudtok még róla. Tulajdonképpen ennek az öreg melósnak hoztam, aki mindig felvág a Szondy utcával, hogy milyen jó kommunista a Szondy utca. Hát most, öreg Ottó elvtárs, beleverem az orrod a saját piszkodba!

És ránevetett Hunyecre, mig a papirost kibontotta a kissé túlnagy csillár fényében.

Aztán kövéredő arcáról eltünt a nevetés. És rosszízű lett az arca, szúrós a szemepillantása.

— A biztonsági — mondotta köhintve — összeállította a lenyomozott adatokból, hogy kik is azok, akik ellenforradalmi tevékenységben vettek részt. Olyanokat vettünk fekete listára, akiket megöltek, kivégeztek, akiket elítéltek, de olyanokat is, akiket elszállítottak lakóhelyükről. Akiket internáltak, akik kiszöktek és olyanokat is, akik azt hiszik, senki sem emlékezik rájuk. Mindenkit, értitek? Azt is, aki csak szónokolt valamelyik sötét kapualjban. Még azokat is, akik nyúlcipőt húztak fel és olajra léptek. Na, ez még nem újság. Ebben ti is résztvettetek. De mi aztán ehhez a listához hozzáadtuk a környezetüket is. Fater, mutter, jóbarát, szerető. Mindenki. A hálót kivetettük. Ha a manusz megmozdul, azonnal megy a kezelőbe. De nem egyedül. És az orra alá dörgöljük, hogy ki mindenkinek okozott bajt. Szóval, ebből is láthatjátok, mi sem alszunk azért!

Hunyecnek egyáltalán nem tetszett ez a fordulat. Úgy érezte, nagyon meleg lett a szobában.

— Mi lesz azzal a kolbásszal, asszony! — kiáltott hangosan.

De Mili még csak nem is válaszolt.

Szilárdi nevetett. Keményen, gúnyosan.

— Látod, Jenőkém, Ottó elvtárs már sejti, mi következik. Az így megkapott adatokat aztán szétosztottuk utcák szerint is. Ma az állambiztonságiban pontosan tudjuk, hogy melyik budapesti utcával, hogy is állunk. Ha valamit, valahol még egyszer próbálnának, előre tudjuk, melyik utcából kiket kell elszállítani, ha azt akarjuk, hogy csend legyen.

Rámeredt szúrós pillantású, megváltozott, fekete szeme Hunyecre. Egy kissé megemelte a papírlapot.

— Mi jó barátok vagyunk, Hunyec elvtárs, de, mielőtt ma kijöttünk, kíváncsiságból elővettem a Szondy utca káderlapját. Elképesztő, kedves Ottó. A Szondy utca lélekszáma, ez nem pontos, körülbelül száztíz ember. Ebből van két halott és négy disszidens. Ez a családtagokkal és barátokkal jelent huszonöt embert. Szóval a Szondy utca, a becses orrod előtt, Ottókám, negyedrészében ellenforradalmár lett!

Hunyec hahotázott.

— Ugyan, Gyuri — kiáltotta — hogy mondhatsz már ilyet. Néhány taknyos!

Szilárdi rá sem nézett. Csak a papírlapot emelte fel a kezében, hogy csendre intse Hunyecet.

— Hogy nincs így? — kérdezte. — Nézd Hunyec, ne tagadd, mert ez a legrosszabb. Én nem állítom, hogy te tehetsz erről. De azt igenis állítom, hogy tudnod kellene erről. Itt van az egyik halott. Hát ez pláne nehéz eset. Képzeljétek, népi kollégista. Az apja párttag, a fiú pedig, Varjassy Mihály a Kisfaludy utca környékén esik el, orosz tankot támadott meg. Szóval Korvin-közi, a Kilián laktanyánál piszkoskodik a patkány. De a másik halott sem osztályidegen. Ennek az apja ugyan nem párttag, de munkásember. Mindig is pártonkivüli volt és tüntet a vallásosságával. Ezért a munkahelyéről még 1950-ben elbocsátották. De a fia, mint munkásembernek a gyermeke, hiányos káderezés következtében, mert apjának a vallásosságát nem jegyzik fel, műegyetemi hallgató lesz. És a műegyetemistákkal harcol ellenünk a Móricz Zsigmond körtéren. Ott is halt meg. Ha nem tudnád, Hunyec, Kölyü Bélának hívják.

— Bizony, bizony a szegény Bélus! — szólal meg váratlanul mellettük Mili. Ott áll az asztalnál. Olyan magas, tagos és erőstermetű az asztal fölött, mint valami szobor. Hozta az asztalterítőt. Damaszt, fénytvető, vakító, fehér asztalterítő volt. Az egyszerre rátekintő pillantásoktól zavarba jött. Lehajolt az asztallapra, tagos, szép termete megmutatkozik a hajladozásban. Összeszedi az eldobott kártyákat, hamutálcákat, aztán kiegyenesedve eligazít homlokán egy nem látható hajfürtöt és hogy zavarát elbeszélje, újból megszólal. — Ó, a szegény Bélus! Tudjuk mi azt, kérem, nagyon jól tudjuk, a keresztfiunk volt...

Egyszerre csend lett. Princz vastag szemüvege élesen villant, amint hirtelen Hunyec Ottóra pillant. Szilárdi szeme, mintha régen tudna mindent, meg sem rebben. Csak a papírra szegeződött. Gurugya azonban láthatóan éberré vált, kinyitotta táskás szemezacskóját és apró szeme kereken-konkréten kimeredve az asszonyra figyelt.

Hunyec arca pedig megduzzadva vöröslött.

A KÁLYHA, úgy érezte, tűrhetetlen meleget árasztott. Túlságosan bedurrantott Mili. A kályhába is. De Hunyecnek is.

Úgy érezte a kövér rendőrszázados, hogy zavarában éppen olyan vörösen izzik, mint a vaskályha.

A düh tette.

— Ni csak! — mondotta kelletlen kis nevetéssel csikorogva — még befeketít a saját feleségem. Nono, tisztázzuk csak! Az igaz, hogy valamikor vagy húsz évvel ezelőtt elvállaltam a keresztkomaságot. Mert az asszonyok rokonok, meg jó barátnék voltak. De annak a komaságnak már régen vége szakadt! Mert ha nem tudnátok, elvtársak, éppen ez a fiatal huligán hozta a nyakamra az ellenforradalmárokat. Majd megöltek. Szerencséje Kölyü Bélának, hogy a dicső vörös hadsereg letörölte a taknyost az aszfaltról a Móricz körtéren. Különben én bántam volna el vele!

Öklével az asztalra vágott. Aztán Gurugyára nézett. Nem akarta, hogy ez a központi vezetőember, főfejes pártpacák rossz véleménnyel legyen róla. Végre valaki, aki a valóságos vasmag közepébe tartozik, idejön a házhoz, aztán ez az alsónémedi paraszt Mili mindent elront. Még mindig úgy viselkedik, mintha falun élne. Nem tanul ez semmit. Ahogy Princz mondotta: prosztó ez a népség. Prosztó, semmi több, prosztó.

— Gurugya elvtárs — fordul recsegő, tiszti hangon beszélve a rámeredő kövér emberhez. — te még nem tudod, milyen aljasul megtámadtak, megzrikoltak ezek a huligánok az ellenforradalom alatt. Október 26-án történt és éppen ez a kölyök állított be hozzám. A drágalátos keresztfiam — mondotta gúnyosan. — Egy egész rablóbandával. Voltak vagy nyolcan, kilencen. Talán tizen is. És mind gitárral a kézben. Azonnal tudtam, most komolyra megy...

— De Ottó — egyenesedett ki meglepetten Mili és kerek, feszes arcán rosszalló ráncok jelentek meg. A homlokán és fitos orra körül, valamint a szája végéből indulva. — Hiszen négyen jöttek csak be...

— Eredj ki innét, ha nem tudod befogni a szád! — ordított rá Hunyec egyszerre felbődülő dühhel. — Mindenbe beleüti az ostoba orrát! — Aztán visszazökkenve recsegő, hivatalosan magyarázó modorába, így folytatta: — Négy jött be a lakásba, de a többi kint állt az utcán, meg az udvaron, meg a kertben a ház mögött, hogy el ne pucolhassak, meg hogy senki se jöhessen segítségemre. A büdös stricik! Valabol megkerítették, megtalálták, kézbekaparintották Majoros doktor fiának a káderlapját. Az öreg Majoros fene nagy reakciós volt, a telepi kormánypártnak volt az elnöke. Itt volt a rendelője a Szondy utca 15-ben. Drága jó ember volt, csak bennünket marxistákat fojtott volna meg egy kanál

vízben. Nem is folytathatta a praxisát, nem engedtük. Éjjeli őr volt valamelyik erzsébeti kisüzemben, onnan deportálták a Hortobágyra. Ott is fordult fel. Szóval reakciós nagykutya volt, tutajos reakciós, vitéz. Hát amikor hallottam, hogy a fia szemtelenül egyetemre akar menni, nem hagytam, jól megnyomtam a tollat. Ezek meg, a két taknyos, a Kölyü gyerek és Majoros Bali, az orvos fia, jó barátok voltak. Mert a Majoros kölyök, ha szülei el is költöztek Erzsébetre, mindig itt lógott a Szondy utcában. A Kölyü gyerekből műegyetemi hallgató lett, az orvos fiából pedig asztalos. És ez a hálátlan strici, a templompadkoptató Kölyü Péternek a fia, a drágalátos keresztfiunk, pedig a szocializmus biztosította, hogy egyetemen tanulhatott, mégis a barátja, Majoros Bali pártjára állt. Hát benyomultak. Ide. Hozzám. Fegyverrel a kézben. És az én híres keresztfiam, Béluska, az orrom elé dugja a Majoros gyerek káderlapját. Ezt, ugye, maga írta, kérdi. És a géppisztolyát ott lóbálja a hasam irányában. Képzeljétek ez a taknyos, akit nem egyszer megpofoztam, ha rossz fát tett a tűzre. Menj a fenébe! ajánlottam neki. Mi közöd neked ahhoz, hogy én mit tettem ezzel a fiatalúrral. Nem rólad írtam. És amit írtam, kötelességből írtam. Hogy a magadfajtának maradjon hely az egyetemen. Erre egy másik, igazi jampec volt, megszólal. Hogy csak ne pofázzak a kötelességről, mert akkor neki meg azonnal kötelessége lesz egy futamot belémzengetni a gitárból. Akkor az én drágalátos keresztfiam elkezd gúnyosan mosolyogni, hogy aszondja, ne túlozzunk fiúk, ne öljük meg. Úgyis van, helyeselt a doktor fia, Majoros Bali, úgy mondta, az én fekete véremmel nem piszkítják be a kezüket. De én nem hittem nekik, láttam a röhögésükön, hogy ugráltatni akarnak. Csak öljetek meg, kiabáltam velük, majd a munkáshatalom leszámol ezért veletek. Akkor a negyedik

is megszólal, aszonta, azért ne higyjem, hogy egy ávós csibész is szárazon elviheti a bőrét. Kisérjük be a pártházba, biztatta a többit, hadd csukják be egy kicsit. És akkor ez a takonypóc, ez a pukkancs, ez a Kölyü Béla, a drágalátos keresztfiunk közbeszólt. Merthogy ő mást talált ki. Hogy nem érdemes velem túl sokat bajlódni, nincs arra idejük, hanem itt azonnal, előttük, standapé zabáljam meg a káderlapot, amit írtam. A disznó!

És csupasz tenyerével törölgette homlokáról a verítéket.

— Összedemulálták? — kérdezte Princz szakszerűen.

— Megetted? — kérdezte ugyanakkor lusta, mély hangján Gurugya.

Hunyec megvonta kövér, széles, párnás vállát.

— Nem szívesen és nem azonnal! — mondotta rekedt, védekező hangon. — De mondjátok meg, mit tehettem volna, elvtársak? — recsegő hangja megmélyült és így mentegetőzött: — Az egyik a géppisztoly csövével hirtelen orrbavágott. Leestem a földre. Vér folyt az orromból és lassan elöntötte az egész pofámat. Nézzétek, elvtársak, én nagyon jól tudom azt tapasztalatból, hogy nem vezet jóra, ha a pacákok hosszabb ideig vért látnak. Különösen ezek a fiatal srácok. Ez a híres Béluska felrángatott a földről és szó nélkül kezembe adta a papirost. Nem is egy lap volt a káderlap, hanem négy. Aszonta, ajánlja, addig egyem, amig a fogaim megvannak. Mert ha kiverik a fogam, fájdalmasabb lesz és nehezebben fog menni. Láttam, máris különös spurijaik, ötleteik támadtak a vértől. Hát mit tehettem? Ha nem eszem meg, lepuffantanak.

Szilárdi találta el a megfelelő hangot a beálló csendben.

— Na, a fő az, hogy Béluska is megkapta a magáét. Ő is bekapta. Megérdemelte.

Mili buzgón igazgatta a terítőt. Megértette, hogy baj van. Hunyec nem szokott egyfolytában ennyit beszélni. Mili kezdte látni, hogy bajt okozott. A damaszt asztalterítő fehér, fénytvető világossága felderítette a barna szobát. Megvilágította Mili arcát is. Restelkedő piros volt az asszony.

Amikor mindenki elhallgatott, Mili enyhíteni akart a csenden és így szólt bűntudatosan:

— Így volt, bizony! Tudja ezt mindenki a Szondy utcában! — erősítgette. Hogy jóvátegye, amit az előbb ártott, akaratlanul rontott férje helyzetén. — Csak az öregnek, a fiú apjának, Péternek nem szabad megmondani, hogy meghalt a fia. Mert Péter is a halálán van. A szíve miatt. Azt mondja az orvos, hogy úgy sem húzza már sokáig. Így hát nem szabad megmondani neki, hogy meghalt a fia. Halálra rémítenék ezzel a hírrel. Belepusztulna. Hát azt mondották neki, hogy nyugatra ment a fia. Elment a Majoros Balival együtt. Mert az kiment. Inkovitsné végig is járta az utcát, hogy mindenki így beszéljen, ha Kölyü Péterrel találkozik. Hogy mindenki ezt mondja.

Hunyec dühösen felnyerített:

— Hát jó, hogy ezt is tudom! Majd én behúzok egyet annak a kegyes pacáknak a jó hírrel. Majd én közlöm a mennyországba utazóval a jó hirt. Hogy a fiát is ott találja! — És robbanó nevetéssel bökött az 5 felé. — Jó, hogy tudom. Na, cifra kitolás lesz! Majd én tudatom vele. Hogy a fia nincs nyugaton hanem a szovjet haderő intézte el az egyszem fiát. Végeredményképpen letörölték az aszfaltról, mint egy kutyát a Móricz Zsigmond körtéren.

Mili piros-fehér arca bámulva meredt urára.

Majd bámulásából kimozdulva oktalanul kezét kezdte törölgetni az új ruha elé kötött köténybe.

— Nagyon helyes! — mondotta élesen csattanó hangon Princz ezredes elvtárs. — Minden lehető módon meg kell törni őket. És ez jó lélektani hatást fog kelteni. hadd lássák, nem mindenki tudott előlünk eltünni. Nem árt ezt minél többször a fejükbe verni. Ugyis azt hiszik, hogy akik olajra léptek, nyugodtan szemtelenkedhetnek velünk. Minél többszőr meg kell mutatni, hányan bűnhődtek.

Szilárdi bólintott.

— Látod, ezt szeretem, Jenőkém. Mikor akciózni kezdel. És nem akarlak ugratni, Hunyec elvtárs, hiszen tudod, jóbarátok vagyunk, de ha már itt lakol ebben a Szondy utcában — tréfásan mondotta, de komolyan is lehetett érteni — jó lenne, ha utána néznél ezeknek a pókoknak. Kissé nagy a százalék. Ilyen kis utcában elég sok megbízhatatlan emberrel rendelkezel!

Gurugya is odafordította arcát a vöröslő Hunyec felé.

— Végzel te itt néha agitációs munkát is, elvtárs? Vagy csak trafikálsz, amint a burzsuj szomszédok között szokás?

Hunyec magában cifrán elkerítette a Princz dolgát. Igaza volt a gavallér ávós nyomozónak, Dedicsicsnek, kerülni kell ezt a Princzet, mint a veszett kutyát.

Szépen kicsúszott az egész cirkuszból, amit felkavart. És helyette ő maradt benne.

Mélyet lélekzett Hunyec Ottó. Úgy érezte, mintha a forró szoba közepén hideg fujtatott volna a szájába. Megijedt. Szinte elzsibbadt a gondolattól.

Hiszen megtörténhet. Hogy még bajba kerül. És ahelyett, hogy haszna lenne a zabaestből, tán kára is lesz belőle.

— Végzek én itt mindent! — morogta dühösen és előbb Princzre nézett összehúzott, lapos szemmel, aztán Gurugyára elborult nézéssel. Majd Szilárdira pillantott

kárvallottan. Az sem húzhatta volna ki jobbkor zsebéből azt az átkozott papírlapot. Az utcakádert.

— De azért úgy látom — tette hozzá szelíd, engedelmesen — végeredményképpen egy kis tisztogatás nem fog ártani a Szondy utcában. Légy nyugodt, elvtárs, majd kitisztogatjuk.

És sokatigérően nevetett.

GURUGYA TOKÁIT MEGERESZTVE BÓLINTOTT. Nem volt ellenséges az arca. Látszott a kövér, barna arc kisimulásából, hogy a Kádár-pasi megenyhült. Még a hangja is elváltozott, amikor megszólalt.

Úgy beszélt hozzájuk, mintha tanítványai lennének.

— Elvtársak — mondotta előredőlve, és kedvesedő, baráti hangon. A kolbász a nyitott konyhaajtón át erősen illatozott. Mili csörögve hozta a tányérokat és óvatosan kerülgetve őket, kezdte a terítést. De észre sem vették, hogy ott tesz-vesz körülöttük. Mindenki Gurugyára figyelt. Meg kell vallani, olyan dörzsölt pacák ez a Gurugya, állapította meg a még benne fújtató hideglelléssel Hunyec, hogy a másik kettő a nyomába sem érhet. Ez aztán tudja, hogyan kell felkelteni a figyelmet.

És hogyan kell előadni a nagy dumát, a nagy szavalatot.

Az bizonyos, hogy egy szavát sem vesztették el.

— Remélem nem sértődtetek meg, elvtársak! — mondotta mély, mindig álmos hangján. — Mert ennek nincs helye kommunisták között. Kell és hasznos is vitatkozni. Ezt a pártdemokrácia meg is kívánja. Csak nem szabad megfeledkezni a pártfegyelem lenini követelményeiről. Különősen te ne feledd ezt el, Princz elvtárs. A párttag alá van rendelve a pártszervézetnek, a kisebbség alá van rendelve a többségnek, az alsóbb fórumok alá vannak rendelve a felsőbbeknek. Nézzétek, amit mondok, azt

úgy mondom, mint a központi bizottság tagja. Vegyétek, elvtársaim, pozitive. És különösen ti, karhatalmisták. Különösen nektek mondom. Nagyon helyeslem, Princz elvtárs, hogy alkalmat kerestél aggályaid elmondására. Nekem is vannak tapasztalataim a pártban, amelyeknek nem örülök. Sok szomorú tapasztalatot szereztem. Igazad van, nem mindenki húz a pártban egyformán. Vannak olyan párttagok, akik csak a maguk és családjaik révbe való juttatásával törődnek. Nyárspolgárok módjára rendezkednek be. Vannak kiégett bürokraták, akik olyan alibi-kommunisták, amilyennek lefestetted őket. Ezek, akárki megy hozzájuk feljelentéssel vagy figyelmeztetéssel, ilyesmiket mondanak: Nem kell azonnal pánikba esni, ilyen hibák már máskor is akadtak, aludjunk rá egyet, elvtárs! Nyugodt lehetsz, elvtárs! Majd alkalomadtán utánanézünk, elvtárs! Vegyétek tudomásul, ebben a kérdésben Princz Jenőnek igaza van. Ezek belső ellenségek. Éppen ezért becsülöm Princz ezredes elvtárs éberségét.

Egy pillanatig elhallgatott. Hátradőlt, hogy Mili elébetehesse a tányért és az evőeszközöket. Aztán újból lekönyökölt az asztalra. És így folytatta. Nagy csendben hallgatták, még Mili is óvatosan bánt az evőeszközökkel.

Hogy a csörgés se zavarja.

— Most voltam kint a Szovjetunióban, elvtársak. Mondhatom, nem használt nekünk az ellenforradalom. Nagyon sok volt a kérdezősködés. Hogy hol voltak a magyar kommunisták az ellenforradalom alatt. Máma nem soknak hívnak bennünket, magyarokat a Szovjetunióban. És ez nem jó a pártnak, de nem jó az országnak sem. Értésünkre adták Moszkvában és pedig illetékes helyeken, hogy a magyar ellenforradalom súlyos károkat okozott az egész kommunista békepolitikának. Ha még egyszer bármi, ehhez hasonló történik, egyenesen köztünk, kommunisták között fogják keresni az orosz elvtársak a bajok okozóit. Éppen ezért adok igazat mindenkinek, aki az éberséget fokozni akarja. Ne higyjetek annak, aki folyton megnyugtat és azt mondja, aludjunk rá egyet, elvtárs, nyugodt lehetsz, elvtárs, nincs semmi baj, elvtárs, ne essen pánikba, elvtárs. November óta kétségkívül sokat haladtunk előre, nagy veszély azonban a «nyugodt lehetsz elvtárs», az önelégültség, Mondjuk meg őszintén, három kór ellen is kell küzdenünk. A nacionalizmus, a demokrácia burzsoá értelmezése ellen és a szociális demagógia ellen. Jól ismeritek ezeket a kórokat. Legveszedelmesebb az a reakciós jelszó, hogy minden magyar testvér. De sokan vannak olyanok is, akik még ma is hisznek az általános demokráciában, a szabadságról szóló frázisokban. És a szociális demagógia kiegészíti az első kettőt, hogy nem elég jó itthon az élet, Nyugaton jobb. Mindebből látható, szükség van Princz ezredes elvtárs keménységére, hogy oda tudjunk ütni, amikor kell. De mindig oda, ahova kell és ne mellé. Vigyázni kell nagyon, mert minden magyarországi hiba érzékenyen érinti a békeharcot. Mindig és jó hangosan ki kell jelenteni, hogy nem vagyunk az akasztás és az internálás hivei. De eközben az ellenforradalmárokat likvidálni kell és likvidálni is fogjuk. — És elmosolyodva körülpillantott. Így mondotta: — Nyugodt lehetsz, elvtárs! De többet cselekedni, mint beszélni. Mert ha túl sok az ellenforradalmár, valaki még úgy értelmezi, hogy az ellenforradalom tulajdonképpen forradalom volt. Értitek, elvtársak? A ritkításnak itt kint, a helyszínen van a helye. Ebben nem értek veled egyet: igenis, per prokura. Ha volt urak, püspökök, tábornokok nem hajlandók belenyugodni abba, hogy a szocializmust építjük és hogy a munkás-paraszt hatalom alatt élnek, akkor csak élezzétek ki az osztályharcot. Itt kint, itt helyben. És ha egy munkás,

ha egy dolgozó a volt urak, püspökök, tábornokok és földesurak oldalára áll, azzal még irgalmatlanabbul bánjatok el. Mert az ilyen ráadásul elárulta a saját osztályát és a munkás-, parasztható hatalmat is. Majd meglátjátok, hogy behúzzák a nyakukat. És ami igen fontos, ha itt helyben, csendben elintézitek őket, akkor a nyugati, imperialista sajtó nem kap annyi híranyagot a tárgyalásokról és ítéletekről. És nem irhatnak állandóan magyarországi nyugtalanságokról. Nem lehet minden tárgyalást titokban tartani, de ne feledjétek a népbíróságok előtt van egy másik bíráskodás, amit a tetthelyen gyakorolhattok, a társadalmi bíráskodás. És ez néha jobban megriasztja a huligánokat, mint a rendes bíróság. Most az a fontos és ebben Princz ezredes elvtársnak van igaza, Hunyec elvtárs, hogy minél erősebb lélektani hatást váltsunk ki. Ez még az alibi kommunistákat is észhez fogja téríteni. Hadd lássák, hogy nemcsak akkor verhetik meg őket, amikor jön az ellenforradalmár, taknyos diák, vagy egyetemi hallgató, de szükség esetén a mi kemény öklünktől is kaphat egypárat. És ha már verést kell kapni és választhat a verésben, megnyugtathatlak benneteket, nem a mi öklünket fogja választani. Hát csak rajta, ne hagyjátok a pártellenes hangulatot megerősödni, vagy elharapózni. Nézd, Princz elvtárs, mi hajlandók vagyunk elfeledni azt a verést, azt a ruhát, amit tőletek kaptunk a Konti utcai fogházban, amikor oda bevittetek. De most aztán lássuk, okosan és ügyesen tudtok-e ugyanilyen verést adni a reakciósoknak is?...

Szilárdi bólogatott. Aztán csendesen Princzhez fordult.

— Na, örülök, hogy ti ketten találkoztatok, elvtársak. Látod, Jenőkém, ez az igazi kommunista hang. Semmi érzékenykedés, semmi személyeskedés, semmi egyénieskedés. Hanem a párt. Ez a fő. Ezért érdemes dolgozni.

És valamennyien csak a pártért dolgozunk. Hidd el, nem fogja le senki a te kezed. Sőt számítanak rá erősen. Pontosan arra, amit te tudsz a legjobban elvégezni. Princz Jenő káderlapját nem lehetett elpusztítani. Mindenki kívülről tudja, mit csinált Princz Jenő ezredes elvtárs a nehéz időkben.

Princz orra alatt kunkorin vonaglott vékony, összeszorított szája. Szemüvegét teljesen megtöltötte lázasan kitágult, barna szeme.

— Felőlem, Gurugya doktor, Gyurikám, biztosak lehettek. Én nem spekulálok arra, hogy megbukunk. Nagyon jól tudom, mi történt Kupper Bélával, Zámbó Lacival, Mező Imrével, Sziklai Sanyival, aki nagyon jó barátom volt. Asztalos Jánost pedig láttam meghalni. De ismertem Vas Ernőt is, meg Hajós Imit is. Mi nem voltunk soha alibi-kommunisták.

Hunyec Ottó mégis kénytelen volt beismerni magában, ez a Princz sem közönséges csavargó azért! Csak bámulni lehet, miként fordította vissza a vesztett játszmát. És ajánlatos tanulni a nagy kutyáktól.

Legalább együtt ugasson velük. Ha már akkorát, mint ezek, harapni nem is tud.

Tanulságos este volt.

Bár először veszélyes estének látszott.

A KALOCSAI KOLBÁSZ IS MEGJELENT végül az ajtóban. Mili hozta a tepsiben, úgy ahogy sütötte.

Karikába sütötte.

Még egy kicsit sistergett is.

Így gusztusos.

Hunyecz fogadkozott:

— No, eldobhatod azt a papirost, Gyuri. Majd meglátod, milyen változások lesznek itt a Szondy utcában. Megnézheted majd akkor az új utca-kádert.

És végre ezen mindenki nevetett.

VIII.

REGGEL 6 ÓRA ELŐTT A SZONDY UTCÁBAN ködösen-tejesen kéklik az éjszakavégző szürkület. A 43-as villamos, amely sárgán világító fényuszállyal csattogott végig a hosszú Ady utcán, kioltotta lámpáit. Az emberek mélyről böffenve köhögtek. A hajnali köhögés mélyrevájó és kiadós. Egészen más, mint a napközben köhintő idegesség. Reggel a Szondy utcában hariskolnak, köpködnek, amig kiérnek az Ady utcai sarokra, a villamosmegállóhoz. Ürítkeznek.

Az éjszaka és a szoba állott melegét köpik ki magukból a nedves, maróan hideg utcán. A köszöntések is csikorgóak, rekedtek, durvák. Reggeliek.

A szemek is süppedtek. Az álom mélységében fekszenek még a lappadt arcon. Később majd a nappali izgalom, és erőfeszítés, az ébrenlét mérge kidülleszti ezeket az álmos és bágyadtan nyugvó szemeket. A házak ablakaiban ilyenkor már nem lángol a belső világ fénye, hiszen itt a reggel, de a külső világ sem tükröződik bennük, még nem kelt fel a nap. Az utcai lámpákat is eloltották. Homályos, üres és feketén vak minden ablakszem. Az éjszakai sötét eloszlott, maradéka a hullámzó hajnali köd, amely ilyenkor ellepi a volt katonarétet és a munkástelep felét.

De már ez is oszlik.

Még a kis kertek elvadult bokraiban sűrűdik leginkább.

Olyan, mintha a sok kimerült ember éjszakai sóhajtozása ragadna a földhöz.

Ezen a ködön át suhant-lobogott Hunyecné, mintha az éjszaka ittmaradt sötétkék árnyéka menekült volna a házak mögött. Az 5-be igyekezett, amely szemben volt velük. Ez nem is volt olyan egyszerű dolog, mint ahogy

hinné az ember. Mert lopva igyekezett. Nem vághatott át az utcán. Nem mehetett egyenesen. Bizonyosan meglátta volna valaki. És ha Ottó megtudja, hogy a zabaest után, hajnalban, míg a százados elvtárs borosan, torkig lakva horkolt, Mili az 5-be ment, azonnal kitalálja, hogy mi történt. Mili tudta, hogy Ottó nem buta ember. Ezt csak Ottó ellenségei mondogatják. Van Ottó arcán néha olyan mosolygás, hogy ezt hihetik. De ezt a mosolygást nem szabad elhinni. Ottó nagyon ravasz. Ilyenkor, Mili tudja, amikor így mosolyog, csak elbujik. Ottó nem is kommunista. Ottó éppen csak úr akar lenni és szerezni akar. Ottó nem olyan buta, hogy kommunista lenne. Ottó ügyes ember. Csak hűbelebalázs. És olyan sietős neki a kommunista uraság, meg a szerzés, hogy sok mindent nem vesz közben észre. Ezért igazán nem tehet szemrehányást a férjének egy jó feleség. És Mili, mióta elszánta magát, hogy otthagyja Alsónémedit és felesége lesz Ottónak a munkástelepen, jó feleség akart lenni. Ottó már akkor is ilyen volt, amikor először találkozott vele, Böske lakodalmán. Éppen ezért tetszett meg neki. Hogy egy pillanatig nem nyughatott. Úgy döngette Kántorék szobáját tánc közben, mintha szét akarná rúgni a munkástelepi házat. Fáradhatatlan ember volt és még ma is az. Alsónémediben lassúbb járású emberek éltek. Talán keményebbek, mint Ottó, de nem olyan gyorsak és nem olyan szemfülesek. Ottó soha sem nyughatott. Ha pedig egyszer utat kapott, azt végigjárta. Hát most Ottó megkapta a kommunista utat és végig fogja járni. Itt, a Szondy utcában mindenki csak sutyog-motyog, de, ugyi, katonatiszt egyik sem lett, csak Ottó. Szuhanek is uniformisban jár, de csak feketében és rangja sincs, mert csak helyettes gyári őrségparancsnok. De Ottó valóságos tiszt, mert százados. És nem is panaszkodhat, sohasem panaszkodhatott, Ottó a maga módján mindig jó férj

volt. A pénzét mindig hazaadta. Ha nem jön a háború, Érdligeten már megvették volna azt a gyümölcsöst. A kis házzal, amit egy kőfaragó épített magának és olyan gyönyörű szobrokkal rakta tele a gyümölcsöskertet, hogy az ember éppen ugy érezte, mintha kastélykertben járna. Csak éppen kisebb volt a kert és a fák is meg a szobrok is szorosabban álltak. Nem vették meg, de talán jobb is, hogy így történt. Mert hogy semmijük sem volt. Ottó könnyen lehetett kommunista és, ugyi, máma rendőrtiszt! Éppen olyan, mint a régi kapitányok. És ha már gyerekük nem lett, ez mindig fájt, Mili nyolcadik gyerek volt, ha már nem lett gyerek, legalább éljék világukat. És élik is. Ottó úgy ölelgeti (most, az éjjel is), úgy becézi ha rájön, mint az első napokban. Ha mind huncutabb is lesz, mint az öregek. Akik már, minden asszony tudja ezt, nemcsak az érzelmet keresik, hanem a szenvedélyt is. Ezt a jó asszonynak meg kell érteni. Ebbe is belenyugodott Mili, bár tagos, fiatalos termetét újból és újból megroskasztja, amikor Ottó nem ügyekedvén, hanem üzekedvén kezdi környékezni.

A szoknyája, vagy az ingválla után kapkodva.

Dehát nem rossz ember Ottó, csak ki kell ismerni. És néha oltalmazni is önmagától. Mivelhogy úgy siet. Az efféle gyors emberek sokszor tesznek olyat, amit később megbánnak, de akkor már kifutott a tej. Túl hamar forrnak fel. És nem a feleségnek kell elsősorban az ilyen emberre ügyelni? különösen, ha a felesége is olyan asszony, akinek könnyen eljár a szája! Ha nem tud vigyázni a beszélőkéjére. Ez a haszontalan, kandúrkedvű Szilárdi mindig zavarba hozza. Csupáncsak a szemével is, amely olyan fogdosós, hogy az már szemérmetlenség. Mert Szilárdinak a szemében több rosszaság van, mint Hunyec Ottó egész testiben. Szegény, falusi lány volt. Ismeri az ilyen urak kapdosó szemét. És éppen ez előtt

járt el a szája. Mert mindig zavarba jön, ha valaki hozzá törleszkedik. Vagy tán a második leánykorába zavarodott volna bele? Mondják az asszonyok, hogy van az úgy.

KÖZBEN NAGY VARGABETŰT TETT, hogy senki meg ne lássa. Tudta, hol kell átszaladni a kerten, hol kell a ház fala mellett elsuhanni. A 6-ból hátul, a kerten átsietett a 4-be. A 6 másik oldalán, szomszédságukban laknak Gyebnárék, de azok ilyenkor még nincsenek ezen a világon. Gyebnár az első villamossal jön meg, vagy még korábban, kocsival. És miután kimarakodták, kiszerelmeskedték magukat (a szomszéd sok mindent tud, hall), alusznak délig. A 4 innenső oldalán lakik a Simek házaspár, de azok már nem dolgoznak, csendben vannak 9-ig, 10-ig. Akkor bújnak elő. A leányuk kórházi ápolónő, egy héten csak kétszer jön haza, szerdán és pénteken. Akkor is estefelé. Mili a 4 másik, túlsó oldalán suhan el és pedig a 4 fala mellett szorosan. Ez volt a legnagyobb kockázat, mert Horváth a reggeli siftára megy Csepelre. Dehát teljesen levegővé mégsem válhat az ember, akármennyire is óvatoskodik. Horváthék oldalán lép ki a kapun. Senkit sem látott az utcán, hát gyorsan átvágott a páratlan oldalra. Irkovitsék oldalára kanyarodott a 3-ban. Irkovitsék 7-kor indulnak munkába. Csak nem lesznek kint, az ablaknál sem leskelődhetnek ilyen koraidőben! A 3 végén aztán a kopár kerteken át futott az Előd utca felé. Amig az 5 mögé nem ért. Ott Kölyüék oldalán a fal mellett lopózott Kölyüék ajtajáig.

Sürgető, sietősen pördülő ujjakkal zörgette az ajtó üvegablakát.

Kölyüné ugy pillantott ki a zörgetésre, mintha várta volna.

Semmi meglepődés nem látszott az arcán.

Pedig három éve is van, hogy utoljára itt járt.

Csak feltűnt feje a félrehúzott függöny mögött, aztán kinyitotta az ajtót.

És Mili megkönnyebbült sóhajjal bújt be az éjszakaszagú lakásba.

A SZÉP TANÁCS MILI, HUNYECNÉ, akármennyire is ismerte a Szondy utcát és akármilyen jól is számította ki az útját, ketten mégis meglátták. Igaz, hogy a Szondy utcában nyitott könyv mindenkinek az élete, tehát ki lehet számítani mindenki járása-kelését. És az már baj is, sőt még annál is rosszabb, már gyanús, ha valaki megtöri szokását, amit az utca megjegyzett magának, tudomásul vett. Az ilyen könnyelmű lakó azonnal felhívja magára Goldmanné kiváncsi érdeklődését. És ahol Goldmanné szimatolva megjelenik, ott jól meg kell rágni, mit válaszol a szokatlanság fényébe került utcatárs. Mili jól számított, Gyebnár már nem figyel ilyenkor semmire sem, még felesége kényeskedő sírására sem, ami néha reggelig hangzik. Simek Zoltánék sem motoszkálnak még ilyenkor az ablakok körül. Legfeljebb az ágyban sóhajtoznak, öreg csontjaikat melengetve, ha az öregek szokása szerint már feléreztek. Horváthék pedig nagy bajban vannak, hetek óta beteg a kicsi, a másfél éves Lajcsi és csak ilyenkor hajnalban csendesedik el. Vigyáznak Horváthék, hogy fel ne riasszák ebből a rövidke nyugalmából.

Igaz Horváth a 7-es siftára megy Csepelre, de nem ér az rá arra, hogy az ablakban leskelődjék. Ami szeme és ideje van a látásra, az a belső világra kell.

Nem is a páros oldalon látták meg Mili nénit. Hanem a páratlan oldalon.

Irkovitsné látta meg a 3-ban és Steiter Nándor az 5-ből.

Úgy igaz, hogy a Szondy utca nyitott könyv, de minden nyitott könyvnek vannak rejtett sorai. Így történt ez is. Irkovitsné akkor látta meg Milit, amikor elsuhant az ablak előtt, a 3 udvarán. Irkovitsné is csak azért látta meg, mert éppen fésülködött a tükör előtt. Mivel együtt dolgoztak, együtt is indultak Pirikével, a leányával. Így hát az asszony mindig előbb kelt fel, előbb készült, hogy leánya, Pirike tovább maradhasson az ágy meleg fészkében. Ahogy a mamák szokták. Ezért ült Irkovitsné már ilyen korán a tükör előtt és fésülködött.

Irkovitséknál pedig, amint ez szokásos azokban a telepi lakásokban, ahol csak asszonyszemélyek laknak, a tükröt az ablakba akasztják, hogy jó világosságot kapjanak arcukra. És az öregedő asszonyságok bizony már csak félszemmel pillognak a tükörbe és még fésülködés közben és hajnali korán is inkább szemlélődnek kiváncsian a külvilágban. Minek is nézné Irkovitsné, a szegény, elhagyott asszony, kiürült asszonyi arcát, elfogyott hajzatát és megszíjasodott száját két szemmel. Nem volt idősebb Milinél, de Mili milyen délceg, tagos, kívánatos. Negyvenéves korában is. Mit lehet ez ellen tenni. A felszabadulás az egyiknek ezt, másiknak mást hozott. Ha csak az arcán szemlélődik, már minden az eszébe jut. És mindenki nem akaszthatja fel magát. El sem szökhet az ember saját maga elől. Amint Laci, a díszes férje tette, aki elszökött tőle.

Tehát félszemmel és egész lélekkel az ablakon kívül volt Irkovitsné.

Ha fésülködött is.

És így pillantotta meg a sötétkék, ünneplő ruhájában, fejkendő nélkül, hajadonfővel osonó Hunyecnét, amint átlopózkodott az udvaron, a kertek felé igyekezve.

Malvinka, Irkovitsné egy pillanatig sem habozott.

Mindíg is fürge természetű és gyorseszű asszony volt.

Amikor megesküdtek Irkovits Lászlóval, aki a legjobb kőműves pallér volt Szentgotthárdon, mindenkinek az volt a véleménye, az Isten is egymásnak teremtette őket és hamarosan fel fognak pendülni. A csontos, nagy darab kőműves és a vöröshjú könyvkötő leány okosan és előrelátással is élt és dolgozott.

Malvinka most sem lassúkodott. Ilyesmire más asszony sem rest. Hát még a tűzeszű, lángnyelvű Irkovitsné. Kifutott a lakásból és a ház sarka mögül kilesve, utána kémlelt Milinek.

Látta, hogy Kölyüékhez surran.

De meglátta ugyanakkor azt is, hogy a kertben álló fekete sufniból akkor lép ki és nagy szemmel bámul Mili után Steiter Nándor is. Akinek nagyobb a szája, mint akármelyik asszonyszemélynek a Szondy utcában.

Na, szegény Mili!

Steiter karja tele aprított tűzifával. Azt készítette hajnalban, mielőtt munkába ment volna. Felesége ugyanis állandóan bezárkózva él, világos nappal is alig hagyja el a lakást. Vásárolni is mindenhová a férfi jár. Úgy látszik, ennek a Steiternek is csak házon kívül van olyan féktelen nagy pofája, otthon a kredenc alatt is cilindert hord, amint ezeknek a nagyhangú férfiaknak szokása. Még a szemetet is a férfi viszi ki a szemétdombra és a tűzifát is a férfi készíti be.

Hát így látták meg Milit ketten is.

IRKOVITSÉK ÉS STEITER AZNAP EGYIDŐBEN INDULTAK PESTRE. Amikor a villamos megállónál összetalálkoztak, Steiter nem bírta ki, hogy ne szóljon arról, amit mindketten láttak. Veszedelmes szeme-szája volt ennek a maszeknak.

Hunyorgatva mondotta:

— Látta, ugye, látta, láttam, hogy látta, a nagy haragosok hogyan postáznak egymással!

Irkovitsné csak ránézett és megrántotta a vállát. Régi, kopott, svájci sapkája alól öreg, éles szemmel pillantott a házra, amely előtt álltak és várták a villamost. Az ablakokat éjszakára bespalétázták, de ki tudhatná, nem fülel-e éppen valaki a spaléta mögött? A spaléta még veszélyesebb, mint a nyitott ablak, hiszen nem lehet tudni sohasem, hogy mi van mögötte. Mert, ugye, a spaléta közepén ott van a kis szívalakú lyuk, azon át kényelmesen ki lehet pillantani, ha szokatlan beszédet vagy zajt hall a spaléta mögött tartózkodó. És meggyőződhet róla láthatatlanul is, hogy ki beszél az utcán?

Pirike is ott állt mellettük. A barackarcú, leány megvonta duzzadt száját. Nem állhatta ezt a nagyszájú Steitert. Hiszen mindenki érezte, tudta, Steiter egyszer nagy bajba kerül. Az ilyet szinte az orrával szagolhatta az, akinek ép érzéke volt erre. Piri, miként a fiatalok, nem volt gyáva, sőt bátran volt fiatal, de úgy gondolta, ha már bajba kell jutni, akkor a maga szavaiért, tetteiért jusson bajba.

És egyik karjával némult, gyanakvó anyjába karolva, másikkal hagymalevélszín haját igazgatva a nyakán, ellenségesen szólalt meg:

— Más is tud a Szondy utcában összeadni, Steiter úr, — nemcsak haragosan, hanem hangosam is szólt. Hogy ha meghallja valaki, akár úgy is vélheti, nem értenek egyet ezzel a veszélyes szájjártatóval. — Mi is tudjuk, hogy mennyi a kettő meg kettő.

De Irkovitsné nem akarta azért Steitert megbántani. A sokat próbált asszonyok sok mindent sejtenek, amit nem tudnak. És Steiter arca minden reggel olyan nyúzott fáradt, keserű mintha semmit sem aludt volna. Estére kezd csak bohóckodni a születetett maszek.

— Valamit mondhattak — majdnem suttogva beszélt az asszony és olyan sietve, hogy szinte hangsúlya sem

volt a szavaknak, még a szája is alig mozdult meg. Közelről is nehéz az ilyen beszédet érteni. Nemhogy a spaléták mögül. De Steiter is, a leány is jól értették. Sokan tudják manapság ezt a beszédet, nemcsak a Szondy utcában és nemcsak a munkástelepen.

— Valami történhetett a zaba-estén, ami Kölyüékkel van kapcsolatban. Mert jó pár éve van annak, hogy Mili Böskééknél járt. Láthatta, most is titokban ment!

— Miért nem hagyják ezt a Kölyüt békében megfulladni! — mondotta elnémulva, ugyanilyen suttogó egybefolyó beszéddel Steiter.

Aztán váratlanul felkiáltott.

— Tegnap este a nyomdászotthonban csoda klassz, dalos, vidám műsor volt. Klassz esztrád. Tánccsoport is jött ki a központból és még Házi elvtárs is beszélt a társadalmi tulajdon iránti kötelességeinkről...

A felkiáltásra azért volt szükség, mert az 1 kapuján kilépett és jött a villamos megálló felé Kürti Miklós, a kopaszfejű postafelügyelő. Vajjon elkésett máma? Mert egyébként 7-re megy a Keletibe. És Kürti postafelügyelő szigorú, szótlan és pontos ember. Szürke raglánja előkelő szabású. Kürti Miklós úgy tud vigyázni a ruhájára, mint kertész a virágra. Ez a raglán is van már vagy tíz éves, ha nem több. De még mindíg ez a legelőkelőbb felöltő. Nemcsak a Szondy utcában, de a 43-as villamoson is. Minden tanuló-leánynak ez az első szerelme a 43-ason. Ahol valóságos reggeli társadalom alakult ki. Szerelemmel, barátsággal, féltékenykedéssel, irigykedéssel és ellenségeskedéssel is. Amint a szürke raglán kitünő állapotából és Kürti felügyelő romlatlan eleganciájából, legényes magatartásából látható (télen-nyáron, például, hajadonfővel jár), Kürti agglegény. A szélesarcú, középkorú postafelügyelőnek még a kopasza is mutatós volt, talán azért is nem titkolta.

— Erről az alakról is mindenki tudja, hogy kopasz — morogta aztán megint elnémulva, azzal a gyors, sutyi, hadari beszéddel Steiter — de azt már nem lehet kitudni, hogy mit forgat a kopaszában...

Ajánlatos volt tehát a postafelügyelő feltüntekor és közeledtekor áttérni olyan beszédtémára, amit mindenki utált, de amibe éppen azért senki sem kapott belé kiváncsi érdeklődéssel.

És főként — amit senki sem jegyzett meg.

Steiter tehát a társadalmi tulajdonról és azzal kapcsolatos kötelességről beszélt. Házi elvtárs után szabadon. Aztán még hangosabb örvendezéssel fordult a közelítő kopaszos és raglános postafelügyelő felé:

- Jóreggelt, Kürti elvtárs!

Így kezdődött a nap a Szondy utcában.

VALÓBAN VOLT MÁR ANNAK VAGY HÁROM ÉVE, hogy Mili utoljára átlépte legjobb barátnője és rokona, Böske küszöbét. Pedig milyen hűséges rokonok és barátnők voltak. A régi jó időkben. Leány és ifiasszony korukban.

Hajnalban embereik eldobogtak a gépgyárba, Hunyec füttyögetett akkor is minden reggel Péternek az utcáról. Mert Hunyec Ottó mindig sietett, sohasem nyugodhatott. Aztán amint beágyaztak, kitakarították, futottak egymáshoz. Összebújtak és naphosszat nem unták az asszonyi susmust. Bizalmasan nevetgéltek, panaszkodtak, sóhajtoztak. És az embereikről beszélgettek. Varrogatás, babszemelgetés, mákdarálás, krumplipucolás vagy foltozgatás közben. Boldogak voltak, hogy egymással szemben laknak, ugyanabban az utcában, mintha édestestvérek laktak volna az 5-ben és a 6-ban. Mili nagy keserűségét Bélussal édesítgette és keserítgette, aki keresztfiuk volt és úgy elkényeztette, úgy ma-

gához szoktatta a gyereket, hogy az már szívesebben volt Miliéknél, ahol minden szabad volt.

De csak amíg keresztapa haza nem jött.

Hunyec már akkor is sokat ugratta, hergelte Pétert. Péter csendesebb ember volt, mint Ottó. És mindig, legénykorában is hívő, templomba járó ember volt. Bár sohasem fitogtatta vallásosságát. Nem szeretett vitatkozni. Ottó nagyszájú volt, amit felszedett, ami ráragadt, azt szerette mondogatni. Nagyhangon viccelődött csúfoskodott mindennel, különösen, ha asszonyok közelében volt. Ha sor került rá a vallásossággal is. A templomcsúfolásnak mindenkori célpontja Péter volt. Sikítozás, nevetés, és megbotránkozás pezsgett-buzgott mindíg Ottó körül. Az asszonyok jó néven vették piszkálódását és szabadszájúságát. Péter ógott-mógott. Nem szerette.

Én abban hiszek, szokta volt Hunyec mondani felfújt képpel tréfálkozva is, de komolyan is, amit látok, megfoghatok, vagy megehetek. A többi nix, a semmi. A nesze-semmi-fogd-meg-jól... Azt higyje Péter, ő látja, fogja, eszi a semmit.

A háború után megfordult a világ és ezzel megfordult a rokonság, a komaság is. Előbb gúnyos éle, később fenyegető hangsúlya lett annak, ahogy Hunyec templompadkoptatónak mondotta Kölyü Péter komáját. Aztán Kölyüt kidobták a gépgyárból. Még 1950-ben. A telepi melósok esküdtek rá, hogy a legjobb rézesztergályos volt. Megbízható, komoly szamunkás. Igaz már akkor jelentkeztek rajta a nehéz légzés tünetei. De más is volt a rézesztergályosok között, akinek fogyott a szuflája. A telepiek inkább politikaira, feljelentésre gyanakodtak. Az mindenesetre gyanús volt, hogy sem az ÜB, sem a szakszervezet egy árva szót nem szólt Kölyü érdekében. Egyszerűen nyugdíjba repítették és mindenki

mélyen hallgatott, akinek mondanivalója lehetett volna. Még csak nem is csodálkoztak túlságosan. Akkoriban Hunyecnek olyan tekintélye volt, hogy mindenki befogta a száját. Pedig Hunyec csak ennyit mondott: Ide vezet a templom-csoszogás. Be kellett látni még a Szondy utcában is, ahol szerették Kölyüéket, hogy a kommunista állam nem tűrhet meg a gépgyárban egy olyan melóst, aki tüntet azzal, hogy templomba jár. Mert Kölyü Péter ezt tette. Hiába volt minden célozgatás, sőt az egyenes figyelmzetetés is, nem hagyta abba, minden vasárnap ünneplőt húzott és templomba vonult. És ott ült a sok osztályidegen, osztályellenség, megbízhatatlan öregember és öregasszony között.

Pedig már régen megtanulta akkorára mindenki, hogy most az állam a gyáros és az újgyárosnak nem tetszik a templom.

Ebből aztán más rokoni, komasági cifraságok is következtek, a két asszony mind kevesebbet lehetett, beszélhetett egymással. Az utolsó években márcsak lopva, legfeljebb a piacon félreállva, vagy a Közértben egymás mellé sodródva, de ott is inkább csak a szemek vizsgálták egymást. Kimondhatatlan kérdések és feleletek estek. Ők azonban egy pillanatig sem haragudtak egymásra. Azt mindenki tudta a Szondy utcában, hogy Mili néni és Böske néni között nem változott semmi sem. A politikai eszmélet meg a politikai csodálkozás nem engedi, visszhangozta a nagyszájú és nagyhangú Fercsek néni Simekék megállapítását, hogy a jó barátnék együtt búsuljanak. Igen, túlsokan figyelik itt az embert a Szondy utcában, jelentette ki szelíden, de határozottan a félvak Mikesiné is. Mili tehát elmaradt az 5-ből, Böske néni pedig semmiért sem lépett volna be a 6 kapuján. De akkor már más sem igen barátkozott Kölyüékkel. Az emberek megtanulták, hogy nem a barátság, hanem a biztonság szerint kell élni. Legalább is annak, aki élet-

ben akar maradni. És nemcsak az állam tartott biztonsági hivatalt, hanem minden egyes ember is.

Inkább a fiatalok jártak Kölyüékhez. Bélához a barátai. Az öreg Kölyü naphosszat kint álldogált a kertben, vagy üldögélt az ajtó melletti padon, mindjobban horpadó arcán fújtatva a vékony pofabőrt. Magánosan harcolt a levegőért, utóbb már beszélni sem igen tudott, a levegőhúzástól nem jutott arra sem idő. És ha rájött a nehézség, úgy látszik ülni sem tudott, mert akkor idecövekelte magát a kerítéshez. Talán azt hitte, az utcán bővebb a levegőjárás, mint az udvaron. Megmarkolta bütykös, csontos ujjaival a kerítést és ott pumpálta magába a levegőt. Aki éjféltájban jött haza, sokszor ott találta még a halálfejarcú Kölyüt, valósággal megrettent tőle az 5 előtt elhaladva.

Ilyenkor égnek tartotta az arcát. Úgy nyelte a levegőt, mintha fullasztóan sűrű ital lenne. Böske nénit sem tűrte ilyenkor maga mellett.

Soha durva ember nem volt, de ha rájött, tisztulni kellett mellőle.

Még Böske néninek is.

Mindenki megegyezett abban, hogy ő a Szondy utca soronkövetkezője.

Ha az asszonnyal vasárnaponként együtt haladtak az Előd utcán, a Fő-téren át, a templom felé, két sápadt, másvilági árnyék lépkedett lassú járással egymás mellett.

Látható volt, már csak egyetlen fiuk, Bélus kötötte ehhez a világhoz őket.

BÉLUS AZTÁN TELVE VOLT VÉRREL, élettel, nevetéssel, ésszel. Első tanuló volt a telepen, aztán **első** egyetemista lett. Mindenki szerette, becsülte. Tudták, hogy ingyen tanítják olyan a tehetsége. Nemcsak a tanárai szerették, de egyetemista társai is. Olyan egyetemista központ lett a lakásuk is. A Szondy utca szerette

Bélust, mert jó gyerek volt. Ha szabadulhatott az iskolából, mindig otthon lógott. A telepen. Itt kóricált, itt cicázott a leányokkal. Értett az mindenkinek a nyelvén. Ha beült Irkovitsékhoz, a szép Pirike mellett sem állt be a szája, de a hallgatag, komorképű, mahomet Szuhanekot, a vegyiipari gyári őrség helyettes parancsnokát is meg tudta nevettetni. Eljárt apjával a templomba, de azért Varjassyékhoz is, mert jó barátságot tartott Varjassy Miskával. Pedig a vén Varjassy nem szívesen látta a nagy barátkozást és hogy elriassza házától a templom-padkoptató gyerekét, állandóan szidta előtte a telhetetlen papzsákokat, a vallást, az Istent, amin Bélus kacagni tudott és egyet-egyet kacsintott Varjassy felé. Mintha azt üzente volna, tudjuk, amit tudunk. Nem számít ez a beszéd... Ettől az öreg Varjassy olyan dühbe jött, hogy rendszerint megfulladt benne a szó. Kölyü Bélával egyszerűen nem lehetett haragot tartani. Kölyü Bélus hatására történt, hogy a Szondy-utcai fiatalok nem ismertek egymásközött különbséget. Majoros Balit, akit osztályidegennek kiáltottak ki és nem vettek fel az egyetemre, a Szondy-utcai srácok egyáltalán nem találták idegennek. Maguk közé fogadták. Ki tudna a fiatalokon eligazodni? Kölyü Béla hatására történt vagy sem (Goldmanné azt állítja, hogy igen), de tény, a Szondy utcában a fiatalok nem tartottak haragot. Egyszerűen fittyet hánytak a politikai « eszméletnek és csodálkozásnak ». (Simekék mondása, de Fercsekné terjeszti). Egy bandában jöttek, mentek. Tőlük aztán az öregek ugyan marakodhattak, moroghattak, dúlhattak-fúlhattak, ezek valamennyien egyetlen nevető, vidam, mulatságot kedvelő banda voltak.

Ez tévesztette meg Hunyecct is.

Ki gondolta volna, hogy ez a « lébecoló » banda, ahogyan Hunyec hívta őket, milyen veszedelmes társaság. Ki hitte volna, hogy Irkovits Piri, a szakszervezeti

tag, Varjassy Misi a MADISZ tag, Ördögh Zsuzska a kitüntetett úttörő egy követ fújnak az osztályidegen Molnár Gusztival és Majoros Balival? Varjassy és Kölyü fegyverrel a kézben halt meg a szovjet csapatok elleni harcban. A többi, mikor leverték őket, kiszökött Nyugatra. Molnár Guszti kijutott apjához Amerikába. Majoros Bali egyedül disszidált, hiába hívta a szépséges Irkovits Pirit, de még a csinoska, kicsit bánatos Ördögh Zsuzska is eltűnt az ellenforradalom óta a Szondy utcából. És hiába bizonygatja kisfejű apja olyan bőbeszédűen mindenki előtt, hogy Zsuzska Muraszombaton tartózkodik nagynénjénél, mindenki láthatja a vagongyári asztalos művezető löttyedt-lappadt képén, hogy mi történt. Felírja oda a szülői gond, hogy elveszítette kisleányát, disszidált Zsuzska, talán azt sem tudják az öregek, hogy hol van. Mert levelet eddig még nem kapott külföldről. Azt tudná a Szondy utca. Goldmanné ugyan még az ellenforradalmi gyalázatok előtt többször szólt Hunyecnek, nem lenne szabad eltűrni, hogy Majoros Bali, a doktor fia beszelídüljön a munkásgyerekek közé. Ez Hunyec mulasztása. Persze Irkovitsékról volt szó. És aki régi Szondy-utcai, az tudja, hogy Hunyec Irkovitsék ellen bajosan tehet valamit. Voltak, akik jól emlékeztek Zeromskyra. Goldmanné is jól emlékezett az ukrán őrnagyra. És miután kiderült, hogy Majoros Bali elsősorban Irkovits Piri kedvéért jár a Szondy utcába és ez nincs ellenére Pirikének sem, már csak magában morgott a Goldmann banya, de nem feszegette többé ezt a kérdést. Pedig véleménye az volt, hogy az ilyen barátkozás egészségtelen társadalmi állapot. Elmossa az osztályhatárokat és csökkenti az éberséget. Ami ilyen elemekkel szemben kötelező.

1956 novemberében aztán eltüntek a Szondy utcai fiatalok.

És kissé későn, de megjött ismét a társadalmi éberség.

MILI NÉNI, mikor becsusszant a konyhaajtón és lihegve rávetette szemét régi barátnőjére, Böskére, szája elé kapta kezét és kis híja, hogy el nem sikította magát.

Csak bámult.

Kidülledt szemmel és befogott szájjal. De hogy az első meglepetés sikoltása nem törhetett ki, keserű sírás zendült fel benne.

Szó nem fért ki a torkán.

Reggel lévén, Kölyüné nem kötötte fel fekete fejkendőjét, amely nélkül mostanában nem lép ki az utcára. És híres, gazdag, nagy barna haja (minden alsónémedi Kántornak ilyen dús sörénye volt) ezüstfényben csillogott. Mikor utoljára látta Böskét fejkendő nélkül, még alig volt egy-két fehér szál hajában. Böske hamar megöregedett. Bélus születése után sokat járt orvoshoz, aztán lassan kiürült, mint valami sorvadó-száradó fa. Csak vékony csontja és barna bőre maradt meg elszáradva. De a szép barna haja változatlan gazdag volt. És büszkén mutatta a haját, hiszen ugyanolyan volt a fiú sörénye is. Bélus is Kántor hajzatot örökölt.

És most teljesen megőszült.

De az arca is elfogyott. Kicsi arca még jobban megsoványkodott. Viaszfehér is lett.

Mintha Böske nem is húsból, vérből, hanem csak a kertben lapuló ködből való lenne.

— Ó, Böske, Böske! — sóhajtozta Mili és leült az első kemény, egyeneshátu konyhaszékre.

És sírni kezdett.

Böske nem szólt. Csak behúzta a konyhaajtót és leereszkedett a másik székre.

És változatlan arccal bólogatott maga elé.

Hogy bizony. Így van. Bizony.

A konyha, de az egész lakás hideg volt.

Szívfájdító hideg lakozott ebben a lakásban.

MINTHA A FIÚ TÁVOZÁSA UTÁN minden és állandóan nyitva lenne a két szobában és a konyhában is, ahol annyi meleget gyüjtögetett össze a három ember. Amikor a fiuk itt volt velük, minden élt, még a bútorok kopottsága, rokkant szegénysége, öregsége is kedves volt.

Hiszen minden csorba bútor, bicegő székláb róla beszélt. Bélusról.

A beszédes bútorok mind a fiú élettörténetét mondották.

Minden kicsiségen tudtak nevetni. Még az öreg gyötrő légszomjuságát is elfeledték, amikor a gyerek bökdöste az öreget, mókázott az apjával. A konyhakredenc ajtaja mindig kinyilik. Böske most is másodszor csukja már be. Kölyü Péter sohasem volt ügyes fával, deszkával. Sötéten vöröslő és aranyosan sárga rézből olyan sakkjátékot esztergált a fiának, hogy diáktársai nem szüntek kunyerálni, szerették volna elcsaklizni a gyerektől (azt is kidobhatják most már), de a konyhakredenc ajtaját nem tudta megigazítani. És ezért a gyerek mind bosszantotta az öreget. Miért nem esztergál már apám egy rézkilincset a kredencre? Így voltak a többi bútorral is. Azelőtt Böske bármerre nézett az öreg lakásban, a rozoga bútorokon, a hullott vakolatú falakon nem a szegénységet látta. Hanem a boldogságukat, Bélust, Bélus fejlődését. Bélus életének a jeleit. A repedések, törések, sérülések, kopások, hámlások mind a család kicsi és nagyobb gondjait, örömét életük értelmének, életük életének, fiuknak, Bélusnak a növekedését jelezték.

Amig a fiú itt aludt minden éjjel a nappali szoba sarkában álló, összecsukható ágyon.

Amit többé már nem kell estére kinyitni.

Amit szintén kidobhatnak most a lakásból.

Amig a fiú itt ült reggel-este a sarokban, a konyhaasztal mellett, minden könnyű és örömteli volt. Az asztal

mellett lévő falrész, amely alul olyan csúfan-csúnyán elhullatta vakolatát, hogy már a téglák látszottak, szintén a fiúról beszélt. Örökmozgó, nyughatatlan természetű volt a gyerek. Egy pillanatig sem tarthatta nyugton a lábait. Még az asztal alatt sem. Mennyit szidta ezért az öreg. Nem használt.

Böskét még az eddig gondosan fényezett, vasporral feketített, ma már rozsdásodó, elhanyagolt csikótűzhely is a gyerekre emlékezteti. Mert egyszer ellopta a vastűzhely karikáit. Egy koratavaszi délután. Amikor már bolondítóan meleg, aranyos idő volt, de még a katonaréten nem játszhatott diákcimboráival. Hát kitalálták, hogy a vastűzhely karikáival célbadobálnak a kertben. Mire észrevette, el is törtek a karikák, meg is pofozta őket. Nemcsak Bélust, hanem valamennyit, akit a bandából elérhetett.

Hogyne lett volna kedves minden törés, repedés és romlás.

Amikor szegénységben volt gazdagságukra, a gyerekre emlékeztette őket.

De mikor aztán elment a gyerek, mindez végzetesen kihűlt és többé már nem is fog megmelegedni. A bútorok sérülései, a vakolat repedései, hullott foltjai, de a legvékonyabb karcolás is nyitott réssé vált életükön, amelyen besüvít fájó árvaságukba a külső világ, az ellenséges külvilág, a megváltozott világ rettentő fenyegetése és hidege. Ami, ugye, csak megölte végül a gyermeket. Bizony, minden, ami eddig drága, szívüket melengető emlék és öröm volt, nyitott seb lett az mind, a nyomorúság, árvaság, rablottság, elhagyatottság sebe.

És öreg szivükben, fáradt szívükben már nem volt annyi élet és meleg, hogy a sebeket beforraszák és a kivénült, egyszerre értelmetlenné vált, rozzant bútorok közét ismét megtöltsék meleggel.

MILI TEHÁT LÁTHATTA A SAJÁT SZEMÉVEL, hogy barátnője, Kántor Böske, milyen rokkant meghajlott, megőszült öregasszony. Mi lett csak a szép, gazdag Kántor hajából, amelyről történeteket beszéltek Alsónémediben. Az a mende-monda járta a Kántor hajzatról, hogy azzal még a halál sem bír. Akármilyen szép időt is érnek meg a Kántorok, mindet gazdag, dús hajjal terítik ki. Ki nem hull, nem fakul. Gazdag, dús sörénnyel és barnán mennek el ebből a világból a Kántorok.

— Ó, Böske, Böske! — mondotta Mili és feszes, fiatalos arcán remegtek a könnyei.. — Mi lett a te szép hajadból?

De Böske csak ült, ölbeejtett kézzel és nézett rá.

És erre kitörölte szeméből a könnyet.

Eszébe jutott, nincs sok ideje.

— Böske! — kezdte a közepén. — Nagy bajt csináltam én tegnap. Érted, Böske, nagy bajt.

De Böske olyan érzéketlen, mintha aludna még. Vagy mintha éppen semmit sem törődne azzal, mit is beszél a barátnője. Csak ül a másik konyhaszéken és lehorgasztja a fejét. Két öreg, félig merev keze, görbült ujjú keze pedig ott hever a sokszor foltozott öreg szoknya ölében.

Milit a rémület szorítja meg. Talán nem is érti már Böske, amit mond. Azért hát gyorsan megkérdi:

— Hol van Péter? Itthon van?

Sietősen, szinte lihegve kérdi. De választ csak sokára kap:

— Templomba ment! — szólal meg végül is Böske. Arca, szeme nem mozdul.

Mili közelebb húzza a széket Böskéhez. Nincs más, Böskével kell megértesse magát.

— Böske, — és megfogja a kihült kezeket. A maga vaskos erejének forróságát szeretné átömleszteni a csontos, száraz ujjakba. — Böske, tegnap este nálunk voltak ezek az új tisztek, kommunista urak.

Böske most ránéz. Közelről pillant a feléje hajló, piruló, hevülő arcba. Kihülten, sápadt, öreges sárgán. Lazán felkontyozott haja ezüst sugarakat áraszt a reggeli hideg és kissé homályos szobába. Minden elszabadult hajszála egy-egy ezüst sugár.

Végre bólint. Legalább bólint. Hogy érti, amit Mili mond.

Mintha kihült, ezüst hold bólintott volna sok elszabadult sugarával.

— Böske! — mondotta forrón Mili. — Te, hallod-e, én nagy bajt csináltam. Ugye, idefigyelsz rám, Böske. Mert segítened kell. Te, Böske, ó, Böske én kikottyantottam, hogy Péter nem tudja, hogy Bélus meghalt. Hogy senkisem mondja meg neki az utcában és hogy netán meg is ölné a hír. Irkovitsné nekem is szólt. Elmondotta nekem is. És tegnap kikottyantottam. Előttük. Hogy bénult volna meg az a lefcses, buta nyelvem. Ugye? Dehát kikottyantottam. Ottó pedig rákontrázott. Tudod, hogy milyen vadul haragszik Péterre. Hogy majd ő idejön és megmondja neki. Hogy megmondja Péternek: a fia már nem él. Megmondja neki, hogy az oroszok Budán agyonlőtték. Böske, ó, Böske, hát nézz már rám, lelkem, tudod, hogy képes rá, megöli. Úgy gyűlöli, hogy megöli. Ha tudja, megöli ezzel a hírrel!

A másik asszony még erre sem mozdult meg. Csak ült a széken és nézett Milire. Mintha egy gyermek ült volna a szürkére festett széken, fekete ruhába öltözött gyermek. Olyan kicsinyke volt, olyan csendes és közönyös. A bő és foltozott ruha úgy horpadozott rajta, mintha csupán madárcsontok tartották volna.

De még mindig nem szólt.

Csak tördelni kezdte amúgy is összetört vékony ujját.

Amelyekre a szegénység nagy csomókat, göböket kötött.

A szeme, szép barna szeme is hideg volt, mintha kihült, rideg gomb lenne, úgy vált el az arcától. Kimeredve. Vékony arca is mozdulatlan volt. A sok mély ránc és a belőlük kieredő száz és száz kis ránc, teleírta a ráncok gubalyával az arcot. Olyan idegen, meredt arc volt, mintha már nem is lenne benne a régi Böske, akit ismert. Hanem idegen halott ülne előtte és az lenne vele szemközt.

És akkor Mili arca elé kapta párnás, kövérkés kezét és ujból sírni kezdett.

Hangosan, áradva, egész forró testéből zendítve a sírást.

Ettől riadt fel a béna-néma Kölyüné.

A sírás riasztotta fel.

— Hadd el már a sírást, Mili! — mondotta vékony, rekedtes hangon. — Honnan tudja az ember, hogy mikor tesz rosszat? Hadd ölje meg! Ha így rendelte el az Isten. Talán már neki is jobb lesz. Nem tudjátok ti, mit szenved. Csak azt nem értem, hogy tud ennyit harcolni. Ma éjjel is háromig állt a kerítés mellettésharapta a levegőt.

Míg beszélt, az arca meg sem rebbent és még csak lejjebb sem hajtotta.

— Nem tudjátok ti azt, Mili. Csak én tudom, hogy mit szenved.

Aztán megint hallgatott és bámult Hunyecnéra.

— Nem élet ez, Mili — szólalt meg azon a rettentő, érzéketlen, reszelő, vékony hangon, amiben nem volt már semmi emberi zengés, zugás, muzsika. Csak szólt, mint valami akadozó, romlott gépezetből. — Tudom én, hogy nem élet ez és a halálnál is rosszabb.

Mili elborzadva figyelt rá. Már nem is Böske arcából, már nem is ebből a szobából szól a hang. Hanem már messzi túlról, ahol az élet nem élet és a halál nem halál. És Miliben is megállt ettől a beszédtől a sírás és arcából leszállt a hőség, a vér. Szétesző, kihülő arccal hallgatta.

Ilyen beszéd is van. Ilyen bánat is van. Amelyik elvisz ebből a világból.

— Rossz ezt nézni, Mili — mondotta a monoton, emelkedés és süllyedés, a zengés nélküli, öreg beszéd. — Mert most aztán nem tud békében meghalni sem. Úgy harcol minden harapás levegőért mert nem akar meghalni. Amig nem hall a fiáról hírt. Hogy hová került, hová jutott a menekülésiben. Majd akkor én is utána mehetek. Mert nincs értelme ennek a nyomorúságnak most már.

MILI DÉLCEG TERMETE FELSZÖKKENT a faszékről. A rémület nyújtózásával ott állott a kis konyha közepén. Kerek, feszes, fehérpiros almaképéből már elszállt az alma pirossága. Kék-zöld lett. Csak a kitágult erek vonaglottak, áruló hálót mutatva a zöldülő arcban. Most egyszerre látszott, akármilyen tagos, feszes húsú is még Mili, öreg már, talán egykorú is a fekete ruhájában gubbasztó Böskével. Szája körül ráncok mélyültek el, mint a szenvedők szája körül és fekete szeme úgy meredt ki, mint valami forduló golyó.

— Böske! — kiáltott az asszonyra. — Mán lehet, hogy komiszak voltunk hozzátok. Mán lehet, hogy nem voltam olyan jó barátné, mint megérdemelted volna. De az Isten szerelméért ne kívánd, hogy Péter az uram miatt haljon meg. Ottó meg az én hibámból ölhesse meg egy-két szóval. Ne akard ezt, segítsél, te! Ne én viseljek mindent egész életemen át. Böske — és megcsuklott

a hangja — hát nem tudod, ez engem a pokolba taszítana! De már itt a földön! — Segíts, Böske! Ne én legyek az oka! Ne Ottó legyen a gyilkosa!

A másik asszonyhoz hajolt. Föléje, mintha a maga bővérű, lázas, testi forróságával akarta volna életre kelteni a magábaroskadt, halálra halványodó Böskét.

— Böske, te Böske, ide hallgass! Figyelj rám egy kicsit! Én ma alig aludtam, csak forgolódtam azután is, hogy Ottó elaludt. Tudod, milyen bolond, ha iszik. Te, Böske, dögfáradt voltam, de nem aludhattam. És a végin csak kitaláltam, mit kell tennünk. Ha idejön Ottó, mondjátok neki, hogy Bélus meghalt.

Böske süketen, értetlen bólintott. De még az ujjai sem rándultak meg a sokat varrogatott szoknya ölében elveszve.

— Hiszen meghalt, miért ne mondhatnánk, Mili, hiszen meghalt.

És bénán, rendületlenül bámult rá vakmeredt szemével.

Mili rémülten megragadta a kicsi öregasszony vállát. És megrázta. Így kiáltott rá.

— Ide figyelj, édes lelkem, Bözsikém. Hát figyelj rám, Böske! Nem azt gondoltam én ki, hogy Péternek mondjuk meg! Péternek nem szabad megtudni, hogy Bélus meghalt. Hanem azt mondd neki, Péternek, az uradnak, érted-e, hogy ezek a kutyák, Ottó barátai eljönnek majd, hogy nyomozzanak a fiú után. És a fiúnak a legjobb, ha azt mondja: mán ő úgy tudja, az ő fia meghalt. Azt mondd Péternek, hogy így megmentheti Bélust, nem fogják többé keresni. Érted-e? Ottó meg, ha azt hallja Péter szájából, hogy Bélus meghalt, akkor azt hiszi Péter is tudja már. Legfeljebb engem szid majd, de tovább nem kínozza Pétert. Érted-e Bözsikém?

De Böskét nem lázította fel ezzel sem. Csak nézett Milire vakmeredt nézésével.

És megvonta fáradtan Mili meleg kezében levő hegyes vállát.

— Meghalt, ugye? Ha meghalt, hadd mondja, hogy meghalt...

Milit mintha megütötték volna.

Elengedte és hátrahökölve nézte. Mert csak a kezével engedte el. A szemével fogta, tartotta a fehérhajú, vékony, kicsi öregasszonyt. Asszonytársát, rokonát, asszonypajtását, aki ennyire elébevágott a mulandóság ösvényén. Olyan messzire ment, hogy tervével, kiáltásával már be sem érheti. Mintha itt sem lenne, ebben a hideg, szürke konyhában. Akaratlanul is kiáltozni kezdett. Rákiáltott a messzi levőre:

— Hát nem akarsz segíteni, Böske! Drága Bözsikém, hát az én lelki nyugalmam kedviért! Hát nem segítesz? Hiszen tudod, hogy nem könnyű az én keresztem sem. Hát rajtam sem segítesz, Böském?

DE A MÁSIKAT NEM ÉRHETTE MÁR EL KIÁLTÁSÁVAL. Meg sem rezdült. Csak ült bálványodásba meredten. Most éppen a szegletben, a székláb mellett levert sarkot nézte. Azt is a fiú csinálta. Hogy a lába állandóan nyughatatlan volt. Nem volt érdemes megjavíttatni. Ujból leverte. Csak szidták miatta. Apja menynyit szidta. Ne csálinkázz a lábaiddal folyton...

Aztán mégis megszólalt. Az elmeredt, szétesett arcú, sápadt Milire pillantva. És szórakozottan mondotta, mintha valami fontosabb dologgal lenne elfoglalva éppen:

— Úgyis megölnek mindenkit — a fémesen reszelő hang éle-szine nem változott. — Mindenkit megöl-

nek, Mili. Előbb-utóbb. Nem kell félni a haláltól, Mili, úgyis megölnek mindenkit. Meglátod. Megölik az egész világot. Előbb megölik a fiatalokat. Mert azok erősek. Aztán bennünket. Öregeket. Az már könnyebb.

És most mintha felébredt volna.

Kissé ingadozva felállt.

— Mindenkit megölnek! — és most elrekedt, megváltozott a hangja. Valami zengés-zúgás is költözött a hangjába. — Ha az olyan ártatlan, jó gyerekeket megölik, mint a mi Béluskánkat, akkor elpusztul az egész világ. Te tudod, ugye, te tudod, hogy Bélus nem ártott senkinek sem. Bélus nem bántott senkit sem...

És lassan csoronkáló, öreges sírással elkezdett sírni. A sírásban megéledt az arca. Szeme eltünt öreges szemhéja mögött, amely olyan, mint valami madárnak az eres, vékony szemebőre. Arcában megmozdult a ráncok gombolyagja. És remegni kezdtek görbült ujjú kezei is.

Megéledt Böske. Megelevenedett. Az egész teste. Ez már jobb volt. A dermedt, átlátszóan vékony és fagyott arc is mozdult. A sírás, amely belül a mellében kezdődött és onnan folyt ki erőtlen kis csuklásokban, torz, apró mozdulatokkal, előbb vékony, ösztövér nyakát rángatta, aztán már az arcát.

Meg is duzzasztotta a nyakát is. És az arcát is.

Üres arcát így töltötte meg a sírás élettel.

Sírásra még volt ereje, de másra már nem.

MILI RÁÖLELKEZETT. Összeborulva, együtt sírtak. Csakhogy Mili arcában, torkában nemcsak a minden-mindegy sírás vonaglott. Rémület vöröslött-verdesett az álmatlanságtól égő szemében és szorította torkát is. Mert könnyein át látta az ablak hogyan világosodik.

Nincs idő arra, hogy kisirják magukat.

Azt már értette, hogy Böskére nem számíthat.

— Böske! — mondotta könyörögve. — Böske, figyelj rám! Hol találhatom Pétert?

Ura nevére ismét megállt Böske arcán a sírás. Olyan férjének a neve, mintha parancs lenne. Hogy nem szabad sírni. Hiszen nem is lehet siratni a fiút, akit Péter előtt élőnek kell tartani. Lassú mozdulatokkal kitörölte kezefejével szeméből, arcáról a könnycseppeket. De ezzel letörölte arcáról a sírást is. Arcán, mintha súlyos belső vonzástól tépné el erőszakkal vonásait, még remegtek, vonaglottak a ráncok, aztán a fagyott rend visszaállott. Merev, mozdulatlan lett arca. Csak szeméből gördültek még elő átlátszóan szikrázó, villanó könnycseppek.

Kölyü Péterné már nem sírt.

Jöhetett a férje, már nem sírt.

— A templomba ment! — mondotta végül. És hangjában már nincs zengés. A káráló vénség reszel benne ismét.

— Merre szokott menni? — kérdezte kiáltva, rémülten Mili. Mert Ottó minden pillanatban felébredhet. A dombérolás, legénykedés után ugyan sokáig szokott aludni. De ezegyszer hátha korábban ébred?

— A Fő téren. Mindig a Fő téren át! — mondja rekedten Böske.

MILI FUTVA MENT végig a kerteken. Így történt, hogy Szuhanekné is látta, Gáli Béla is látta és Varjassyné is látta, amint futott az Előd utcáig és az Előd utcán sietett a Fő tér felé. Kék ruhája lobogott, de feszült is a reggeli, télvégző szélben az asszony széptagos, daliás termetén.

Feszes harisnyája mutatta, hogy lába erős, csinos. Pántos lakkcipője falusi, épp olyan, mint amikor húsz évvel ezelőtt nagy szerencse érte és faluról, Alsónémediből, Pestre hozták asszonynak.

De arcában most nincs mosolygás. Arca, mintha árnyékban lenne, sötét. Pedig hajadonfővel siet.

Fel sem emeli arcát, fel sem pillant. Csak igyekszik előre.

Szeme azért gyanakodva fordul, szeme sarkából les ki jobbra-balra. Hogy ki látta meg, ha ő úgy is tesz, mintha senkit sem látna. Nagy és vörös száját keményen, mélyen feszülve veszik körül a ráncok. A Szondy utcában akkor húzzák így össze a szájukat az asszonyok, amikor csapás éri őket, de nem akarják mutatni megrendülésüket. Gyengeségüket.

Nem sírnak, de hogy ne sírjanak, a szájukat keményen összeszorítják.

A Szondy utcában újabban ezt is megtanulták az emberek.

Jobb, ha a sírásnak is parancsol a félelem.

A FŐ TÉRRE HÁRMAS KAPU VITT. Három ív alatt torkollott az Előd utca a négyszögű Fő térre. A középső ív alatt vitt a kocsiút, a két szélső, keskeny kapuív alatt a gyalogút. A gyalogutak mellett, a szélső kapuívek alatt az agyalágyult, a csodálatosan pazarló, feudalista-kapitalista világban vörös márványpadokat állítottak. Ma már persze ez érthetetlen hóbort. A párt szerint ez nem volt más, mint egyszerűen kapitalista szemfényvesztés. Másképp meg sem lehet magyarázni.

Mi másért is helyeztek volna márványpadokat a munkástelep Fő-terére.

De az öregek, akik nemcsak a pártiskolák és pártújságok tanításaira emlékeznek, jól tudják, hogy az átkozott kapitalisták miért is állították a kapuk alá a márványpadokat. Mindegyik kapu alá kettőt. Legalábbis azt tudták, mire használták ifjú korukban a padokat. Mesélték, hogy azokban a régi jó időkben, amikor még nem volt kivilágítva a Fő tér, mert még csak a lakásokba vezették be a villanyt, azokban a régi időkben, azokban a sötét, homályos időkben, a szerelmesek használták a vörös márványpadokat. Mikor a nyári éjszakákon a kertversenyen buzgólkodó vasutasok, postások, gépgyáriak, nyomdászok és a csepeliek orgonabokrai megtöltötték a telepet az orgonák mámorával, tavaszi ájulásával, ide bújtak a szerelmesek. A Fő téri kapuk alá, a márványpadra.

Ez a pad volt mostanában Kölyü Péter templomjárásának első állomása. Eddig elhozta a cipője, meg a nadrágja. De a kapu alatt már le kellett roskadni a jéghideg márványpadra. Itt lihegett, pihengetett, amíg a márványpad hidege a fenekét olyan dühhel nem kezdte harapdálni, hogy nem nyugodhatott tovább. Akkor felállt és remegő, engedetlen inakkal kapaszkodott felfelé, a templom felé. A telep, Fő tér és minden egyes telepi utca olyan vizszintes volt, mint az asztal lapja. A haldokló ember mégis úgy érzi, hogy kegyetlen próbaként mindennap feljebb emelik fárasztó útja végcélját és így minden nap meredekebb lesz az odavezető egyenes út is...

Itt érte be Hunyecné, a szép Tanács Mili a komáját.

Az asszony egy szót sem szólt, még csak nem is köszönt.

Csak lehuppant Kölyü mellé a kőpadra. A hidegben jószagú meleget árasztott maga körül. Szájánál fúvódva, fehéren, tejesen függött, lobogott lélekzete, ahogy a futás lihegtette.

A levegőevő Kölyü csak nézett rá kerekedő szemmel. Most láthatta közelről Mili, hogy dülled és búvik a szeme vívódásában és pofabőrét hogyan emeli és lebbenti a szakadatlan levegőhúzás.

Mélyről hördülő hangon dudálta Kölyü Péter:

— Hát. Te. Mili?

Az asszony nem sokat teketóriázott. Sírva, hadarva mondotta:

— Böske küldött utánad. Mert figyelmeztetni akarlak, Péter!

Mivel keresztkomák lettek, nem volt tisztességtelen, sőt illendő lett, hogy tegezzék egymást.

Aztán a komaságból más sem maradt, csak ez a bolond tegezés.

— Tegnap nálunk jártak ezek a nagykutyák. Hiszen úgyis tudod. Ördögök. A saját fülemmel hallottam, hogy a fiadat keresni fogják. Meg akarják fogni Bélust. Péter, igen csak meg akarják fogni a fiad. Akárhol is találják, el akarják fogni.

Kölyü csak itta a levegőt.

Az is elfáradt, aki csak nézte.

Amíg az asszony beszélt, egyik kezét figyelmeztetően kilökte az asszony felé, hogy álljon meg, mert mondani akar valamit. Ujjait szétterpesztve ott tartotta az asszony arca előtt. Csontos kezét olyan mereven feszítette ki, mintha görcs állott volna bele. Bizonyosan az arca tette, hogy Milinek a görcs jutott eszébe. Mert az arcon görcsös erőlködés függött. Kitátott szája feszülő kör, amiben azonban összeharapta rossz fogait. Most rágta, vicsorgatta a levegőt.

Csuklója a kinyújtott, rongyos, rojtos, fakó fekete télikabát-ujjból mered ki. Nagygöbösen. Szétágazó ujjaiban tisztán meglátszottak a csontok, már töredezett rajtuk a sárgult, száradt bőr.

— Elment! — kapkodta ki végül a szót. Mintha egész tüdejét vagy a beleit is beledudálta volna ebbe az egy szóba. Olyan mélyről hördítette fel. — Messzi. Ment. — tette hozzá gyorsabban és könnyebben.

— Jaj, Péter, nem értettél meg! — zsuzsutolta a rémület forróságával és gyorsaságával Mili. Odahajolt az emberhez egészen közel, a szájánál csüngő meleg hevületet szinte ráborítva Kölyü arcára. — Tudod, Péter, mennyire szerettem a keresztfiamat. Úgy szerettem Bélust, a magamét, ha lett volna, nem szerethettem volna jobban. Talán az életemet is odaadtam volna, hogy ez ne történjék meg...

Csuklásszerűen tört meg a hangja. Lázas, beszédes szeme egyszerre kidülledt. Rémült nézése Kölyü arcán remegett. Mert most elszólta magát.

Rettegve figyelte, nézte, vajjon észrevette-e Kölyü Péter?

De láthatólag nem.

Kölyü csak vívott a levegőért.

Még a szemét is behunyta, hogy minden erejét megtarthassa a levegővonásra.

— Hát úgy szeretem még most is, hogy nem nézhetem tétlenül, mit készítenek ellene. Ezek ördögök, te Péter! — tette hozzá gyorsan forduló ésszel, gyorsan pördülő nyelvvel. — Azért futottam most is utánad, amíg Ottó alszik. Hogy mentsük meg a fiút. Hogy tudjad, ha jönnek hozzád, mondd csak azt, hogy te tudod, Bélus meghalt. Azt kell mondanod, te biztosan tudod, hogy meghalt a fiad. Érted, Péter, ugye, azt kell mondani, hogy meghalt, mert sokan haltak meg, aztán ki tudná megmondani, hogy azokban a napokban kit hol temettek el. Hogy kit hol öltek meg a ruszkik. Te ne is mondjál mást, semmi mást ne mondjál, csak annyit, te bizonyosan tudod, hogy a fiad meghalt.

A halálfejarcú Kölyü, akinek sárga arcába mélyen belecsüngött a micisapka formátlanná töredezett simlije, feltolta arcából a sapkát. Szemöldökéig megszabadult arca a sapkától. Fakó kék szeme Milire pillantott. Mili elborzadva nézett szembe vele. Értette, az egész arc halott már. Koponya és vékonyan lefegő bőr az egész arc, amiből a halál szívog és dudál. Még a csorba, sárga fogak is olyanok a kifeszült, feltátott szájban, mintha egy régi koponya fogsorában meredeznének. Összeharapva. A fogak lyukas kosara. Reves, csorba fogakból.

De a halálfejarcból előpillantó kék szem élt.

Ha olyan távoli hideg és kék is volt, mint egy téli, didergető délelőttön az égbolt. Olyan fagyott és távoli. És olyan kemény. Ha most valami csillogás gyúlt is benne, amint Milit nézte. De ennek a fénye sem több, mint az égen feledett csillag távoli, nappali és sápadt villanása.

Ennyi volt a megmaradt élet.

Tátott száján, a homályos romlott üregből hörögve, bensőjének a fenekét erőltetve alig tudott magából hangot kiszakítani:

— Ilyet. Mili. Aszádon. Ilyet...

A magas, kemény asszony odahajolt Kölyü arcához. Kölyü láthatta, hogy remeg az asszony arca. Még a fitos orra is ugrált arcában. De tagos, termetes alakja is didergett.

Talán a márványpad hidege marta.

— Másként megjárhatja a fiad, Péter! Mert ezek az ördögök ki fogják irtani. Ha keresni kezdik, előbb-utóbb kiderítik, hogy hová is ment. Hosszú ezeknek a karja, Péter, messzire elér, még Amerikában is elérhetik Bélust. Ne feledd, milyen könnyü annak ártani, aki idegenben földönfutó. Majd azt hazudják rá, hogy embert

ölt. Hogy gyilkos. Én megmondom áperte, hallottam is, hogy ezt beszélték. Ne hidd, hogy Ottó olyan könnyen feledi a papirgaluskát. Hát nem egyszerűbb, ha azt mondod, hogy te biztosan tudod, hogy meghalt? Nézd, Péter, ha meghalt, nekik ágyesz-bágyesz. Akkor nem érdemes utánamenni. No, ugye, neked is jobb lesz? Így legalább tudod, hogy nem rongálják tovább a fiad életét. No, igérd meg, ha rajtad keresik Bélust, azt mondod, hogy te tudod, biztosan tudod: meghalt.

Kölyü Péter vékony nyakán kockásan ráncolódott, rétegesen gyűrődött a nyakbőr. Szinte úgy látszott, hogy már csak a messzi kiálló és rőtölő szőrszálak tartják a fittyedt bőrzsákban a megnőtt ádámcsutkát. Hátrafeszítette a fejét, hogy válaszoljon az asszonynak. Gallérnélküli inget viselt. Gallért, nyakravalót nem tűrt magán, mióta fulladozása súlyosabbá vált. A bővült ingnyakat elől egy nagyfejű, acél inggomb fogta össze.

Látni lehetett, hogy höbögtek fel kifeszített nyakán a szavak.

— Istentse. Ismersz. Asszony. — Belsőrész hangján, szinte a belei dudáltak a nagy erőlködésben. — Hogy. Azélő. Gyerekire. Apa. Aztmondja. Meghalt.

Hunyecné felugrott. megmarkolta Kölyü Péter két vállát. És föléje hajolt. A fehér, meleg lehelletét is beharapta. Kinyitott száját becsukta.

Mert a kapu másik oldalán lépések dobogtak, kiáltások hallatszottak.

Nem volt már sok ideje. Ki tudja, ki jön a kapun túl.

Kölyü arcába, tátott szájába mondotta. És a halálnak abba a szörnyű bűzébe, romlott lehelletébe, amely onnan fújtatott rá.

— Hát te a fiadért sem hazudhatsz, Kölyü Péter? Hát nem véded meg a gonosztól az egyetlen fiad? Miért,

mi károd lehet belőle, ha mondod? Hiszen akinek halálhírét költik, sokáig megél az!

És elugrott a padtól. A kapu másik oldalán elfutott. Hogy ne kelljen találkozni azokkal, akik az autobuszhoz jöttek.

Nagy kerülőt tett. És a házak tövében osonva szaladt vissza a Szondy utca felé.

A SZÉLES, SZÜRKE MAKADÁM ÚT KÖZEPÉN már jöttek a nappali sihtára igyekvő csepeliek az autóbuszhoz. Megálltak a kapu előtt és ott köhögtek, kahogtak, kaffogtak, laholtak, hahogtak a félhetesre várva.

Kölyü pedig ottmaradt egyedül a padon. Pihengetett. A hideg kiveri, vörössé teszi a képét. Mintha maga is márványkőből lenne. Feje előre csuklott, botját markoló öklén nyugszik álla. Megmeredt arccal, behunyt szemmel gubbasztott. Talán szunnyadozot is a hideg márványpadon. A pillanatnyi pihenés és nyugalom beborította a Fő téri kapu alatt. Vajjon a fiára gondolt? Vagy még Mili szavain rágódott? Spekulált vagy aludt?

Reggel mindig szédülésféle álom örvénylett értékes, drága percekig körülötte. Olyan volt mint a felbukkanó halál.

Mert ilyenkor, ebben a fáradt szédületben, mindig feledni tudta, hogy nem kap levegőt és meg fog fulladni.

A haláltól már régen nem félt. Csak a fulladás iszonyata gyötörte. Ezzel viaskodott és nem a halállal. De a fulladás iszonyata annyit gyötörte, hogy úgy érezte, percenként hatvanszor és naponta milliomszor meghalhatott volna már.

Ennyi kinlódás árán.

A KOMÁK TALÁLKOZÁSA ÉS ÖSSZECSAPÁSA az 5 udvarán történt. Kölyüék lakása előtt. Egyetlen szó, a legkisebb mozdulat sem veszett el, a Szondy utca

mindenről pontosan értesült. Három tanuja is volt a nagy összecsapásnak. Igaz, mind a három asszony, de mivel a találkozó délelőtt történt, kedden délelőtt 10 óra tájban, más nem is hallhatta.

Steiter Nándorné, Gizike végighallgatta, sőt végig is nézte az egész jelenetet. Az a hiedelem terjedt ugyan el Steiternéről, hogy nem teszi ki sohasem a lábát a lakásból, de a reterátra neki is ki kellett menni és minden háznak közös reterátja volt hátul. Steiterék pedig ugyanabban a házban laktak, mint Kölyüék, csak a másik oldalon. Igaz. azt is beszélték, hogy «hangyás» a kövér asszony, idegbeteg, de már hogyan lehetne egy ilyen kövér teremtés idegbeteg? Á, ideges! — méltatlankodtak, főként az asszonynépek. Nincs annak semmi baja, csak lusta, nem akar dolgozni, azért büdösödik egész nap a lakásban elbújva.

Hát akkor éppen kint volt. És a reterát kis nyilásán látta, hallotta, mi történik és senkinek még csak sejtelme sem volt arról, hogy milyen biztonságból szemléli a legújabb Szondy utcai színjátékot.

Azonban tőle más, mint Steiter, nem tudhatta meg az eseményeket.

A fő szem- és fültanú a 3 idenéző ablakában ülő és élő Molnár Sacika volt. Úgy látta, hallotta az egészet, mintha színpadi előadást nézett volna végig páholyból. Saci huszonkét esztendős nyomorék leány. Még 50-ben gyermekbénulást kapott és most úgy kell ide-oda rakosgatni, tutujgatni, mint egy csecsemőt. Ezért nem diszszidálhatott a szabadság napjaiban Molnárné, pedig a férje már évek óta Amerikából küldözgeti nagyleány lányának a szebbnél-szebb ruhákat csomagokban. A fiú, Guszti, kiszökött a szabadságharc után és már ki is jutott apjához Detroitba. De az asszony és a torzult, sorvadt testű leány maradt. Gusztinak az utolsó éjsza-

kán, míg szívszakadva búcsúztak tőle, esküdni kellett, apjának soha, de soha nem mondja el, hogy mi történt Sacival. Hogy milyen nyomorék lett. Ha vitéz Molnár István megtudná, mi történt Sacikával, még Detroitból is hazarohanna és még akkor is, ha mindjárt el is vinnék az ávósok. Hiszen mindene, élete volt az aranyhajú fruska. Viszont Molnárné sem, de a gyerekek sem fogják elfeledni soha sem, mit tettek apuval az Andrássy úton, valamennyien látták apu hasán a szörnyű sebet, amely sohasem gyógyult be tökéletesen. Az Andrássy úton ugyanis többízben megégették vitéz Molnár István hasát. Hegesztő lámpával.

Vitéz Molnár István a háború meghosszabbításáért felelős háborús és népellenes bűnös volt, valamint cipészmester. Hiszen a legnagyobb baj az volt, hogy cipészmester volt és az Ady utcában volt egy kis műhelye. Hát ez volt a nagyobb baj. Ezt a kis műhelyt kívánta meg a régi házi bútor, a mindíg boros segéd úr. Feljelentette a majsztramot. Könnyű dolga volt. Vitéz Molnár István nagyhangú ember volt. Első világháborus őrmester. Vitézzé is avatták, hát nem spórolta a hangját az Ipartestületben sem. Így aztán tanút is könnyen kapott a segéd úr, mert vitéz Molnár István sokszor csapott össze az Ipartestületben a kollégákkal. Szerette a politizálást. A segéd urral is, volt úgy, hogy naphosszat vitáztak. De készségesen vitatkozott mindenkivel, aki bejött a kis boltba. Szemüvegét orrára téve lelkesen olvasta fel a szélsőjobboldali lapok cikkeit. Így hát a segéd úr nemcsak könnyen, de több tanút is kapott, akikkel bizonyíthatta háborus és népellenes bűnös volt vitéz Molnár István. A politikus csizmadia hat hónapig állta az Andrássy út 60-at. Aztán internálták, de ott már félig az eszét veszítette. Egy nap tehát hazaengedték. Érezte, ha még egyszer beviszik másodszor nem állja ki ép ésszel. És mivel azzal biztatták, a tárgyalás majd csak ezután jön, szépen eltünt. És 48-ban már a klágenfurti jezsuita kaszárnyából írt levelet. Azóta van egyedül Molnár Istvánné a gyerekeivel és ha hallja a megjegyzéseket, amiket a nyugatosokra tesznek, csak összeszorítja a száját.

És minden ízében didereg.

De ez nem reszketés. Nem a félelem miatt van.

SACIKA PEDIG ÍRJA A SZÉP LEVELEKET: «Drága Apukánk! Mi mindannyian jól vagyunk, amit tiszta szívből kivánunk neked is. Köszönöm a gyönyörű, amerikai bundát, amit küldöttél, majd húsvétkor veszem fel először, amikor templomba megyünk és érted fogok imádkozni drága Apukám, hogy mielőbb hazajöhessél...». És nem volt biz' 1950 óta templomban, egy kerekes szék olyan vagyonba kerül, hogy nem is gondolhatnak rá. A KÖZÉRT fizetésből nem tellett kerekes székre. A bundát Pirike viselte, de azért Saci talán többet imádkozott az apjáért, mintha viselhette volna a bundát. Húsvétkor is és mindennap az ablakban is, ahol állandóan ott ül és él. És a jó Isten bizonyosan éppenúgy meghallgatja, mintha a gyönyörű, amerikai bundában elmehetett volna a feltámadásra, a telepi templomba. És csak mellképet küldenek azóta Saciról. Ezen pedig vitéz Molnár István Detroitban csak a szép szőke leányfejet látja, a nagy-selymes hajzuhatagot, a különösen nagy, tágranyílt szemeket, amelyek olyan szomjasan pillantanak elő a világba, mintha valamilyen ablakból tekintene ki az édes, keskeny arc. És nem is sejtheti vitéz Molnár István Detroitban, hogy milyen hihetetlenül kitekert, elvékonyodott tagok tartoznak Saci gyönyörű, édes arcához és ezek a torz tagok milyen elképzelhetetlen és szörnyű mulatságosan meredeznek el az ijesztően ferdült, elcsavarodott törzstől.

Reggel kiemeli Molnárné az ágyból a leányát, odahelyezi a gyermektrónusszerű székre Sacikát, oda is kapcsolja, hogy le ne forduljon róla, onnan nem mozdulhat, amíg az asszony este haza nem jön a munkából. Még szerencse, hogy a szomszéd, Steiter úr, aki mindenhez ért valamit, kiókumlálta és megszerkesztette ezt a patent széket, mert enélkül a trónus nélkül az örökös ágybanfekvés már talán meg is ölte volna Sacikát. De a széken trónolva állandóan ott lakhatott az ablakban, valami napocskát is kap és ha már nem élheti, legalább nézheti Szondy utca életét. Figyelget és beszélget, ha lehet, könyvet olvas, ha kap. És ha mindenki elhagyta, ha kiürül a Szondy utca, külön helye van a trónuson a rózsafüzérnek, akkor imádkozik. Zavartalanul. Most már nemcsak apuért, hanem Gusztiért is, aki a hajnali szürkületig vergődött közöttük rettentő sírással és nem akart elmenni. Úgy kellett Molnárnénak kiverni a lakásból, amikor befüttyögettek érte Baliék. Dehát, Istenem, nem jobb, hogy elment? Most apuval ők is ketten vannak Detroitban, meg ők is ketten maradtak itt, a munkástelepen. És azóta hányszor keresték Gusztit a rendőrök! Csak jöjjenek be, mondotta nyájasan az ablakból kihajolva Sacika, ha jött a rendőrség, nyitva az ajtó. És a nyomozók (volt olyan, aki még a trónust is megvizsgálta), a végén fintorgó arccal-orral mentek el. Az ajtót dühösen becsapták. Szép fivére, meg apja van! ordította egyik-másik, hogy magát itthagyták. Saci csak nézett rájuk. És ilyenkor a rendőrök felett, a levegőben úszva mindig véreres, barna-sárga, rongyos szélű felhő jött feléje. De erről a rendőrök nem tudtak, ezt csak ő látta. Ez volt apjának a hasa, amit hegesztő lámpával égettek ezek a nyomozók. Molnár sem tudta miért. Hiszen még csak titka sem volt a nyomozók előtt. Amivel pedig vádolták, azt mind bevallotta már akkor hetvenötször is.

Igaz, vitéz volt!

Aki napközben ráér a Szondy utcában, odaszalad Molnárék ablakához. Sacika itt született az utcában, mindenki szereti. Valamikor Molnár jóbarátságban volt Hunyeccel is, de azután Hunyec nagyon megváltozott. Molnárné szúrós szemű, kemény asszony, egyszer még arra is vállalkozott, hogy felkeresi Hunyecet. Ez akkor volt, amikor a klágenfurti lágerből megírta a férje, hogy most kivándorolhatna Amerikába, tudják meg, nem jöhetne-e haza. Mert ha nem, akkor mégis kimegy tengerentúlra, ott legalább jó pénzért dolgozhat és támogathatja őket. Itt Ausztriában még a magára valót is nehezen tudja összekaparni.

Molnárné hajlott, keskeny válla minden terhet elbírt, ha az övéiről volt szó. Csak éppen meghajolt néha a teher alatt. De akkor ez a hír valósággal meggörbitette.

Előbb Milivel beszélt.

És Mili kedvesen biztatta, hogy csak jöjjön át este. Be is állított Hunyecékhez és egyenesen megkérdezte Hunyec urat, hogy mi is történnék, ha Molnár István meggondolná magát és hazajönne Ausztriából.

De talán Hunyec nem volt az este kegyes hangulatban, vagy talán nem mondhatott mást és talán hazudni sem akart a sápadtan, minden ízében rázkódó, didergő és gyulladt szemű aszonynak. Szóval rákiabált. Durván. Hogy a férje elszökött a tárgyalás előtt, amikor pedig a népi demokrácia megbízott benne és szabadlábra helyezte. Ezt kürtölte a felelősségrevonás olyan keservesen megismert hangján a százados. Itt nem segít, Molnárné asszony, a szomszédság meg az ismeretség. Vitéz volt, dajkálta a nyilasokat, antiszemita is volt, háborús meg népellenes bűnös a maga férje. Amit főzött, azt meg kell ennie. Csak jöjjön haza, de majd kezdheti

előlről, bekerül az államvédelmibe, majd ott kiderítik, mi is van a szökése mögött, ki segítette át a határon, mit művelt odakint, ki pénzelte odakint és főként azt, kedves szomszédasszony, hogy miért akar most egyszerre hazajönni? Nyugodt lehet, mi sem estünk a fejünkre. Higyje el, Hunyec százados úr, sírta el magát az asszony, ártatlan a férjem! És dideregve sírt, vacogtak sírás közben a fogai. Pedig a gyerekek hogy kérték, nehogy sírjon ez előtt a hóhér előtt. Nem vétett az én férjem senkinek sem, mentegette, csak nagy volt a szája. Hohó! dörgött Hunyec és egyik papucsos lábát átvetette a térde felett előkelően, akkor miért szökött, ha ártatlan volt? Nem gondolja, Molnárné asszony, hogy az ártatlan emberek nem lépnek olajra és nem pucolnak ki az országból? És nem hagyják magára a családot? És olyan szikrázó, türelmetlen szemmel nézett rá, mintha máris Molnár István állna előtte és nem elkínzott, megsoványkodott, földrepillantó felesége. Ha maga látta volna, hogyan összeégették, összeverték, akkor megértené, zokogott gyűlöletében rázkódva, dideregve az asszony. Ha magával tesznek ilyet, maga is elmenekül, Hunyec úr! Á! Rendes emberrel nem történik ilyesmi, legyintett fölényesen Hunyec, akivel meg történik, annak oka van, hát magára vessen és ne legyen ilyen érzékeny. Kezdte volna régebben a kényeskedést vitéz Molnár.

SZÓVAL A FŐ SZEMTANÚ SACIKA VOLT, akinek a szeme előtt csapott össze Hunyec és Kölyü. De volt még egy tanú Mikesiné, az elbocsátott gimnáziumi tanárnő, akit azért zavartak ki az iskolából, mert az öccse kormánypárti képviselő volt az egyik veszprémmegyei választókerületben. Igaz, Mikesiné csak hallotta, hogy mi történt, de nem látta. Nem mintha a 2 olyan messze lenne az 5-től, hanem azért mert szegény Mikesiné már az orráig sem igen látott. A felszabadulás után férjétől elvették az asztalosüzemet, amit bútorgyárnak neveztek. Elvették, mert Baross-szövetségi tag volt, még jó, hogy Ilovszkyt, a körúti porcellán-császárt, a Baross Szövetség volt elnökét nem kellett követnie a börtönbe. Így csak a buda-déli internáló táborba került Mikesi, a volt bútorgyáros, Mikesiné pedig hordta az ennivalót az internáló táborba, meg a gyűjtőbe is, amig a bátyját ki nem végezték és Mikesit ki nem engedték. És addig mindezt csipkehorgolásból csínálta. S mivel a férje még sokáig nem kapott munkát, hát folytatta a horgolást, amihez nagyon értett, azután is. Bár közben a szeme folyt el, mert nagyon keveset fizettek a legszebb csipkéért is azokban a napokban. És mire Mikesit az egyik régi segédje takarítói munkához segítette az Elzettben, éppen el is használta azt a kevés látását, ami megmaradt és félvakon tett-vett a lakásban. Még a kertben is eligazodott, de már ki nem lehetett engedni, mert minduntalan elesett. Félő volt, hogy kezét-lábát töri, vagy nekimegy a villamosnak, vagy valami autónak. Az orvos megmondotta, hogy még üveget sem érdemes újat venni. Tehetetlen tottyadt embernek tartották a volt bútorgyáros úrat, aki nyolc segéddel dolgozott valamikor. Sokan tottyadtak meg így, amig «el voltak» kezelésen.

De ha Mikesiné nem is látta mi történik, annál pontosabban jegyezte meg, amit hallott. A rossz látásu emberek éles hallásával mindent felvett, ami elhangzott és finom memóriájával mindent fel is jegyzett.

Mégis, már a látást és hallást összevéve, Molnár Saci volt a koronatanú.

Sacika szerint a szürke égből sápadtkán éppen kisütött a napfény. Elmosolyodott az ég, mondotta furcsa szófűzéssel a gyermekbénulásban torzult leány, akinek talán az eszejárása is megcsavarodott egy kissé, hogy

ilyeneket mond állandóan. Elmosolyodott az ég... És tudják, magyarázgatta Irkovitséknak és anyjának, Kölyüék lépcsője mellett ott áll az öreg pad. Hogyne tudnám, reccsent közbe Irkovitsné hangja. Mesélik, hogy azt a padot még Kölyü apósa, Kántor Gyula mesterkedte össze, az volt olyan ezermester féle. Mondják, olyan keze volt Kántornak, hogy amihez hozzányúlt, minden formázni kezdett.

Az, az a tarka pad, mondotta Molnár Sacika, amelyik olyan, mintha tíz bőre lenne és mind a tiz elkopott volna és mind másszínű lenne. Én csak úgy hívom innen az ablakból, mert éppen ránézek egész nap, hogy a tarka pad. Mert van annak mindenféle színe, szürke, sárga, barna, piros, még kék is. Aztán mind kopott. Az új festéket a régire kenték és egy sem maradt meg a padon. De ülni jó azon a padon. Sokszor ültem ott a régi időben, amikor Bélus csigát faragott nekem, mert azt szerettem játszani. És Bélus, úgy látszik, a Kántor nagyapa kezét örökölte. Mert olyan búgó csigákat faragott, amilyet üzletben sem lehetett venni. Kölyü bácsi szokott mostanában ott üldögélni, ha a betegsége annyira nyugton hagyja, hogy ülni tud. Ha a templomból megjött és reggelizett, akkor ide ül ki. Itt lehelget. Nekem éppen csak int. Nem szól mostanában már. Néha Böske néni is odaül mellé, de azt még ilyenkor nem engedi, mert félti Böske nénit, hogy megfázik. Hát máma is egyedül üldögélt a nagykabátjába süllyedve. Talán aludt is. Vagy szunyókált. Mert még csak nem is hörgött, csendben belebújt a kabátjába.

Hunyec amint kilépett a 6-ból, meglátta Kölyü bácsit a tarka padon összeomolva, mesélte, még mindig megrendülten az izgalomtól Saci. Péter bácsi meg sem mozdult. Igazán olyan mozdulatlan maradt, mintha csak a nagykabátja ült volna ottan és már őmaga nem is lenne

benne. És bizonyosan aludt is. Bűn volt felijeszteni. Dehát Hunyec elvtárs nem törődik a bűnnel, tán hiányzik is neki, ha naponta valami rosszat nem követ el, mondta haragosan Sacika.

— Nem szabad ilyeneket mondani, Saci — szólt rá erőtlenül Molnárné, mert már megint rángatta a gyűlölet hidegrázása. Mondjad már Sacika! sürgette türelmetlenül Pirike, ne húzzál már így fel. Hagyjátok békében Sacit! förmedt rájuk Irkovitsné, én azt szeretem, ha úgy mondja, ahogyan kedve tartja, mert úgy érdekes. Hát csak fogjátok be valamennyien a szátokat.

Hunyec egyenesen benyitott az 5 udvarára és keményen odakanyarodott, odalépkedett Kölyü bácsi mellé, jutott szóhoz nyugtalan női hallgatósága előtt a trónuson székelő Saci. (Ilyenkor este, amikor Molnárné már hazajött a Közért-ből és lámpát gyújtottak, a lámpa felé, befelé fordították a trónust az ablakból, odahúzva az asztal mellé). Péter bácsi fel sem emelte a fejét. Beleejtette arcát a felpúpozódott fekete kabátba és oda se pillantott. Dehát erre számíthatott is Hunyec, hiszen Péter bácsi már hosszú idő óta levegőnek nézi. Mióta kidobatta a disznó a gépgyárból. Csak én tudom, milyen gyalázatos disznó ez az ember! reccsent közbe Irkovitsné. Mama! szólt rá türelmetlenül Pirike, látod most te szólsz közbe. Jól van, jól van. Szóval, folytatta Sacika, Hunyec számíthatott erre, mert csak megállt a pad előtt és csípőre tett kézzel nézett, merőn nézett Kölyü Péter bácsira. És az arcán látszott, hogy nem hiszi, hogy aludnék Péter bácsi. Mert olyan csúfolódó, pökhendi volt a képe. Nemcsak a képe, a lelke is pökhendi! sziszegte Pirike. Ha van lelke! sóhajtotta dideregve Molnárné. Fogjátok már be a szátokat! hörkent rájuk Irkovitsné. Péter bácsi pedig akár látta, akár nem, meg sem moccant, az biztos, folytatta Sacika és karjával olyan mozdulatot tett, mintha

könyökben kitörték volna a kezét. Hunyec szétvetette és odacövekelte két kurta, csillogva tükröző, feketecsizmás lábát Péter bácsi elé. Tányérsapkáját feltolta a feje bubjára, bőrkeztyűs kezét beleakasztotta derékszíjába és rákiáltott trombitáló hangon Kölyü Péter bácsira. Hát hogy vagy, komám, hogy van az én Péter komám? Olyan volt a hangja, mondotta a furcsa szavú Sacika, mint az érckürt. Az arca feszesen virult, barnult. Péter bácsi pedig egyszerre felemelte szegény, lesoványkodott arcát. De meg sem mozdult az arca. Mintha már nem is lett volna benne élet, hanem valami képből vágták volna ki. És mintha egy képnek a szeme nyílott volna ki, amikor ránézett Hunyec elvtársra. Még a levegőt sem húzta. Még csak azt sem lehetett a vékony bőrzacskókban látni, amik az arcáról, meg az álláról csüngenek, hogy lélekzik-e. Csak a szeme nőtt ki papírszerű arcából. És nem szólt egy szót sem.

De a kiáltásra, tudósított Sacika lelkiismeretesen és fura szójárásával szinesen a gyermektrónusról, amit mindig a világosság felé forgattak, de a kiáltásra megjelent az ajtóban Böske néni. Olyan volt, mintha a Hunyec hangjára kisértet válaszolt volna a sötét ajtókeretben. Böske néni, tudjátok, minden ruháját befestette feketére. Most is valami elnyűtt, fekete ruhában jött ki a kiáltásra. Úgy állt az ajtóban. De az arca olyan volt, mint a kréta. Kendő nem volt a fején, a haja szinte világított, mert megőszült egészen a Bélus halála óta. És az előszoba is sötét volt mögötte, meg a ruhája is sötét volt és a nap éppen csak az arcát sütötte, hát higyjétek el, még a hideg is végigfutott a hátamon, mert úgy néztem Böske nénit, talán a másvilágon járt már Béluskánál és csak a kiáltásra jött vissza, hogy megvédje Péter bácsit ettől a hóhértól. De meg is mondotta. Nem nagyhangon, hanem csak vékony, kicsi, öregesen reszelő hangon. Hát csak eljöttél, hogy megöld a komádat, Ottó! Ezt mondotta ezen a messziről szóló, öreges hangon. Már nem tudod nézni, hogy békében, magától pusztuljon el? Pedig láthatod csak az imádságnak és a készülődésnek él. Miért nem mégy a dolgodra? Van itt elég fiatalember, azt öld meg, abból nagyobb hasznod, meg dicsőséged lesz.

Hunyec erre még nagyobbat nevetett. Úgy nevetett Hunyec, hevült fel Sacika és szép szőke arcában sötéten, gyűlölködve duzzadt, duzzogott a vér, úgy nevetett, mint a vadállatok, amikor meglátják a prédájukat. És a kezével így mutogatott Böske néni felé. És mutatta az angyalhajú leány a trónusból kacska kezével, miként billentgethette tenyerét az ajtóban álló öregasszony felé Hunyec.

(Csak a kezét ne használta volna beszéd közben.)

A többiek lesütött szemmel hallgattak. Mert nem volt vidámító dolog, ahogyan Molnár Saci billegtette eltorzult kezét. Hiszen ez a ti bajotok éppen! igyekezett baráti hangon szólni a rendőrszázados, de olyan kozmált volt ez a barátság, vallotta Sacika, hogy a szagát idéeréztem a mi ablakunkba. Mint amikor Szuhanekné elégette a máját a relniben. És röhögött is közben, amíg mondotta: Ajánlottam neked is, meg a férjednek is sokszor, Böske, hagyjátok abba azt a bolondságot, hogy a templom, meg a pap, meg az Isten szabja meg, mit csinálhattok. Hát még mindig nem látjátok, hová vitt benneteket az Isten? A szemetek még mindig nem nyílt fel? Rajtad nem is csodálkozom, mert te olyan alsónémedi félkulák vagy, apád is visszament a hat hold földjére, amikor megkapta a gépgyári kegydíjat, de ez itt, ni, a komám, ez pesti pacák, itt született, mint én, ennek kinyílhatott volna idejében a csipája. Rájöhetett volna, hogy csak bajba dönti a babona. Dehát az én Péter komám még ma is minden reggel ott eszmecserézik az

Istennel a gyóntató ketrec körül, amibe nem is az Isten üldögél, hanem Simonyi a sovány telepi plébános. Az meg nem a jó Isten, hanem csak egy megmagyarosított nevü, rossz sváb. Hát most aztán körülnézhetitek magatokat. Az Istentől még arra sem értetek rá, hogy az orrotokat jól megtöröljétek. Most aztán benne vagytok a pácban. Se egészség, se munka, se gyerek. Csak az Isten...

Böske néni pelig csak bólogatott. És bólogatott Sacika is. Mindig el is játszotta, amit beszélt, mesélt. Így, így, csak bólogatott. Aztán összekulcsolta a kezét és mondotta csendesen tovább. Alig lehetett hallani. Jól van, koma. Hát csak gyilkold meg. Talán azért küldött az Isten. Péter bácsi egész addig meg csak nézett a micisapka alól, meg a papírból kivágott arcából, ami mintha már nem is lett volna az övé.

— Kislányom! — kiáltott fel remegve Molnárné. — Nem szabad ilyeneket mondani. Honnan tanulod te ezeket...

És sírni kezdett.

De Irkovitsné arca kipirultan égett.

— Csak mondjad, mondjad kislányom — susogta maga elé. — Senkisem tudja így elmondani ezt a szörnyű utcát. Csak mondjad. Mindig libabőrös leszek, ha téged hallgatlak, Sacika. Pedig rólam ebben az utcában már lekapták a libabőrt. Csak mondjad...

— Hogy lehetne itt maguktól valamit is elmondani! — kiáltott rájuk Pirike. — Mindig félbeszakítják Sacit!

Sacika hát mondotta tovább. Nagy napja volt máma. Hogy többet látott, mint a többiek. Kölyü akkor szólalt meg. Kurtán, ahogyan beszélt, mióta elfogyott benne a levegő. Azén. Udvaromon. Tepiszok. Hunyec. Így mondotta.

Ez a Hunyec úgy tudott fuvolázni a nevetésével, mint valami affektáló dáma, sápadozott az elbeszélés izgalmában Sacika.

Most is így nevetett. És közben úgy feszítgette, domborítgatta is magát. Már mint a te udvarodon? Hiszen végeredményképpen még az a nadrág sem a tied, amiben rezegsz. Ez is csak olyan kulák beszéd. Mert ti mind, megbízhatatlan prosztók maradtok. Ezért is jöttem át hozzád, édes egy komám. Mivel nem akartalak bekisértetni a rendőrségre, hogy ilyen görves, kehes lettél. A nagy imádkozásban. És a fiad miatt kereslek, bizony a drágalátos kölyköd miatt, a Béluska miatt, hallod-e? Aki szemtelenkedett velem, aki meg akart ölni. Bestimmeltethettelek volna a rendőrségre. Mert az ilyen ellenforradalmár huligán ügyében nincs irgalom. De valamikor komák voltunk, hát gondoltam, ennyit még megteszek érted, átjövök hozzád!

Péter bácsi, mondotta kissé elcsendesedve Sacika, akkor kezdte el húzni a levegőt. Rossz volt látni, hallani. Aztán legyőzte a betegséget és így szólt röviden: Azéletedet. Megmentette. Afiam. Ahá! kiáltott Hunyec. És úgy tett, mintha nagyon érdekelné, amit Péter bácsi mond. Szóval, Bélus megmentette az életemet. Dehát miért akarták elvenni az életemet? Véres. Piszkos. Ávósvagy! hördítette Péter bácsi. Ne pofázz. Én a nép érdekeit védem! domborított Hunyec. Spicli! bődült rá Péter bácsi. Elbántam velük! hencegett Hunyec. Kitoltam a Majoros Balival, ezért volt. Baliapja. Doktor. Tégedis. Kezelt. Az nem számít. Fasiszta család, az számít. A mi időnkben ilyen fattyakból nem lesz már doktor. Mindakart. Megölni, hörögte Kölyü. Beszélték. A konyhánkban. Megölnek. Ujabbat mondjál! legyintett Hunyec. Bélusnem. Temarha. Az életedet. Mentettehogy.

Káderlapot. Etessék. Méga. Gyomrodatse. Bélusnak. Köszönd.

És akkor lassan felemelkedett, mondotta izgatottan Saci. A padba kapaszkodva. Már ugyancsak elővette a levegőhúzás. Szakadt, varrogatott télikabátja kinyilt. Ó, sohasem lehet azt elfeledni, milyen nehezen állt fel és mégis odaállt Hunyec elé. Sacika igyekezett megjátszani a trónuson, hogyan is húzta ki magát Kölyü Péter. A leány keskeny vállai félszegen feszültek hátra. Vállának íve is ferde volt, mint a törzse. Két karja is kétféleképen emelődött. Ó, nem lehet azt elfeledni, mondotta halkabban. Még arra is emlékezni fogok, hogy a fekete nagykabáton a négy gomb négyféle volt. A kabát alatt egy ujjas kötött mellényt visel mindig Péter bácsi. Szürkét. Elnyűtt, sokat stoppolt kötött ujjast. Jól ismerem. De úgy látszik, újabban valami kék pamuttal ismét megstoppolhatta Böske néni, még arra is emlékszem, hogy ezt a kék stoppolást sohasem láttam a szürke ujjason. És a nyaka, ó, ha a nyakát láthattátok volna! éppen olyan volt, mint az a rozsdás, horpadt kályhacső, ugye, emlékeztek rá, amit Horváthék dugtak ki az ostrom alatt a fekete háztetőn, amikor ellőtték a kéményt a 4 tetejéről. Éppen olyan vöröses, horpadt és vékony volt. És olyan meredezve nyúlt ki a melléből, a csontokból, mint a kályhacső a cserepehullott tetőgerendákból. Látszott, amint így kihúzta magát, még az is, hogyan pumpál a rossz hörgés a nyakán. Még a halálfej is tisztán látható volt az arcán, mikor a bőrt beszívta. Még a szemét is becsukta és sötét madárbőr húzódott beesett szemére. Mert a szeme is úgy mozgott, ahogy húzta a levegőt. Dúvadt-búvott, dúvadt-búvott. Ó, Istenem, azt hittem sikoltozni kell, mert mindjárt meghal. Mert a halántékánál is teljesen behorpadt öreg, kopasz feje, az orráról meg még a papírvékonyságú bőr is elfogyott és

a napfényben sötét gödrök lappadoztak az arcában. Böske néni is nagyon megijedt, lefutott a lépcsőn és odaugrott melléje, hogy átölelje. Tudjátok, Böske néni hogy szereti az urát. Úgy is tiszteli, mint az urát. Úgyis néz rá még ma is, mint az esküvői képükön. Én sokszor megfigyeltem, pontosan úgy néz rá mindig, mint azon az esküvői képen. Ami ott lóg a szóbájukban. Láttátok? Ott van még ez a kép a szobájukban? Ha igen, figyeljétek meg egyszer. Most is így állt mellette és csak Péter bácsi arcára nézett.

Mintha Hunyec ott sem lett volna mellette, tette hozzá kissé eltünődve a szépfejű, szőke Molnár Sacika. Aztán Péter bácsi magához tért, vagy jobban lett. Szóval kinyitotta a szemét. Átölelte karjával Böske nénit. De jövő-menő szemével azért csak Hunyecet nézte.

Hunyec pedig hangosan nevetett ismét, mesélte Sacika és magában összeborzadt. De most már fals volt a nevetése, bizonygatta Sacika. Olyan, mint mikor a gramofon lejár, de azért még fordul és nyikorog valamit. Egy frászt az ellenforradalmároknak, de nem köszönetet, kiáltotta Hunyec elvtárs és rekedt volt a dühtől. Elbántunk velük! Hadd lám, te tudod-e, hogy hol van a te egyszem, drágalátos fiad? Az okos, a szép, a jó Béluskátok ? Hadd lám, tudod-e, hogy hol van? Na, mondd csak, hol is van, Péter komám, hadd lássam, tudod-e?

Akár hiszitek, akár nem, folytatta Sacika, még a szívem is kihűlt, ahogyan néztem. Mert erre csak elmosolyodott a Péter bácsi. De olyan szépen, olyan kedvesen, mint aki jó hírt hall. És igy pillantott, mosolyogva Böske nénire, akinek mozdulatlan, figyelő és fehér volt az arca. De olyan elmerült, mint aki messzire figyel éppen. Valami távoli hangra, amit már nem lehet tisztán hallani.

Éz aztán ujból ránézett ezzel a szép mosolygással

Hunyecre Péter bácsi. És most élt az arca, megmozdult az élet az arcán. Azt mondotta Hunyecnek: Eridj. Ottó. Monddmindenkinek. Azénfiam. Meghalt.

ABBAN MINDHÁROM HALLGATÓZÓ MEGEGYEZETT, hogy ezután hosszú és mély csend következett. Steiterné azt susogta, lázas szemmel kimeredve a fekete éjszakai ablakon, hogy ezután Hunyec, mintha tűz csapott volna ki Kölyü szeméből, megirtózva hátrált egy lépést. Mikesiné nyugodt, szépen tagolt beszéddel leszögezte, hogy ő hallotta, valaki sírt a nagy csendben. És bár nem láthatta tisztán, úgy gondolja, csak Kölyü sírhatott, hiszen most már tudnia kellett, hogy meghalt a fia, amit eddig mindenki titkolt előtte a Szondy utcában. De, ime, most ő maga kimondotta. Hát Mikesiné szerint Kölyü úr sirását lehetett hallani a nagy csendben. De Sacika, aki szemtől szembe és legközelebbről látta Péter bácsit, tagadja, hogy akkor sírt volna. Nem sírt, csak hangosan hörögve szívta, húzta a levegőt. Ellenben Sacika, a különös szavajárású, gyermekbénulásos leány szerint akkor minden sírni kezdett a Szondy utcában. Sírtak az árván és száradtan ég felé ásinkózó fák, az elvadultan élő ribizli bokrok, a meghalálozott orgonabokrok csontvázai, a házak közül kiágaskodó nyurga és kissé már elszédült telefonpóznák. Mindenki sírt a Szondy utcában, amikor Kölyü Péter nyilvánosan bejelentette, hogy meghalt Bélus, a fia.

Hunyecet is megütötte a hír, állította Sacika és hiába szidták hárman is, hogy ilyen ostobaságot már ne akarjon velük elhitetni. Hiszen Hunyec régen és nagyon jól tudta, hogy Kölyü Béla halott. De Sacika csak állította, láthatóan megütötte a hír Hunyecet is. Igen, Hunyec arcán láthatólag meglepődöttség, zavar mutatkozott. Próbálta leplezni, de ha nevetett is és beszélt is,

tisztán látható volt elképedése. Nono, disszidálhatott is a drágalátos fiad, ezt próbálta mondani, tán hogy vígasztalja, kérdezte önmagától is Sacika. De az bizonyos, hogy ezt mondotta. Talán Amerikába ment Majoros Balival, meg a többiekkel, akik elpucoltak a munkáshatalom elől. Hátha nem is halt meg, édes egy komám? De Kölyü Péter nem engedett. Hörögve mégegyszer elmondotta: Kisfiam. Meghalt. Másik. Világban. Találkozunk. Másik. Világban. Másutt. Nem. Látom. Denem. Félek. Találkozunk.

Hunyecnek akkor ugrálni kezdett az arca, meg a tokája is. Ideges lett, mondja Sacika. Úgy csavargatta a nyakát is a századosi köpenyben, mintha azt kereste volna, hogy hol csapták be. Kárvallott volt még a nevetése is. De azért nagyot nevetett és felfújta a képét. Így mondotta dölyfösen. Tán bizony abban bizol, hogy ti, Kölyük, még fel is támadtok egyszer, mi?... És ehhez nevetett olyan nagyon. Tudjátok, jegyezte meg Sacika, ezzel a nevetéssel akart győzni. Másképpen nem tudott elmenni. De Péter bácsi még ezt sem hagyta. Nem hagyta, hogy Hunyec győzzön. Még nevetéssel se. Hörgött erre is választ. Tompa dudáló hangon: Aki. Meghalni. Tud. Aztámad. Csakfel. Akimer. Halni. Mikölyük. Merünk.

Hunyec komótosan megrángatta kezén a barna bőrkeztyűt — tudósított mindenről az ablakban élő leány. Aztán sarkonfordult. De nem tudott elmenni. Mivel nem az övé volt az utolsó szó. Higyjétek el, ezért nem tudott elmenni, bizonygatta Sacika. Vagy közben eszébe jutott, mit is mondhat. Elég az hozzá, hogy visszafordult. No, rendben van, koma. A feltámadást nektek hagyom. Én inkább élek, mint feltámadok!

Sacika megrázta szőke nagy hajsátrát. De Péter bácsival nem bírt. Szeme úgy állt Hunyecen, mint egy

vén madár éles, látó szeme. Azonnal dudált rá választ azon a tompa hangján: Te. Nemmersz. Meghalni.

Ezen meg Hunyec kezdett nevetni. Mintha csiklandozná a jókedv, úgy trombitálta ki magából jobbra-balra. És közben kilépett az utcára , meg visszalépett újból a kerítés mellé. Akkor örökéletű leszek, Kölyü. Mert nem adom be a kulcsot. Ezt nektek hagyom.

Péter bácsi akkor kibontakozott Böske néni karjaiból, amelyek addig tartották. Odalépkedett a kerítéshez. Mikor odaért Hunyec elé, az a kerítés másik oldalán abbahagyta a nevetést és rossz, gonoszodó arccal, összehúzott szemmel figyelte, mit akar a Szondy utca soronkövetkezője. Péter bácsi két csontkezével megmarkolta Hunyec kövér vállát. Úgy bámult Hunyec arcába, Isten bocsássa meg, úgy bámult rá, mintha a kaszás halál nézett volna a százados elvtársra. Hunyec hátrakapta a fejét és kirántotta magát Péter bácsi kezéből. És elhátrált biztonságos távolságra a kerítéstől. És akkor mondotta azt Péter bácsi, amivel befejeződött az egész komédia: Tinem. Mertetek. Ősszelsem. Meghalni. Nemis. Fogtok. Feltámadni. Hanem. Megdögleni.

Hunyec nem sétált be a rendőrségre, amint szokta. Visszament a 6-ba, a lakására. Valószínűleg betelefonált a rendőrségre. Mert nemsokára megjött a rendőrségi tátra. Odaállt a 6 elé. És Hunyec kijött, nem nézett semerre sem. Hanem sietősen bebújt a kocsiba. A kocsi meg búgva elfüstölt.

— És utána nagy csend lett az utcában — fejezte be beszámolóját sóhajtva a gyermekbénulásos leány.

IX.

ESTE KILENC IS ELMULT MÁR, amikor Hunyec hozzájutott, hogy átmenjen Goldmannéhoz. Ez rendes szokása volt, valahányszor történt az utcában valami megbeszélni való. Ilyenkor vacsora után átsétált és Goldmanné beszámolt a Szondy-dániai mendemondákról. Mit mondott az utca. Kinek mi volt a véleménye. Igaz, az utóbbi időben mintha használhatatlanná vált volna Goldmanné. Kevesebbet tudott, vagy kevesebbet mondott. Valami baja volt.

Talán a leánya, Aranka és a veje, Gábor keserítette. Hunyecet is nyugtalanság zavarta egész nap. Amióta Kölyüéktől kijött, nem találta a helyét. És ha elővesz a nyugtalanság, mindig azt érzi, hogy valami gyorsabban pereg benne, mint kellene. Néha aztán úgy érzi, hogy lassabban pereg, aminek gyorsabbnak kellene lenni. Ilyenkor volt jó Goldmanné. Átment hozzá, kibeszélgette magát, a vénasszony sokat tapasztalt, jókat mondott. Nem volt buta asszony, a férje a régi marxista harcosok közül való volt. Sokat tanult tőle. Meggyőzték, megerősítették egymást, a végén nagyokat laholtak, kacagtak. Aztán megnyugodva hazament.

És győzelmesen elaludt.

AZ ÖREGASSZONY BEENGEDTE. Szokása szerint sötétben ült a rádió mellett. A nappali szobában nem világított más, csak a nagy készülék táblája, amin a sok városnév villog.

Nem is szándékozott az öregasszony felgyújtani a villanyt. Visszatapogott a helyére és leült.

Hunyec is kiismerte magát a Goldmann lakásban. Még sötétben is. Csak ne árasztaná a lakás Goldmanné macskájának kandúr-szagát. Aztán csak ne zsúfolta volna

Az öregasszony hallgatott. Valahonnan kurrogva, mint egy árnyék, Simi, a hatalmas, fekete-fehér macska görbült elő.

A rádió fénykörében magasan, bozontosan libegett a farka.

Goldmanné ismét előmerült a sötétségből. Rámeredt Hunyecre. Arca komor és zavarodott volt.

— Észrevetted — kérdezte — észrevetted te egyáltalán, hogy ez a Kölyü olyan beteg, alig bírják a lábai és mégsem gyulladt be?

Hunyec nevetett. Ingerülten, de nevetett. Mert ugyanez a bosszantó gondolat bújkált benne is egész nap. Honnan vette Kölyü ezt az erőt? Ezt a bátorságot? Ez a dögrováson lévő pacák nemcsak szembeszállt vele, hanem még utána is jött, oda a kerítéshez és meg merte markolni. Az ávós századost. Hangosan semmi pénzért sem mondotta volna ki a kérdést, de belül állandóan zaklatta a nyugtalanság, mint megállíthatatlan, gyors percegés: Mi ez? Mivel magyarázható ez? És Goldmanné most kimondotta, amin egész nap rágódott és amit restelt hangosan kiejteni a száján.

Hát Goldmanné felvetette a kérdést.

Mi ez? Mi történik itt?

Mélyet szívott cigarettájából, az « Ötéves tervből ». De a banyának igaza van. Ezzel szembe kell nézni. Hát ennyire elveszítették volna a tekintélyüket? Felfújt képéből lassan eregette, a füstkarikákat. Erről a cigarettáról, hallotta már, azt mondják gúnyolódva, a rendszeren gúnyolódva, de még elvtársak szájából is hallotta: a füstbement ötéves terv.

Különös dolgokat lát, hall újabban az ember. Így menne füstbe a tekintély is?

Mikor nagysokára megszólal, nem néz az öreg aszszonyra. Hanem maga elé.

És szinte csak magának mondja.

— Megijesztem én még jobban is ezeket. A gatyájukból is kiesnek, úgy citeráznak majd!

AZ ÖREGASSZONY SOKÁIG NEM VÁLASZOLT. A rádió muzsikája halkan dongott. Az énekszó nagyon távolról hallatszott.

Goldmanné előbb végigszívta a cigarettát. Szótlanul. Aztán elnyomta parazsát a kis hamutálcán.

Akkor nézett Hunyecre. Arca, szeme most nyitott volt.

Megrökönyödés és zavarodottság nézett Hunyecre.

— Te, Ottó, én azt hiszem, jobb lenne ezeket most egy kis ideig békében hagyni.

Hunyec visszaadta a nézést. A megrökönyödés ott hirlett az ő arcán, szemén is.

— Kölyüt? — kérdezte zavarodottan.

Az öregasszony bólintott.

— Azt is. Meg Varjassyt is. De a legjobban tennéd, ha egy ideig békén hagynád az egész Szondy-Dániát!

Hunyec arca megtelt vérrel. Hiszen erre is gondolt már napközben. Hogy nagy marhaság volt Kölyüvel éppen most kikezdeni. Mert mit is lehet egy ilyen kriptaszökevénnyel tenni? De mert már maga is ógott-mógott ezen, annál dühösebb lett az öregasszonyra, hogy ezt a tanácsot adta.

— Hát veled meg mi történt, Stefi banya! — mondotta durván. — Mi a bajod? Gyerünk, na, köpd csak ki, mi bajod van?

Az öregasszony eltünt a rádió homályló világából. Hátradőlt ujból a fotölyben, csak mély, férfiasan rekedt, öreg hangja szólt a sötétből:

— Nekem ugyan semmi. Csak arra gondoltam egész nap, ez a te utcád, meg az én utcám, a mi utcánk.

— Na és! — kiabált Hunyec türelmetlenül. — Na és? Éppen azért!

A sötétség megint sokáig hallgatott. A rádióból egy hegedű halk futamai halvány, zenei motívumokkal keretezték a csendet. Kép nélküli finom, a sötétségben villogó keret.

Aztán Goldmanné kezdett megint beszélni:

— Már azért az eszed el ne veszítsd, Ottó. Valahol kell az embernek élni. Egy házban, ebben az utcában. Te sem tartozhatsz csak a rendőrséghez. Ide tartozol te is, Szondy-Dániába. Miért vernéd akkor éppen a szomszédaidat? Ha azt hiszed, hogy ezzel begyullasztod, gyengíted őket, akkor nagyon tévedsz!

Hunyec dühösen felállt. Így mondotta:

— Hát engem miért vertek orrba, miért rugdaltak meg? A drága szomszédaink.

Nem tudott ülve maradni. Mert egész nap ez pergett benne mind bolondítóbb gyorsasággal.

De Goldmanné nyugodtan ülve maradt. Nagy nyugalommal válaszolt:

— De nem öltek meg! Mert idetartoztál közéjük, megmentett a Kölyü fiú.

— Megálljunk csak! — kiáltott fel Hunyec. Úgy érezte, ki kell ugrani ebből a sötétségből. Mert most még gyorsabban pörgött benne. Nekiütődött a szobát szinte egészen betöltő nagy asztalnak. Aztán eltünt a sötétben és egyszerre kigyulladt a mennyezeten lévő villanylámpa.

Kemény, irgalmatlan fényesség töltötte be a szobát. Odaállt az asszony elé és így mondotta:

— Hadd halljam! Most mondd a szemembe!

Goldmanné oldalt dőlt a fotölyben.

Hogy felnézhessen Hunyecre.

A HÁLÓKÖPENY FEKETE SELYME A VADUL BURJÁNZÓ SÁRGA SZÍRMOKKAL kinyilt és mutatta elformátlanodott, vastag, hurkásan gyűrött lábát, térdét. Tehetetlen, nagytestű, formátlan, rút öregasszony volt. De a lámpafelkattintása, ez a rendőri fogás nem ijesztette meg a vén boszorkányt, hanem talán még inkább feldühítette.

Szikrázott Goldmanné szeme is, amikor szembenézett a dühében izzó Hunyeccel.

— Velem ne kiabálj, fiam! — mondotta. — Én hűséges, jó tagja vagyok a pártnak. Olyan jó tagja, hogy itt, Szondy-Dániában mindenki a párt spiclijének tart. Igazuk is van. Amit én tudok, azt tudja a rendőrség is. És amit hallok, azt neked mondom el. És öregasszony is vagyok. Tehát te nem kiabálhatsz velem. Ahhoz te nagyon fiatal vagy, Ottó. Fiam, én nagyon jól emlékszem rá, amikor még a kétszínű Cziborral, a későbbi nyilassal trafikáltál a Nemzeti Munkaközpontban. Hát velem te, Ottó, nem kiabálhatsz. Inkább hallgass rám. Nem akarok én rosszat.

És szeméből egyszerre eltünt a haragos szikrázás. Mintha fókusza veszett volna nézésének. Nem Hunyec arcára nézett. Valahová máshová, messze, az elmúlt időkbe pillantott az öregasszony. És ettől elfátyolosodott az előbb még szikrázó szeme.

— Amikor ti Cziborral ugráltatok, Ali akkor lépett ki a szocdemektől. Akkor volt, hogy briganti módon cserbenhagyták a márciusi tüntetést a Petőfi szobornál. Akkor még nagyban mentek a katonák a frontra és jöttek vissza kar nélkül, láb nélkül. Te talán nem is tudsz a történelmi emlékbizottságról és az ifjúsági parlamentről, az ifikről, a szakszervezetiekről, a győrfystákról. Egyszer csak elővették a táblákat és a zászlókat. Békét! Ott voltunk Alival együtt. A rendőrök beterelték a Vi-

gyázó Ferenc utcába. Igazoltatás volt és a rettegett listázás. És a szocik, a szocdemek kihátráltak. Hiányzott belőlük valami, ami akkor bennünk megvolt. Alival mindaketten régi szocdemek voltunk, de másnap otthagytuk a pártot. Mert az a valami hiányzott belőlük. Valami, én úgy hívtam mindig, hogy kurázsi. Disznó módon kibújtak. Hidd el, Ali ebbe is halt bele. Hogy így csalódott a szocdemekben. Ami könyvet itt látsz, azt mind Ali gyüjtötte össze és azt én mind elolvastam. És mind a szocializmusról szól. Ezek régi könyvek, 19-esek, még régebbiek. Ali gyüjtötte, olvasta, tanulta mind. Amíg élt, nem sokat törődtem a könyvekkel. Nyomdászháznál mindíg sok a könyv. De mindenütt ott voltam vele, a férjem volt. És egyet is értettem vele. Mikor meghalt, akkor mindent elolvastam. És aztán még inkább egyetértettem vele. Úgy gondoltam, hogy folytatom, amit elkezdett. Átvészeltem Arankával a nyilasokat is. Tudod jól, a Simekék sufnijában. Molnár Jóska polgármester úr nem tudott bennünket deportáltatni. Az öreg Simek jól eldugott a tűzifa mögé és etetett, itatott, eltartott a leányommal együtt, amíg ki nem jöhettünk. Szondy-Dánia jól tudta, mi van Simekék sufnijában és senkisem jelentett fel. És akkor is éreztem, hogy ugyanaz a kurázsi volt meg Simekékben, mint amit a Vigyázó utcában éreztem. Kurázsi, tiszta kurázsi. De most ez hiányzik belőlünk. És máma, amikor Kölyü szembeszállt veled, pedig már csak a nadrágja tartja, hirtelen erre gondoltam. Hogy most Kölyüben van az a valami, ami egykor bennünk volt.

HUNYEC BÁMULT AZ ÖREGASSZONYRA. Fintor ült ki lassan az arcára. Amikor rosszízt érez az ember, akkor ül ki az arcára ilyen kényszeredett, kezdődő fintor. A nyelés és az émelygés közös kis fintora ez.

A villanyfény kemény, irgalmatlan világossága nem tett jót Goldmanné szobájának. Bolondító rendetlenség nyitotta százféle ügy bensőjét a fényességnek. Elmondhatatlan dolgok feküdtek szerteszét. Felső ruhák, terítők, edények, kanalak, képek, könyvek, alsóruhák, törülközők. Székeken, de a szobát majdnem betöltő ebédlőasztalon, még a falakon is, hanyagul bevert, elgörbült szögekén függve.

Hunyec nézte, bámulta a bolond zsibvásárt. Goldman banya otthonát.

— Bolond vagy, Stefi banya! — mondotta őszinte meggyözödéssel. De már csendesebben. — Ha tehetetlenek is, de veszélyesek!

— Hát — helyeselt Goldmanné — éppen ezt mondom én is! És azért ne maceráld őket, mert veszélyesek.

Hunyec, mintha megijedt volna, egyszerre kiabálni kezdett:

— Micsoda hasfájásod van? Mi történt veled?

— Hiszen azt magyarázom, csak nem figyelsz rám. Belőlünk hiányzik valami, ami bennük megvan. Én úgy hívtam mindig, hogy tiszta kurázsi. De lehet, hogy rosszul mondom. Mostanában sokszor érzem, hogy ez nem jó szó, nem találó megjelölés. Azt, a valamít értem alatta, aminek a hiánya miatt Ali kilépett a szocdemek közül. És hiába kiabálsz. Ezzel nem segítesz. Valami hiányzik belőlünk, ami Kölyüben megvan. Látod Kölyünek igaza volt. Mikor azt mondotta, hogy októberben, novemberben mi kommunisták nem tudtunk meghalni azért, amit hirdettünk. Nem tagadhatjuk. Még harcolni sem voltunk hajlandóak. Te is megetted a papirgaluskát. Jó, jó, ne ugorj nekem. Ez az igazság. Egy-két ávós nyomozót, rendőrt a sarokba szorítottak, azokat megfojtották, a lábuknál fogva felakasztották, mint a patkányokat. Hát

ez az egész. De a többi elfutott, civilbe öltözött. Kicsinyek és nagyok. És csak akkor láttuk őket, mikor a ruszkik visszajöttek. Katonáink közül meg, aki még harcolni mert, az átment a másik oldalra. Ifjúságunk szembeszállt velünk. Aki tehette kiszökött előlünk külföldre. A párt még a nevét sem merte megtartani! A lapjaink címét szégyellettük és úgy vetettük le, mint a szennyes ruhát. Hát még mindig nem érzed, hogy valami hiányzik? Én ha erre gondolok, úgy érzem, forog a gyomrom. Hányni tudnék, amikor ezt végiggondolom. Kölyü közönséges tahó, nagyon jól tudom, babonás, templompadkoptató, de abban igaza volt, hogy a mi pártunk, ha egyszer meg tudják ölni, nem fog feltámadni. Mert senki sem volt hajlandó érte meghalni. Sőt a fő-fő elvtársak begazolva gyorsan el is kaparták a pártot. Mint valami gyorsan büdösödő hullát. Hidd el, valami megdöglött, valami elmult, valami hiányzik. És ezt nemcsak én érzem. A mult héten Alinak egyik barátja, Szabó kivitt a Stadionba. A vasasok, a Ganz Vagonból a vasas munkás-zászlóalj, tett esküt. Tudod az a munkászászlóalj, Asztalos Jánosról nevezték el. Hát kihozták a régieket, a 19-eseket is. Reklámnak. Azért az más volt, mondotta csendesen az egyik. És összenéztek. De nézd Arankáékat! Mind a ketten jó kommunisták és Gábort a mult héten szedték fel hetedszer a Lenin kőrut aszfaltjáról holtrészegen. Az ellenforradalom óta iszik. Most újból ott van a Korányi kórház 4-es belosztályán. Amikor a legutóbb jártam náluk, láttam, hogy már Aranka is iszik. Miért isznak, mit gondolsz? Nem buta emberek. Mert ők is észrevették, hogy valami baj van. Nagy baj. Van valami erős, hatalmas, ami belőlünk most eltünt.

Hunyec nagyot nyelt. Meredtség, szinte rémület állt az arcán.

— Biztosan te is ittál, öreg banya! — mondotta rekedten.

GOLDMANNÉ VALAHONNAN AZ ASZTALON LÉVŐ ZŰR-ZAVAR ALÓL egy horpadt, összelapított cigarettacsomagot húzott elő. Rágyujtott, aztán összefogta a térdénél feljebb is kinyíló házikabát két szárnyát. Összébbhúzta és előredőlt. Úgy is maradt. Előredőlve, két térde köze lógatva kövér karjait. Míg a cigaretta összecsippent szájasarkából fityegett.

— Az biztos! Az a könnyebb. Pia és semmi több. Spekulálni nehezebb. De én estéről-estére itt ülök a sötétben egyedül és spekulálok. Én tudom, Ali is mást akart, mert az ő könyveiben is más olvasható. Aliban még meg volt és a könyveiben is bent van az a valami, ami most hiányzik. Az a valami, ami megverhetetlen. Belőlünk se tudták kiverni. Minél jobban fenyegettek, a Vigyázó utcában, annál erősebbek lettünk. Minél veszélyesebb volt a rejtegetés annál ügyesebben csinálta az öreg Simek. És minél inkább megvered az embereket Hunyec, amig ez a kurázsi náluk van, annál erősebbek lesznek. Igazad van veszélyesek. De éppen azért, amig így vagyunk, hogy belőlünk hiányzik ez a valami, nem bánhatsz el velük. És a párt életét pedig nem szabad kockáztatni, még Szondy-Dániában sem, mert, amig ez így van, a párt nem tud feltámadni. Kölyü ebben igazat mondott. Gondolj csak Kölyüre! Még Kölyüvel sem tudtál elbánni. Nézd csak: elvették munkájukat, kenyerüket, megölték fiaikat, félbolondok már és bírsz velük? Hidd el, amig így van, minél jobban megvered őket, annál, jobban erősödnek. Mert beléjük szállt ez a fene nagy kurázsi. Én buta öregasszony vagyok, nem tudom mit kellene velük csinálni. De azt tudom, hogy legelőször olyat, amivel elvesszük ezt a kurázsit tőlük. De ezt nem is nekem kellene kitalálnom. Hanem valamelyik arra termett elvtársnak. Addig pedig jó lesz óvatosan bánni Szondy-Dániával is, Hunyec. Én már

rájöttem, hogy rosszul tettem, amikor mindenkivel szembeszálltam. Mert én már rájöttem, hogy az a valami, ami az erőt adja, a másik oldalon van. Érted, az a valami, ami nálunk semmi. Hát vigyázzunk, Ottó, mert nagyon megjárhatjuk. Mielőtt bármit is tennénk, ezt kell rendbe hozni. Vissza kell szerezni magunknak azt a valamit. A valamit, ami nálunk semmivé lett, a valamit, ami nálunk semmi.

Hunyec begombolta a zubbonyát. Felesleges volt, mert a lakásban fülledt, fullasztó meleg volt, a hálószobában égett a kályha és az ajtó nyitva volt.

— Hát bennem van kurázsi — mondotta nyersen. — Majd te is meglátod hamarosan. Emlékezz rá, hogy szóltam róla.

Az asszony felállt. Nehézkesen. Ilyen fáradtnak talán még nem is látta.

— Nagy baj ez, fiam. Te még nem látod. De még nagyobb baj lehet ebből, ha nem veszitek észre!

Hunyec kedvetlenül elfordult. Az ajtóhoz ment. Ott fordult vissza és onnan mondotta:

— Na, aludd ki magad. Aztán, ha drágalátos Gábor vődet kiengedik, te is másképpen látod majd a világot.

Az öregasszony az ajtót retesszel és kulccsal zárta mögötte. Hunyec ott állt az ajtó előtt. Mélyet lélekzett.

AZ ÉJSZAKA MÁR TAVASZ VOLT. Szeles és hideg, de esőszagú. A szoba avitt szagai, az illanó, keserűen terjengő kandúr-bűz, amely bevette magát díványba, fotölyökbe, a nagy darab bútorok, a rendetlenség halmazai, hullámai, amelyek elöntötték a hatalmas ebédlőasztalt is, nyomasztották.

Látta, hogy az öregasszony eloltotta azonnal a lámpát. A sötétben rádiózik és lassan bedilizik, gondolta magában.

És kinyújtózott és mélyet lélekzett a márciusi szélből és kifújta a levegőt.

Itt, kint a Szondy utcában, nem álltak túlnagy bútorok, nem nyomasztott a szoba kozmált ember- és állatszaga.

És az este friss, zúgó és szeles volt.

Mégis, itt kint is nyomasztotta valami.

Valami gyorsabban pergett. Nem tudott megnyugodni és felszabadulni.

Csak állt a 8 előtt a ház árnyékában és nézte a Szondy utcát.

Szondy-Dániát.

Egyszerre dühösen szitkozódni kezdett. Goldmanné jól elrontotta egész estéjét. Nem elég, hogy egész nap bosszús volt. Hogy mióta Kölyüéktől kijött, nem találta a helyét. Hogy gyorsabban pereg belül. Hogy valami nyugtalanítja. Talán az, ahogyan ez a gyenge, ez a genyó, rothadt Kölyü szembeszállt vele. Ilyenkor — azelőtt — ha valami így nyugtalanította, csak átjött ide és kibeszélte magából. Nagyokat nevettek, jóízűen laholtak, aztán győzelmesen hazament, hogy minden tökéletesen rendben van és jóízűen aludt.

De most Goldmanné, a vén banya még jobban felpiszkálta.

Valami elromlott Goldmannéban is.

A VALAMI SEMMI — gondolta dühösen. Ezt mondotta a bolond vénasszony. Persze, a veje alkoholista lett az ellenforradalom után. Úgy iszik, hogy minduntalan az utcáról viszik be a mentők. Ez megbolondítja előbb-utóbb az öregasszonyt is. Rosszak az idegei, nem bírja.

A valamit. A valami semmit.

Elindult. Lassan, és tétován lépkedett. Ki az utcára és be a 6-ba. Újból végigpillantott az utcán. A sárga ablakszemek meredten bámulták rá. A holdfényben a Szondy utca üres volt és kihalt.

Ebben az utcában aztán nincs a valami semmi. Nincs itt semmi.

Ez az én utcám — mondotta magának. És ebben az utcában az történik, amit én akarok.

És amit Princz akar — mondotta egy vékony gúnyos hang belül. Pergő, ellenkező hang. Nem az ő hangja. Másodiknak szólalt meg. A gyorsuló pergés hangja volt.

Ettől a nyugtalanság ismét felforralta.

PRINCZ TERVÉT SEM BESZÉLHETTE MEG GOLDMANNÉVAL. Bizonyosan nem helyeselte volna Princz ötletét. Hiszen ő sem helyeselte. Dehát láthatja, Princz tudja, hogyan vigye keresztül akaratát. És ha Princz tervét végrehajtják, akkor bajosan számíthat Goldmann banyára.

Holnap beszél még Princzcel. Hagyja a fenébe egy-két hétig az egész akciót. Abban igaza van Stefi banyának, pedig nem is tud a tervről, hogy neki is, meg neki is itt kell majd élni a Szondy utcában. Szondy-Dániában. Nem buta asszony ez a Goldmanné.

Kár, hogy lassan mindenki megbolondul, mindenki bedilizik.

Dühösen nevetett. És káromkodott.

A valami semmitől.

X.

ÁLTALÁNOS SZABÁLY VOLT A SZONDY UTCÁBAN, hogy senkiben sem szabad megbízni. Mindenki gyanús. De Kürti Miklós postafelügyelő aztán igazán gyanús volt. Senki sem tudta, hogy hova tegye. Igaz, azt tudták, hogy pártonkívüli. A pártnak hát nem volt tagja. De viszont, a kommunizmus ellen soha egy szót nem szólt. Az állásából sem tették ki, pedig úgy öltözött, mint egy régi úriember. Még az angolos raglánkabátját is hodja, ugye? — mutatott rá erre a gyanús körülményre Fercsekné — Hát nem lehet más, csak úriember.

Kürti Miklós apjától örökölte a Szondy utcai lakást. Apja özvegyember volt. A fia meg agglegény maradt. Kürti János postaaltiszt volt, a fiából meg postafelügyelő lett. Ismerik jól a fiút a Szondy utcában, itt nőtt fel, itt vált ilyen szélesvállú, kopaszos emberré. Látták gimnazista bocskay-sapkában, egyetemista bársony sapkában. Mert jogász is volt néhány évig. Aztán megúnta és postás lett. De látták ezüstsujtásos, hadapródőrmesteri díszben, hosszú karddal, mert katonáskodott is és hadapródőrmester úrig is felvitte. Hosszú karddal, ezüstsujtásos ruhában jött-ment és egyideig mulatós ember hírében is állott. Sokat járt abban az időben a Stotz vendéglőbe. Akkor kezdte beszélni a telepi fáma, hogy Ibi, a szép cigánylány után bolondul. Később pedig azt beszélték, hogy a római fürdőn kabint bérelt és Goldmanné leányával, Arankával bújtak ott össze minden szombaton. Dehát ki tudna mindezen eligazodni. És mindez régen volt, azóta megkomolyodott, megszikkadt. Csak éppen nem nősült meg. Úgy él, mint az apja élt, özvegyen, azaz egyedül, csak éppen ő meg sem próbálta a házasságot. Agglegény. Steiter szerint csak mutogatja a kopaszát, mert télen-nyáron hajadonfővel jár, de azt, hogy mi is rejtőzik a kopaszában, már nem engedi kilesni, kitalálni.

Reggel 6 óra után néhány perccel megy a 43-ason, ha nincs különleges beosztása. És délután 5 felé jön. De akkor már valahol, bent Pesten megebédelt. Bebújik azonnal a lakásába, amelyet Ördögh néni takarít. Va-

lamikor ott is evett Ördöghéknél. Goldmanné többször mondotta, Ördöghné alig várja, hogy Zsuzska lánya eléggé felcseperedjék. Akkor hozzáadja Kürti Miklóshoz és ezzel végkép hozzákötik magukhoz a postafelügyelő urat. Dehát ennek is végeszakadt, mert, ugye, Zsuzska is eltünt az ellenforradalom után és senkisem hiszi el, amit a kisfejű, vagongyári asztalos, Ördögh szeretne elhitetni a világgal, hogy kislánya Muraszombaton van a nagynéninél.

Ötkor hát leugrik a Szondy utcai megállónál a 43-asról, kissé hátraejtve magát. Látszik a mozgásán, hogy valamikor egész ügyes futballista volt, sokáig játszott a telepi csapatban, a WSC-ben és pedig centert. Ez azután volt, amikor az egyetemet abbahagyta. Addig sokszor olvashatták a nevét a Nemzeti Sportban és a Sporthírlapban. A BEAC csapatában, az egyetemisták csapatában szerepelt minden vasárnap, egyszer egyetemista válogatott is volt. Az egyetemisták csapatában jobbszélsőt, de a WSC-ben már centert játszott. Az öreg Kürti boldogan mutogatta a kék újságot, meg a zöld újságot. Még aki sohasem olvasta a sportlapokat, még annak is tudomásul kellett venni, hogy fia az egyetemisták futballcsapatában szerepel. És az később is meglátszik valakinek a mozgásán, hogy komoly sportember volt. Kürti Miklóst kemény embernek tartották a Szondy utcában. Inkább mosolygott, mint beszélt. És még inkább nem mosolygott, hanem hallgatott. Az arca, a mozgása és kevés beszéde tette, hogy kemény legénynek tartották. A Szondy utcai közvélemény eszerint döntött. És Kürti értett a Szondy utcához. Értette, hogyan kell viselkedni, hogy kemény embernek tartsák. Ahhoz is értett, hogy magának tartsa, amit kopaszában forgatott. Senkisem juthatott a közelibe, ha nem akarta. Ujabban pedig még zárkózottabb lett, mint azelőtt volt. Még a

villamoson sem lehetett egykönnyen szóbaelegyedni vele.

S Ördögh néni is csak sóhajtozott, ha ez szóba került. És hamarosan elbúcsúzott mindenkitől, aki ezt szóvá tette. Eltünt az 1-ben és gyorsan becsukta maga mögött az ajtót, amely az Ady utcára nyílott.

TALÁN AZÉRT, MERT NEM SIKERÜLT A HÁZASSÁGI TERV? Hát igaza is van Borinak, mondotta Ördöghné védelmében Fercsek néni. A fogatlan és foltosbőrű Fercsek néni nem tud kivel a beszélni lakásban és ezért kedveli az utcasarki pusmogást. Igaz is, bizonygatta Fercsek néni, igaza is van Borinak. Több mint tíz éve mossa utána a szennyest, takarítja a lakását, aztán közben mind azt számítgatta magában, hogy hány éves is Zsuzska. No, aztán most egyszerre minden füstbe megy, mert a taknyoska eltünik hazulról. Az ilyen taknyoskát még időben kékre-zöldre kellene verni, hogy a bolondulása legalább ne vigye el a háztól.

Ebben azért nem értettek egyet a Szondy-utcaiak. Mert először is: a maga fiát, Marcit, akinél nagyobb csibészt nem ismertek a Szondy utcában, ugye, nem veri kékre-zöldre, védte a lányos mamák álláspontját Irkovitsné. Aztán: az sem titok, hogy Bori, Ördöghné már az öreg Kürtitől is tisztességes járandóságot húzott a mosásért és takarításért. Ezt Horváthné hangoztatta nagy felháborodással. Nem maradt adósuk a postafelügyelő úr sem. Nem több az egész, hanem csak oktalan fecsegés, bizonygatta Horváthné Simek néninek, aki nagy bizalmasan elsuttogta neki, hogy miket is hiresztel Fercsekné. Hiszen nekem is fizet a mosásért a felügyelő úr! Na lássa! bólogatott Simek néni, aki ugyan lehet, hogy nem is bólintott, csak a feje rezeg már az öregségtől. Minden szava után bólint egyet vagy kettőt is, ha nagyon izgatott. Na, lássa! maga csak tudhatja! És,

folytatta Horváthné, hogy megvédje kuncsaftja, Kürti felügyelő becsületét, mert az ellenforradalom után, hogy Zsuzska eltűnt, Ördöghné nem mosott többé a postafelügyelőre és Horváthné vette át a kicsi jövedelmet, és lássa csak, Julcsi néni, nem olyan nagy dolog az a mosás a postafelügyelő úrra. Tudja, hogy van az egy agglegénnyel. Agglegénynek nem zsíros még az inggallérja sem, mert az vigyáz a testi fehérjére. Az még teszi a szépet valahol és nem hord koszig-szutyokig mindent. Nem úgy, mint a házas emberek. Házas emberre nem mosnék semmi pénzért sem. Minden házas ember elhagyja magát, trehány disznók lesznek, én megmondom őszintén, aszerint öltöznek is. Az utóbbi mondás már csak azért hangzott el, hogy Horváthné kissé nagyolja magát, hogy így meg úgy, nem is mosna mindenki után és ha mos is, csak finom, úri, agglegény férfiakra hajlandó mosást vállalni. Simekné, Julcsi néni sűrűn bólintgatott, vagy csak rezgette a fejét. Julcsi néni bölcs öregasszony volt, sokat látott, tapasztalt, tanult, tudta hát, ennyi önigazolást minden asszonynak engedélyezni kell. Hiszen négy gyerek tátogatja a száját Horváthéknál, a legkisebb, Lajcsika, pedig betegen tátogat, nem mehet az asszony dolgozni. Otthon kell összekaparni annyit, amennyit tud, ha nem akarja gyerekeit odavetni a napközibe. Ahogy ma sokan teszik.

Aminek aztán az a vége, hogy országos csirkefogó lesz a gyerekből.

A FERCSEK FIÚ tudta Kürti Miklósról, hogy nagykutya a postás futballcsapat környékén. És ping-pongban sem volt rossz Miklós bácsi, pedig nem játszott sohasem komolyan, csak ütögetett. Fercsek Marci, a maga módján tisztelte is Miklós bácsit. Ez nagy csoda, mert Fercsek Marci, olyan égetni való, ordas fajzat, aki nem tisztel senkit, még a saját anyját sem. Az biztos,

hogy még az anyja sem tudta, hogy ez az utcarossza mikor mit csinál, miben töri a fejét, hol csavarog.

Egyik helyről ki, a másikba be. Így volt a lányokkal.

És csóválták fejüket az emberek a Szondy utcában. Vajjon Kürti hogyan állhat szóba egy ilyen csibésszel.

Most is, alig csukta be az ajtót maga után Kürti, már megjelent Fercsek Marci és átballagott az utcán. Bekopogott. Aztán elvigyorodott. Mert Kürti, úgy ahogyan leszállt a villamosról, ott állt az ajtó mögött és bámult ki Szondy utcára.

Hogy mire bámulhatott, ki tudná, de Fercsek Marci szinte meghökkent Kürti arcától.

Olyan volt Miklós bácsi arca, mintha valamit látott volna az utcán.

Valami csudát, vagy furcsát.

És úgy is nézett aztán rá üres szemmel, mint aki még mindig lát valamit.

Kinyitotta az ajtót, beengedte a fiút, aztán bement a szobába. A lakás üres volt és hideg. Rendetlen. Ördöghné csak este teszi rendbe a lakást.

A telepi lakások mind túlzsúfoltak. Egyedül Kürti Miklós lakásában több a levegő, mint másutt. A nagyobb szobában is csak egy kisasztal állott, egy széles rekamié, egy lapos könyvespolc, két szék és más semmi. A fiú itt megáll. Kürti továbbmegy. A belső szobába, a hálóba. Ott a szekrényből ruhaakasztót szed elő és gondosan rágazítja a halhatatlan eleganciájú raglánt. Így teszi el a ruháját, esküdözik Ördöghné, akkor is, ha csak öt percre teszi le. Aki ilyen precízmiska, minek is nősülne, ez volt már régen a véleménye Irkovitsnénak. Csak a hanyag emberek a jó férjek, mert azok minden lépésükön rászorulnak az asszonyra. Az ilyen precízmiskának félórára, ha kell az asszony. Játékra, cicázásra. Irkovitsné semmire sem tartotta Kürtit. Ruhajancsi, bohóc,

morogta a lányának, ahányszor találkoztak a villamosmegállónál, vagy a villamoson. Hím-primadonna.

Marci vigyorogva ott áll a nagyszoba közepén. Más lakásban már beledobta volna magát az első székbe, vagy levetette volna magát a heverőre. De itt csak áll a szoba közepén. Majdnem tisztelettudóan. Izmos, karcsú fiú volt. Nem alacsonyabb, mint Kürti. Barna haja hosszú, bozontos. Ahogyan ezek a kölykök most viselik a hajukat. Mintha ellenborbély szakszervezetbe tömörültek volna. Barna. szabálytalan arcában, előreszögellő, harcias orra alatt állandó szemtelenség vigyorodik. Nadrágja térdben gyűrött, de az emeletes felhajtó majdnem térdig ér. Kabátja is pecsétes, de derékpántos. A kalapját kezében lóbálja, mint valami barátságos üdvözlést.

Kürti az ablakhoz megy és újból kipillant. Megint az utcára. Ördöghék az Ady utcai külső oldalt lakták, Kürti a belső oldalt, ablakából végig lehetett látni az utcán. Csak láthat az utcán valamit! gondolja a fiú és szemtelenül a postafelügyelő mellé lép az ablakhoz. De senki sem járt a Szondy utcában. Csak a szél. És Kürti azonnal el is megy az ablaktól.

Így hát a fiú is elfordul.

— Na, mondjad, mi kellene, ha volna?

És nevet Kürti. Most látni, mennyit jelent, ha elmosolyodik. Megnyerő, kedves a mosolygása. A széles, kemény, csontos, szinte komor arcon minden megváltozik, amikor mosolyog.

— A csukát szeretném elkérni, Miklós bácsi, ha megint ideadná kölcsön. Egy kicsit rúgdalnánk máma. Szerda van tetszik tudni.

Kürti nevet.

— Aztán mikor jössz ki az Egressy útra, a postás pályára?

Fercsek Marci is vigyorog.

Ez már régi alku köztük. Régi, makacs alku. Kürti szeretné beszipkázni a postásba. Erre szolgál a focicsuka is. Amit néha kölcsönad Marcinak. És Marci meg is ígéri mindig, amikor elviszi a csukát, hogy a legközelebbi kedden megjelenik az Egressy úti pályán, a tréningen és próbát játszik. Mert ha bejátsza magát a csapatba, ha megfelel, még állást is kaphat a postánál.

— Kedden, becsszavamra, Miklós bácsi, kijövök. Ott leszek ötre. Becsszavamra.

Kürti nevet. Ököllel meglöki egy kissé, tréfásan mellbeüti a fiut.

— A te becsszavad egy hajítófát sem ér, Marci.

— Akkor biz'Isten, biz'Isten — siet Marci az esküdözéssel.

— Hagyjad csak az Istent! — figyelmezteti Kürti.

— Már a muttinak is megígértem — fokozza a fogadkozást, erősködik Marci. — Kedden ott leszek. Tessék elhinni, megkomolyodok már, Miklós bácsi.

És elröhögi magát. Harcias orra elferdül arcában. Szeme hunyorint. Az arca mondja, hogy nem igaz, a szeme vakmerően bevallja, hazudom.

Mindketten nevetnek. De látni. Kürti szórakozott. Mintha gondolatai máshol járnának. Nagyobb kedvvel szokta végezni a játékos-csábítást.

Aztán felemeli az ujját:

— Ide figyelj, Marci. Engem még egyszer nem veszel palira. Hát ez most végleges megállapodás közöttünk. Éppen ezért a csukát neked adom. Már volt nálad vagy háromszor, kipróbáltad. Finom, passzol, igaz? Most neked adom. A tied. Örökbe. De a postásoktól kaptad! Érted? És ha nem jössz ki a jövő héten, kedden, a pályára, utánad mennek. Tudod, mit jelent ez?

A fiú abbahagyja a kalappal való integetést. Tudja, mit jelent ez.

Az más.

Ha a cipőt véglegesen elfogadja, az más.

A vigyorgása elfakul kissé. Az orra is visszaugrik a helyére. Az más. Látszik, ezen most erősen töpreng. Mert a maga bandájában focizik. Szabad foci. Azt nem akarja feladni. A postáscsapat az más. Bemenni egy nagy csapatba, rendet tanulni, edzésre járni, a parancsot elfogadni.

Kürti nem szól többet, eltűnik a konyhában. Aztán már vissza is jött. Hozza a futballcipőt. Szép fekete cipő. Akkurátus, csinos, nem nagy, nem kicsi. Mintha pontosan Marci lábára szabták volna. Új, csuda klassz csuka, mondja Fercsek Marci szeme, amint csontos arcából ránevet a cipőre.

És közben nevető szemmel mutatós nagyot sóhajt. Mit lehet tenni?

Örökké nem lehet szabad az ember.

Lehajol a cipőért. Megfogja. Felveszi.

Mégcsak nem is köszön. Csak fordul. És egy gyors nevetéssel iszkol kifelé. Kürti utána lép.

— Hát ne felejtsd, amit mondottam, Marci!

A gyerek megáll az ajtóban. Visszafordul. Nevet, de már megkapta a cipőt, hát vad, harapós a nevetése.

— Mit prédikál maga is! — mondja. — Nem apám, nem anyám. És nem vagyok süket!

A lépcsőkön megáll. Pillantása gyorsan mégegyszer végigméri a Szondy utcát. Mi a fenét látott itt olyan elmeredt arccal-szemmel Miklós bácsi?

A Szondy utca kopott-romlott képe ugyanolyan, mint mindig. Az utcán nem lát senkit. Így hát nekilódul. Mikor fut át az úton, a focisták kissé görnyedt, lomha csámpázásával, akkor bukkan fel az öreg Simek bácsi egy szatyorral a kezében.

Bizonyosan hazajön Ilonka, a lányuk. Akkor vásárolnak be az öregek. Egyébként soha semmit sem vesznek. Van, aki azt mondja, hogy a lányuk hord haza ételt a kórházból. Ha egyedül vannak azt eszegetik napokig.

Fercsek Marci lenézi Simekéket. Fercsek Marci általában megveti az öregeket. Mind tehetetlen, vinnyogó féreg. Félrevitték a világot, csak nyomorúságot hagytak rájuk, fiatalokra, most meg csak sírni tudnak, mindennel megelégszenek, a semmivel is jóllaknak, Semmiért sem mernek harcolni. Moslékevők! mondja magában és belöki lakásuk ajtaját.

— Még mindig nem vette elő a futballgatyámat! — kiált Fercsek nénire, aki a konyhában pöszmög.

Fercsek néni dühre gyulladva kacsázott be a szobába.

— Csak vedd elő magadnak, te szülőszomorító csirkefogó. Mást sem tudsz, csak parancsolgatni. Bezzeg, ha apád élne, nem beszélnél velem így, nem nyargalnál rajtam így...

— Maga mást sem tud, csak óbégatni! — ordított a fiú is. — Tán üljek itthon és sirassam az apámat... Sirassa maga, már úgy sincs más dolga több mint tíz év óta!

AMIKOR BESÖTÉTEDETT TELJESEN, LEHETETT VAGY 8 ÓRA, Kürti postafőtiszt kilépett az 1-ből és átvitte a szennyesét Horváthnéhoz, a 4-be. Horváthék a gyerekeket a konyhában tartották, de az asszony is, az ember is a szobából jöttek elő. Nyomott volt a lakás hangulata.

— Épp most ment el a doktor — mondotta komoran, haragosan Horváth. — Nem tud ez semmit. Hiába, nem ér egy köhögést sem az SzTK. Csak teával itatja a gyereket. Lajcsika meg esik össze napról-napra. Nem lehet

egy másfél éves kicsivel kisérletezni. Mindegyre csak arról beszél, hogy hát van erre gyógyszer, dehát külföldön gyártják. Kérni kellene valakitől. Hát akkor én mi a fenének dolgozok itthon, ha mindent külföldről kell kérni...

Sovány, darabos, vörösesszőke ember. Hosszúnyakú, csapottvállú, de olyan csontos, mint egy gebeló. Néha úgy tetszett, hogy lazán illesztették össze tagjait, de a csuklója olyan, mint egy gépnek a csuklója. Nagy, szegletes és látszott minden mozdulatán, hogyan müködik. Arca ferde, meghúzta a munka, elnyűtte, megferdítette. Négy gyerek. Nagy dolog.

Az asszony keményebb. Húsban. De az asszonynak meg az egyik szeme tágult ki. Ki tudná, mit kívánt meg annyira, hogy így rányilt az egyik szeme. Aztán többé nem húzódott vissza. A látásával is baj van, mert féloldalt fordított fejjel bajlódik. Így néz, ha valakire jobban rápillant.

— Nem sürgős? — kérdezi aggódva, míg átveszi a papirzacskóba gyűrt ruhát. — Tudja, Kürti felügyelő úr, most se éjjelünk, se nappalunk. Ezekkel a szegénykékkel is kell törődnöm. És Lajcsika mindig nyugtalanabb lesz. Most már alig alszik valamit. Nem engedi a doktor, hogy enni adjak neki, csak teát, nem is tudom, nem lesz-e rossz vége ennek. A gyerek meg éhes, folyton sír, harcol az ennivalóért. Ilyenkor szunnyad el a szentem egy kicsit, meg hajnalban. De éjfél körül már felsír. A férjem sem tud aludni, olyanok vagyunk már, tessék elhinni, mint a részegek, ugye, nem baj, ha csak a jövő héten adom vissza a tisztát? Ezek meg, tudja milyen a gyerek, ha érzik, hogy otthon valami nincs rendjén, akkor még rosszabbak. Tudják, hogy az ember nem lehet folyton a nyomukban... Tegnap is ittjárt Szabóné, itt hátul a szomszédunk, hogy panaszt akar tenni...

KÜRTI MENEKÜLT. Horváth kikisérte az ajtóig. Az egyik fia ott lógott a lábán és így szerencsére nem léphetett ki vele az ajtón. Horváthék olyan beszélgetősek voltak, hogy egyszerűen nem lehetett tőlük megszabadulni. Ezért nem maga szokta átvinni a ruhát, hanem legtöbbször bekiáltotta valamelyik kisfiút a három közül és annak nyomta a kezébe a szennyest.

A fiúk szállították haza a tisztát is.

De ilyenkor maga hozta a ruhát. Jó volt, ha látták, amikor átlépkedett ide, hogy Horváthékhoz ment.

Mögötte csukódik az ajtó.

Néhány lépést tesz. Megáll. Aztán hirtelen fordul és hosszú léptekkel a ház végéhez siet. Ott hozzátámaszkodik a falhoz. Az utcai lámpa az Előd utca sarkán világol. Így a háznak ez a sarka árnyékban maradt.

Szorosan hozzásimult a falhoz.

A villamos az előbb zúgott el, amikor kilépett Horváthék ajtaján. Valaki jön a megálló felől. Még nem látja, de a lépteket hallja. Nő. Kopogó női léptek. Nem gyorsak, nem is lassúak. Ó, igen. Ez Simek Ilonka. Az öreg Simek leánya. Ápolónő az István-kórházban. Most jön haza. Egy héten kétszer van szabad napja. Szerdán és pénteken. Az tán nem fog idefigyelni.

A ház másik oldalán laknak Simekék.

Áll a fal mellett. Látja a lány alacsony, zömök alakját. Elhalad az árnykép a kerítés előtt, most kanyarodik be a kapun. Most kopogtat az ajtón. Az öreg Simek vékony hangja. A leányé mélyebb. Aztán csukódik az ajtó. És Körti fellélegzik.

Fülel-figyel néhány percig. Messziről rádiószót hall. Mikesiéknél beszél a rádió. A vak asszony társa a rádió. Egész nap hangosan szól.

Egyébként csend és nyugalom. Senki sincs kint az utcán, hacsak valaki nem áll lesben hátul, a feketén

meredező sufnik között. Egy pillanatig figyeli az udvarok hátulját.

A formátlan különb-különb alakú fáskamrákat.

Tovább nem várhat. Előbb-utóbb valaki kijöhet, kinyitják az ajtót valahol. És innen el sem tud futni észrevétlenül.

Ott áll a ház másik szegleténél a 6-tal szemben. Sötét minden ablak. Ezen az oldalon a 6-ban Gyebnárék laknak.

Egy lámpa sem ég.

Szóval várják.

Hosszú léptekkel elszökken a faltól és már ott is van Gyebnárék fala mellett. Ha a kerítések még állnának, bizony nem lenne ilyen könnyű. De hol vannak már az udvarok közötti kerítések! Társadalmi tulajdon. És dühösen mosolyog a sötétben, amikor odatapad az ajtóhoz.

Abban a pillanatban kinyílik az ajtó.

Belép és mögötte csendben becsukódik az ajtó. Az előszobában ott mozdul mellette az asszony. Érzi az illatát. Háttal áll az asszony az ajtónak. Látja a körvonalait is. Látja a fejét. Fejének hosszúkás formáját. Kislányosan hátrafésüli a haját, attól olyan elegáns, hoszszúformájú a feje. És látja a nyakát, vállának körvonalait az ajtó ablaka előtt.

És minden idegében, zsigerében érzi a zsibongást. Az ember életének néhány kivételes pillanatában érzi, hogyan zsibong a vér benne. Most érzi.

Méreg ez, vagy élet?

Tudhatta volna.

Újból kezdődik.

Minek is jött el.

Tudhatta volna.

Boszorkány ez a nő.

Züllött ringyó, boszorkány ribanc. Romlott asszony.

Aki behuzza ide a lakás sötétjébe a férfit. Ma őt, holnap a másikat. Mert aztán sorra el is löki őket. Hiszen reggel jön a férj, az az állatképű strici. És mégiscsak az az igazi. Azt nem hajlandó elhagyni.

Mert úgy senki sem üti meg, mint az. A Gyebnár. Mégis.

Minden porcikájában bolondul, pezseg a zsibongás. Mégis átjött.

— Már azt hittem, nem jössz! — suttogta halkan az asszony.

— Nem látott meg senki? — kérdezte rekedten.

Az asszony félrehúzódott. Ez volt a szokásos elővigyázat. Kikémleltek. Együtt.

De kint, az éles villanyfény és a sötétség mereven tört árnyvonalai között, senki sem mozdult.

— Remélem! — mondotta az asszony.

A férfi tudta, hogy nevetséges ez a beszéd Majdnem négy hónapja nem találkoztak. Ez most gyávaság.

Másról beszélni.

Arca megfeszült. Úgy érezte, olyan erősen érezte, mintha szorítaná arcát a bőr.

— Mit akarsz tőlem? — kérdezte. Hirtelen, nyersen és rekedten. Forralta a közelség és a sötétség a kis előszobában. Az asszony illata. Nemcsak az illatszerből adódott, amit használt. Hanem testének az a csodálatos fűszere, édes fűszere is bújtogat benne, amely először is megbolondította. És azóta, hogy itthagyta az asszonyt, az álmait kavarja. És a kis előszoba mind sűrűbben, közelibben telik meg ezzel az illattal.

Kellett a durva hang, hogy meg ne bolondítsa újból. Nem mai kölyök. Csak nem fog megveszni egy asszonynak a szagától.

Az asszony elment mellette. De testének a közelsége, illata megmarkolta és fojtogatta a torkát.

Aztán elmult.

Az asszony kinyitotta a szobaajtót és a kínzó-vonzó varázs megtört.

Mélyet lélegzett és belépett az asszony után.

Ismerte a szobát. Sötétben is, világosságban is.

Binderék bútora, otthona volt, nem a bestiaképüé.

— Ülj le, Miklós! — mondotta az asszony. — Nem gyujtom fel a lámpát. Félek, hogy meglátnak. Félek. Azért is hívattalak. Mert félek.

HIVATTA. Annyi idő után. Sohasem ismerte tökéletesen az asszonyt. Most sem ismeri. Miért éppen most hivatta? Az ablakban vándorló muskátlicserép volt a hívás. Ebben állapodtak meg. Még szeptember közepén. Amikor kezdődött. Ha a muskátli, a cserépben lévő muskátli az ajtó felőli ablakban van, az azt jelenti, jőjjön. Ha a hátsó ablakba teszi, az azt jelenti, hogy ne jőjjön. Ez egyszerű volt. És mégegy jeladás szolgálta biztonságukat. Ha este égett a lámpa, akkor valami történt, valaki volt az asszonynál, nem mehetett be. De ha sötét volt a lakás, akkor várta, mehetett.

Négy hónap után ma látta először a muskátli fonynyadt, fáradt zöldjét az ablakban.

És jött. Szaladt. Jött. És most itt van.

Itt ül a szobában.

Ennek az ávós brigantinak a szobájában.

És az asszonnyal egy szobában.

És egyszerre olyan keserűség, düh, harag, feszül benne, hogy szólni sem tud. Egyformán megveti önmagát is és az asszonyt is. Ül a párnázott faszéken, ami ott áll a kis ebédlőasztal mellett. Az asszony persze a heverőre kuporodott. Amire Gyebnár, a jó Isten tudja honnan, egy medvebőrt szerzett. Lopta vagy rabolta, vagy az elrabolt holmit valahonnan ellopta.

A biztos, hogy nem hozta magával Sátoraljaújhelyről.

Ahol, az asszony mondotta, Gyebnár az elmegyógyintézetben volt ápoló.

SZEPTEMBER KÖZEPÉN TÖRTÉNT. Addig még csak nem is köszönt az asszonynak. Látta többször a Szondy utcában, nehéz lett volna nem észrevenni. Gyebnár Károlyné szépasszony volt. Nem görög istennő, nem milói vénusz. Nem. Hanem alacsony, kissé talán kövérkés is, de minden formájában kecses, puha és kívánatos. Kissé molett, vagy ahogyan a pesti csibészek mondották: teltkarcsu. És a bőre sápadt, fehér. A szája nagy és vörös. Duzzadt, mint valami tökéletesen megérett gyümölcs. A lába, karja, keze is karcsú. És ami asszonyos, az mind puha. A dereka karcsú, a válla tökéletesen kerek és a csipője is gyümölcsformájú.

A Kilián laktanya előtt találkoztak a 12.5 perces, éjszakai 43-as kocsinál. A labdarugóknál volt bent ilyen sokáig, aztán még megittak egy spriccert és későn jött haza. És a 43-as végállomásnál csak ketten voltak. Először úgy tett, mintha belebújna a Népsportba, amit a Körúton vett. Nevetséges, félszeg helyzet volt. Tulajdonképpen látásból már jól ismerték egymást és ha a Szondy utcában illendő volt az idegenség, mert eddig nem beszélgettek egymással, itt az idegenben, a városban már nevetséges volt. Annál már sokkal ismerősebbek voltak. Így hát összehajtogatta a sportlapot és odalépett az asszonyhoz. Az asszony felnézett rá, amint közeledett feléje és rámosolygott. Hát így kezdődött. A Szondy utcában nem ragaszkodnak a bemutatkozás társadalmi szertartásához az emberek. Egyszer csak köszönnek egymásnak és kész. Kürti addig nem köszönt. Talán azért nem, mert beszéltek addig is eleget a szép-

asszonyról, Ördögh néni felháborodva, de sokszor elsutyogta a tenyere mögül, hogy Zsuzska meg ne hallja: Tetszik látni. Kiveti ez a hálóját minden nadrágra, kérem, egész nap ott könyököl az ablakban és mosolyog. Hogy a férje egy egészséges pofonnal le nem törli rúzsos szájáról azt a legényfogó bazsalygást...

OPERÁBAN VOLT. A Pillangókisaszonyt nézte meg. De bevallja, nem szereti Puccinit. Még a villamoson is Pucciniről beszélt. Aztán egyszerre, már a Kossuth Akadémia közelében csattogott a villamos, ránevetett. Akkor látta, milyen szép, szürke, selymező szeme van. Dehát miért nem szól, nevetett, hogy untatom ezzel. Ugye, maga nem szokott operába járni? Kürti is nevetett és kissé elvörösödött. Bevallom, mondotta, nem. Nem szeretem az operát. Hát, mondotta megzavarodva, tétován és szeme ragyogott az előbbi nevetéstől, meg kellene ismerni, hogy meg tudja szeretni. Ő is nevetett. Nézze én már átestem egy tanfolyamon. Egyszer egy ismerősöm megpróbálta. Annyit bosszantott, hogy művelt ember így meg úgy, hogy végül rávett, megnézzük a Hunyadi Lászlót. Hát jó, elmentem. Ott ültem a nézőtéren, minden érzékemmel figyelek, hogy a sok kürttől, dobtól, zenétől meg is értsem, mit is énekelnek. Egyszer csak oldalbaböl. No, gondoltam, most legalább elmond valamit, megmagyarázza, mi is történik. Odahajoltam hozzá. Mit szólsz hozzá, susogta, ma délután meghozták a tűzifát. Hát ez járt az eszében. Többé aztán nem tudott elcsábítani senki sem az operába. Én nem is csábítom, mondotta nevetéssel a hangjában. Mikor már kinevették magukat, férfiúi rosszasággal rászúrt: Pedig talán magával megpróbálnám! Simán, gyorsan, csibészesen mondotta, ahogyan rá szokott csapni minden leányra, asszonyra, akivel összekerült.

Talán csak a vadászgyakorlat mondatta ezt vele.

Az asszony erre már nem nevetett. Operába, mondotta, nem csábítok senkit.

És egyszerre ránézett. De akkor már egészen más volt az asszony arca. A fehér, tiszta arc sötétlett a vértől, szája feszesebb, mintha megkeményedett volna. És a szeme is elsötétedett. A leengedett szempilla alól zavarosan, feketülten pillantott a selymező, szürke szem.

Akkor érezte először ezt a zsibongást.

Ami most az egész sötét szobát betölti.

— Gyerünk — mondotta még durvábban — gyerünk, mondd el gyorsan, mit akarsz! Nem ülhetek itt egész este!

Reggelig itt ült volna.

DE A SÖTÉTSÉG NEM BESZÉLT. Néma maradt. Csak valami neszezés hallatszott. Az asszony mozgott a szobában. Felkelt a heverőről és egyszerre felbukkant a sötétségből, ott állt az ablaknál. Háttal neki és kibámult a Szondy utcára. Most láthatta: megszokott nappali ruhájába öltözött. Valami blúzba és a szürke, flanell szoknyájába. Mert lehet, hogy Gyebnár úgy ütötte verte a feleségét, mint kevés férj, de úgy is öltöztette, ahogyan kevés férj tudja ma öltöztetni a feleségét.

— Miklóska! Figyelmeztetni akarlak, ma éjszaka kiszáll ide, az utcába, az « R » csoport és egyeseket el fognak vinni innen.

Különös érzés. A zsibongás elhúzódott idegeiről és a gyomrában gyűlt össze. Kínlódva, szédülve érezte a félelem émelygését egy pillanatig. Szóval Gyebnár, az ávós, mindent megtudott. Ez volt az első gondolata. És az éjjel elviteti. Hát ez lett a vége Kürti Miklós postafelügyelőnek. Egész eddig meg tudta magát menteni. Ügyeskedett. Nyalt, hizelgett. Hajbókolt, helyezkedett. És eredménnyel. Még állt. És a helyén állt. Mennyi kol-

legáját vitték el, dobták ki. És mindezt átvészelte. És mindent átvészelt. És még csak be sem lépett a pártba. Sikerült. De mert akkor este bebukott ennek a ribancnak a hálójába, ma éjjel elviszi az « R » csoport. És hogy fel ne tűnjék, hogy ki ne tűnjön, miért viszik el, hát majd mást is elvisznek. Ismeri már ezt a fogást. Két hét mulva, mire előkerül valamelyik pincéjükből, már be is vallotta, megtanulta és készségesen fogja ismételgetni, mi is a bűne, kit is gyilkolt meg a forradalom alatt. Gyebnárnak többé nem lesz gondja miatta.

A gyengítő émelygés lassan elmult.

— Honnan tudod? — kérdezte rekedt suttogással.

Az asszony az ablaknál meg sem moccant. Állt a bederülő üveg előtt és nézte az utcát. Így válaszolt:

— Délután mondotta. Mielőtt bement. Hogy ha éjjel lármát hallok, ki ne dugjam az orrom. Mert nem szeretné, ha én is bekerülnék az « R » csoportra. Ma kijönnek a Szondy utcába és két-három ellenforradalmárt bevisznek innen hozzájuk.

— És miért mondod ezt éppen nekem? — kérdezi a rémülettől rekedt, durva hangon.

Az asszony előbb csak megrántotta a vállát. Aztán feléje fordulva mondotta:

— Mert azt akarom, Miklóska, hogy még ma éjjel menj innen, menekülj ki az országból.

A rémület csak gyenge didergés benne. Fel tud állni. Odamegy az ablakhoz. Az arcát szeretné közelről látni. Odalép mellé. Az asszony nem húzódik el. Indulatában, rémület vagy düh, vagy mind a kettő, megmarkolja a vállát, a karját és odafordítja maga felé.

— Miért? — kérdezte csikorduló hangon az asszonyt. — Miért menekülnék?

Most az ablakon behulló éjeszakai félhomályban közelről látta az asszony arcát. Látta a szemét. A szürke, kitágult szem világosabb, mint az ablakon benéző éjszaka. Valósággal világít. Az arc fájdalmasan fehér. Mintha megkisebbedett volna. Megsoványodott, látja, elfogyott az arca. Szívalakú lett, fájdalmasan és sejtelmesen fehér. És a szája puhán, kibomlottan, dagadtan áll ki sejtelmes arcából. Tudta, a síró asszonyoknak ilyen az ajkuk. Puha, sós és illatos, mint egy éppen most kitelő éppen most beérett gyümölcs. Rövid, egyenes orra magas homlokának fehér táblája alatt kislányossá tette lesoványodott arcát.

Védtelen, rémült, tehetetlen kislány nézett rá.

Ismerte ezt az arcát. Ó, mennyire ismerte. Úgy nézett rá, mint akkor este, amikor először lépett be utána ebbe a lakásba. Akkor is így fordult meg és így nézett rá az asszony, amikor a testében zengő zsibongással kinyújtotta utána a karját. És türelmetlenül magához húzta. Még kabátban voltak mindketten, az asszonyon bunda volt és a fején valami hetyke, kicsiny kalap. Mikor kinyújtotta érte a karját, így nézett rá az asszony. Ezzel a kislány-arcával. Nem hátrált, de így nézett rá. Rémült, védtelen, tehetetlen kislány-arcával. Ne, mondta, nem tudja mit csinál, az Isten áldja meg, ne!

HÁT AZ ISTEN nem is áldja meg. Ez bizonyos. Inkább veri. Mert nem hallgatott rá. Igaz, nem kellett dulakodni vele. Ez igaz. Még villanyt sem gyújtottak. És mindig, amikor a sötét szobában együtt voltak, erre az arcára emlékezett, ahogyan most néz rá. A kislányarcára. És úgy is hívta mindig a sötétség bódult pillanataiban: Kislány, kislány...

De soha, őszintén meg kell mondani, soha többé nem látta ezt az arcát, a kislány arcát. Igaz, soha többé. Sokszor gondolt rá, vajjon nem rontott-e el akkor este valamit? Valami lehelletfinom dolgot akkor elrontott.

Pedig de sokszor kereste ezt a kislány-arcát. A hálószoba kis olvasólámpájának a világánál. Nem volt éles világítás. De elborította az egész ágyat valami opálos fénnyel, ami olyan remegő volt, mintha meleg vízben elsüllyedve élnének. Ez a fény rengett felettük, velük, a vérük hullámzásával rengett, a szenvedély vágtatásával, érzéseik forrásával, amelynek selyméből forró jajdulással kiáltott át testükön, minden érzékükön egymás áramütése.

EBBEN A REMEGŐ FÉNYBEN másnak látta. Mindjárt akkor este. Az esztelen és féktelen támadás után, ahogy rátört a sötét előszobában, ahogy betámolyogtak a nappali szobába, ahogy leroskadtak a heverőre. Aztán az asszony bevitte a hálószobába és meggyújtotta ezt a boszorkányos olvasólámpát. Benne akkor csodálatos gyönyörűség, hullámzó, győzelmes hatalom töltekezett kielégüléssel. Az volt talán a boldogság? Jöjjön ide, mondotta fojtottan, amikor a nappali sötétjében dédelgetni kezdte, mintegy mentegetve magát. Jöjjön ide be. És akkor gyújtotta meg ezt a boszorkányos olvasólámpát. Elnyúlt a kettős ágyon és amikor az asszony elment, vad és a szívével szökkenő örömet érzett. Aztán, megjelent az asszony is. Odaült az ágy szélére. Nem nézett rá. Barna, rőtes haját hátrafésülte simán és hátrakötötte. Feje ettől hosszúkás, kislányos lett. Lehajtotta arcát. És kezével zavarodottan az ágyruhát simogatta.

De az arca már akkor elváltozott. Szeme zavarosan sötét volt, mint a villamoson, mikor először változott el az arca. Sötét lett, mintha gyűlölet költözött volna a szemébe. És az arca is idegen lett. Már nem olyan fehér. Az is megsötétedett. Vér duzzadt az arcában. Édesem, kérlelte az asszonyt, jöjjön közelebb. Azt sem tudom, hogy hívják.

Az asszony ránézett. És összeszorított szájjal nevetett. Vagy talán nem is nevetett csak elvonta a száját. A szája most nem is látszott duzzadt gyümölcsformájúnak. Kemény volt a szája is, az arca is. Jókor kiváncsi rá, mondotta keményen, gúnyosan.

Ő akkor úgy érezte: vádolva.

Egyszerre forrón, vörösen elszégyelte magát. Felkönyökölt. Kinyújtotta a kezét. Megfogta az asszony karját. Nem húzódott el akkor sem. Így vette észre, hogy már átöltözött. Sötétkék, hosszú és nehéz selyemköpeny volt rajta. A selyem simaságán át érezte az asszony karjának a melegét. És a köpeny két szárnya között, amint a vastag zsinóröv összefogta, villogott keblének a fehérsége. Haragszik? — dadogta zavarodottan. Ugye, haragszik? Maga bolond, — és rekedt volt az asszony hangja. Ne beszéljen arról, ami már megtörtént. Idejutottunk, itt vagyunk. Maga akarta. Hát ne beszéljen róla.

És csak nézett rá megsötétedett szemével, arcával. Lilinek hívnak, tette aztán hozzá. De az arca nem volt puha, hanem feszült, megvont. Kemény.

Nem engedte el a karját. A zavarodottsága lassan elmúlt. Valami kényelmetlenség azért mindig maradt benne, pedig biztatta is magát: hát nem haragszik, jól van, nem haragszik. Előbb, egy pillanatig azt hitte, hogy el kell játszani az elkésett háztüznézői komédiát. Hogy az asszony megkívánja az elmaradt udvarlás és kérés formáit. Legalább lerövidítve. De úgy látszik, lélegzett fel, nem erről van szó. Nem haragszik.

Belül azonban megmaradt egy kicsiny kényelmetlenség. Miért nem enged fel?

Meg akarta egészen békíteni. Megtanulhatta már, hogy ilyenkor hogyan kell megnyugtatni az asszonynépet, aki túl gyorsan vesztette el utolsó leplét. Alkalmat kell adni, hogy a gyors zuhanás útját tisztességgel, annak

rendje és módja, lassú tempója szerint utólag végigjárja. Húzta magához és hízelegve mormogta: Akkor most mondja el nekem, tulajdonképpen kicsoda is maga, aki ennek a Gyebnárnak a felesége és Pucciniről tart előadást a 43-as villamoson?...

Az asszony egy pillanatig elmosolyodott. Az arca kirebbent abból a gúnyos, feszült keménységből. De aztán még jobban megvonta a száját.

És nem vette észre hogyan, mert az arcára figyelt, csak kibontotta a vastag zsinórövet és széttárta a sötétkék selyemköpenyt. Tulajdonképpen ez vagyok, mondotta.

Ó, a fehérség égő és világító, sohasem feledhető szépség volt.

A rafinált, sötét selyemköpeny fekete bélésében.

DE AZ ARCÁT, AZT A KISLÁNY-ARCÁT többé soha nem látta. Hiába hívta kislánynak. Hiába szorította karjai közé. Nem, az a kislány-arc, amelyre emlékezett, többé nem jött vissza.

Azóta, hogy összecsaptak és itthagyta, mindennek elmondotta magában. Ringyónak, ribancnak és még ennél is közönségesebb szavakat mondogatott magában estéken át, amig ott állt sötét és üres lakásában és elnézte az asszony ablakait. Többé nem jelent meg az ajtó felöli ablakban a muskátli cserép. És mikor így szidta, gyalázta magában, mindig azt a kemény, megvont, gúnyos arcát idézte maga elé. És ha ezt az arcát látta, tudta gyűlölni. Tudta szidni és talán képes lett volna megfojtani is. De aztán, amikor elnyomta az álom és álmodott róla, akkor, mint kamaszkorában, forrón és kisértően érezte az illatát. Ettől szédülő forgásba zuhant és látta újból lángolóan fehér, felejthetetlen szépségét, amit a fekete bélésű, sötétkék selyemköpeny úgy fogott körül, mint valami óriási ékszertok. Látta lángolóan fehér, felejthetetlen szépségét és amint szeme végigfutott rajta, belül már rettegett, hogy, mire a fejéhez ér pillantása, arcán újból a megvont, feszült, gúnyos keménységet látja.

És az ujjongás, az öröm, a beteljesedés az volt, ha a tökéletes, kábító szépség felett a kislány-arca mosolygott rá az álom édes-szomjas varázsával.

NOVEMBER 6-ÁN VOLT ITT UTOLJÁRA. A forradalom minden éjszakáját itt töltötte nála. Vigyáztak nagyon, de itt volt nála minden éjjel. Elkészült rá, ha Gyebnár hazajön, megveri, talán meg is öli. De Gyebnár eltünt. Később titokban az asszonynál járt Gyebnár egyik ávós társa és azt mondotta az asszonynak, hogy a Köztársaság téren mindenkit megöltek. Nagy vérfürdőt rendeztek. És úgy tudja, Gyebnárt is kirendelték oda. Úgy tudja, hogy Gyebnár Károly is meghalt. Akkor semmi sem áll közöttünk! — mondotta meghatottan. Maga ezt elhiszi? — kérdezte az asszony. Valahová elbújt és most azt akarja, hirdessem ki, hogy meghalt. Hogy ne keressék. És egész este gúnyos, meredt arccal nézett maga elé.

November 6-án, éjjel, átment hozzá. Már akkor mindenki néma volt, félig halott. A szabadság feledhetetlen napjai után most már mindenki rendőrszemmel vizsgálgatta visszamenőleg a boldogság napjait. Hogy mikor mit mondott? Mivel árulta el magát? Ki jelentheti fel? Miért fogják felelősségre vonni. Aki pedig tett is valamit ellenük, az menekült. Ezen a napon még szóltak a fegyverek és még indultak menekülők Ausztria felé. És ő is el akart menni. Mindig is vágyott rá, hogy elmehessen, hogy szabaduljon az üres lakástól, a Szondy utcától, a postás futballcsapattól, a szakszervezti kiskirályoktól, Szász Istvántól, Baróti Lajostól, akik csak azért tartották, mert kitünően megfelelt sportküldöncnek. Menni,

menni, menni! ezt hajtogatta magában egész nap. És ezt mondotta a hivatala is, ahol megrekedt, mindig a legnehezebb helyen dolgoztatták. De hajszolták, zavarták a menekülésbe eddigi, igénytelen passziói is, amelyek a szocialista mimikriben átalakultak és az önvédelem apró bástyái lettek, de ezzel elveszett a belőlük nyerhető kicsinyke öröm és unalmas, nyomasztó, izetlen muszáj-szórakozássá lettek. A futball, a spriccerek, a drukkerek viccelődései elveszítették eredeti szabad értelmüket, szolgai kedveskedéssé, megalázó férfiúi hizelgéssé, a pártprimadonnák udvarlásává lettek. Szabadulni, szabadulni, menni, menni — biztatta magát egész nap.

Mert míg mindezt csinálta ezek kedvéért, magában kétségbeesetten törekedett arra, hogy mégse süllyedjen le úgy, mint a többiek.

És ez méginkább szorította: menni, menekülni.

És, természetesen, Lilivel menni, Gyere, induljunk, mondotta elszántan és mindenre felkészülten. Még át tudunk menni a határon. Van a hetvenkettesben egy barátom, az holnap hajnalban felvisz a mozgóra. A mozgósok még a határon is át tudnak segíteni. Gyere, menjünk. Nem tartozunk senkinek sem felelősséggel.

Lili előbb csak nevette. Amint a kisgyereket nevetik a felnőttek, ha valami olyat kíván, amit gyereknek nem lehet megadni. Aztán összehúzta szemöldökét és szeme elsötétedett. Szóval tényleg azt hiszed, hogy elmehetnék veled? — kérdezte rekedt hangon és a szája kemény lett, megmerevedett.

Akkor, válaszként elővette és megmutatta ennek a Gyebnárnak a gyalázatos, undorító fényképgyüjteményét. Előbb nézd ezt végig, aztán mondd, hogy menjek-e. És míg ő gyanútlanul, az ágy szélén ülve nekilátott az albumnak, szórakozottan lapozva, Lili visszafeküdt

mellé az ágyra és kinyújtózva, két karját a feje alá téve csendben nézte.

MINDEN KÉP EGY-EGY ÜTÉS VOLT. Egyik felvétel pofonverte és lángolt vörösregyúlva félarca. A másik ököllel vágott a szeme közé és sisteregve káprázott a látása. Aztán a harmadik, a negyedik. A sokadik. A gyomra émelygett és fordult fel, testének minden része megzsugorodott, megcsikarodott. Az ember meggyalázásának képsorozatát látta Gyebnár albumában.

Kínos és csinos rendben.

Fényképfelvételek. Albumba rakott, gondosan csoportosított, dátummal, magyarázó felirattal ellátott fényképfelvételek. Kiválóan jó fényképfelvételek. Valami elképzelhetetlen, lélekzetrabló szörnyűség. Kinosan pontos felvételek azokról a kínzásokról, amikről mindenki hallott, amit sokan átéltek, de amiről csak suttogva beszéltek. Most mindezt ordítva elébetárták a ragyogó, színes fényképfelvételek. A földön négykézláb és mezítelenül mászkáló miniszterek. Szétesett arcú előkelőségek, akik valamely testrészüket fogják írtózó kinyújtott kezükkel. Ismert egy járásbírót, sportkörökből ismerte, jámbor, kissé tutyimutyi emberke volt. Itt találta a róla szóló felvételt is. Nem volt kétség. Gyebnár gondos pontossággal oda irta minden kép alá a «szereplő» nevét. Dr. Dücső András, 1945 julius 5. A felesége nagy nyilaskeresztes pártszónok és szervező volt. Dücső Andrásné. Később képviselőnő is lett. De ezen a képen a férjet látta viszont, aki járásbíró volt, sohasem hallotta, hogy politikai véleménye lett volna. És a képen ott ült Dücső András járásbíró. Két tonett széken, ült. Az egyiken ő ült, a másikon egy lavor jég és azon tartotta felduzzadt heréit, amelyek lángolóan vörösek voltak, mint két hámozott és főtt céklarépa. A kép, a színes felvétel sikol-

tozó szörnyűség volt. Hánytató és bénító realizmus. A jég csillogó, szikrázó fénye, a megduzzadt testrész lángoló, biborodó vöröse. Dr. Dücső András 1945 julius 5.

És százával a többi kép.

Sok nő.

Mindenféle korú.

A meredt szemekből, tátott, vagy félrefittyent szájakból valaha volt és megkínzott, megtöretett szépség jajgatott.

Különböző módon leszegezve.

Kiterítve.

Kényszerítve.

Egy életre beszennyezve.

REMEGŐ KÉZZEL, remegő szemmel, összeszorult szívvel és felfordult gyomorral csukta be az albumot. Az Istenért, mondotta, miért mutattad ezt nekem? Az asszony csak nézett rá megvont, kemény és gúnyos arcával. Mert akarom, hogy tudjad, kinek a házába jártál.

Dühösen tiltakozott. Semmi közöm ehhez a hóhérhoz, gyilkoshoz, ehhez a pribékhez, ehhez a gyalázatos bestiához. Lili nevetett. Mégis jó tudnod, kinek a felesége voltam és ha még él, kinek a felesége vagyok. Különösen, ha el akarsz vinni magaddal.

Mindenáron meg akarta törni ezt az ellenséges keménységét. Átölelte. Lili, könyörgött neki, gyere, menjünk el ebből a szörnyűségből, messzire, el innen. Bizzál bennem, kijutunk nyugatra. Új életet kezdünk és ezt a borzasztó szörnyűséget mind elfeledjük.

Mindig engedte, hogy azt tegyen vele, amit akart. De mohó, marakodó párja volt eddig minden ölelésben. Akkor egyszerre passziv lett. Engedte, hogy tegyen vele tetszése szerint, de a feszült idegenség nem múlt el róla. Nem, nem megyek, értsd meg, nem megyek! — mondotta talán ötvenszer is. Eredj egyedül. Talán attól félsz, kérdezte az asszonyt megalázkodva, hogy öreg vagyok? Igaz, negyvennyolc éves vagyok, de bízzál bennem, Lili, meg fogunk élni. El tudlak tartani. Értek sporthoz, futballedzői oklevelem van, meglátod, egy-két év alatt egzisztenciát teremtek magamnak odakint. Annyi hólyag ment nyugatra, ha mind boldogult odakint, én sem fogok elveszni. Jó távirász vagyok, elszegődünk valami tengerjáró teherhajóra és az egyik kikötőből hajózunk a másikba. Gyere, ma éjjel indulunk, hajnalban már vonaton ülünk. A mozgósok átsegítenek a határon. Nem tartozunk senkinek sem felelősséggel. Menjünk innen, ameddig lehet.

DE CSAK NEM ÉS NEM. Lassan kezdett nőni benne az ingerültség és kezdte elveszíteni a nyugalmát. Ó, mennyire vágyott rá, hogy elmehessen innen. El innen. El ezeknek a ragyogóan, fényesen, színesen borzalmas képeknek a világából. Az állandó fenyegetés világából. Ettől az élettől, ahol sohasem tudhatja, mikor, ki köt belé és miért buktatja el. Hiszen egyetemi hallgató volt. turulista volt, hadapródőrmester volt. Százszor megbocsátották, de százegyedszer is elővehetik akármelyik «bünét»...

Menni akart, menni, menekülni, futni.

Senkije sem volt már.

Csak ez az asszony tartotta vissza egyedül.

Előbb könyörgött. Menni, menni, menekülni. Még sírt is.

Elmondotta azt is, hogy mennyire fél. Mint még soha, senkinek, olyan őszintén vallotta be, hogy minden éjszakája rettegés, minden nappala szorongás.

De nem és nem. Csak mosolygott rá. Gúnyosan. Hogy csak menjen. Miért nem indul? Miért késlekedik?

Hiszen mindíg nehezebb lesz. Amikor azonnal is indulhatna...

De nélküle. Mert ő nem megy nyugatra.

És akkor indulatában veszkődve, eszét veszítve ráorditotta, hogy bizonyosan ezekért a gyalázatos képekért marad. Mert ez kell neki. Mert a lelkéig romlott, rothadt. Hogy Gyebnárnak az asszonya. Hogy soha, és kiordította azt is, hogy soha, soha nem engedett fel mellette. Hogy mindíg ilyen maradt. Gúnyos, idegen, kemény.

És az asszonynak még keményebb lett az arca. És még nyilvánvalóbban gúnyos a nevetése.

Aztán meg is ütötte.

És elment.

Sohasem fogja elfeledni azt a pillanatot, mikor kiengedte az ajtón. Éjjel két óra lehetett. Ott állt az előszobában. Nem feledheti el, hogyan állt mellette. Abban a rafinált köpenyben. És a füléhez hajolva azt suttogta: Ha azt hiszed, Miklóska, hogy úgy tudtál megütni, mint Gyebnár, akkor nagyon tévedsz, Miklóskám, babám...

Ringyó, ribanc, kezdte és fokozta, mondotta megőrülve, tébolyodott, dühbefuló fájdalommal.

És belül, a szívében, közben, meghalt a zokogás, amely előbb még fojtogatta.

Azóta nem járt nála.

OTT ÁLLNAK AZ ABLAKNÁL, EGYMÁSSAL SZEMBEN és keményen fogja, markolja Lili két vállát. Lili csak néz rá. És látja, ma nem vonja el arcát a kemény, ellenséges gúny. Csak áll kissé meghajolva, talán ha elengedné el is esnék. És csak néz rá. A szeme világítóan szürke, az arca rejtélyesen fehér és a szája duzzadtan áll ki arcából, mint a frissen kitelő gyümölcs.

Megszorítja még jobban a vállát. Ez már fájhat. És így kényszeríti ki a választ:

— Miért menekülnék? — kérdi rekedten.

— Félek! — mondja az asszony. A beszéd a torkában remeg, mintha nem tudna kitörni. — Hát félek, mert féltelek. Ha Gyebnár valamit megsejtett, véged van! Ó, Istenkém!

Kürti nem tudja, mit mondjon. Lassan minden felenged benne. A félelem már egészen elmúlt. Minden megenyhül. Hiszen ezt a pillanatot várta. Hogy még egyszer így nézzen rá. Hogy ez a kislány-arca jöjjön még egyszer vissza.

— Lili — szakad ki belőle forrón és felszabadulva a beszéd. Már csengése van a hangjának. — Én már azt sem bánom, ha elvitet. Ha veled nem mehettem el, mit számít már az, ami itt történik?

És ettől egyszerre megnyugodott. Végképpen és megpihenve, hónapok óta először nyugodt. Nemcsak mondotta, de így is érzi. És most már nyugodt. Az asszony pedig csak néz rá. Világító szürke szemének olyan erős a nézése, mintha a homlokát, szemét-száját simítaná végig.

Odahúzza a mellére. De nem erőszakosan. Nem. Mégegyszer nem. Nem akarja mégegyszer ezt a kislányarcát elzavarni. Nem. Védelmezően odahúzza a mellére. És simogatja a haját. És az asszony csókolja apró, kis meleg csókokkal az állát, arcát.

Aztán egymás mellett ülnek a heverőn. A sötét, csendes lakásban.

Most az asszony beszél. Az arca forró, a keze izzik. A hangja is forró és a beszéde is izzik a nyugtalanságtól. Ne szóljon közbe, kéri, engedje beszélni. Mert most mindent el akar mondani. Hogy mi történt vele, hogy miért

nem ment vele, hogy miért kell, miért muszáj menekülnie.

— Miklóska, hagyjál beszélni. Ne mondd, hogy hibáztam. Én tudom, hogy hibáztam. Már régen üzennem kellett volna a muskátlival, hogy elmondjam: ki vagyok. De nem tudtam üzenni. Látod én nem voltam abban biztos, hogy szeretlek. Ne nevess ki. Amikor már minden gyalázatot elkövettek az emberrel és már magam is gyalázatossá lettem, még mindig él az emberben a szemérem. Az utolsó lepel. Senki, én sem akartam eldobni. Nem tudtam, hogy így szeretsz. Mert nem mentél el, nem menekültél nélkülem, nem szöktél el, nem futottál el tőlem. Hát mégis szeretsz és én is szeretlek. És ez csoda, Miklóska. Mert én nem hittem, hogy valaki még szerethet és még kevésbbé hittem, hogy valaha még én is szerethetek. De most meggyőződtem az ellenkezőjéről és most már nincs más választásom, mindent tudnod, látnod kell. Mert én tele vagyok rút, gyógyulatlan és gyógyíthatatlan sebekkel, Miklóska. Már akkor este az albumot is talán azért mutattam, hogy lásd mi minden történhetett velem, milyen emberrel élek. Aki ilyesmire képes. Nem is arra, Miklóska, hogy mindezt megteszi. Hanem hogy mindezt le is fényképezi. El akartalak zavarni, hogy menj, fuss tőlem és menekülj ki az országból, mielőtt Gyebnár előkerülne. Talán már akkor is szerettelek, pedig azt hittem, hogy gyűlöllek. Mit tudtam én! Néha már azt sem hiszem, hogy én magam vagyok én. Hidd el, Miklóska, néha kételkedem benne, hogy még élek, hogy én vagyok, aki még élek. Néha vizsgálom magam, hogy lehet annyira hasonlítani ahhoz, aki voltam, amikor annyi gyalázat történt velem és már egyetlen gondolatom sem az, ami egyszer volt. Látod, Miklóska, ezek tudják, hogy belül előbb betegszik az ember, mint kivül. Ezért nem hiszem, hogy én magam

lennék még mindig Bognár Lili! Mert így hívtak valamikor Sárospatakon. Neked most mindent tudni kell, hogy megértsed, miért kell innen menekülnöd. Az életed van veszélyben, Miklóska. Apus főjegyző volt. Dr. Bognár Samu főjegyző. Mikor nyugdijba ment, átvette a sárospataki kormánypárti hetilap szerkesztését. Mellékfoglalkozás, egy kicsi pénzmag, szokta mondogatni, mert nem tartotta magát újságírónak. A kicsi pénzmag jól jött, mert ketten tanultunk, a bátyám, Alpár Pesten a jogon és én Szegeden. Tanárnő szerettem volna lenni. Jött a háború, Alpárt elvitték Oroszországba a huszárokkal és mikor közeledtek az oroszok otthagytam Szegedet és hazautaztam apushoz Sárospatakra. Apus nagy izgalomban volt, de azt mondotta, mi nem megyünk sehová, nem futunk előlük. Hogy ő nem ártott senkinek sem. Ismered ezt a nyaktörő nótát. És szerencsésen át is estünk a felszabadítók bevonulásán. Elmúlt a tél, megjött a tavasz. Akkor, váratlanul, éjszaka ránktörtek és apust elvitték. Ja, azt még nem mondtam, hogy Alpár katonaként kikerült nyugatra és ott is maradt. Először azt hittem, hogy Alpár miatt vitték be. Kora reggel elmentem utána. A csendőrlaktanyába vitték. Ott találtam ezt a Gyebnár Károlyt. Később tudtam meg, a sátoraljaujhelyi elmegyógyintézetben volt ápoló. Akkor, amikor én először szembekerültem vele, már rendőrhadnagy volt. Maga kit keres, — csapott le rám az udvaron. Mondottam, hogy Dr. Bognár Samu szerkesztőt, a « Sárospatak és vidéke » szerkesztőjét. Kije az öreg hapsi? — kérdezte. Mondtam az édesapám. Szeretnék vele beszélni és tudni akarom, hogy miért hozták be. Nevetett. No akkor csak jöjjön be. Ha tudtam volna, mit jelent ez a nevetés, elmenekültem volna nemcsak a csendőrlaktanyából, hanem a városból is. Bementünk az irodájába, leültetett, cigarettával kínált, aztán kiordított és behozatta apust.

Már akkor megverték, mert az orra alatt véres volt. És az egyik szeme be volt dagadva. Ősz bajusza lappadtan, vizesen lógott. Ruhája lucskos, poros, piszkos. Láttam a szemén, hogy sírt. Az én apuskám nagyon kemény ember volt, sohasem láttam sírni. De úgy is nevelt bennünket. Keményen. Nem volt szokás a mi családunkban a sírás.

Hát itt a főjegyző úr, mondotta Gyebnár. Ez itt meg a leánya, igaz? Miért nem törli le taknyát az orráról, ha kieresztjük a zárkából? Vén hülye! Apuska nem nézett rám. Miért jöttél ide, kislányom, mondotta lesütött szemmel és dideregve. Utazz el azonnal Klára nénédhez Budapestre. Mozdulni sem tudtam. Istenem, hogyan lehet ilyen pillanatokat túlélni? Előbb apust vitette el, aztán engem is elvitetett. Engem is bezáratott Gyebnár. Hogy olajra ne léphessen a kisasszony, mondotta. Nehezen találnám meg Pesten, ugye! Pedig utánamennék magának. Hát jobb, ha ittmarad. Egy kifosztott, beszennyezett szobába zártak, ahol előbb írtózva álltam az egyik szegletben. Később le kellett roskadnom a padlóra, — tudod, milyen gyötrelmes az, amikor az ember érzi, hogy saját teste miként húzza a föld felé? Alig találtam annyi helyet az összerondított padlón, ahová összefogott szoknyával leülhettem. Akkor még taszított a piszok. Senki felém nem nézett, egy pohár vizet, egy falat kenyeret sem kaptam egész nap. Amikor esteledett, rémülten kiabáltam, döngettem az ajtót. De mintha egyedül maradtam volna a szörnyű épületben. Sötét lett, nem volt világítás. Sírtam, imádkoztam. Rettentően egyedül voltam. Iszonyúan féltem. És végül mégis elaludtam. Arra ébredtem, hogy a földről felrángatnak. Bevittek egy nagyobb terembe, ahol, Gyebnár apust hallgatta ki. Két másik emberrel. Arról kérdezték, hogy a főispán, vitéz Kokovay Emil írta-e a «Sárospatak és vidéké»-ben megjelent, háborúra uszító és népellenes cikkeket? Apus köhögve, lihegve, szaggatott lélekzettel és vontatott beszéddel magyarázta nekik, hogy ezeket a cikkeket a kormánypárt központjából, Pestről küldötték a lapnak. Leütötték. Fellocsolták. Hogy vallja, azokat a cikkeket, igenis, vitéz Kokovay Emil írta. Apusnak a lap szerkesztését a főispán adta. Alpárnak ösztöndíjat szerzett Bécsbe. Nem akart rávallani apus. Ujból leütötték és újból fellocsolták. Már csak az asztalba kapaszkodva tudott megállni. Hogy vallja azt, a cikkeket, igenis, a főispán írta. Elébe tették a már elkészített vallomást, csak alá kell írni. Nem hazudhatok, emberek, értsék meg, mondotta apus hörögve. Akkor én már nagyon jól tudtam, hogy amikor apust elvitték, azonnal el kellett volna menekülnöm a városból. Hogy idejöttem, csak megkönnyítettem ezeknek a munkáját. És mert a gyengítő szeretet idehozott, apust még sebezhetőbbé, még védtelenebbé tettem. Már értettem, milyen is az apusnak, hogy előttem verik. Nekem is, de neki is. Láttam ezeknek az állatoknak az arcán. Végig kellett néznem, amint levetkőztették, kezét-lábát összekötözték, egy rúdra felakasztották. Tudtam már, hogy apus miért nem néz rám. Gyebnár miért figyel engem, meg apust. És igy felakasztva a rúdra, körbe forgatták a rúd körül, rugásokkal, ütésekkel. Akkor már engem többet kellett fellocsolni, mint apust. Aztán, nem tudom, hogyan történt, egy másik szobában feküdtem és Gyebnár megígérte, hogy apust kiengedi. De sem engem nem engedett ki, sem apust nem engedték el. Később, évek mulva mondotta el, csak úgy mellékesen, hogy amikor elájultam és kivittek a szobából, ahol apust vallatták, apus mindent aláírt, amit csak kértek tőle és összetett kézzel könyörgött, engem engedjenek el azonnal. Késő volt. Mikor aztán harmadnap már az egyik társa is kapkodott utánam,

Gyebnár mást talált ki. Hogy akkor hozza csak ki apust, ha hozzá kötöm magam és a felesége leszek. Mit számított már ez azután, ami történt. Én akkor már csak félig éltem, félig érzéketlen hulla voltam. Alig éreztem és már nem gondolkoztam. A szörnyű látvány, ahogy apust előttem megkínozták, megverték, az a gyalázat, amit Gyebnár velem művelt... Szóval, úgy éreztem, semmi sem számít már. Az egész olyan volt, mint egy bűzös, lázas betegség, amely a torkomat szorítja, a gyomromat markolja és elkábít. Enni, inni, aludni sem tudtam. Naponta többször voltak hányási rohamaim. Már értettem, hogy a szobát, amelyben tartottak, mi tette olyan förtelmessé. Az elődeim. De már nem törődtem a szobával. Ott henteregtem a padlóján, ott aludtam. Már magam is piszkos voltam. És tépett. Máig sem tudom, hogy ki és hol adott össze. Porszagú szobában álltunk. Valahogyan ismerős a szoba képe, de nem tudom hol történt ez. Mint egy rémült állatot úgy vittek oda. Egy szemüveges öreg ember dadogott, mondotta a nevemet, valamit aláírtam, és néztem, hol van az ajtó, úgy szégyeltem magam. És Gyebnár felesége lettem. Tudod, már sokszor gondolkoztam azóta is ezen. Hogy olyan bolondul tisztességeseknek neveltek bennünket, hogy amikor ezek megbecstelenítenek, összeomlunk és úgy bánnak el velünk, mint a bégető birkákkal.

Lili borzongott. Érezte a heverőn, hogy reszket az asszony. Talán sírt. De nem mert hozzányulni.

EGY-KÉT PILLANATIG PIHENT CSAK. Mintha hajtaná valaki, olyan sietősen beszél.

Gyebnár odaköltözött. Elfolglalt engem, de elfoglalta a kis házunkat is. Amit apus a maga nyugalmának épített. Nyugdíjba vonulása után. A Hóstát utcán. Egy hét is eltelt, mig apust hazahozták. Vártak vele, amig rendbejött. A vallomására már nem volt szükség, mert vitéz Kokovay Emilt a Vásártéren úgy találták, holtan. Mondják, olyan vadul összeszúrkálták, mintha fel akarták volna koncolni. Népitélet, írták a lapjaik. Éjjel titokban. És nép nélkül. Most már nem volt szükség a terhelő tanuvallomásra. Apust egy rendőr kisérte haza. Mondták, olyan gyönge volt, hogy nem merték a rendőrségről egyedül elengedni. Vagy talán Gyebnár rendelkezett így, hogy bizonyosan hazajöjjön? Én inkább ezt hiszem. Már nem látszott a verés sem a szemén, sem az állán, sem a száján. Valami ruhát is adtak rá, és valami szörnyen idegen nyakkendőt is kötöttek a nyakára. A nyakkendőt sohasem fogom elfelejteni. Fehér-babos, vörös nyakkendő volt, elviselt, zsíros. Amikor a rendőr behozta, felálltam. Mint aki nagy bűnt követett el. Az ítélet elé. Lehajtott fejjel. Azt is követtem el. Szerettem és ezzel bajbahoztam. Vagy talán ő is bűnös volt? Mert annyira szeretett. Ez nagy bűn volt, mert ezekkel szemben mindkettőnket gyengévé tett. Kétségbeejtő bűn a szeretet, kiszolgáltatjuk, eláruljuk, odaadjuk egymást ezeknek a kezébe. Behozta a rendőr. Ez a Gyebnár, készült már a jelenetre, nagyon jól tudta, hogy akkor hozzák majd, ott feküdt a régi családi dívanyunkon. Tudod, amolyan régi, polgári, magashátú plüssdívány volt. Még anyuka kapta hozományba. Lábait felrakta a dívány támlájára. Két keze a feje alatt. A lapos feje csupa röhögés. Na, megjött az apus! — mondotta nevetve. Ahogyan szokott nevetni. Egyszerre kinyílik a feje. Az egész feje. Mint aki mindig szomjas, úgy nevet. Mint aki mindig nagyon szomjas. Apu felém indult, de erre megbénult, megállt, alig volt annyi ereje, hogy odapillantson a díványra. Meglátta és megingott. A látvány rácsapott. Aztán rám nézett remegő arccal, iszonyodó szemmel. Én csak álltam és nem mertem közelebb lépni hozzá. Olyan piszkosnak,

undorítónak éreztem magam. Mit keres itt ez az ember? — kérdezte belülről höbögő hangon. A vőd vagyok, őreg ravatalszökevény, nyerített kirobbanva Gyebnár a díványról. Apu csak nézett rám. A szája mozgott, mintha beszélne, de hang nem jött ki a torkán. Csak sötétedő, felhősödő szeme beszélt. Hogy mit mondott a szeme, azt én nem tudom elmondani, de elfelejteni sem. Soha. Aztán egy kicsit megszédült s újból megingott. Mire odaugrottam hozzá, már leesett a lábáról. Egy óra mulva már nem élt az én apukám.

Kürti nem állhatta tovább. Nem akarta hallgatni tovább. Megkereste a sötétségben a kezét.

— Lili, nagyon kérlek — és csókolta a kezét — nagyon kérlek, most ne mondd tovább! Majd máskor. Most felejtsd el a többit. Ez is sok egyszerre. Még nekem is sok. Lili, még hallgatni is sok. Nagyon kérlek, ne mondd tovább. Majd máskor.

De Lili görcsösen összekulcsolta két kezét, szorosan, hogy ne tudja szétválasztani ujjait. El is lökte magától a kezét. És el is húzódott tőle.

— Másképen nem érted meg. Hogy futnod kell. Ha nem hiszed el, hogy nem tehetünk mást, mint örökre el kell kerülnünk egymást, hogy menekülnöd kell, akkor hallgasd végig. És kinek mondjam mindazt el, ami Bognár Lilivel történt, amit Gyebnárné tanult, ha nem neked, akit meg akarok menteni. Apunak ugyan már nem mondhattam el. — Egyszerre gúnyos, kemény a hangja. — Vagy talán te sem vagy rá kíváncsi, hogy mi történt Bognár Lilivel, Dr. Bognár Samu nyugalmazott főjegyző leányával? Hogy mit tanult Gyebnárné, az ávós felesége? Mert úgy látszik, senki sem kíváncsi rá. Még az édes testvérbátyám, Alpár sem volt rá kíváncsi...

KÜRTI NEM VÁLASZOLT. Úgy érezte, kibírhatatlan feszültség nehezedik a halántékára. De nem szólt, csak hallgatott megtörten. Hallgatta, hogyan tagadták meg Bognár Lilit a rokonai. Még csak el sem mondhatta, mi történt vele. Mindössze húsz éves volt. Nem írhattam meg még Alpárnak sem, vallotta lecsendesedve, szinte közönyösen. Mit írhat egy leány ilyenkor a bátyjának. Apus vallásosan nevelt, gyónó-áldozó, tiszta leány voltam. Egy kicsit talán üvegházi, apus szeretete tette. Óvott, védett mindentől, ami csúnya, tisztátlan volt. Ezért bánnak el ezek velünk ilyen könnyen. Nem tudunk velük szemben elég gonoszok lenni. Hiába, így neveltek bennünket. Ha elveszik a tisztaságunkat, a tisztességünket, a becsületünket, védtelenek leszünk, játékszerré leszünk ezeknek a piszkos kezében. Még a rokonok, akik pedig átélték ezeknek a mesterkedéseit, még azok sem értettek meg. Bezzeg azonnal megírták Alpárnak, hogy mi történt. Persze úgy, ahogyan ők látták. Hogy Lili húgod férjhez ment egy ávós bitanghoz és apád ebbe belehalt. Alpár csak egy nyílt levelezőlapra érdemesített. Salzburgból küldte. Gyönyörű szép városkép, gótikus templom. És azon a fényeshátú levelezőlapon írta: Reméli, hogy soha többé nem engedik ezek, hogy hazatérjen Magyarországra és reméli, én sem kerülök soha ki Nyugatra. Mert máskülönben testvérgyilkosságra kényszerülne. Nem tudtam el mondani senkinek, hogy mi történt...

Kürti meg sem moccant. A szeme kezdett el nyilallni, fájni. Akkor vette észre, olyan dühhel, gyűlölettel mereszti szemét az ablak bederülő táblájára, hogy attól fáj a szeme. Két tenyerébe hajtotta hát az arcát. Eltakarta a szemét.

Lili is megmozdult. Hátradobta magát a heverőn. Megint arról a kicsi házról beszélt, amit Dr. Bognár

Samu nyugalmazott főjegyző épített magának a Hóstát utcán, amikor nyugalombavonulása idején, mint ügyes és érdemes ember megkapta a « Sárospatak és vidéke » szerkesztését. Nem lehetett ott maradni apus házában, Patakon. Pestre jöttünk. Egy ávós tiszti laktanyában kaptunk lakást. Tulajdonképen magánház volt ez valamikor, de aztán csak ávós tisztek lakhattak benne. Itt aljasodtam el. Meggonoszodtam. Már akkor kiismertem Gyebnárt. Hogy amilyen kegyetlen, olyan gyáva és amilyen gyáva olyan hiú és féltékeny rám. És amikor ezt megtanultam rendszeresen őrjítettem. Gonosz, aljas lettem, hogy árthassak neki. Csak arra kellett vigyázni, hogy olyan ávós tiszttel kerüljek össze, aki nála magasabb rangú vot. Tombolt, őrjöngött, káromkodott, de a másiknak még csak szólni sem mert és aztán már megütni sem mert, mert szembeszálltam vele, kinevettem és megmondottam, ha egy ujjal hozzámnyul, megmondom a másik vadállatnak, aki magasabb rangú, mint ő. A nagykutya ávósnak. Felajánlottam neki mindig, amikor erre sor került: egyet tehet velem, öljön meg, vagy zavarjon el, engedjen el. Egyiket sem tette, hanem kitalálta, mi mást tehet. Valahol összekerült ezzel a szomszédunkkal, Hunyec századossal, és mikor megtudta, hogy az egy nagyszájú osztályellenséggel él egy házban, felajánlotta, kiköltözik a másik lakásba, ha a nagyszájú osztályellenséget kitelepíti a házból. Hunyec úgy találta, nem árt, ha egy megbízható ávós társa él majd a házában, lesz a szomszédságában. Hunyec sem tudta, senki sem tudta, csak én tudtam, miért igyekezett Gyebnár az ávós laktanyából kiszabadulni és idejutni a munkástelepre. Miattam. Megmondotta: itt aztán senki sem közeledhet hozzám, akin ne tudna véres bosszút állni. Itt aztán nincs nálánál nagyobb vadállat. Itt mindenkivel elbánhat. És az emberek, ha nem is tudták, de

megérezték. Miklóska, te voltál az első, aki a csapdába beleestél. Úgy gondoltam, hogy postafelügyelő vagy, tisztviselőjük vagy, talán veled mégsem tud olyan egyszerűen elbánni, mint valamelyik telepi fiúval. És akkor már csak meg kellett volna mondani neki, amint szoktam, hogy elvegyem a nyugalmát, hogy tomboljon, hogy őrjöngjön, hátha meggyilkol. És egyszerre nem tudtam megmondani. Miért halasztottam napról-napra? Nem tudtam magam megérteni. Hiszen nem szerethettelek. Ezzel én már leszámoltam. Hogy én már nem szerethetek. És miért is szerettelek volna, hiszen az első este ugyanolyan vadállat voltál, mint a többi. És mikor végül elhatároztam magam, hogy nincs értelme ezt tovább folytatni, hogy szólok neki, mármeg kell lennie, akkor tört ki a forradalom. Most gyűlölhetsz, utálhatsz, de mindezt el kellett mondanom őszintén, Miklóska, ha meg akarlak menteni. Nem hittem el, hogy szeretsz és nem hittem azt sem, hogy én még egyszer képes leszek arra, hogy egy férfiembert szeressek. Ugye, nem mehettem el veled nyugatra, hogy új életet kezdjünk. Ezzel az undoksággal itt belül. Szerelem, ez a szó maga olyan borzalmasan nevetséges, szörnyű, zavaros és undorító volt az én életemben. Szerelem, amikor az embert mészárszékre viszik, ahol minden belsőrészt kiforgatnak, véresen feltárnak és összepiszkitva otthagynak. Szerelem, amikor már magam is hánytatóan és iszonytatóan piszkos lettem? Hát ilyen állapotban mehettem volna veled? Mert úgy éreztem, nemcsak Gyebnár Károly felesége vagyok kívülről, de belül meg véres, összezúzott, beszennyezett mészárszék vagyok. Hogy figyeltelek napról-napra, mikor indulsz Nyugatra. Mikor menekülsz. Bizonyosra vettem, hogy elmégy, többé nem lát a Szondy utca. Akkor éjszaka, amikor megütöttél megjött Gyebnár. Már elő mert bújni. Úgy volt, ahogyan gondoltam a

halálhírét keltette, hogy ne keressék. Még akkor is, amikor már haza mert jönni, gyenge volt a rémülettől. Ha akkor szólok rólad, kétszeresen, háromszorosan őrjöngött volna.

Nem tudtam szólni. Miért történt ez így, magam sem értettem. De nem szóltam. Fáradt voltam, egyszerre újból érzékeny lettem. Újból fájtak azok a dolgok, amiket már fel sem vettem. Gyebnár ujból érzékeny, neki való játékszert talált. De hallgattam. És egy reggel így szóltam magamban: Menj, Miklóska, fuss egyedül. Goldmanné mondta a kerítés mellett, két vagy három nap mulva: Kürti Miklós postafelügyelő elvtársat sem látjuk már sokáig a Szondy utcában, de jobb is, ha megy, mert ha nem is osztályidegen származású, a régi világban nevelkedett, megbízhatatlan és a kislány, Ördögh Zsuzska, akivel olyan szorgalmasan összeboronálták, már eltünt. Bizonyosan együtt tervelték ki. Utánaszökik.

ÉS AKKOR ODAFORDULVA HOZZÁ, FORRÓ ERŐVEL BELEKAPOTT A KARJÁBA és szoritotta. Mintha félne, hogy a sötétségben egyedül marad. De Kürti most már nem tudott mozdulni, szólni. Tiltakozás, kiváncsiság, iszonyodás és szomjúság, borzongás és forróság cifrázott benne. Kábultan, megrémülve és szomjasan hallgatta.

— Ekkor, ott a kerítés mellett vettem észre, hogy még élek. Mert ez a szúrás egyszerre fájni kezdett. Olyan volt ez, mint ébredés valami súlyos betegségből vagy elmebajból. Mert azt hiszem én megbolondultam, Miklóska, hogy így elveszítettem magam. De ekkor felébredtem, mert éreztem a fájdalomtól, hogy újból van valakim, akit féltek, aki hozzám tartozik. Figyeltelek. Hogy mikor tűnsz el. Melyik nap nem fogsz többé hazatérni a Szondy utcába. És mikor nap-nap után megjöttél, kezdtem mosolyogni. Magamban. Annyi év után. Újból tudtam magamban, befelé, titkosan mosolyogni. Amikor egyedül voltam. Tudtam mosolyogni. Féltettelek, szerettelek. Sok mindent tanultam meg. Hogy a féltés a szeretet szenvedése. És hogy amíg a szeretet szenved, addig él a lélek. Évek óta, amióta Gyebnár megkaparintott, nem tudtam imádkozni. Ott imádkoztam őrjöngve, türelmetlenül kiáltozva a pataki csendőrlaktanya szennyes, szörnyü fogdájában, ahová Gyebnár mindig visszadobatott, ha elúnt. Aztán egyszerre megszünt. Nem tudtam többé imádkozni. De amikor félteni kezdtelek, bizony, egyszerre megtanultam, hogyan is teremtett az Isten embernek. Hogy úgy teremtett, hogy ezek nem tudnak összetörni. Mert a féltésben minden, ami gonosz volt, ami bennem megrothadt, lehámlott, kifakadt, kiömlött belőlem. És éreztem, akármit is műveltek velem, akármit is tettek velem, maradt bennem egy csodálatos hangszer, elérhetetlen mélységben, bennem, él a lelkem. Elkábíthatták, de nem tudják úgy összezúzni a testemet, nem tudták úgy meggyalázni, bemocskolni a húsomat, hogy a lelkemen ne zendülhessen fel a legszebb, legtisztább emberi ének, a szeretet. Akkor tanultam meg, nemcsak elgyengíthet, de meggyilkolhatatlanná is tehet a szeretet. Amikor láttam, hogy nem mentél, hogy maradsz, pedig előttem mondottad, egyedül én tudtam, hogy mennyire szerettél volna menni, csak én tudtam, hogy mennyire félsz ezektől, akkor lassan elhittem, hogy megváltottál és felébredtem. Megszólalt ez az ének, felébredtem. És Miklóska, lehet, hogy most már undorodsz tőlem, mégis szeretlek. Tudod ez az állat minden hajnalban, mikor hazajön, félig részegen, minden reggel először elmondja, miket csinált, azután, ha kapott új képeket, azokat gondosan beragasztgatja. Szadista őrült. Aztán kezd kínozni, megtörni, hogy

én is kiáltsak, veszítsem el az eszemet, a nyugalmamat. Eddig ez minden hajnalban sikerült. De mióta felébredtem, nincsen több hatalma rajtam. Tudom, többé nem alázhat, nem gyalázhat meg annyira, hogy ne szeressek. Hát ezt is el akartam mondani, Miklóska.

Kezébe vette remegő, lázasan forró kezét és csókolgatta. Az asszony a vállához dőlt és nehezen lélegzett. A szoba sötét volt, de már a sírás és a zokogó megkönnyebbülés felszabadult sóhajtása járt benne.

Az asszony még nem nyughatott.

Újból megszólalt:

— Tudod, Miklóska, megtanultam, a gyengét a szeretet meggyengíti. De ha nem gyengülünk el, a szeretet erőssé tesz. Legyőzhetetlenné tesz. Engem erőssé tett. Még egyszer Gyebnár nem győzhet le. Megerősített, hogy szerettelek. Erős lettem. Elhatároztam, hogy többet nem látsz. Értheted te is, Miklóska, most hogy mindent tudsz, értheted te is, Miklóska, abban a pillanatban, mikor tudtam, hogy szeretlek, azt is tudtam, hogy többé nem láthatsz. Mert ha Gyebnár valamit megsejt, mindazért, amit olyan gonoszul, kiszámítva tettem vele, mindenért rajtad áll bosszút. Nem, soha többé nem akartam veled találkozni. Éppen azért, mert szeretlek, erős lettem. De amikor ma szólt, kiismerhetetlen, lapos képén valami rejtett öröm villogott. Ebből az utcából hoznak ma éjjel be hozzánk néhány hapsit, mondotta, kijön az «R» csoport a Szondy utcába. Ki ne dugja az orrát, ha nem akar bekerülni hozzánk. Amikor ezt mondta, ó, Miklóska, azt hittem összeesem. Hátha máris megtudott valamit. Féltelek, Miklóska, nem kockáztathatom az életed. Ezért hívattalak, hogy figyelmeztesselek, Miklóska, még ma éjjel el kell menekülnöd innen.

Kürti feláll. Fogta a kezét. Húzta maga után.

Az ablakhoz léptek.

— Az arcodat akarom látni — morogta a férfi mély hangon. — Az arcodat akarom látni, Lili!

Ott álltak egymással szemben az ablak előtt. A beszűrődő esti félhomályban arca rejtélyesen, szenvedően, asszonyian fehér volt. Homloka magas, világítóan fehér. Szeme szürke selyemfénnyel világolt. Szája a sírásban megpuhult, felduzzadt. Megint olyan volt, mint az éppen kitelő, érett, szép, friss gyümölcs.

— Lili, Lili! — mondotta lesújtottan és boldogan Kürti. — Miért nem találtuk meg egymást előbb? Kislány, miért nem találtuk meg egymást előbb!

És a csókjuk most volt először nyugalmas és szép. Könnyesen sós és tiszta.

Az asszony kétségbeesett szorítással kapaszkodott belé. És csak mondta. Lázasan csak mondta:

— Ugye, érted, Miklóska, amit mondok, amit el akartam mondani? Ugye, nem engeded, hogy téged megtörjenek, megöljenek velem. Hogy megkinozzanak azzal, ami a legjobban fáj, a szeretetünkkel. Hogy azt használják ellenünk , ami a legszentebb nekünk. Ugye, megértettél Miklóska, ugye elmenekülsz innen? Ugye, érted, amig élünk és szeretjük egymást, addig a legszörnyűbb veszélyt jelentjük egymásnak, ha nem leszünk elég erősek. Ugye, most azonnal eltűnsz innen? Hiszen többé úgysem beszélhetünk, nem találkozhatunk. Legyünk erősek, Miklóska! Vagy még azt is elviseljem, hogy téged is miattam öljenek meg, amint apuska is miattam halt meg? Gyengüljünk el és adjuk a kezükbe magunkat? Nem bírnám el Miklóska. Hidd el, nem bírnám el! Ezek a szeretettel gyilkolnak, ha megtalálják a szeretetet. Inkább soha-soha ne lássalak. Csak tudjam, hogy biztonságban vagy. Végy példát rólam! Látod én milyen erős vagyok. Tudtam, hogy felébresztettél és mégsem

üzentem érted. Csak, amikor ma meghallottam, hogy itt a baj.

És izgatottan eltolta magától.

— Most már nincs több mondanivalóm, Miklóska. Mindent tudsz, menned kell, menekülnöd kell, Miklóska. Éjszaka itt lesznek az utcában. Menned kell és nagyon vigyázz! Meg ne lásson valaki, meg ne sejtse valaki, hogy menekülsz.

Kürti torkából rekedt kiáltás tört elő. Tiltakozás vagy zokogás. Az asszony odavetette magát a mellére, Mindketten vacogtak, remegtek. Kürti nem tudott beszélni. Nevetséges, majdnem zokogó hördülések szakadtak fel a torkából. Az asszony simogatta, csendesítette a megállás nélkül zokogó embert, beszélt hozzá.

— Értsd meg, Miklóska, értsd meg, miattam kell menekülnöd. Ha téged kézbe kerít, ugyanúgy győzne felettem újból, mint amikor apuska a kezében volt. Te lennél az én ostorom és téged ostorozna az én szenvedésemmel. Miklóska, nagyon kérlek, légy erős ne add kezébe ezt az ostort. Nagyon szeretlek, Miklóska, az égvilágon senkim sincs, akit szerethetnék, de azon a napon, amikor megkapom az első lapodat nyugatról, győzhetetlenül erős leszek. És utána már nekem nem történhet bajom.

Kürti széles arca olyan volt a beszürkülő éjszakai félhomályban, mintha szürke kőből faragták volna ki A remegés is eltünt belőle.

— Jól van, kislány — mondotta csendesen. — Megértettelek. Ne félj, nem történhet bajod.

SOKÁIG ÁLLTAK AZ AJTÓ MÖGÖTT. Egymáshoz tapadva és búcsúzva. Végre kinyitották az ajtót. Fülükkel, szemükkel feszülten figyelték a késői, esti utcát.

Aztán Kürti kilépett és eltünt a sötét kertek alján.

Akkor az asszony az ablakhoz futott. Óvatosan kinyitotta az ablakot.

Mély, álmosan dongó csend töltötte be az üres Szondy utcát. Végre feltünt Kürti az utcán. A 4 kapuján lépett ki és átvágott ferdén az úttesten. Az 1 kapuja felé.

Senki sem járt kint. Hacsak az ablakok mögött nem leselkedett valaki, nem látták meg.

KÜRTI MIKLÓS POSTAFELÜGYELŐ lassú léptekkel, szinte megrokkanva ért az 1 elé, az Ady utcai lámpa fénykörébe.

Ő is tudta. Lili igazat mondott. Ha nem akarják kiszolgáltatni egymást, ha nem akarja még jobban kiszolgáltatni Lilit ennek a piszkos hóhérnak, akkor soha többé.

Így igaz a sohatöbbé.

Amíg élnek, soha többé, mert egymás iránti szeretetükben a veszély.

Mennie kell.

XI.

KÜRTI SZOMSZÉDASSZONYA, ÖRDÖGHNÉ ESTE, MUNKA UTÁN, TAKARÍTOTT, ÁGYAZOTT. Éppen ott volt, amikor a postafelügyelő hazatért. A tömzsi, sűrű kis asszonyka friss volt és gyors. Jó munkás, elsőrangu háziasszony. Szépen keresett a Különleges Textil és Divatáru Szövetkezet filmnyomójában. Értelmes arcú asszony állandó, kis, furcsa grimasz ugrál a szeme körül, ez olyanná teszi, mintha mindig tréfálni készülne. A haja már megőszült. De az arca, ha hervadt is, még nem volt olyan öreg, mint a haja. Nem lehetett sokkal idősebb, mint Kürti, mert Ördögh második felesége. Ha valaki tisztelte Kürtit a Szondy utcában, akkor Ördöghné tisztelte. Pirike szerint Ördögh mama szerel-

mes Kürti póstafelügyelő úrba és nem a drágalátos kislánykája. A lányok pedig tudják egymásról az ilyesmit. Tán másba habarodott bele Zsuzska? — kérdezte Irkovitsné, mintha az állítás másik részét természetesnek venné. De erre már nem válaszolt Pirike.

Persze kevesen tudták, hogy Ördöghné postásleány volt, újpesti postásleány, apja postásaltiszt. Bent laktak a postaépületben, mert raktáros altiszt volt az apja. Ott már egy postatiszt is nagy ember volt. Kürti pedig szintén postás gyerek volt, Kürti apja is postásaltiszt volt s, ugye, postafelügyelő lett belőle. Hát az ilyen ember, Ördöghné szerint, nagy ember, megérdemli a csodálatot és a tiszteletet.

Most is ott topogott még a szobában, amikor Kürti bejött. Hogy teát ne főzzön-e, mert elég hideg van? És tudja, hogy Kürti úr már nem gyújt be ilyenkor, tehát egy csésze forró tea jó lenne.

Kürti még csak nem is válaszolt. Nagysokára rázta a fejét, hogy nem.

Erre kicsit megsértődve, már ment volna el Ördöghné. Kürti ott állt az ablaknál és bámult ki a 6-ra, Gyebnárné ablakaira. Akkor már a Gyebnár lakás minden ablakán át sugárzott a belső lámpafény. Milyen közel jutott Lilihez és milyen messze került tőle. Amig élnek, sohatöbbé. Az utca két oldalán élnek. De köztük van a Szondy utca és minden kegyetlenség, őrültség, ami ma a külső világot jelenti. El kell menni!

És ettől felriadt.

Ránézett az asszonyra. Egyszerre megéledő szemmel. — Várjon csak Ördöghné asszony! — szólt utána. — Kérem jöjjön vissza.

Az asszony visszajött. És ott állt előtte furcsán rángatózó szemével, kicsit fonnyadó arcával. Láthatóan lesújtottan. Kürti most vette észre. Tevékeny, nyughatatlan karjai csüggedten függnek két oldalán. Arca lehajtott, szeme kisírt. Kopott, foltos vászonruhában, amely ilyenkor még hűvös egy kicsit, de amit mosni, vasalni lehet. Elkeseredett, kicsi, kövérke asszony.

Kürti közelebb lépett hozzá. Sejtette már, Zsuzskáról kaphatott hírt.

— Mi van Zsuzskával? — kérdezte.

Az asszony arcán pirulás hullámzott végig. Szégyenkezve elfordította arcát.

— Meg akartam mondani, de azt hittem, valami dolga van. Nem akartam ezzel feltartani, Kürti úr — mondotta elfulladt hangon, sértődött fájdalmassággal. — Itt járt nálam máma délután Sághiné a Fő térről. Maga nem ismeri. Én is csak látásból. Még a régi világból, tetszik tudni, a piacon volt standjuk. Kofa. Tetszik tudni, nem sértésből mondom, de úgy mondták ezt, hogy kofa. Mert az volt. A férje most a csepeli motorkerékpár üzemben dolgozik. Azt sem tudtam, hogy van egy fiuk is. Hát szóval a fiával, Karcsinak hívják, ment el Zsuzska. És még Ausztriában, az amerikai kivándorlás előtt megesküdtek. Képzelje Kürti úr — és már sírt is — férjhez ment az én kislányom, az én egyetlen Zsuzskám. Elment az én kislányom. Tetszik tudni, nem így képzeltem én ezt, kérem...

És lehajtott fejjel állt. Könnyei egymásután csurrantak le hervadt, de még mindig kerek, csinoska arcán.

— Tessék elhinni! Csak miatta dolgoztam. Miért is törtem volna magam a Kültexben. Csak azért, hogy stafirung, bútor, minden meglegyen! Tetszik tudni, ha ő nem lett volna, nem járok én gyárba, inkább koplalunk. Szóval mindent megtettünk. Aztán ez a vége. Zsuzska Sághi Károlyné lett és én még csak nem is tudtam róla. Egy szülő mi mindent kiáll a gyerekéért. Aztán, tetszik látni, ezt érdemli meg!

Szipog, zsebkendőt kap elő, megtörli szemét, kifújja orrát, tétován már egy kicsit mosolyog is.

— Pittsburghban vannak. Tessék elképzelni. Haza nem is mer írni, mert nem akarja, hogy apukának baja legyen miatta a MÁVAG-ban. De majd ezután már rendesen postázunk a napamasszony révén.

KÜRTI MOST VÁRATLANUL ÁTÖLELTE A VÁLLÁT. Ez eddig sohasem történt meg. Az Asszony megilletődik és ujból elkezd sírdogálni.

— Ördöghné asszony — mondotta a postafelügyelő és az arca nagyon szigorú és nagyon fehér volt. — Figyeljen rám. A Zsuzska már jó helyen van, biztos helyen van. Neki már nem történhet baja. De mi itt, a Szondy utcában, bajban vagyunk.

Kürti szorosan tartotta Ördöghné vállát.

— Jól figyeljen ide! Maga nem tud semmit és tőlem se hallott semmit. De az a helyzet, hogy ma éjszaka kijön az utcába az «R» cosport. Egyescket el fognak innen vinni. Én nem mozdulhatok, mert bajba hoznám, elárulnám azt, akitől tudom. De maga Ördöghné asszony, maga tudja mit kell tenni, maga megmondhatja a többieknek.

És elengedte az asszony vállát.

Ördöghné szinte hátraesett. Szeme barnán, könnyében is kigyulladva nézett rá. Száját lassan kinyitotta.

Aztán kezét a szájához kapta.

— Teremtő Istenem! — mondotta halkan.

És sarkonfordult. Szó, köszönés nélkül elrohant.

Az ajtót Kürti csukta be utána. Be is zárta. Lassan visszament a szobába. Az egyik széket odahúzta az ablakhoz és odavitte a kis dohányzó asztalt is. Leült és

maga elé tette a cigarettás dobozt. Aztán lassan rágyújtott.

Nem volt nagy dohányos.

De tudta, ez hosszú őrködés lesz.

ÖRDÖGHNÉ BEROHANT az 1 másik, az Ady utcai oldalon levő lakásába és meg sem állt a nappali szoba közepéig. Kezét a szívére szorította. Az öreg ott ült a kályha mellett. Mert nagyon szerette a meleget. Munkanadrágban, de szépen megvarrogatott, házikészítésű papucsban és egy teljesen használhatatlan szemüveggel felszerelve, amin ugyan nem látott és amit éppen ezért a homlokára tolt fel, de amit az újságolvasás szertartásához szükségesnek tartott. Alacsony, ösztövér, kisfejű emberke volt, kicsiny, borotvált bajusszal és megfogyatkozott, de azért gondosan elválasztott hajzattal. Minden apró és takaros volt Ördöghön, csak a keze volt olyan, mint valami hatalmas, megfeketedett szerszám. Nagy és merev. Úgy tünt, ahogy az újságot tartotta kezében, mintha az ujjai nem is lennének hajlékonyak, hanem merevek.

Nem nézett fel az asszonyra. De az újság mögül kimorgott:

— Mit udvarolsz ennek a beképzelt palinak? Minden este tovább pézsmitálsz vele.

— Teremtő Istenem! — jajdult fel az asszony. — Hogy lehet ilyesmiért morogni!

Az öreg erre kilesett az újság mögül. Aztán behúnyta a szemét, mintha meg akarná magában fontolni a látványt, ami szeme elé került. Végül ismét kinyitotta apró, ravaszdi szemét és így szólt.

— Most aztán már abbahagyhatod a jajveszékelést! Még mit akarsz! A leányod férjhez ment, valószinüleg boldog, nem sír az teutánad az ifjú férj mellett. Bi-

zonyosan hamar fognak boldogulni. Amerikában az nem is nehéz. Még dolgozni sem kell. Csak amerikázni. Hát most aztán csukd már be a beszélőkéd. És mondottam már, senkinek se hírdesd. Mindenkinek csak azt kell mondani, hogy mi úgy tudjuk, nekünk azt mondotta, Muraszombatra megy a nagynénjéhez.

— Józsi! — kiáltott fojtottan az asszony. — Ma éjszaka egyeseket elvisznek az ávósok innen. A mi utcánkból!

Ördögh erre eldobta a lapot. De nem állt fel. Csak megkapaszkodott két kézzel a székben. Most látszott, milyen hajlékonyak a nagy, megfeketült ujjak. Körülfolyták a szék karfáját.

— Ki mondta? — kérdezte csattanva, megélesedő hangon.

Az asszony rémülten leomlott egy székbe. És nézett az emberre kikerekedett szemmel.

Fejével a szomszéd felé intett.

— Most mondotta! Most mondotta, hogy odaát voltám. Hogy az « R » csoport kijön ide az éjszaka és a Szondy utcából egyeseket elvisznek.

Ördögh felállt. Nyugtalanság rezgett a vékony emberben.

És átkozódás a száján. Mikor kitört, csak úgy zengett a lakás.

AZTÁN KIMENT A KONYHÁBA. Az asszony hallotta, hogy folyik a vízcsap. Tudta, ahányszor bajban van, mindig megiszik egy nagy pohár vizet. Csak aztán beszél. Óvatos ember volt. Most is mikor visszajött Ördögh József a pohár hideg vizzel, már lehiggadt. A MÁVAG építménykarbantartó asztalosműhely művezetője csendesen leült. A hideg víz láthatóan jót tett.

Nyugodtan elhelyezkedett a karosszékben és az újságot is felvette. Az asszony nézte. A csend körülfolyta őket. Nagyon csendes volt a lakás, mióta a Zsuzska, a kislány elszökött. És most már ehhez hozzá kell szokni. Ebbe bele kell törődni. Hiába a szép szoba. Borika, Ördöghné nagyon szerette a kézimunkát. A csontszín, kápráztató rajzú függöny mind a kezemunkája, de az asztalterítő vakító fehér csipkéje is. Még a falakon, de még rámában is van himzése. A bútor pedig Ördögh József munkája. Szép, szőke juharfa. Kecses, finom asztal, éppen akkora, amekkora egy ilyen szobába kell. A karszékeket is ő készítette és matyóhimzéssel húzták be. A falakat pedig az asszony festette. Mert ehhez is értett. Mindent meg tud csinálni — szokta mondogatni — amit kézzel meg lehet csinálni. És amit megmutattak egyszer neki. Hiába, nem sikerült. Milyen boldogság lett volna, ha itt laktak volna a szomszédban, odaadták volna a bútort, csipkét, úgyis arra gyüjtögették.

Hát ennek vége.

Ördögh sem olvasott. Hanem csak tartotta fél kezében az újságot. Várta, hogy az asszony szóljon. Aztán, hogy nem szólt, neki kellett leereszkedni a szóláshoz. És fejével a szomszéd felé intve megkérdezte. Pedig nem tartotta illendőnek, hogy ennyire kimutassa az asszonyság előtt a kiváncsiságát. Ha a felesége volt, annál inkább. Még elcserfesedik s aztán kinek a baja?

— És a felügyelő úr — gúnyos éle volt a megtiszteltetésnek — Kürti felügyelő úr miért éppen téged bízott meg a jó hírrel, Borika?

Az asszony még mindig nem tért magához a rémületből. Készségesen sóhajtozta:

— Hogy mi tudjuk, mit kell csinálni. Úgy értette szólni kellene a szomszédoknak. Gondolom Kölyü, meg

Varjassy szomszédot kellene figyelmeztetni. Mert hogy azokkal kiabált legutóbb Hunyec. Ezt már Kürti úr nem mondta! De én úgy vélem, Józsi, ezt gondolta. Hogy figyelmeztessük őket.

Ördögh lecsúsztatta orrára a szemüveget. És most az orrán fityegő szemüveg fölött hivatalosan ránézett a feleségére.

— Mindjárt gondoltam, azért kérdeztem! Hogy mi tudjuk, mit kell csinálni, ugye? Így mondta vagy gondolta a felügyelő úr, a fene a róka természetit!

És aztán kisüvített belőle vékony hangon az indulat:

— Most aztán azt mondom, Borika, hagyd a fenébe a felügyelő urat. Két férjet még a te lányodnak sem kell fogni. Örülök is, hogy a lányom férjhez ment. Még hozzá noszítgattad volna ehhez a vén alakhoz. Még hogy mi tudjuk, mi a tennivaló! Aztán, ha Goldmanné, meg Hunyec megszimatolják, hogy valaki figyelmeztette az utcát, akkor engem vigyenek be, hogy a feleségem honnan tudta? Igaz? És ne a felügyelő urat! A fene a rókaeszit. Ilyen firlefáncos alak a te felügyelőd!

Az asszony sápadt arcát bámán meresztette rá.

— Jaj, Józsi, ne beszélj már ilyet, hogy téged? Már hogy ejthetsz ki ilyet a szádon! Nem volt nekünk sohasem bajunk a rendőrséggel, vagy Hunyec úrral. Még a lelkem is megfázott ettől a bolond beszédtől.

Ördögh felemelte nagy mutatóujját. Mint egy kisebb zászlórúd.

— Ide komálj, Borika! Nézd, ez ma nem olyan világ, mint régen volt, amikor az urak gusztusa szerint rendezték el a dolgokat. Az urak nagyon büszkék voltak arra, hogy ők urak és tartották a vallást, meg az igazságot, meg a gusztusukat. Ezeket az egyenes dolgokat. Ott még egy melósnak is ki lehetett számítani, hogy szerintük mi az igazság. De értsd meg, ma olyanok az

urak, akik titkolják, hogy ők urak. Ezek nem tarthatják az egyenes igazságot, meg a hasonlókat. Mert ezek hazudnak és azt mondják, mi nem vagyunk urak, hanem mi mindent elrablunk, ami úri volt. Közben pedig éppen azért rabolnak el mindent, hogy urak lehessenek. De titokban. Hát ki lehet ezt számítani? Ugye nem. Akkor mi, melósok, mi legyünk a virtigli, egyenes urak, hogy másokat megmentsünk? A felügyelő úr virtigli úr, tiszt úr is volt, ha igazságot akar, akkor ne bízza egy gyárimunkás öregasszonyra. Hát, ha azt akarod, hogy engem vigyenek el, mert én valóságos úr akartam lenni, akkor csak hallgass rá!

Az asszony kétszer is becsukta a száját, amig újból megszólalt.

— Hát a Kölyü szomszéd nem úriember! Varjassy bácsi sem! Mi baj van abban, ha megsúgom nekik?

Ördögh hangja felemelkedett.

— Buta liba vagy, az is voltál mindig, Bori! Nem látod, miért viszik ezeket be? Mert mindkettőnek a fia szembeszállt a ruszkikkal, meg az ÁVH-val. Mert ezek a fiatalok azt mondták: a fenébe velük, akik tagadják, hogy urak, de úgy nyargalnak rajtunk, mint még az urak soha.

— Jó magyar fiúk voltak! — sírt az asszony.

Ördögh eldobta az újságot és felugrott. A káromkodás keserűen ugráltatta kis arcát.

— Hát a Zsuzska nem volt jó magyar leány? Aztán mi hasznom nekem abból!

— Éppen azért! — sírta el magát az asszony. — Irma néni mondta is, a te leányod is van olyan hős, mint a Kölyü Béla, vagy Varjassy Miska...

Ördögh fehér lett és dühében nevetett. Az álla ugrált, de hang nem jött a száján. Így nevetett.

— Szóval a Fercsekné már mondotta is. Igaz-e? A fene essen a beszélőkéjébe! És mit szólsz majd hozzá, ha mi nagyon ugrálunk és Hunyecnek eszébe jut és majd a jövő héten engem is elvitet. Mert az én Zsuzska leányom is jó magyar leány volt, szabadságharcos, meg forradalmár, a másik forradalmárral, meg szabadságharcossal a Sághi Károllyal. Most kiszökött Amerikába és Pittsburghban él. Nem látod, hogy a drágalátos lányunk milyen slamasztikába rántott bennünket.

Ördöghné barna szeme rémülten nőtt ki hervatag, kerek arcából.

— Édes jó Istenkém! — motyogta. — Én erre nem is gondoltam! Ó, Józsi, csak neked ne történjék semmi bajod! — hirtelen felcsillant a szeme. — Majd azt mondjuk, csak én tudok arról, hogy Zsuzska elment Amerikába.

Ördögh legyintett és az asszony előtt megállva, keserűen, dühösen így szólt:

— De nagy buta vagy te, Bori! Akkor téged is elvinnének meg engem is. Hát a te dolgod csak annyi, hogy most már a leányod férjhez ment, szépen abbahagyod a felügyelő úrral való trafikálást. És a takarítást is. Mert még bajba kerülünk. És nekünk most fene módon kell vigyázni.

— Józsikám! — sírdogált az asszony megrémülve. Nagyon sírhatós hangulatban volt, mióta megkapta a hírt.

ÖRDÖGH MEGÁLLT MELLETTE és egyik hatalmas mancsát rátette az asszony előrehajló vállára.

— Nézd, mert az jó is, hogy a csitri kijutott. Nekünk rossz, de neki jó. Sokáig már ugysem maradt volna velünk. Ilyen a lányos apák sorsa. Most aztán már magunkra ügyeljünk. Ha nem akarunk bajt, akkor most

fene módon kell vigyázni. Látod, nem mondtam neked, mert nem akarlak én mindig idegesíteni, de a gyárban is folyton piszkálnak. Még az a szemét Szilágyi is. Tudod, az übé-bizottság elnöke. Máma is behívatott. És még tanút is rendelt magának, mert ott volt a másik mákvirág, akivel egyhúron pendülnek, a bérfelelős Kovács elvtárs. Azt mondja Szilágyi, hogy én miért rontom a levegőt az asztalosműhelyben? Hogy azt beszélem a háta mögött, hogy nem tesz semmit az emberek érdekében. Hogy a dolgozók semmit sem látnak, semmit nem tudnak, mert az ellenforradalom óta mindent csak titokban csinálnak. Hogy én azt pofázom, miért nem beszélnek többet nekünk a szakszervezeti életről! Látod, milyen piszkok. Hát ezt én mondottam ennek a szemtelen Szilágyinak, az igaz. De mikor? Mikor az ellenforradalom miatt sírva jött hozzám, hogy szelídítsem le az asztalosokat, mert ki akarják készíteni. Hát én akkor mondottam neki, ne csodálja, elvtárs, ha az emberek nem szeretik magát, mert mindent stikában csinál. Meg aztán azt dörgöltem az orrához, hogy a kovácsoknak mindent megad, de az asztalosoknak semmit. A kovácsok kaptak tíz százalékos béremelést, az asztalosok nem. És az emberek azért haragudtak rá, mert a bérbesorolásoknál a haverság számít és nem az, hogy ki hogyan végezte a munkáját. Akkor mondtam neki, amikor berezelve kunyerált, miért ellenezte meg, hogy az építménykarbantartó asztalosok is kapjanak munkaruhát? Hát a mi rongyunk nem szakad? Persze akkor be volt kulázva és igérte, mindent jóvá fog tenni, csak ne bántsák az emberek. Hát én beszéltem is a szakikkal. Egy szó sem hangzott el az asztalosok részéről, amikor a munkás tanácsban tárgyalták az ő ügyét. Most meg, szaggatnák ki a piszok belit, nem elővette! És még, hogy én a háta mögött pofázok, hogy izgatok, szociális izgatást követek el. Tudod mit jelent

ez? Azt, hogy engem is elvihetnek, ha ez a piszok Szilágyi szólt a politikai hekusoknak.

— Máriaanyám! — kapott kezéhez az asszony. — Csak nem téged akarnak bevinni az éjszaka, Józsikám?

A kicsifejű, nagykezű asztalos is sápadt volt.

— Mit tudom én? Ha Hunyec dirigálja ide ki a rendőröket, akkor talán nem. De ha Szilágyi dirigáli, akkor bizony igen. Honnan tudhassuk, ki küldi őket.

Az asszony behunyt szemmel fektette arcát Ördögh kezére.

— Jaj, édes apuskám, többé ne csinálj semmi bolondságot.

— Aztán te se jártasd a szád! — mondotta szigorúan Ördögh.

Elhúzta a kezét és visszaült a székbe.

És ezzel bezárta a vitát:

— Hát csak te ne figyelmeztess senkit sem!

— Jaj, Istenkém! — susogta az asszony s a szemével dédelgette. — Csak legalább neked ne történjék bajod!

KÜRTI MIKLÓS UGYAN SOKÁIG VÁRT, amig meglátta Ördöghnét szaladva az utcán. Megnézte a kis asztalra tett órát. Világító számtáblája volt. Mert sötétben ült az ablak mellett és cigarettázott. Gyebnárné még nem feküdt le. A világító óralap mutatta, mikor Ördöghné átszaladt az l-ből a szemközt lévő 2-be, 10 óra 8 perc volt. Már kezdett türelmetlenkedni, hogy a hír megreked Ördöghéknél. De nem.

Felállt. Hát mégis elindult a hír. Nem éri váratlanul az « R » csoport a Szondy utcát. Még soha ilyen szeretettel nem nézte a fürgécske Ördöghnét.

Talán szégyen is, hogy nem mert körüljárni az utcában. Bizonyosan az illett volna. De ezek a Gyebnárok

éppen ezt várják, hogy úgy viselkedjenek, ahogy illik. S akkor könnyen marokra kaphatják őket.

Majd ha eljön az ideje. Akkor úgy fog viselkedni. Még ha mindent kockáztat is. Már ugyan amit ő kockáztathat...

XII.

— IRMA NÉNI! CSAK EGY PILLANATRA JÖTTEM! — lihegte Ördöghné, amikor Fercsekné hunyorogva kinyitotta az ajtót. — Jaj, most azonnal kell beszéljek magával Irma néni.

Az öregasszony sárga, ráncokkal megvont arcából kiülő madárszem megtelt élettel.

— Gyere csak be, szívem, gyere csak! — susogta és húzta Ördöghnét a konyhába.

A konyha sötétjében kitapogatták a székeket és egymással szembehúzva két széket, leültek.

— Marci itthon van? — lehelte a kérdést Ördöghné?

— Ott döglik bent — morogta dühösen az öregasszony. — Sportlapot olvas! Mást nem tud!

A konyha kihűlt kelkáposztát hirdetett. Hideg volt. Már régen volt a vacsorafőzés és azután nem fűtötték a konyhát. Az Ady utcai lámpa világossága megcsíkozta, rajzolta az egész konyhát. Az ablakon lévő függöny mintája szerint.

És szakadásai szerint. Mert már erősen szakadozott, rongyos volt a függöny.

Ördöghné didergett.

— Irma néni, Isten bizony nem szól róla senkinek sem? — kapkodta a szavakat. — Ugye, nem szól?

— Tudhatod lelkem, hogy nem szokásom! — méltatlankodott ravaszul Fercsek néni és dehogyis esküdött volna. Ha nem muszáj.

— Jaj, nagy baj van, Irma néni! Tetszik tudni, ma éjszaka kijön ide a rendőrség. Az az « R » csoport, tetszett már a hírét hallani. Az új ÁVO. Szondy-utcaiakat visznek be.

Az öregasszony keze úgy kapott Ördöghné karjába, mintha saskarmok lennének a vékony, görbe ujjak.

— O, Borikám, lelkem! — hördült fel. — Csak nem az én fiamat keresik! Hát már csak nem viszik el tőlem az egyetlen kölyköm, hiszen tizennyolc sincs!

Ördöghné rémülten hajolt közelebb.

— Nem tudom, Irma néni. Csak azt tudom, hogy az éjjel kijönnek. Biztosan ez a Hunyec rendelte. Mert egyeseket el akar vitetni az utcából.

Fercsekné hangja élesebb lett.

— Ejha! Hogy a fene a disznóját! És nem máshonnan, csak innen. Mert mi vagyunk éppenséggel a szomszédai. És tán éppen az én fiamat.

Ördöghné riadtan tette Fercsekné karjára a kezét:

— Csendesebben, Irma néni, mert még bajba hoz bennünket. Hát honnan gondolja, hogy éppen Marcit keresnék. Hiszen Marci sohasem veszekedett Hunyec százados elvtárssal!

Hallotta Fercsekné lihegő lélekzetvételét.

— Már hogyne gondolnám, amikor ez a kölyök olyan nagy majom. Mindig csak a bajt, a verekedést keresi. Akárcsak az apja. Szakadatlanul jártatja a száját és mindenütt ott van, ahol két ember összeüti az orrát. Képzeld csak, neked megmondom, azt akarta, hogy menjek vele. Hogy szökjünk ki az országból. Hogy menjek vele. Idegenbe. Pénz nélkül. Hiszen voltam én külföldön. De oda pénz kell. Mert amikor idegenbe jut az ember, ha beszél, mintha ugatna. Akkor pénz kell. Mert pénz beszél, kutya ugat idegenben is. Hát ilyen bolondos. Mit tudom én mibe dugta bele az orrát! — aztán tünődve, de szíves-nyájas hangon kérdezte: — Aztán édes Borikám, lelkem, ki is mondotta neked ezt a rossz hírt?

Ördöghné már szólott, aztán mégsem mondotta ki. Jó, hogy sötétség volt, nem láthatta Fercsekné, hogy milyen egyszerre csukta be a száját. Restelkedve nyögte ki:

— Azt én nem mondhatom meg, Irma néni.

Az öregasszony felháborodva suttogta:

— Szóval nem bízol meg Irma nénédben, lelkem. Hát ilyen választ adhat nekem a legjobb barátném, hogy ezt nem mondhatja meg?

Ördöghné kényelmetlenül feszengett. Fercsekné közelebb húzta magához.

— Csak ide sugd be a jobb fülembe, a bal fülemből máris megyen kifele. Nem mondom én azt senkinek, de nem is tudom már, csak éppen megmondod és én el is feledem.

De Ördöghné a férjére gondolt, aki megtiltotta, hogy egyáltalán szóljon és Kürtire, aki átfogta a vállát, mint a testvérének, akiben megbízik.

Felállt.

— Azt nem mondhatom meg, Irma néném. És mennem is kell, mert Jóska éppen most aludt el, aztán ha felébred és nem vagyok otthon, letöri a derekam.

— Hát nem mondod meg? — húzta vissza az öregasszony és a fekete szeme parázslott a sötétben. — Szóval nekem nem mondod meg? Na, akkor azt mondom én neked, Bori, egy szavadat sem hiszem el! Bizonyosan az a vén, ravaszdi, alamuszi férjed találta ki. Hogy ma éjjelre odaijesszen maga mellé az ágyba. Egy szavadat sem hiszem el, lányom! Hajaj, egy árva szavadat sem!

És még nevetni is próbált.

De Ördöghné kitépte markából a karját és máris suhant ki az ajtón.

Fercsekné pedig mégegyszer elcsípte az ajtóban. Öreg arca elfittyedt és szája, szeme kitágult.

— Hát ilyen nagy a baj? — susogta megdöbbenve.

— Hát ilyen nagy a baj, hogy el sem mondhatod?

Abban a pillanatban a fiú kinyitotta az ajtót. És Irma néni láthatta, hogy Ördöghné arca milyen sápadt és hogy mekkorát bólint.

FERCSEKNÉ NEM TUDJA, HOGYAN SZÓLJON A FIÁNAK. Mert tiszta bolondság volt ez a gyerek, bolondság lesz az egész ember, mikor majd emberré lesz. Nem lehet ehhez akárhogyan szólni, ha szót akar érteni vele az ember. Leül hát az öregasszony a maga sarkába. A vaskályhát már nem rakta a fiú, de azért áraszt még meleget. A fiú a lámpát odahúzta a sezlon fölé, ott fekszik. Ma fociztak valahol, úgy fekszik, ahogy megjött. Trehánykodik. A focigatyájában, a trikót ledobta de a lábszárvédő és futballcipő még a lábán. Így szereti. Apja is így is hevert mindig. Félig öltözve. Hát félmezítelenül ott könyököl a sportujság felett és felső testén csillog a fény. Bolondság ez a gyerek és az ember is, úgy látja, bolondság lesz, aki belőle kerekedik. De szép volt a bolondság a fiú apja életében is és ez a fiú is szép ember lesz. Éppen olyan szép ember, amilyen Fercsek volt, az ura. Fercsek Ádám, a bantamsúlyú olimpiai bajnok. Ádám is ilyen akaratos, csinos, hatalmas izmú, de karcsú, széptestű ember volt. Amikor megjelent a szorítóban, bizony sok asszony harapta be a száját. Igen, bizony. Pedig Fercsek Ádám valamikor kocsis volt a Láth tejesnél. Ez akkor már nem számított a dámáknál. Amikor összeismerkedett Ádámmal már bajnok volt. De még mindig lassú, töredezett szavakkal beszélt. Sohasem tanulta meg a gyors úri beszédet. Szakmája sem volt. Négyen voltak a Fercsek fiúk, mást sem tanultak csak bunyót, verekedést. Kisgyerek koruk óta mindegyre csak verekedtek. A kőbányai kiserdőben nevelkedtek fel. A nagyobbik, nem az Ádi, hanem az, aki a Csillagot is megjárta, a Sándor, az már bicskázott is. Aztán Ádit egyszer elcsalta valaki a város atlétikai klubjába, ahol éppen akkor szervezték az ökölvívó szakosztályt. És a box szakosztály hamarosan a Fercsek fiúk külön kis birodalma lett. A verekedésnek olyan rutinjával, de fineszével is rendelkeztek, hogy a városban egyszerre emlegetni kezdték a nevüket még azok is, akik a kőbányai kiserdő rendőri krónikájával nem voltak ismerősek.

Ádi volt a legtehetségesebb köztük. Ádi volt a császár. És amikor a berlini olimpiászról győztesen megjött, az egész ország ismerte már a nevét.

Csak ő nem.

SZABÓ IRMA AKKOR MÉG VARRODÁBA JÁRT, feketehajú, magas szép leány volt. Már babája volt akkor a vén sörlerakatosnak, a kövér Schneknek, aki kétlovas kocsiban járt, mert nem szerette az autót.

Amikor Szabó Irma felcseperedett, akkor az Ady utcát nem Szent Imre utcának hívták, amit a kommunisták töröltek el, hanem még Sárkány utcának, amit a Horthyék töröltek el. Hogy milyen bolond divat ez az utca átkeresztelés. Csak az utca nevét változtatják meg. Az utca sara ugyanolyan marad. Csak a politikai eszmélkedés és a csodálkozás változik, ahogy Simek néni magyarázza. A nyomorúság nem. A Sárkány utcában laktak az ő öregei. Apja, Szabó Márton pulykamérgű, nagyakaratú, karcagi kortes volt és amikor jópajtását, Csontos Miskát beválasztották országgyűlési képviselőnek, Miska szépen fizetett a korteskedésért. Kijárta, hogy Pesten iskolaaltiszti állást kapjon Szabó Márton és pedig egyenru-

hásat. Majdnem olyan volt, mint egy katonatiszt. Én már a pennából élek, mondogatta az öreg Szabó Márton, fővárosi iskolaszolga. De mondott mást is, ha jókedve támadt. Hogy a lányokat úgy szerette, ha cigánykaraván jött a faluba, gatyája alatt kilopta apjának minden kolbászát. De kolbászt két este nem adtam ugyanannak a cigánylánynak, hirdette sokszor az öreg, megveszekedve a régi, bolond emlékeiben.

A gyerekei örökölték féktelen természetét. Csak az volt a hiba, hogy fia nem volt, hanem mind a három gyermek leány lett. Rozinát hamarosan férjhez is adta egy fiatal pallérhoz. Rozina éppen tizennyolc volt, de a friss vőt Psemisl váránál térdbelőtték az oroszok, aztán mire a szanitécek felszedték volna, el is vérzett. Legalább is így mesélte el a fiatalasszonykának az egyik visszatérő katona. De ez még szerencséje is lett Rozinának, hiszen ilymódon hadiözvegy lett és az Üllői úton olyan trafikot kapott, amiből szépecskén jött a pénz. A fia meg mint hadiárva szépen tanult és most mérnökember valahol a Dunántúlon. Persze a Szabó rokonsággal nem törődik sokat, mivel Rozina is meghalt már.

Tán még Böske volt a legféktelenebb Szabó vér. A legkisebb. De, Isten úgyse, ő is volt a legszebb.

Olyan karcsúka, nem magas, nem csontos, nem túl fekete, nem is kövér, hanem mint egy kép olyan szép. A szépség nem élethosszabbítás. Leghamarabb vele végzett világ. Huszonegy volt, amikor meghalt. És akkor már mindkét nehéz bajt megkapta. A tüdeje és a vére is beteg volt.

Attól az öreg megtört. Mert a legkedvesebb gyereke volt a Böske.

NO, RÁ NEM SZÓLHATNAK, ő már vénkisasszonynak számított, amikor az a nyugalmazott főhadnagy leudvarolta a lábáról. Azt még ma is röstelli, mert a

göthös szép ember sem volt, gazdag sem volt, már igazában tiszt sem volt. Egyetlen erénye volt, hogy észrevette Szabó Irma varrónőt. Egyenruhában járt mindig, nyugalmazott főhadnagy volt. Előbb csak megvárta minden este a villamosnál és nézte. Aztán szalutált és a végén megszólította. És úgy történt minden, ahogyan ez szokott lenni az egyedül lévő leánnyal. Akkor már huszonötéves volt. Nem volt gyerek. Nagycsontú, magas és feketehajú. De a bőre olyan világítóan fehér volt, hogy az férfikiáltó volt.

Ha a bőrét mutatta, megbolondított akárkit.

ÁDÁM VAD BOLONDSÁG VOLT. Schnek Artur pedig pénzes ember volt. Bikatermészetű ember, aki a feleségét tönkretette már. Szabó Irmát nem kapta meg könnyen, de úgy hajtotta, mint egy vadat, amíg meg nem kapta. Gazdag embernek lehet az ilyen vadászat is. Megmozgatta az még a főnökét is, még az is beállott hajtónak, a méltóságos, finnyás, nyafkás Aranyossyné. Akié a Váci utcai női szabóság volt. Csakhogy Schnek Artur rátehesse kezét Szabó Irmára. Hát aztán miért is ne tette volna? Senki olyan ruhában nem járt, senki olyan szép helyekre nem járt, mint Szabó Irma, mikor Schnek Artur végül is rátette a kezét. Vitte-hordozta őt Schnek Artur. Még Olaszországba is, még Franciaországba is és Londonba is. Szabó Irmát nem kellett Schnek Arturnak szégyelni. Külföldi országokban is utána fordultak, amikor végigvonult vele valamelyik színháznak a nézőterén vagy valamelyik tükrös, fényes vendéglőben. Ha Szabó Irma koromfekete haját, hófehér hattyúnyakát, széles vállát láthatták.

De Schnek Artur sportbarát is volt. Aztán gazdag embernek nemcsak öröme, hanem végzete is a pénz. Így elvitte Szabó Irmát arra a mérkőzésre is, amikor

Fercsek Ádám és a német világbajnok bokszolt. Akkor este, amikor Fercsek Ádám kiütötte a német világbajnokot. Fercsek Ádámért veszett meg mindenki. Izgalmas, különös este volt. A bő vacsora után, amit a Gellértben, a Gundelnál fogyasztottak el. Akkor már nem az öregeknél lakott, hanem külön lakása volt, messze a régi Sárkány utcától, Budán. De azért még bejárt dolgozni az Aranyossy szalonba, nem akart tisztességtelen leánynyá lenni. Ez a földid, mondotta Schnek, amikor Ádám kijött a ringbe. Jó helyük volt, majdnem az első sorban ültek. És ott látta meg először ezeket a vállakat, ezt a síma és karcsú és izmos férfitestet. Amely nem is úgy hatott rá, mintha idegen lett volna, hanem, egy kicsit zavarta is, mintha testvéri lett volna ez a férfitest. Egészen közeli, ismerős. A földid, mondotta egy kissé gúnyolódva, fölényesen Schnek, ahogyan vele szokott beszélni mert ezt a hangot tartotta férfiasnak. De a fiú sem úgy nézett rá, mint idegenre. Mert a mérkőzés után Schnek bevitte őt is Ádám öltözőjébe. Hogy vele felvágjon a volt tejeskocsis előtt és hogy előtte meg felvágjon a győztes «milimári» kocsissal. Így hivták Ádámot azok, akik ismerték közelről és emlékeztek a Láth tejesre. Ádám felemelte Szabó Irmára összevert arcát, amely nem volt szebb Marci csunya arcánál és úgy nevetett rá, mintha régi ismerősök lettek volna. Vagy valaki, akiről régen tudta, hogy él, de nem tudta, hogy hol él.

Legalább is mindíg ezt mondotta Ádám, hogy ő így gondolta.

Hogy olyan volt az egész találkozásuk, mintha már régen tudott volna arról, hogy él, csak azt nem tudta, hogy hol. És aztán találkoztak.

AKKOR Ő MÁR A NEGYVENEDIK ÉVE FELÉ KÖZELEDETT. Asszony volt a javából, szokta mondogatni dicsekedve. A Szondy utcai szájtáti asszonyságoknak, akik egész életükben eltátják a szájukat és nem tudják, mit is jelent asszonynak lenni. Csak elálmélkodják az életüket egyetlen férfi mellett, vagy egy rakás gyermek között és mire kezdenék érteni, mit is tesz az, hogy asszonyok, addigra már nem is asszonyok, hanem kicsorbult, üres fazekak.

Ádám nem volt még harminc sem. Vad, fékevesztett bolondság volt. De vad, fékevesztett boldogság is.

Igaz, mindenki ráfizetett. Ő is.

De az volt. Bolondság és boldogság. Az egész világ ellen.

Schnek ráfizetett, mert amikor megtudta, hogy mi történt és utánuk jött, hogy elviszi és elveszi Ádámtól, Ádám megverte. De úgy megverte, hogy Schnek Arturt törött állal, törött combcsonttal, félájultan szállították el a mentők. Annak köszönhették csak, hogy nem lett bíróság az ügyből, mert Schnek nem mert beszélni. Nem merte megkockáztatni, hogy feljelentse Fercsek Ádámot. Mert akkor mindenki az ő pártjukra állott volna. Így hát azt mondották, hogy egy autó ütötte el. Az is igaz, hogy ha Schnek nem is beszélt, nem felejtett.

Ádi is ráfizetett, mert csodálatos módon egyszerre vége szakadt bajnokságának. Mehetett profinak, a ligetben kellett bokszolnia. Az állásából, a likőrgyárból, ahová mint bajnokot betették, valószínüleg Schnek támogatásával, olyan hamar kiejtették, mint a forró krumplit dobja el az ember a kezéből.

És ő is ráfizetett, a szép, kényes Szabó Irma is, egykettőre itt volt a gyerek, viszont elúsztak a szép ruhák, cipők, ékszerek, a régi jólét megszünt, többé nem kencefencézhette, fürdethette, frizírozhatta magát, hamar

elérte a csúf vénség is. Még az Aranyossy szalonból, a varrodából is elküldték.

Azok akik, amikor Schnek Artur hajtotta, meg tartotta, barátai lettek, hogy befogják és ott tartsák Schnek ágyában, a büdös kerítők, most ugyan nem nézték már őzikének, hanem veszett állatnak.

Akitől jobb, ha távol tartják magukat.

ÉS ÁDIT MEG IS ÖLTÉK. A fiú még három éves sem volt, már a háboru alatt, külföldi profival állították szembe a ligeti cirkuszban. Akkor Ádi már nem volt sportoló, hanem mutatványos. Az este, a hazai közönség lelkesítésére úgy volt kicsinálva előre, hogy Ádinak kellett volna győzni Mahomet, a konstantinápolyi török bajnok ellen. Azonban a törökön, aki tulajdonképen elmebetegség miatt lebukott cseh bokszoló volt, újból kitört a dili, ami miatt Prágában eltiltották a bokszolástól. Állítólag valamit be is vett, szóval nem tartotta be a megállapodást, eszét veszítve győzni akart Fercsek Ádám, a magyar olimpiai bajnok ellen. Ádinak tehát meg kellett harcolni azért, hogy másnap is kapjon mérkőzést és fizetést a cirkusztól. Nem engedhette a megvadult csehet győzni. Már akkor ő régen nem járt Ádival el este, a gyerekkel otthon maradt. Itt laktak ebben a lakásban, arra még jó volt a letünt olimpiai bajnokság, hogy Ádi egy lakást kapjon. És amikor Ádit hazahozták, tudta, hogy nagy baj van. Fercsek úr még soha nem harcolt így, mondta a borgőzt fújtató cirkuszi alkalmazott, aki betámogatta az urát. Még soha ilyen klassz győzelmet nem láttunk a cirkuszban. A csehet másnap kirugták a cirkuszból. Ádi három napig szédült, lassan megbénult.

És mire orvost hívott, már késő volt.

Agyvérzésben meghalt.

EZ A FIÚ IS BOLONDSÁG. Már abból is született. De az is lesz. Annak készül. És azt is látja, nem is egyszerű bolondságnak. Mert ebben a gyerekben kétféle bolondság is van. Olyan harcikedv mozog benne, mint Ádiban, a Fercsekekben. Állandóan verekedhetnék. És olyan bolond, bővérű, mint a Szabók.

A bolond, vér. A könnyelmű Szabó vér.

Jól tud azokról a lányokról, akik a gyerek után írkálják a leveleket. De nem szól ellene semmit. A kis Binder leányban még kedve is telt volna. Mert Erzsike igazán szerette Marcit. Látta ő azt. Ehhez neki van a legjobb szeme a Szondy utcában. Hogy fiatalok voltak? Miért legyen az ő életük is bolondság, gondolta. Miért találják meg ők is későn a boldogságukat? De aztán ez a megveszett, rühös dög, ez a veszett kutya, ez a Hunyec elvitette, deportáltatta Binderéket. Utána Marci még kapott egy-két levelet Erzsikétől. Egyszer el is tünt, három napig lent volt a Hortobágyon. Amikor onnan visszajött halálfáradtan, kimerülten, sokat mosolygott a gyerek magában. Szinte megszelidült, a boldogság megjelent a tizenötéves fiú arcán. Nagyon jól tudta, mit jelent ez, de nem szólt egy szót sem, nem lármázott, mint a többi anya tette volna. És a múlt nyáron a gyerek halálsápadtan jött haza. És bár folyton ordítoznak egymással, a szomszédok úgy gondolják, hogy egymás torkát harapdálják, egymáshoz tartoznak ők azért. Akkor is ott sírt az ölében, úgy aludt el a nagy srác, a vad, komisz legényke a karjaiban. Meglátta a kislányt, Erzsikét Pesten. Utána szaladt. Úgy bánt vele a leány, mint valami idegennel. Futólag elmondotta, apja a fényképész, a hosszú Binder meghalt tüdőgyulladásban. Mamának olyan vastagok a lábai, hogy már nem tud járni. Erzsikét felhozták Pestre. Hogy ki, azt nem mondotta meg. De Marci nem azért boyszolgálati. Utána ment.

A Bérkocsis utcában lakik, mama, sírta, hát ezért hozták fel. Ó, mama! Ezek tették, mert elvitték innen... Rossz nő lett. És úgy megrázta a szó a fiút, mintha a lelkét tépte volna ki, amikor a Szondy utca nyers, leplezetlen beszédével megmondotta, hogy mi is lett Binder Erzsikéből. Járja este azokat a vendéglőket. Egy boyszolgálati fiú ismeri a várost. A Sportban ül, a Fehér Ökörben. De átjár a Volgába is, a Rózsába, a Pipacsba. Míg egy pasas fel nem csípi. Utána mentem és láttam a saját szememmel. Ezek csinálták, mert elüldözték innen, az apját megölték. Ezek csinálták, hogy rossz nő lett, mama!

És rázkódva, dideregve mondta, újból és újból mondta:

— Ezek csinálták, hogy rossz nő lett, mert elvitték innen.

Reggelre már megint zárkózott és durva volt. Ordított vele. De a szemét figyelte és a szeme vérágas volt még napokig. Mutatta,hogy férfi lett, de napokig siratta Erzsikét. Titokban. Ezekben a napokban lett tizenhat éves. Ez a világ a büdös, a romlott, mert ilyet tesz olyan csendes, tiszta kislánnyal, mint Binder Erzsike. És olyan hűséges és szerelmes sráccal, mint Marci. Hogy maradjanak meg ezek a gyerekek? Mind el fog pusztulni! Mert eldurvult ez a világ. Ebbe a világba már csak olyan égetnivaló, büdös boszorkány való, mint az egykori Szabó Irma, akinek már nem tudnak ártani.

Ő meg úgyis tehetetlen, tűzre való öregasszony lett, aki mindent ért és lát és még sem tudja, hogyan is segíthetne. A régi világ, már nem számít. Az is kegyetlen világ volt, kettőjüket, ugye, csunyán eltaposták, de abban a világban azért jó is volt. Ha valaki rendet tartott és keményen törekedett valahová, eljuthatott céljához. De ebben az új világban hová jusson el az olyan növekvő gyerek, mint Marci? Talán mégis engednie kellett volna, amikor a többiek hivták, akár vele is kellett volna menni. Ha már nélküle nem akart elindulni. Hiszen ha együtt harcoltak a fiúk, miért ne mehetett volna a többivel Marci. Mitől félt? Hogy felfordul az úton? Hogy külföldön madárijesztőnek nézik? Hogy csak ugatni tud? Hogy már semmire sem jó ?Hát legfeljebb felfordult volna útközben, vagy valahol idegenben, az útszélin. De legalább így jóvá tette volna, amit apja, a fiú apja ellen vétett, hogy lehúzta, tönkretette, megbuktatta Fercsek Ádámot, amint azt Szücs úr, Ádi edzője mondotta. Milyen bolond volt, hogy nem indult el vele! Még azt sem engedte, hogy a fiú erről beszéljen. Pedig hogy kérte, hívta. A hátamon elviszlek, hízelgett. De nem, mert a bolond indulata, a Szabó vér elöntötte. Hogy nem.

Most aztán lehúzta a fút is. Tönkretette, elfogatta.

Mert az éjszaka kijön a Szondy utcába az «R» csoport.

ÉS KÖNNYEN LEHET, HOGY MARCIT VISZIK. Úgy lehet, a gyerekért jönnek. Tudja nagyon jól, okuk is van rá, ha viszik. Hiszen ha öreg, fogatlan és visszataszítóan csúf boszorkány is lett, amit tapasztalt az életben, nem veszítheti azt el. És senki sem mondhatja, hogy Szabó Irma nem tapasztalt, dörzsölt asszony. Tudja ő azt nagyon jól, mit jelent a noteszbe beleirt «Keresztény Ifjak» tagnévsora, amit megtalált a konyhában elrejtve. És pedig nem is valami jó helyre elrekkentve, hanem egyszerűen a kredenc papirosa alá csúsztatva. Tudja nagyon jól, nem táncolni maradt el három nap, éjjel. Hiszen mikor negyedik éjjel beállított, a ruhája rongyos volt, a cipője szétnyűtt, géppisztoly lógott a vállán. És akkor már a barátait sem titkolta. A Keresztény Ifjakat. Egyik ott is aludt náluk azon az éjszakán, amikor szökött az egész banda. Csákiligeti fiú volt. Az

vitte volna őket. Tessék jönni a Marcival, mondotta neki, mert a « Forradalmi Ifjúsági Bizottság » tagjainak melegük lesz, ha ittmaradnak. Akkor tudta, meg, hogy Marci mibe keveredett. De dühös volt, hogy utolsó lyukából is ki akarják ezek a kölykök húzni, hogy itthagyjon mindent, amit még megőrzött magának, hogy még ennyije se legyen, ami neki sok, mert minden. Meg az is bosszantotta, hogy semmiről sem tudott, hogy Marci így becsapta, nem is sejtette a bizottságot. Itt senki sem tud arról, hogy ti taknyosok, meg Marci, mit csináltatok. Csak hagyjátok Marcit legalább már most békében. Mit akartok egy ilyen kamasz-gyerekkel. Amin aztán jót kacagtak mindketten, mert a másik, a csákiligeti sem volt több tizennyolcnál. Marci nem ment velük, de azóta is többször eltünik, este elillan, aztán csak hajnalban jön haza. Nem egyszer pedig egyenesen a munkahelyére, a boyszolgálatiba megy be. Talán valami kislány, vígasztalja magát Fercsekné, de nagyon jól tudja, nincs így. Kürti postafelügyelő úr szerint türelemmel kell bánni a fiúval, mert nagyszerű focista lehet Marciból. Kürti úr foglalkozik is Marcival néha, elmagyarázza neki, hogy apja milyen nagy ember volt, olimpiai bajnok, még futballcipőt is ad neki. Ő hozta be Marcit a belkereskedelmi minisztérium boyszolgálatijához is. Ez neked való, mondotta, önállóan dolgozol, nem kell bent rostokolnod egy műhelyben. Lógsz, jössz-mész és még fizetnek is érte. Az Ifjúmunkás Szövetségben kellett jelentkeznie. Sikerült, tengerészkék egyenruhát kapott és kerek, süvegalakú kalpagot. És három forint órabért. Egy kerékpárt, meg tíz százalékot, amit a pasas fizet. Na és borravaló is akad.

Ha elviszik, olyat tesz, hogy a Szondy utca eltátja a száját. Levitriolozza ezt a disznót, ezt a Hunyecet.

Ez az ő boldogsága. Ez az ő életének egyetlen boldogsága. A Marci.

Aki miatt nem fáj már életének bolondsága sem. Az ő fia.

A HIRTELEN FÉLELEM MEGVACOGTATJA. Odamegy fiához és leül az ágy szélére.

— Marci — és óvatosan körülpillant, mintha a foltosfalú, sívár lakás rozzant bútoraitól is félne — mondd meg nekem, te csirkefogó, mi a fenét csináltál már megint!

A fiú egyszerre megfeszül. Látja izmain, nemcsak arcában, hanem egész karcsú, verekedésre termett testében. És ez a bizonyíték. Mindennél többet mond. Hogy baj van. Hogy nagy baj van. Hogy a fiú is számít rá. Tudja, hogy jön a baj. Látja azt is, hogy míg hetvenkedő nevetéssel néz rá, összehúzott, figyelő a szeme.

Nagy baj van.

— Mutti — mondja a fiú gúnyosan — mi a csudának ijesztgetsz. Eredj, feküdj le már.

Hát nem titkolhatja. Meg kell mondani a fiának.

— Az éjjel kijön ide, az utcába, az « R » csoport. Mondd meg, ne hazudj nekem, te csibész, milyen disznóságot csináltál már megint? Nem érted jönnek?

A fiú egyszerre felül. Néz rá összehúzott fekete szemmel. Ez az ő szeme. Ez Szabó Irma szeme. Azonnal szúr és ég.

— Ki mondotta?

És már nem is figyel rá. Nincs olyan világ, hogy ilyen értesüléseket sokáig lehessen vizsgálni. Csak ennyit mond és ezt sem hangosan mondja, csak sziszegve, mint valami nagy fekete macska. Sziszegve, köpve:

— Ez a piszok Hunyec!

És öltözni kezd.

— Hová mégy? — kérdezi Fercsekné és szeme kiül lappadt öreg arcában. Ugyanolyan szúrósan tűzelő feketén.

— Semmi közöd hozzá, mutti! — és keserűen hozzáteszi. — Tudod, hogy nem pucolok el tőled.

Mert ezt mindíg megkapja, mióta nem ment el vele. Már be is bújt a nadrágjába. Csak ugy a futballista gatyájára. Aztán az ingébe. És már kint kopog a konyhában. Mikor visszajön már a felső kabát is rajta van. Kenyeret majszol. Istenem, hát sohasem lakik jól ez a gyerek?

— Adj öt froncsit, mutti, ha van még valami dohányod!

És Fercsek néni, aki késhegyig menő harcot vívott minden forintért, most sírva hozza a bukszát.

— Nem kell több? — kérdi egészen csendesen.

Marci nevet. Rázza a fejét.

— Miért nem veszed fel a másik cipődet! Ki látott ilyet, futballcipőben mész el!

Marci dühösen belerúg az ágy előtt fekvő cipőbe. Elől az orra levált a talpától. Gúnyosan nevet rájuk a cipő.

— Kitépem a hajad! — jajgat Fercsekné. — Már megint fociztál a rendes cipődben!

— Jól van, csak ne tátsa ki ekkorára a száját! — vicsorog rá a fiú. — Hát majd most gyalogolok a focicsukában. Van ott még, ahonnan ez való. A Postásnál.

— Dehát ez nem a tiéd, te haszontalan. Ez nem a tiéd, láttam a felügyelő úrtól hoztad!

— Maga azzal ne törődjön, mutti, maga ehhez nagyon öreg. Nekem adta Kürti bácsi. Maga csak jól csukja be a száját. A többit bízza rám.

És se szó, se beszéd, eltünik. Hátul a kertekben dobog a futása.

Vajjon hová megy?

Bizonyosan értesíti a többit.

És erről eszébe jut. Szakadt, fekete nagykendőjét a vállára teríti.

Mikesiéknek meg kell mondani a rossz hírt.

XIII.

MIKESIÉK ÁLLANDÓAN SZÁMOLNAK. Minden forintot háromfelé törnek, idetesznek, odatesznek, visszaveszik, máshová fektetik s ahol a legjobb helyen van, ott végre elköltik.

— Nekem meg világéletemben az volt a bajom — mondja Fercsek néni dühösen — hogy az első alkalommal, ahol hajlandók voltak elfogadni, odaadtam mindenemet.

A vaksi asszony a rádió mellett ül. Sovány teremtés. Magas, vékony nyakán lassan imbolyog a feje. Hosszú orrú, kicsinyszájú, szőke. Sohasem lehetett szép. Olyan falábú, korótermetű, csapottvállú szőkeség lehetett, amibe nem igen akarnak beleharapni a férfiak. De figyelmes, mindenkit lekötelező mosoly áll az arcán. Állandóan. Védekező mosolygás ez, a vaksi emberek ravasz mosolygása, amellyel azt színlelik, hogy figyelnek mindenre. Pedig hiába pillantott ezzel a mosolygással a beszélő felé, most éppen Fercsekné felé, hiába bólogatott, mindenki tudta, hogy nem lát az orráig sem. Tehát a figyelmes mosolygás, pillantása, bólogató igyekezete legfeljebb a hangnak szól.

Mikesi nyugtalanul dörzsölgette homlokát. De nem szólt. Mikesi ritkán beszélt.

Mikesiné válaszolt Fercsekné dohogására.

— Látja, Fercsek néni, mi pedig mindig is beosztottuk, amink volt, spekuláltunk, takarékoskodtunk, aztán hova jutottunk? Ugyanoda, ahová maga.

Mire Fercsekné egy kicsit megduzzasztotta ráncos nyakát. Mintha egy titkos hólyag fúvódott volna fel pillanatokig a ráncok között. Bolondokat beszél Mikesiné. Mert hát azért ő még sem veszítette el a szeme világát és bizonyosan többet is látott az életből, mint ez a mazna, vértelen, szintelen, hosszúnyakú, kórótermetű asszony. Akinek még gyereke sincs.

De azért Mikesiné jó asszony. Amije van abból szívesen ad, különösen, ha baj van. Amikor Fercsekné mellhártyagyulladással feküdt, vakon is átapogatott hozzá és tudott segíteni is. Igaz Fercsekné dirigálta az ágyból, hogy mi hol van és mit kell csinálni, de segitett.

Hogy ez járt az eszében, hirtelen ki is mondta:

— Mikesiné lelkem, nem azért jöttem ám, hogy ilyen későn traccsolni kezdjek. Figyelmeztetni akarom magukat.

Mikesi sárga arca, mint valami sárga, tompa lámpa, feléje fordult. Beretvált, öreg arca, még nem lappadt össze, fiatalos, de a ráncok fájdalmasan mélyülnek benne. Kissé duzzadt szája is lefittyen. Az állandó töprengés, félelem és gond húzza így le az ember száját. Fittyedt, sírásra kész gyermekszája van ennek az embernek. Ha felette, alatta a férfiborosták szúrósan állnak, ezüstösen csillognak is. Fercsek Ádinak ilyenné sohasem vénült volna a szája. Ha száz évig él, akkor sem. Amint felegyenesedik a számadásból, látni, milyen hórihorgas ember Mikesi. Csak trehány a tartása, állapították meg már nem egyszer a szomszédasszonyok a Szondy utcában, akik még a régi időből ismerték, amikor még apjánál élt Mikesi. Mert eredetileg ez a lakás az öreg Thékgyári asztalossegédé, Müller bácsié volt.

Csinos fiú volt, mondják a mindentudók és még ma is csinos ember lehetne, ha a vak asszony mellett nem hagyná úgy el magát.

A VAK ASSZONYNAK MÉG A KEZE IS MEGMEREVEDIK. Mert az a rossz szokása, hogy állandóan markolássza egyik kezével a másikat. Bizonyosan, így tesznek a vakok, akik mindíg kereshetik, tapintgathatják, hogy megvan-e, amit nem láthatnak? Legalább is Fercsek néni így gondolja. Közelebb hajol a vak asszonyhoz. Mikesit úgy sem tartja sokra. Csak a vak asszony miatt jött át a rossz hírrel. Sohasem szerette azokat a férfiakat, akik túl sokat számoltak, de harcolni nem mertek, semmit sem kockáztattak, mindenre csak számítottak. Egyszer ezt így mondotta Ördöghnének, akivel a legjobban értették meg egymást: utálom a számító, hideglelkű embereket, mint a békát. A hideg ráz tőlük, aztán ezt a Mikesit is annak nézem. Tudod, ez talán azért van, Borika lelkem, vallotta be, mert velem mindenki kibánhatott, aki kiszámította, hogy mérgemben, meg indulatomban mit fogok csinálni...

— Az éjszaka kijön az utcába az « R » csoport.

Mikesi hirtelen szóval és szinte elfulladva kérdezi:

— Kit visznek el?

Az öregasszony ránézett. Ejha, hátha nem is Marciról van szó, gondolta. Hiszen ez a mulya úgy berezzent, hogy majd megfulladt.

— Azt talán csak ez a piszok, csizmás hörcsög, a Hunyec százados úr tudja! — mondja nagyfennen Fercsekné.

Aztán fel is állt az asztaltól és gőgösen, félharagosan ezt mondotta Mikesinek.

— Hát gondoltam, átjövök és szólok róla. Mert hogy kedvelem a feleségét és nem akarom, hogy megijedjen az éjszaka.

És olyan kihúzott derékkal ment ki a szobából, hogy a szakadt, fekete nagykendő szinte a régi mozdulatokat tette a hátán.

Így ment ki. Ezek se mondhassák, hogy rossz szom-

széd. A vak asszony akkor priznicet rakott rá, ott topogott a lakásán, még ki is söpört. Ő pedig most figyelmeztette őket. Hadd lássa a mulya férje, olyan ember is van, aki mer. Ha asszony is. De Szabó Irma mer.

Mikesi gondosan bezárta, beretcszelte utána az ajtót.

MIKOR VISSZAJÖTT, ÖSSZEGYÜRTE A PAPIROST, AMIN SZÁMOLT. Kivitte a konyhába, a szemétládát ott tartották.

Egy-két pillanatig egyikük sem szólalt meg. A szobát színes himzések, apró, kis szőnyegek tették hangulatossá. A falakon sok fénykép. Egy vízfestmény, balatonmenti kép. Félszeg, kezdetleges kép. Kínlódás és erőlködés. De primitiv dadogással is elmond egy balatonmenti nyaralót, egy vitorlást. És ha valaki közelről megnézné, gondosan, pontosan aláírva: Mikesi Sándor, Balatonkenese 1941 augusztus. A szobában négyféle szék áll. De mindegyiken ugyanolyan huzat. A rádió nagyon régi készülék lehet. Talán háborús, vagy még háború előtti. Azonban gondozott. Csillog, ragyog. Minden kopott, de tisztán villog még a kopottsága is. A vaskályha törött, úgy nittelték, fogták össze valami vaspánttal. De a törött vaskályha is szépen fényezett. Fekete, csillogó. Látszik, vasporral tartják karban. És a vaspánt éppolyan fekete, mint a kályha. A szenet bádogdoboz őrzi és a bádogdoboz tetejére téve az egyujjú, fekete, szenes kesztyű. Amivel a vak asszony a szenet a kályhába teszi. Így sokkal egyszerűbb, ha megfoghatja darabonként a szenet. Azt már nem látja, nem érzi, mennyi van a lapáton.

Itt bent rend van. Kínosan őrzött, nagy fáradtsággal, igyekezettel fentartott rend.

— Mit gondol? — kérdezi az asszony csendes hangján.

MÉG A HANGJÁN IS MEGÉRZŐDIK A REND. Mikor valaki rendben tartja és rendben használja a hangját, azonnal megérezni. Nem dallamos a hangja. Mikesiné hangjában sohasem lehetett muzsika. De száraz hangját rendben, pontosan használja. Kiejtése pontosan tagolt. Beszéde egyenletes, szabatos. Mint egy tankönyv. Vigyáz rá, hogy se félelem, se öröm ne billentse fel beszédét, ne ugorjon fel a hangjában.

Nyugodt, kiegyensúlyozott, kellemes beszéd.

Mikesi ismét a homlokát dörzsöli.

— Ez a sok bolond vitatkozás, veszekedés. A forradalom, bocsánat az ellenforradalom óta a gyárban sem nyughatnak. Senkisem tudja befogni a száját. Folyton vitatkoznak. A párt amúgy is fél, aztán felizgatják és nem nézi hová üt. Szóval nem lehet tudni.

A férfi hangja már nem olyan fegyelmezett, mint az asszonyé. A férfi szeme az ablakon áll. Az éjszakai sötétséget nézi és egyszer-kétszer megbillen a hangja. Ráncaiban pedig fájdalmasan és megnyugvással ugyan, de félelem vonaglik.

— Nem gondolja, Málika, édes, hogy azért ez mégis túlzás lenne? Az « R » csoportot ide kihozni, a Szondy utcába?

Az asszony meghajtja a fejét. És most abbahagyja az állandó kéztördelést is. Hosszú ujjaival, most éppen olyan mozdulattal, mint előbb a férfi, végigsimítja a homlokát.

— Sándor, maga olyan ártatlan. Maga sohasem gondol arra, hogy ezekben az emberekben milyen rémült és ingerlékeny állat lakik. Új a hivatali hiúságuk. És legutóbb Hunyec két pofont is kapott a Szondy utcától.

Mikesi hallgat. Hosszan nézi az asszonyt. Arcában lassan megenyhül a fájdalmas feszültség. Elmosolyodik.

Feláll és odaül az asszony mellé. És kezébe veszi az asszony kezét.

— Két dolgot akarok magának mondani, Málika édes. Nem újság, maga már úgyis tudja. — Így kezdi. — Az egyik, hogy megint nem jövünk ki a keresetemből, a másik, hogy maga az okosabb.

MIKESI SÁNDORNÉ HALLGAT. Odaengedi kezét. Szép, hosszúujjú keze van. Valamikor szépen zongorázott. És Lőrincen, a villájukban minden este játszott. De ez is elmúlt, a villa is elmúlt és a zongora is elmúlt. Egyszer járt kint a villában és kérte az új tulajdonost, akinek odaadták a villájukat, hogy legalább a zongorájukat adná ki neki. Azt mondotta, hogy küldje csak a férjét, majd vele megbeszéli. Inkább nem küldte. Minden elmúlt, ami az övék volt. De a figyelmességük egymás iránt, az soha egy pillanatig sem. Olyan egyformák voltak lélekben. Dehogy is kockáztatta volna a férje életét, vagy szabadságát. Inkább hagyta nekik a zongorát is. Viszont megmaradt a rádiója. Szól az is.

Olyan egyformák voltak lélekben, hogy ha nem is látta, érezte, mikor mosolyog a férje. Lassan elmosolyodott ő is. Így volt ez szép. Hogy ők maguk sohasem voltak szépek, sohasem bántották egymást sem szevedéllyel, sem féltéssel. Csak szerették egymást megmagyarázhatatlanul, figyelmesen amint valami nagy kincset szeret az ember. Sohasem akarták felélni egymást. Mindig azt akarták, hogy ez a különös frigy a másiknak legyen szép és hasznos. Az asszony már 35 éves volt, tanárnő a Thököly úti leánygimnáziumban. Mikesi pedig ugyanannyi idős és asztalosmester itt, a munkástelepen, mikor először látták egymást. Mikesi Sándor asztalosmester különlegessége a faragott bútor volt. És akkor még Müller Sándornak hivták, nem Mikesinek.

A Thököly úti gimnázium tanári kara az igazgatónő jubileumára meglepetésként iróasztalt akart készíttetni.

Persze köztisztviselő mértékkel: olcsón és szépet. A kollegák ajándéka lett volna. De hol rendeljék meg, kivel csináltassák? Aki elég olcsón és elég szépen dolgozik. Tandary Amália dr. gimnáziumi tanárnő, amikor az öccse meglátogatta, — aki kormánypárti képviselő volt, Veszprém megye egyik kerületét képviselte és sokfelé megfordult, — megkérdezte nem tud-e egy ügyes és nem túlságosan drága műbútorasztalost ajánlani nekik. Várj csak, mondotta az öccse, fent jártam én valamelyik este a Keresztény Iparosok Országos Szövetségében, ott megismertem valami búbánatos, görbe asztalosmestert, akiről beszélték, hogy bolondja a faragott bútornak. Állítólag úgy él és úgy dolgozik, mint egy szerzetes. Talán szerzetesi árat is kér. Majd kinyomozom a címét.

Kinyomozta.

Tandary Amália dr. tehát kiutazott a munkástelepre és ott üldögélt a faillatú, kis műhelyben. És hosszasan beszélgetett Müller Sándorral, a mesterrel. Kissé egyoldalú beszélgetés volt, mert az asztalosmester közben valami pufók angyalfejen piszmogott és jóformán rá sem vetette éles szemüvege mögé elbújt szemét Tandary Amália dr. tanárnőre. De megállapodtak. Aztán a tanári kar aggódni kezdett. Még sem kellett volna egy teljesen ismeretlen kisiparosnak adni a rendelést. Amint ez bölcsészeknél már szokásos volt, a pénz, kevés volt, de a kritika annál több. Hát majdnem visszavonták a megbizatást. Mire Tandary Amália dr. észrevette magát, már hevesen védte az asztalosát. Egy kissé el is restellte magát. Szelid öregleány volt, nem szokott ilyen vitákba bocsátkozni. Azonban szeme előtt ott volt elűzhetetlenül a szótalan, szemérmes asztalos angyalfej fölé hajló, elmerült arca. Restellte volna azt is, ha elvetik a megállapodásukat. 300 pengő nagyon olcsó ár, hát csak bizzák rá. Megmondotta az asztalos, olyan darabot

készít, hogy meg lesznek elégedve. Csak azt kérdezte meg, hogy milyen szakos az igazgatónő. Történelem tanár volt. Ennek megfelelően tervez majd valami illendő faragást az asztalra. Viszont a kollégáknak éppen ez a mozzanat nem tetszett. Magában Tandary Amália dr. is félt egy kissé, hogy nagy igyekezetében a munkástelepi asztalos valami nevetséges túlzást farag ki. Abbeli igyekezetében, hogy «mesterdarabot» remekeljen. Így hát nem is vette rossznéven, sőt nemcsak érthetőnek, de ajánlatosnak is tartotta, a kollegáknak azt a kikötését, hogy amig készül a munkástelepi remekmű, ellenőrizze. És amikor valami túlzásba megy a mester, mondjuk, a magyarok bejövetelét, az egész Feszty körképet akarja nagy igyekezetében az asztalra faragni, akkor szóljon közbe és állítsa meg a munkástelepi majsztramot.

Ezért járt ki a munkástelepi műhelybe hetenként kétszer is. A mester szótlan maradt. Nem sokat beszélt később sem. De a kis üzemet úgy tartotta kezében, látta, hallotta, mint egy hegedűművész a hegedűt. Mintha kezének folytatása lett volna a kis asztalosüzem. És nem a magyarok bejövetelét faragta az asztal homloklapjára, hanem csak a csodaszarvas jelenetét Hunorral és Magorral. És a szarvas kecses volt, a lovak táltosként domborodtak ki a fából a keze alatt.

Az asztal pedig nagy siker lett és valóban remekmű. Mindenki dícsérte.

ÉS MIUTÁN KIFIZETTÉK A 300 PENGŐT ÉS MEGKÖSZÖNTÉK A FÁRADTSÁGÁT, az első héten hiányzott is, hogy nem kellett kivillamosozni a munkástelepre. Aztán, talán egy hónap telt el az asztal leszállítása után, kapott egy levelet. A borítékon cégjelzés: Müller Sándor műbútorasztalos. Faragott munkák. És a levélben mindössze nyolc sor. «... van szerencsém tisztelettel megkérni a kezét. Amennyiben úgy találja, hogy ajánlatom nem sértő, esetleg nem elfogadhatatlan, kérem, szíveskedjék alkalmat adni, hogy élőszóban megbeszélhessük... ».

Első pillanatban úgy dobta el a levelet, mintha megégette volna a kezét. Nevetséges, felháborító, megalázó, sértő — mondotta kigyulladt arccal magának. — Nevetséges, felháborító, megalázó és sértő. Majdnem telefonált Bercinek, menjen ki a munkástelepre és térítse észhez... Hogy őt, Tandary Amália dr. gimnáziumi tanárnőt! Csak azért, mert ötször-hatszor kint volt a műhelyben, mert ott ült mellette, mert nagyokat hallgattak és nézte, miként faragja ki a lónak a sörényét, vagy Hunor süvegét, most már úgy érzi megkérheti a kezét... Nevetséges, felháborító, megalázó és sértő!

De aztán újból és újból elolvasta a levelet. És aztán már el tudott mosolyodni a hórihorgas ember szemérmességén, diákos ügyetlenségén. «... amennyiben úgy találja, hogy ajánlatom nem sértő, esetleg nem elfogadhatatlan, kérem, szíveskedjék...» Jól ismerte a gyermeklelket.

És egyszerre megrendült.

Ennek az embernek milyen egyszerű, milyen tiszta, gyermeki lelke lehet. Mennyit kínlódhatott, amig ezt a borzalmas, ügyetlen, kedves levelet összefarigcsálta.

Egy hétig olvasgatta a levelet.

Szerette magában megbeszélni mindazt, amit látott. És ami vele történt.

Mert egyszerre azt is érezte, ez a levél vele történt.

AZTÁN SZOMBAT ESTE KIMENT. Valóságos kétségbeesés vett erőt rajta, mikor megérkezett a kis térre, ahová a műhely ajtaja nyílott és látta, elkésett, minden ablak sötét. Tudta, több kijövetelhez nincs ereje. Azon is megrendülve csodálkozott az egész úton, hogy erre

képes volt. És most meg nem találja itt. Sírni tudott volna. Az alkonyat csendjében mintha a füves, elhagyatott kis tér elsüllyedt világ lett volna. Felment a lépcsőkön. Talán hogy elbúcsúzzék a kis műhelytől. És akkor látta, hogy ott ül asztala mellett. Csak egy kis olvasólámpa világít előtte. Csendesen benyitott és az ajtó mellett megállott. Halkan, nyikkanás nélkül csukódott be mögötte az ajtó. Akkoriban divatos, széleskarimájú szalmakalapot viselt, hosszú, könyékig érő szarvasbőr kesztyűt, és nagyvirágos, könnyű imprimé ruha volt rajta, derekán széles, nagycsattos lakköv. És kezében színes napernyőt tartott.

Müller Sándor nem vette azonnal észre. Egyszerre aztán riadtan kapta fel a fejét.

A lámpa megvilágította bajuszos, magábazárt arcát.

És Tandary Amália dr. gimnáziumi tanárnő láthatta, amit olyan kevés asszony láthat, hogy milyen csodát is jelentett annak a férfinak, akihez elment. Láthatta, hogyan gyulladt fel és tükröződött ennek a szelíd, bátyja jól jellemezte, búbánatos embernek az arcán az az öröm, amit asszonyi lénye idehozott és jelentett.

Öccse, Berci, az országgyülési képviselő, előbb nevetett, aztán káromkodott, aztán ordítozott és aztán megint hahotázott.

SOHA NEM BÁNTA MEG, HOGY AKKOR ELÉG ERŐS VOLT ÉS KIMENT A MUNKÁSTELEPRE. Olyan boldogság volt osztályrészük, amit belül egy pillanatra sem zavart meg semmi. Két hét mulva Sándor elhozta őt ide, a Szondy-utcai lakásba, ahol az öreg Müller és a felesége lakott. Az öreg a Thék Endre gyárnak volt a művezetője. Müller mama csak nyolc évvel ezelőtt halt meg, apa már korábban, nem sokkal az esküvőjük után. Az asztalosüzemből gyárat csináltak, külföldön is jártak, tehették, ketten kerestek, ő megmaradt

a Thököly-útiban. Sándor titokban Olaszországban végzett egy fafaragó tanfolyamot és olasz diplomát kapott, hogy iparművész. Diplomás ember lett. Erre Berci is megbocsátott és azzal járult hozzá boldogságukhoz, hogy a belügyben kijárta soronkivül Sándor névváltoztatását, így lett Sándorból Mikesi Sándor iparművész. Tandary Amáliát a kollégái előbb kinevették, de mikor látták kivirágzását ebben a szelíd, odaadó szerelemben és főként amikor a Mikesi bútorgyár kezdett hirre vergődni, jövedelmezni, már irigyelték is.

Az ő büszkesége az volt, hogy a férjéért irigyelték.

Gyerekük nem lehetett. Nem Sándor volt az oka. Sokat járták orvosoknál, professzornál is. Sándor soha, egyetlen egyszer sem tette szóvá. Elképzelhetetlen is lett volna közöttük az ilyesmi.

Köztük az is természetes volt, hogy amikor a háború után Tandary Bertalant elfogták és megkezdődött a tárgyalása, mert a képviselők Nemzeti Szövetségének tagja volt és ezzel meghosszabbította a háborút, nem kellett Sándort kérni. Sándor mindenüket odaadta ügyvédre, kenésre, hogy a sógort megmentse. A háború alatt Sándor óvatosan aranyat, gyémántot tett félre, mindezt, az egész vagyonukat elvitték a hiénák, de Bercit mégis kivégezték. És nagy hiba volt a pénzt megmutatni, mert mindjárt Berci kivégzése után lefogták Sándort is, aki soha életében nem politizált. Már innen vitték el a Szondy utcából, ahová elbújtak. A mamától. Bele is halt a mama.

A VAK ASSZONY most megkapaszkodik mindkét kezével a meggörnyedt, fájdalmasan, durcásan gyermekarcú öregemberbe. Ha felesége kedvéért nem borotválja az arcát, akkor most olyan lógóbajuszú, öreg proli lenne, mint a többi munkástelepi. Máli megkapaszkodik

mind a két kezével, mind a két szép kezével Mikesi csontos, eldurvult ujjaiba:

— Sándor kedves, mondja meg nekem őszintén, történt magával valami az Elzettben? Számítsak rá, hogy újból beviszik magát ma éjjel? Ne titkolja el előlem, legalább készüljünk rá. Hogy összecsomagolhassam a ruháit.

— Nem hinném, Málika — mondotta mély csendes hangján.

Az asszonynak a keze volt szép, az embernek a hangja. Mély, szépen zengő hangja volt.

Nem szónoki, hanem csak így, a szobahangja volt szép.

Hallgattak. Az aszony nem kérdezte tovább, csak kapaszkodott belé. Tudta, napok óta tudta, hogy valami bántja a férjét. És most ez a szörnyű hír. Hát újból kezdődik minden? Napok óta nem beszél a műhelyről. Az Elzettben segédmunkás. Takarít. Rakodó, olyan mindenes. A szerszámműhelyben. A gyárnak a szíve a szerszámműhely. És az egyik öreg segédje, aki ott dolgozott, bevitte és odatétette a szerszámműhelybe. Öt éve ott takarít. Máli tudja, Sándor ott a legcsendesebb ember. De az internálása, a Baros-Szövetségi tagság, a kivégzett sógor, osztályidegen feleség, ez mind fenyegető veszélyként lóg a fejük felett.

Jól ismerte Máli a férjét. Nem kellett kérdezni. Lassú beszéddel kezdte mondani, mi is a baj az Elzettben:

— De nem tudhatom biztosan, Málika édes, hogy mit forgatnak a fejükben. Tudja most odahelyezték Glatzot. Glatz kipróbált, régi kommunista. És aki megmaradt annak, az most mind meg van ijedve. Aztán volt személyzeti főnök, művezető, nem érzi jól magát. Félnek és ezért nem lehet kiszámítani őket. Azt mondják ő maga kérte, hogy a szerszámműhelyben dolgozhasson. Persze, azonnal agitációval kezdte. Belekötött a többiekbe. Kiabált mindenkivel. Hogy ez rettenetes műhely. A legjobban fizetik magukat az egész gyárban és mégis maguk a legelégedetlenebbek. Azonnal tudtam, hogy ezzel megkezdődött. De, gondoltam először, az ő bajuk. Én nem vagyok szakmunkás, engem nem lehet beagitálni a pártba, én mindent bevallottam a káderlapomon, hát velem nem lehet semmi baja. Én takarítok, cipelek, csinálom, amit mondanak. Hát, úgy látom, Málika édes, nem volt igazam. Azzal kezdődött, hogy az egyik fiatal kölyök nem ment el a taggyülésre. Glatz felelősségre vonta. A fiú azzal védekezett, hogy valaki kiszedte zsebéből az öltözőszekrénye kulcsát. És hogy el is reszelték a kulcsot, úgy kellett feltörni a zárat. És emiatt nem ment el a gyűlésre. Hát ez volt a bevezetés. Persze, ez mind kicsinált dolog volt. Ezt a fiút csak felhasználták. Hazudott. Ki reszelné el a kulcsát? Bosszantja őket a szerszámműhely. Francia, Meleg, Sátori és Csordás régi tagjai voltak a Magyar Dolgozók Pártjának. A szekrényfeltörés meséje előtti napon, várjunk csak, ez a múlt hét csütörtökén történt, beállított a gyári pártszervezet titkára, Csapó elvtárs. Behívta mind a négyet a művezető kis irodájába. Hogy miért nem kérték átigazolásukat az új pártba? Francia azzal mentegette magát, hogy beteg, odavan a veséje, valószínűleg kórházba kell mennie, őt már hagyják ki az egészből. Csapó egy szavát sem hitte el, a szemébe nevetett. Meleg meg Sátori valószínűleg már előre megbeszélték, mit mondjanak, közel laknak egymáshoz Rákospalotán, ügyesebben válaszoltak. Azt mondották, hogy a nagy család teljesen leköti őket. Az egyiknél öt, a másiknál négy gyerek. Csapó csak legyintett és gúnyosan mosolyogott erre is. Na és maga, Csordás? kérdezte. Csordás öregember, a legöregebb a szerszámműhelyben, de amolyan, szókimondó, dühös lakatos. Nem tudja befogni a száját.

És Csapó szándékosan hergelte. Kevés olyan jó szakmunkás dolgozik az Elzettben, mint Csordás. Hát nem is nagyon fél Csapótól. Az én pofámba maga ne röhögjön, Csapó elvtárs, mondotta, maga még nagyon fiatal ehhez. Csapónak éppen ez kellett, hiszen szándékosan ugratta az öreget, hogy, megszólaltassa, beszéltesse. Látja, Málika édes, ha megharagítják ezeket a szófukar, öreg munkásokat, olyanok lesznek, mint a gyerekek, könnyű velük elbánni.

— Olyan gyerekek, mint maga, Sándor — mosolygott az asszony és őszült, szőke fejét odahajtotta az ember karjára.

— Lehet! — vörösödött el Mikesi. — Talán azért is sajnálom őket annyira, mert mintha magamat sajnálnám. Hát Csapó el is érte, amit akart. Csordás kimondotta az Elzett szerszámműhely véleményét. Ráordított Csapóra: Mondja meg a fejes pártmukiknak, hogy én azért nem lépek be az új pártba, mert én éveken át tiszta szívemből dolgoztam a kommunista pártért, sohasem hittem el, emit a pártról, meg az ÁVÓ-ról suttogtak. De most októberben sok mindent láttam a magam szemével. Megundorodtam. Érti? Hát nem lépek be. Én októberben beleöregedtem, egy életre elfáradtam attól, amit láttam. Hát most tudja legalább, miért nem lépek be. Ha a munkámra nincs szükség, dobjanak ki. Én góré lenni úgy sem akarok. És tudja, Málika édes, nem mernek az öregek közül egyet sem elküldeni, mert a szerszámműhely a lakatgyár szíve. Amit a gyár készít, azt, úgyszólván, mind sajtolással csinálják. Ahhoz bonyolult és sokat bíró szerszámok kellenek. Szóval nem tehetnek többet, csak ráijeszthetnek ezekre az emberekre. Ezzel a fiúval kezdték. Ebből magyarázta aztán Glatz, hogy ellenforradalmi összeesküvés. Hogy ellopták és elreszelték a szekrénykulcsot, hogy ne mehessen a pártgyűlésre.

És tudja, Málika édes, ez az ellenforradalmár már a takarító segédmunkás is lehet.

— És maga, Sándor kedves, nem szakember, csak segédmunkás, azonkívül osztályellenség volt. Gondolja, hogy magán fognak példát statuálni?

Az asszony szabatos, pontosan modulált beszédében mindez nem is volt olyan szörnyű.

Mikesi megkönnyebbülve lélekzett fel.

— Málika, nem akartam magának erről szólni. Minek rémítsem. De mégis, jobb, ha tud róla. Semmi sem biztos, de lehet. Nem tudom, nem is lehet tudni. A villamoson mindig ezen spekuláltam. Mert látja, úgy van, ahogyan maga kimondta az előbb. Ha énrám jönnek, nem fognak egyetlen szakmunkást sem elveszíteni, de megijesztik a többit, még az öreg szakikat is. Máma aztán szólt is nekem Glatz Gyula. Hogy jó lesz, ha én is észben tartom, a párt olyan, mint egy nagyon erős ember, tud szépen is beszélni, de megmutathatja a mukszliját is. És, hogy a párt bebizonyítsa, nemcsak jó ember, hanem ereje is van, néha le kell kenni egy-két pofont. Na, kérdezte utána, ugye, egyesek folyton arról regélnek, hogy a szerszámkészítők azelőtt fehér ingben és kemény gallérban jártak. És hogy láttam-e, amikor egyesek titokban mutogatták a 20 éve őrzött, régi bércédulákat. Tud maga arról, kérdezte, kik hangoztatják, hogy a Kallós többet fizetett, mint a munkáshatalom? Ott faggatott, a mosdóban, amig felmostam. Dehát ismerem én már ezt. Kitanultam minden fogásukat. Ha ott egy szóval azt mondom, hallottam, láttam, azonnal bevitet és fél beismerésnek veszik, hogy én is csináltam. Csak néztem rá, aztán azt mondottam neki, nézze, Glatz elvtárs, azt sem tudom, hogy ki ez a Kallós, akiről beszél, meg hogy egyáltalán létezett-e valami Kallós nevű ember. Nagyon dühbe jött, egészen elfehéredett.

És csak nézett rám szikrázó szemmel. Ne tartson maga hülyének engem, mondotta a végén. Ismerem én jól a maga káderlapját. Maga egyáltalán nem olyan buta, mint aminek magát itt, az Elzettben mutatja. Maga nagyon jól ismerte Kallóst, egykutyák voltak. Maga is gyáros volt, nagyon benyalta magát az urak közé. Hát érti, úgye, Málika édes, nem ok nélkül mondta mindezt. Nem akartam erről magának szólni, minek idegeskedjünk előre. De most jobb, ha mindent megbeszélünk.

AZ ASSZONY BÓLINTOTT. Sokáig ültek egymás mellett csendben. Az élet ezekben a csendes pillanatokban gyökerezik. A nagy események, csatanapok úgy csapnak le, úgy robognak el, hogy senkisem figyel az időre. De ezek a pillanatok, a csend pillanatai, még az állandó életveszélyben is megnyílnak és mondják az időt, amelyben élünk vagy halunk.

Málika remegve kinyújtotta egyik kezét és végigsimította Mikesi fáradt, fájdalmas ráncú arcát.

— Sándorka — kérdezte csendesen és száraz hangja most nem hatott szintelennek — megbánta maga eddigi életét egyszer is?

— Soha! — mondotta mély hangján a férfi.

— Én sem — mondotta az asszony. — Akkor pedig nekünk mit árthatnak? Miattam ne kínozza magát. A Jóisten kezében vagyunk. Rosszat sohasem tettünk, hogy védtelenek vagyunk, az nem bűn.

Ezután már csak a csend szólalt a szobában.

Végül is Mikesi megmozdult.

— Tudja, mi jutott az eszembe, Málika édes? A svájci szemkenőcs. Emlékszik rá?

Málika újból megsimogatta a férje arcát.

— Emlékszem, Sándorka. Igaza van, Gálinak tartozunk ezzel. Menjen csak át Gálihoz és figyelmeztesse.

Mikesi átölelte felesége vállát. Az asszony most mindkét kezével fogta az arcát és a maga arcához húzta. Mint anyák szokták nagy gyermekük fejét magukhoz húzni. Vagy talán mint a vak emberek, akik érezni akarják a másik arcát, amit nem láthatnak.

— Akkor — mondotta Mikesi — azt mondotta Gáli úr, hogy nem fogad el pénzt. Még viccelt is, amikor fizetni akartam, hogy nem használ a gyógyszer, ha pénzt fogad el. De majd jön még idő, amikor mi is segíthetünk rajta. Hát mi másképp bajosan segíthetünk. De ez talán fontos hír. Neki is volt baja ezekkel, őt is elvitték már. Hátha el akar bújni. Rajtunk akkor segített. Úgy gondolom, figyelmeztetem. Átmegyek hozzá.

— Figyelmeztesse, Sándorka kedves. — helyeselte az asszony. És utána szabatosan, tanári precizitással hozzátette: — Bár félek tőle, ezzel Gáli sorsán nem enyhíthetünk. Legfeljebb a magunk lelkiismeretén.

XIV.

MIKESI A KONYHÁBAN FELVETTE formátlan, sulyaszélű kalapját, gondosan begombolta rövid, erősen kopott, zöld lódenkabátját. Még Nagykovácsy üzletében vásárolta és csodálatosképpen megmaradt. Aztán elővette a rongyszatyrot és beletett néhány újságot. Ha valaki meglátja, hadd higyje, hogy szatyrozni volt kint, talán a suszternél. hiszen mindenki tudja, a felesége nem mehet ki az utcára. Aztán óvatosan kicsúszott az ajtón és a lépcsőkön megállt. Körülkémlelt. A Szondy utcában mély csend honolt. Senkit sem lehetett kint látni. A hórihorgas, vállban kissé púpos ember (a fafaragásért is fizetni kell), lassan lelépett a három lépcsőről és hosszú lépteivel eltünt hátul, a kertek végén. Nemsokára fel-

bukkant az Ady utcában a sarki villanylámpa alatt, amint visszafordult a Határút felé. Elhaladt egészen az Előd utcáig, amely a Fő tér felé vitt és a Szondy utca félkörét kettévágta. Az Előd utcában egy fiatal pár ballagott előtte. Egymásba karolva és egymásnak dőlve lépkedtek a Fő tér felé. Óvatosan, lassan mögöttük haladt, amíg az Előd utcában oda nem ért a Szondy utca 7 mögé. Itt körülpillantva belépett az Előd utcai ház udvarára, onnan átsietett a Szondy utcai kertek végére és már a Szondy utcai sufnik között járt. Itt újból körülpillantott. Itt már meg lehetett állni, mert errefelé már mindenütt sötét volt. Újhold volt, március eleje, és a felhős ég alatt a sötétség mind sűrűbb lett. Némi botladozás után átlépkedett a kertek gazos, szemetes, hátsó területén. Újabban ezt használják szemétdombnak. A sufnik oldalát. Gyerekkorában, jól emlékezett rá, itt minden reggel nagycsöngős szemeteskocsis járt, csak a város másik felén volt divatban a szemétdomb. De most olyan szemétdombok virulnak itt hátul, hogy nyaranta legyek paradicsoma ez a környék.

Gáliék ablakán, ajtaján egy-egy fénylő csík mutatkozik. Még fentvannak.

Fellépkedett a három lépcsőn és újból körülpillantott. Szorosan ott állt az ajtóhoz tapadva. Gáliék a Szondy utca és az Előd utca sarkán laktak. Ajtójuk, ablakaik az Előd utcára nyiltak, ha a Szondy utcáról szolgált is a 7 bejárata. A sarkon villanylámpa állott. De senkit sem lát az összekarolt páron kivül. Azok egyszer sem pillantottak hátra. Ha Goldmann banya nem leskelődik a szemközti házból, a 8-ból, akkor valószinűleg senki sem látta meg. Gyorsan, energikusan megkopogtatja az ajtót. Bentről magas, lármás női hang hallatszik. De a kopogtatásra végeszakad a gyors kárálásnak.

Pillanatokig olyan a ház, mintha hirtelen elnéptele-

nedett volna. Síri csend. Itt kint az ajtó előtt és ott bent, az ajtón túl.

Aztán nesz. Óvatos mozgás az ajtó másik oldalán. És az ajtó ablakait elfüggönyző pokróc, vagy terítő éppen csak megmoccan.

Aztán Gáli túlhangos, megkönnyebbült hangja:

— Né, a Mikesi szomszéd!

Az ajtó ezután nyilik ki.

Belép és a sötét kis előszobában leveszi kalapját.

— Kezit csókolom! — mondja csendesen és megbiccenti fejét a szobaajtó felé. Mert a repedésnyi ajtórésen ott leskelődik Gáliné. Gáli mögéje kerül az ajtóhoz, amin belépett. Gondosan elreteszeli az ajtót. Aztán a terítőt megint félrehúzza. Mert Mikesi láthatja, valamikor asztalterítő volt, amit az ablakra felakasztottak. De igen alkalmatos az ajtó ablakára, mert sűrű szövésű és nem engedi ki a fényt. Gáli szemléli, hogy milyen kint a világ és csak aztán üdvözli a vendégét.

— Jó estét szomszéd — mondja Mikesinek és kezet nyújt. Gáli már levetette ingéről a rágombolható gallért és elkopott papucsban álldogál. Zokni sincs a lábán. Sápadt, kitágult arcáról hiányzik a szemüveg is és az üvegnélküli arc így olyan éjszakai. Mintha az örök éberséget, amely nappalra feszültté, figyelővé tette arcát, levetette volna.

— Csak nincs valami baj, szomszéd? — kérdi a kéngyári könyvelő és egykori számvevő. Gyanakodva.

És kitágult szeme, mint a rövidlátó emberek szokása, védekezően összehúzódik.

— Ó, semmi baj, szomszéd úr — mondja hangos, erőltetett vidámsággal Mikesi — csak tudja, abban a svájci szemkenőcs ügyben szeretnék magával beszélni, ha nem haragszik, hogy ilyen későn zavarok.

ERRE KINYÍLT A SZOBÁBA VEZETŐ AJTÓ és a kicsiny előszoba egyszerre megtelt a nappali szoba világosságával és zsúfoltságával. A nappali szobában ugyanis már megágyazták a gyerekeknek. Két kislány a sezlonon fekszik, de egymással szemben. A lábaik érnek össze. A sezlon két végéről két kis, sápadt arcú leány néz feléjük felkönyökölve. Mindkettőnek egyformán szöszke a haja. Álmos és riadt szemmel ámulnak Mikesire. A harmadik, már nagyocska, talán tizenöt is lehet, egy nyugágyon alszik. Igen ügyesen ezt nyitják ki ágynak minden este. A nappali padlóját rongyszőnyeg fedi csíkosan, laposan. A padlót rég nem festették, fehéren, szálkásan tekint fel a késői látogatóra. Meleg árad ki a nappaliból, pedig a kályha már nem ég. A földön több kupac könyv, katonás rendben. A gyerekek iskolás könyvei, elkészítve reggeli indulásra. A hálószobaajtó mellett, a szoba másik végében varrógép, lábbal hajtható Singer-gép, tele rádobált varrnivalóval. Gáliné bedolgozó, az egyik szalonnak dolgozik, a javításokat, toldásokat kihozza a házhoz egy biciklis fiú és el is viszi mindennap a kész munkát. Néha még próbálni is jönnek hozzá. Amire igen büszke Gáliné.

Manapság mindenki arra a munkára büszke, amit azelőtt sohasem végzett. Amit a bajban tanult meg.

Gáliné ott áll a kinyitott ajtó közepén. Látható gyanakvással és ellenszenvvel figyeli a kalapjával babráló Mikesit. Alacsony asszonyka, vastaglábú, de a melle lapos, aprócska kezei viszont párnásak, szinte puffadtak. Kerek, kis almaképén piros folt virít a melegtől vagy az izgalomtól. Mert izgalom táncol az arcán, sokfelé mozduló ráncaiba bújva. Haját óriási kontyba tűzve viseli. Ez lehetett női büszkesége, szép szőke haja, mert a haja most is aranyló és dús, ha néhol a színe már meg is kopott, tompán barnul. De a bőre, kék szeme mutatja, kékszemű, aranyhajú szépség lehetett valamikor.

— A svájci kenőcs... — habog zavarodottan Gáli és rövidlátó szemét végigsimítja kezével. — Ó, a svájci szemkenőcs!... Már egészen elfelejtettem. Mi is volt azzal a szemkenőccsel?

Ekkor az asszony arcán már elömlött és pirosan lobog a harag. Nem, nem szabad rossznéven venni, mondja magában, mentegeti magának szelíden Mikesi. Van elég bajuk és most az asszony azt hiszi, mert egyszer megszerezte ezt az orvosságot Svájcból Gáli, újból idejöttem a nyakukra és újból azért kunyerálok, hogy próbálja megszerezni még egyszer...

AZ ASSZONY KI IS MONDJA. Kiáltozó, panaszkodó hangja van. Szinte jajgat, amikor megszólal. És hangosan, felháborodottan jajgat.

— Maguk ezt hogy képzelik, kérem? Hogy a férjem csak úgy uk-muk-fuk megrendeli az orvosságot Svájcból? Hát nézze, Mikesi elvtárs, legyen szíves, most valaki mástól kérje! Jó? Mi megtettük a magunkét, hagyjon bennünket békében. És egyébként is az uramnak az a kolleganője, akinek rokona volt Svájcban, már nem is dolgozik ottan.

— No — no! Várj csak, anya! — szól riadtan Gáli Béla. — Ne legyél már ilyen udvariatlan! Ne haragudjon, Mikesi szomszéd, a feleségem egész nap varr és ilyenkor már nagyon fáradt, a sok gépeléstől megfájdul a feje. Ugye, nem arról van szó, hogy mégegyszer kell a gyógyszer, ugyebár nem ezért jött Mikesi szomszéd?

Mikesi az asszonyhoz fordul. Szeretné megnyugtatni. Megvénült gyermekarca barátságosan, mosolyogva hajlik az asszony felé.

— Kérem, nagyságos asszony, mi igazán nagyon hálásak vagyunk, hogy akkor Gáli szomszéd úr megszerezte

a svájci szemkenőcsöt, de most már az én feleségemnek, szegénykémnek nincs szüksége, sajnos, sem orvosságra, sem szemüvegre. Sajnos nem korrigálható a betegsége, kérem. Hanem éppen azért jöttem, mert nagyon hálás vagyok a férjének, hogy akkor segített, amikor még azt hittük, hogy van segítség.

De az asszonyt nem lehet ilyen könnyen leszerelni. Gyanakodva méregeti a hosszú, zavart és zavarodottságában mulyán viselkedő Mikesit.

— És kikérem, hogy az elvtárs velem vicceljen. Kérem, én nem vagyok nagyságos asszony. Azért mert a férjem valamikor tisztviselő volt a városházán, nem kell mindig emlékeztetni erre az embert. Mi sem hívjuk magát nagyságos úrnak. Pedig tehetnénk, mert maga gyáros volt. Hivjon csak szomszédasszonynak az elvtárs. Ha tudni akarja, mi mind a ketten népi származásúak vagyunk. A férjem apja ácsmester volt a Felvidéken, az én nagyapám parasztember és az apámat csak az átkos Horthy-rendszer gazdaságpolitikája kényszerítette rendőraltisztnek.

Olyan kereken, simán mondotta, érezni lehetett, nem először mondja ezt el. Ki is jött a nappaliból és behúzta maga mögött a nappaliba vezető ajtót.

És még magasabb hangon jajongott. Minél többet beszélt, annál magasabbra csapott fel a panasz hangjában.

— És megmondom magának őszintén, elvtárs, nálunk nincs ilyen késői látogatás. Igazán nagyon kellemetlen, hogy ilyen későn bekopogtat hozzánk. A gyerekek holnap reggel iskolába mennek és mi hozzászoktattuk a gyerekeket, hogy komolyan kell kezdeni a napot és nem a régi módival, álmosan és fáradtan. Mindenki jó munkakezdéssel tartozik a társadalomnak! És ráadásul az utcában még valaki rosszat gondol rólunk, hogy ilyen későn lát-

ják bebújni hozzánk. Nem szeretem én, kérem, az ilyesmit. Nincs nekünk semmi titkolni valónk. Te meg, Béla, mit állsz itt a hideg előszobában — szólt rá a férjére — jaj, milyen ember vagy te! Aztán jön a köhögés és megint nem tudsz bemenni a gyárba. Tessék, kérem bemenni a konyhába, ha akar még valamit mondani a férjemnek!

Előttük megy, kinyitja a konyhaajtót, tartja, amig belépnek, előbb Mikesi, aztán Gáli. Majd gondosan becsukja mögöttük az ajtót. A konyha tele van felakasztott, száradó ruhával. Gyerekruhák, egy-két férfi fehérnemű. A konyhaablak is gondosan elsötétítve.

— Már éjszakai látogatásra ki számít? — panaszkodik az asszony. Inkább magának, mint a férfiaknak. Apró püffedt kezével széttolja a köteleken függő ruhákat, otthagyja az egymással szembenálló férfiakat és a ruhák közt a vízcsaphoz megy. Egy zománcozott, barnarücskös bögrébe vizet ereszt a csapnál. Aztán feléjük fordul és így iszik. Amíg iszik, szeme a rücsökzománcos bögre pereme felett hidegen és figyelve Mikesi arcán áll.

Mikesi rendületlenül, fáradtan mosolyog. Előbb az asszonyra, aztán Gálira.

— Elnézést kérek, szomszédasszony — mondja. — De hogy a szomszédúr, amikor most kétéve a villamoson panaszkodtam, kérés nélkül is megszerezte a szemkenőcsöt, és pedig Svájcból, ami nem kis dolog, és hogy akkor nem fogadott el semmit sem érte, gondoltam, hogy most meg tudnám szolgálni, hát csak ezért bátorkodtam zavarogni.

Az asszony felemelte feléje a barna bögrét:

— Hogy az én férjem milyen bolond! Más feketén adta volna el a gyógyszert, de ő mindenkinek szívességet akar tenni. Minél több szívességet. Jaj, Istenkém, és csak azért, mert az én férjem mindenkitől meg

van ijedve, aztán azt hiszi, ez majd segít. A sok szívesség. És mikor bevitték az Andrássy út 60-ra, ugyan ki segített? A hires Szondy utca nem, az biztos. Azt én tudom, hogy a hires Szondy utca nem segített. Jézuskám, három gyerekkel és neki is kellett vinni hébe-hóba egy gatyát meg valami pótlást, hogy ne forduljon fel éhen. Jaj és ki segített? Hát senki. Megmondom magának a szemébe. Az utca úgy kerülte bennünket, mint a rühes kutyát. De az én férjem ráadásul még szivességeket tesz!

Gáli idegesen tördelte a kezét.

— Drága Vilmám — szólt közbe — hagyd már abba!

És ránézett az asszonyra.

Az asszony egyszerre csendesebb lett.

— Jó-jó! — panaszolta. — Aki nem tudott segíteni, az mind velünk volt. Mária anyám, de mit ért az? Akik segíthettek volna, azok elkerültek. Én tudom, maga nem tudhatja, Béla!

Mikesi mosolya még halványabb lett. Már alig maradt belőle megmélyülő ráncaiban.

— Én is voltam bent — próbálta leszerelni az asszony rámeredő, gyanakvó ellenségességét —. Tudom, hogy mit jelent.

Az asszony azonban nem vállalta a sorsközösséget. Határozottan megrázta nagy kontyát. És tiltakozott.

— Nekünk semmi közünk magához, Mikesi elvtárs. Bizonyosan volt annak oka, hogy maga bent volt. Vegye tudomásul, mi azon az álásponton vagyunk, hogy nagyjában igazságos volt az állam, amikor elvitette a volt ingyenélőket. Az én férjem esetében félreértés történt. De annak sem a rendőrség, hanem a becses férjem maga volt az oka.

Gáli odalépett az asszonyhoz, megfogta a karját és fáradt, sápadt, kitágult képét az asszony arca elé vitte.

— Vilma! — mondotta mélyről hördülő, haragvó hangon —. Ha nem fogja be a száját, megy ki a gyerekek közé! Már megint nem bír a szájával?

Az asszony lehajtotta almányi, megfogyatkozott kis arcát. Amiben azonban most duzzadozott a vörös indulat. Megrázta a fejét.

— Hiszen én jól ismerem ezt az embert — mondotta és kék szeméből kisötétlő gyülölettel nézett Mikesire. — Tudom, érzem, valami baj hozta ide. Ne hagyja magát semmibe se belerántani. Mert ha bármibe beleártja magát, vegye tudomásul, én itthagyom és mehet maga a gyerekekhez!

Gáli felforró dühhel az ajtó felé vonszolta az asszonyt.

DE MIKESI MOST ELŐRELÉPETT. Felmelelte a kezét.

— Kérem, szomszédúr, hiszen én máris megyek — mondotta rémülten. — Csak néhány szó az, amit mondani akarok.

De nem tudta röviden, brutálisan elmondani. A félénk tapintatosság és a régi, a természetévé vált kisiparosi tempó, a «körültekintés», a részletes magyarázat kiölhetetlenül benne volt minden cselekedetében. A beszédében is. Ez volt a ritmusa. Ez mozgatta.

— A svájci szemkenőcsöt csak azért említettem, mert akkor a szomszédúr azt mondotta, tetszik rá emlékezni, ugye, szóval Gáli úr azt mondotta, nem fogad el pénzt, mert akkor nem használ. De majd ha én tudok segíteni a szomszédúron, akkor majd én is segítek. Hát én nagyon kis pont vagyok és én ugyan semmivel sem tudok segíteni magukon, szomszédúr. De ma este megtudtam valamit és úgy gondoltam, ezt kötelességem Gáli úrral közölni. Figyelmeztetésként. Mert úgy éreztem, szomszéd úr, hogy én ezzel tartozom maguknak.

Gáli bólintott. Zavarodottan bámult Mikesire. Nem értette, amit mondott és nem tudta, hová akar kilyukadni ez a lassú, mulya ember. De az asszony karját nem engedte el. És látszott a markolásán, hogy nem a látszat kedvéért fogja az asszonyt, hanem keményen fékezi ezzel a szorítással. Ha szólni akar az asszony, ha nyitja a száját, akkor ujjai láthatóan belemélyednek felesége karjába. Mikesi szeme ott áll Gáli markolásán.

— Hagyja már a szemkenőcsöt, szóra sem érdemes — mondja mosolyogva Gáli. De már türelmetlen. A mosolya üres, átlátszó. Üveges a szeme, az arca feszült, míg mosolyog. — Miről van szó, Mikesi szomszéd?

— Egy bizonyos személy, megbízható személy — mondja ki gyorsan Mikesi — arról értesített, hogy az «R» csoport közbejöttével bizonyos lakókat ma éjjel elvisznek a Szondy utcából.

Az asszony haragja olyan láthatóan és hallhatóan szisszent el tátott szájából, mint felszúrt labdából a levegő. Egyetlen rémült sóhajtással.

— Kicsodát, kicsodát? — kérdezte elfogyott kicsiny hangon.

Gáli is elengedte felesége karját. Közelebb lépett Mikesihez.

— Kitől tudja? Honnan vette ezt a hírt? — kérdezte felháborodva. És éles, felelősségrevonó hangja volt —. Megjegyzem — tette hozzá dadogva — én elvből nem hiszek el ilyen rémhíreket. És kiket, már ugy értem, kikről hallotta, hogy számításba jönnek?

Mikesi kényelmetlenül megvonta a vállát.

— Hát kérem azt talán csak a rendőrség tudja. Talán Hunyec százados úr.

Gáli nevetett. Lúdbőrző nevetés volt.

— Ugyan, kérem, Hunyec százados elvtárs-úr egyáltalán nem olyan ember, aki ilyesmiket rendelne el. Maguk a Szondy utcában teljesen félreismerik Hunyec százados elvtárs-urat. Megjegyzem, meg is érteném, ha megelégelné azt a cirkuszt, amit egyesek itt rendeznek a Szondy utcában. De nem hiszem el az egészet.

Mikesi elejtette az állát. Így bámult Gáli Bélára. Hogy Gáli Béla Hunyecet védi. Hatszemközt. A falak mögött.

És akkor Gáli Béla az egyik szemével óvatosan kacsintott. De Mikesit ez most már nem nyugtatta meg. Egyszerre nagyon melege lett a Gáliék konyhájában. Szeretett volna mielőbb kint lenni a Gáli lakásból.

— Kérem, kérem — tiltakozott meghökkenve, rémülten és visszahúzódva — én nem mondtam, hogy Hunyec százados elvtárs rendelte ezt el. Azt sem mondom, hogy ez holtbizonyosan megtörténik. Én csak hallottam s gondoltam figyelmeztetem magukat is. És én csak azt jegyeztem meg, hogy bizonyosat egyedül a rendőrség tudhat és valószínűleg Hunyec százados úr. Csak figyelmeztetni akartam magukat. Én nem tudhatom, hogy mi igaz ebből és még kevésbé tudhatom, hogy mi köze van ehhez Hunyec százados úrnak.

— Kérem, szomszéd — emelte fel karját intően Gáli — semmi oka arra, hogy engem figyelmeztessen. Nekem semmi bajom a munkáshatalommal. Én hűségesen szolgálom a magam helyén a munkáshatalmat. Kérem, engem úgy szeretnek a munkahelyemen, hogy ha mindenkivel így meg lennének elégedve a termelésben, nem lenne itt semmi baj a Szondy utcában. De én nem is veszítettem el a fejem az ellenforradalom alatt. Mindennap bent voltam a gyárban, végeztem a munkámat...

— Te bolond, mit szónokolsz még most is összevissza! — kiáltott rá az asszony és igyekezett félretólni a férjét. — Mondtam én, hogy bajt hoz. Csak ne próbáljon most már mentegetőzni! Ez igen komoly dolog, amit maga itt mondott nekünk. Tessék inkább azt megmondani, honnan tud maga ilyesmiket?

Mikesi arcáról most már eltünt a mosoly híre is. Ráncai bezárták arcát. Kinyujtotta hosszú karját, félretolta Gáli Bélát. Egy lépéssel az ajtónál állott.

— Sajnálom! — morogta és gyanakodva lesett a másik kettőre. Fejébe csapta lekonyult szélű, sulya kalapját és már kinyitotta az előszobába vezető ajtót. Már kint volt az előszobában. — Ha nem hiszik, nem hiszik. Jójcakát!

Az asszony elkapta a lódenkabátot.

— Megálljon csak! — jajdult fel. És meg kellett állni, mert párnás kezével jó keményen megfogta a zöld Nagykovácsy-kabátot. — Ha már ennyit elmondott, tessék csak mindent megmondani. Nem úgy van az, hogy idejön késő este, megzavarja az ember éjszakai nyugalmát és miután rémhíreit elhelyezte, utána ellépne. Nem oda Buda, kedves elvtárs! Ahhoz jogunk van, hogy megtudjuk a többit is. Hogy kit visznek el. Nem mintha nekünk speciel lenne félnivalónk. Nekünk semmi félnivalónk, de azért azt szeretnénk tudni, miért éppen bennünket tüntetett ki a rémhíreivel. Vagy talán maga úgy hallotta, hogy éppen értünk jönnek?

Mikesi megfordult. És most közelről belenézett az asszony rámeredő arcába. Látta a megfogyott, papirfehérré vált arc minden kis ránca, szőrszála, íze rángatózik. Vitustáncot jár az egész arc. Az álla valósággal ugrál. Kék szeme mindjobban kimered és mintha valami kiszállna a szeméből, úgy világosodik. Szomorú és lehangoló látvány volt, a félelem hatalma miként nyüzsdült elő a lesoványkodott arcból.

— Kérem — mondotta rémülten és ügyefogyottan — tessék elhinni, nagyon sajnálom, hogy idejöttem. De higyje el nekem, elvtársnő — és a mulya Mikesi fáradt, mélyárkú arcában is megjelent a remegés — semmi többet annál nem tudok, mint amit elmondottam. Szavamra

mondom, az önök nevét még csak nem is említették. És senkinek a nevét — tette hozzá sietve. — Csak annyit, hogy kijön az « R » csoport, mert valakiket bevisznek a Szondy utcából.

— Vegye tudomásul — kezdte magasan az asszony és aztán remegni kezdett a hangja és megrekedt, megcsuklott a hangja — ez engem nem nyugtat meg! — És ismét hisztérikusan felszökött a hangja. Rángatta Mikesi kabátját: — És ha azt hiszi, szemtelen vészmadár, hogy én most egész éjjel fentülök az ágyamban és várom, mikor kanyarodnak be az utcába az autók, akkor téved. Addig innen nem megy ki, amíg meg nem mondja, hogy ki hozta ezt a rémhírt és hogy kit visznek el az utcából!

— Kérem — mondotta Mikesi is rekedten, de már az ő arcán is rémület ült. Kétségbeesetten nézett a rámeredő, megnémult Gálira. — Engedje el, kérem, a kabátomat, mert én most kinyitom az ajtót és kimegyek. Ha tetszik kegyednek,vihetem kegyedet is. És ha kiabálni akar az utcán, tőlem kiabálhat. Barátságból idejövök, hogy figyelmeztessem magukat és ez a köszönet!

És az asszony most egyszerre sírt.

— Ó, Jézusom! — és most már csak susogott. — Nézze, csak annyit mondjon meg, tényleg nem említették Gáli Béla nevét?

Mikesi azonnal elszégyelte magát, hogy az előbb ilyen türelmetlenül beszélt. Hiszen nem tehet arról az asszony, hogy így viselkedik, amikor halálosan megrémült. Félti a férjét, hogy ujból elviszik.

— Kérem — mondotta nevetséges méltósággal és fél kezével a sulya kalap széléhez nyúlt, mintha köszönne a kalappal, amolyan mulya tisztelgésnek hatott ez a mozdulat — esküszöm, hogy nem említették Gáli szomszédúr nevét.

— Köszönjük! szólalt meg végül elerőtlenedett hangon Gáli Béla. — Köszönjük, szomszéd, a megnyugtatást!

A figyelmeztetéssel már nem is törődtek.

MIKESI MEGRÁNTOTTA A KALAPJÁT és kilépett az utcára. Az Előd utca és a Szondy utca sarkán, éles kört hasítva ki a sötétségből, állt az utcai lámpa. Mikesi igyekezett minél távolabb kerülni ettől a körtől. Gyorsan elfordult és a ház mellett végigosonva elfordult, hogy bebújjon a ház mögé. Előbb hosszú árnyéka ott imbolygott előtte és ezért minduntalan hátranézett. De nem jött mögötte senki, talán nem is látta meg senki. Mikor a sarkon befordult és a ház sötét fala mögé ért, mélyet sóhajtott. Nem megkönnyebbülve, hanem keserűen. Mert az állandó rémületnek, emésztő védekezésnek ebben a lakásában őt is elkapta a rémület, a pánik, mi lesz az asszonnyal, ha mégis őt viszik be az éjjel. Vakon, egyedül marad.

A ház másik oldalán egy pillanatra megáll. A ház innenső lakásában szól a rádió és halványan fiú-hangok lármája hallatszik. Gáliék szomszédságában Szuhanekék laknak. Három fiú. Azt mondják, az anyjuk úgy neveli őket, ha egyhez hozzáérnek, mind a hárman ütnek. Egyszerre. Mint a gép. Milyen nagy dolog az, ha gyerekek nőnek a családban. Micsoda védelem.

Úgy menekült a kertek alatt, mintha megverték, kergették volna. A házak mögött, a szemétdombok között botladozva. A mulya Mikesi.

A sötétben egy kutya megmorogta. De meg sem állt. Tudta, a kutyák szeretik.

A kutya hozzá is szegődött és csendben kisérte.

Ma már a kutyák sem tudják, hogy meddig terjed a területük, ki az idegen és meddig ugathatják.

Az olyan világban, amelyben a kerítések eltünnek, már a kutya sem tudja, hogy mi a jó és mi a rossz.

Málikának semmit sem szól arról, hogy járt. És arról, hogy ma nem szabad jót tenni, mert ebben a világban még a jótettből is rémület lesz.

Egyáltalán ki tudja ma már megmondani, hogy hol kezdődik a rossz és hol végződik a jó?

És hol végződik a rémület és hol kezdődik a belenyugvás?

GÁLI VISSZAMENT A KONYHÁBA ÉS LEÜLT AZ EGYIK FRISSEN MOSOTT KISLÁNYSZOKNYA ALÁ. Lassan csepegett a víz a fejére, nyakába és a konyha köves padlójára. Nem érezte.

Az asszony utána sietett és odaállt eléje. Arca-szája nyiltan rángatózott.

— Szemét, piszok alak! Betör ide csak azért, hogy halálra rémítse az embert. De én tudom, ezt mind tervszerűen csinálják, hogy még jobban megtörjék az embert, sőt ha lehet, be is ugrassák. Csakhogy én meglátom a pofájukon, láttam ennek a sunyi pofáján is, hogy komcsi disznó! Bizonyosan előre küldötték ezek, hogy megtörjenek bennünket, mint amikor bevittek. Akkor is engem előre beidéztek. Külön. Hogy megijesszenek és vallomásra kényszerítsenek. Nekem kellett volna azt vallani, hogy rongyosgárdista voltál és a Kárpátalján harcoltál.

Hirtelen könny futotta el kék szemét. Sápadt, tésztaszínü arca újból megtelt a vér duzzadtságával. Sírt és a székre omlott férfi fölé hajolva sírva, rikácsolva mondotta:

— Ugye, megmondottam neked, hogy semmibe ne vegyél részt, hogy ne hősködj, hogy ne jártasd a szád! Én ezt még egyszer nem állom ki. Nem bírom ki! És

akkor te Molnárné sufnijában gyűlést rendezel és kibeszéled Hunyec századost! Mert te olyan nagyon okos vagy, hogy azt hiszed, ezt megteheted. Három gyereked van, hogy a rosseb egye ki az ostoba hősieskedésedet. Az a hősiesség, ha a gyerekeidet felneveled. Mit csinálok majd egyedül a három taknyossal? Te, vedd tudomásul, én megölöm a három gyerekedet, ha megint elviszne'k. Én megmérgezem mind a hármat és végzek magammal is!

A férfi fáradtan felállt. Lesütött szemmel, nem pillantott fel rá, a csaphoz lépett, Teleeresztette a barnarücskös bögrét vizzel. Aztán megfordulva, hirtelen dühhel az utána nyomuló asszony arcába öntötte.

A viz szétloccsant az asszony arcán. Szemét, száját, orrát elöntötte.

Aztán a bögrét tartó karjával magához ölelte az asszonyt.

És az asszony elnémult.

Egy szót sem szólt. Később eltólta magától a férfit. Apró, püffedt kezefejével kitörölte arcából, szeméből a vizet. Nem nézett a férfire. Az megint magához ölelte. És tartotta magához szorítva, mig az asszony reszketése le nem csillapodott. Akkor az asszony megbántódva kibontakozott az ölelésből.

Gáli most valahonnan, talán a konyhaablak párkányáról, az elsötétítő függöny mögül elővette a szemüvegét.

— Egyszer megölnek ezek a hirek — mondotta az asszony csendesen. Fáradt síró beszéddel. Amiben azonban már újból jelentkezett a panaszos, jajongó hang. — Jaj, Istenkém, nem szabad senkit sem beengedni a lakásba.

— Menjen, feküdjön le! — szólt rá nyersen Gáli.

— Most meg képes vagy itthagyni! Félek, hát nem érted, hogy félek!

— Ha valami gyanús, zörgess át a falon. Csak Szuhanekékhez ugrok át. Megmondom nekik, mit hallottam. Az öreg jól értesült ember. Ismeri jól ezeknek a vezetőit. Hátha tud valamit mondani.

Amikor behúzta az ajtót maga mögött, az asszony retesszel zárta be az ajtót. És míg a lépcsőn megállva, körülnézett a külső világban, hallotta, hogyan sír a felesége az ajtó másik oldalán.

Vinnyogva, rettegve, sírt az asszony.

XIV.

SZUHANEKNÉ nyitott ajtót.

— Itt van a Gáli elvtárs! — kiáltotta a konyha felé. És szájához emelte a kezét. Gőgicsélt. Gáli Béla nagyon jól tudta, rajta nevet. Ahányszor az asszony látta Gálit, mindig nevetett rajta. Most is csak a nevetés után mondotta, de hangosan és szívesen mondotta:

— Tessék bejönni, Gáli elvtárs!

Gáli belépett. A hideg szél megfújta és didergett. Vagy a hírtől, amit kapott és hozott. Az asszony ott állt vele szemben, csípőre tett kézzel és mulató arccal a szűk, kicsiny előszobában. A konyhaajtó nyitva volt és a világosság kiáramlott. Az asszony magasabb volt, mint Gáli és férfikabát lógott a vállán. Férjének a fekete köpenye. A gyári őrség kabátja. Szeretett az ura ruháiban járni. Talán azért, hogy mint a nagytermetű nők, kisebbítse magát. És ha Szuhanek köpenyébe bújt, akkor az térdén alul lógott és az ujjai alig látszottak ki.

Pedig Szuhanekné is magas, erős asszony volt. Fekete gubancos hajáról sohasem lehetett tudni, fésülkö-

dött-e már aznap Anci néni vagy sem. Az arca barnapiros volt, a szeme fekete, apró, de mindig csillogott, mintha mindenkin nevetett volna. Már nem volt fiatal, közel lehetett a negyvenhez, nem volt sohasem szép, talán inkább csunya, de a mozgásában mindig friss volt és a szeme mindig villogott, ragyogott .

Gáli Bélán mindig nevetett. Ahányszor látta, a szeme felcsillant és elnevette magát.

Most is. Tessékelte be a konyhába s a szeme, arca nevetett.

Szuhanek a konyhában üldögélt, mezitláb, nadrágban és ingujjban. Az asztalon ott állt előtte egy csatos, ásványvizes üvegben a bor és a két boros pohár.

— Pityizálgatunk szomszéd — ezzel üdvözölte Gálit. Mély, trombita hangja volt, egy kissé recsegően érdes. És az volt a szokása, hogy amikor beszélt, akkor sem nézett arra, akihez szólt, csak maga elé meredve mondotta-mondotta: — Jöjjön igyék meg egy pohárral. Tegnap kaptam, egy bényei asszony hozta. Tudja, ott dolgozik nálunk a vegyiparinál. Aztán néha hoz egy-egy üveg jó, falusi bort.

Gáli Béla tisztelettudóan állt a konyhában. Szuhanekné harmadik poharat tett a konyha-asztalra. A bor, amikor a kristályvizes üvegből kiöntötték a pohárba, szép, pirosszínű italnak bizonyult. Vizespohárba öntötték. Gáli tiltakozott is rémülten, de Szuhanekné csiklandós kuncogással rákiáltott, hogy ne gyulladjon már be annyira, a felesége úgysem tudja meg, hogy mennyit ivott, Széket is húzott az asztalhoz, no, csak üljön le. Szuhanek közben úgy ült, mint egy bálvány, meg sem moccant, csak bámult maga elé egykedvűen. Gáli hálálkodva leült, nagyokat sóhajtott. És akkor könyörögve pillantott Szuhanekre.

Szuhanek mahomet nagy ember volt. Magas, széles vállú és kövér is. Hozzá képest a konyhaasztal olyan, mintha szűk iskolapad előtt guzsorodna. Füstös, feketearcú is, valamilyen okból még a szeme fehérje is feketedik. Azt mondják, ezt valami betegség teszi. De azt, hogy beteg lenne, ugyan nem lehet látni rajta. Hosszúujjú, barna keze is hatalmas. Szerényen összezsugoritva, maga előtt tartotta az asztalon a kezét, de még igy is megdöbbentően hatalmas volt a mancsa. Két karján könyökön felül gyűrte az ingujjat és a két alsókarja befedte az asztal negyedrészét.

SZUHANEKNÉ A GYÁRŐRSÉGI KÖPENYBEN egy pillanatig Gáli mellett magasodott. Aztán leült közéjük. Derekasan ivott férjével. Az arcában már tűz lángolt, hol barnapiros képén ütött ki, hol szúrós, hegyes, fekete szemében villant fel a tűz. Nyugtalan aszszony volt és nyugtalanná tett mindenkit, aki a közelébe került. Rátarti volt és szabadszájú. De ha valaki kellőképpen « megadta a tiszteletet », amit elvárt, akkor barátságos lett és mivel jószívű aszszony volt, ha valakit megkedvelt, azon készséggel segített is.

Így történt, hogy bár folyton nevetnie kellett, ha meglátta a tésztaarcú, volt városi számvevőt, azért meg is kedvelte. Mert Gáli Béla mindenkor nagy tisztelettel viseltetett iránta. Nemcsak most, hanem a régi világban is, amikor Szuhanek Pál még portás volt a vegyiparinál. Amikor Szuhanek még csak kijárt a Szondy utcába, akkor kezdett udvarolni az öreg Fazekas mama kissé nagyranőtt leányának. De már azelőtt is, amikor még Szuhanek a láthatáron sem volt és nem lehetett tudni, akad-e valaki, aki Fazekas Ancit el meri venni. Gáli Béla tehát mindig udvarias és barátságos ember volt. Akkor is, amikor még fekete kistelekiben járt a városi ünnepélyekre. Így hát Szuhanekné sohasem feledte el

a kezicsókolom köszönéseket, ez neki akkor is kijárt, amikor csak Fazekas Ancinak hívták és az utca meg volt arról győződve, hogy egy ilyen dromedár leányt épeszű ember nem vehet el. Persze, akkor még nem ismerték Szuhanek Pált. És később is barátságos viszonyban maradtak, amikor Szuhanek elvette feleségül Fazekas Ancit. Még az esküvő utáni lakodalomra is meghívást kaptak Gáliék. Utána a fiatalok a vegyipari portáslakásba költöztek.

Gáli Béla a maga módján szerette és tisztelte a Szondy utcát. A kezicsókolommal éppen ezért a Szondy utcában mindig adakozóan bánt a városi számvevő úr. És amikor fordult a kerék és Szuhanek helyettes parancsnoka lett a vegyipari gyári őrségnek, s fekete egyenruhát és pisztolytáskát hordott, Gáli Bélához ugyanolyan barátságos maradt Szuhanek helyettes gyárőrségi parancsnok, mont amilyen Gáli Béla volt számvevő korában hozzájuk. Tulajdonképpen pártfogásába is vette Gáli Bélát, felesége duruzsolására: azzal a baromi erőddel a hóna alá nyulhatnál! Tehette, mert bár Szuhanek is bukott, de felfelé buktatták. A portásságból ugyanis kitették, mert arra egy párttagnak fájt a foga, már inkább a szép portáslakásra. De ugyanakkor megtették a gyári őrség parancsnok-helyettesének. Akkor költöztek ki a Szondy utcába, ahol Szuhanek Pál is a fejesek közé tartozott, Most Szuhanek járt fekete egyenruhában, mint egykor Gáli a fekete kistelekiben. Csak Szuhanek még fegyvert is viselt. Szóval Szuhanek Gálinak a hóna alá nyúlt. A könyvelői állást Szuhanek szerezte Gálinak, Szuhaneknek sokfelé és sokféle barátai voltak. Beajánlotta Gáli Bélát a kéngyárba. A fekete, pödrött bajuszos, nagytermetű, hatalmas csontú és soktokás Szuhanek Gáliék szemében olyan hatalmas erejű, rettenthetetlen és jószívű óriásnak tetszett, aki semmitől sem fél, mindenkivel szembe mer szállni és minden

bajban tud segíteni. És ezt a hiedelmüket szépen ki is mutatták Gáliék. Szuhanekék pedig büszkén el is fogadták ezt a mutatott hiedelmet és igyekeztek azzá is válni, aminek Gáli látta és tisztelte őket. Így történt, hogy utóbb már a Szuhanek fiúk is kötelességüknek tartották, hogy az utcai csetepatékban védelmére keljenek a Gáli leányoknak, ha már nagyon cibálták őket és egy-két szavas üzenettel a hajcibálást beszüntessék.

Miután Gáli megdicsérte az öreg borát (mert öregnek hívta csak Szuhaneket a háta mögött, pedig talán idősebb sem volt nála), újból csak sóhajtozni kezdett és buzgón igazgatta a szemüvegét.

Szuhanekné megkönyörült a volt városi számvevőn.

— Látom — kiáltott rá — hogy valami ugyancsak nyomja a maga szívit, Gáli elvtárs! Köpje már ki, ne rágogassa!

Fazekas Anci mindig jószívű, jókedvű, nevetésre kész leány volt. Meg tisztességes leány volt. Csakhát senkisem hitte, talán ő maga sem, hogy mivel olyan hosszúlétra, nagy darab volt, talál magához való embert. Egy ilyen szép darab fehércseléd mégsem mehet hozzá valami mitugrász emberhez, bölcsködött minden ráérő Szondy utcai asszonyság és még rossz vicceket is motyogtak maguk között.

Gáli hálásan pillantott az asszonyra. Egészségtelen, tésztaszínű bőrén olajos zsirosság csillogott, mint mindig, ha nagyon megijedt. És ilyenkor ritka szőrszálai, amelyek sohasem engedték, még a nemzetvédelmi kereszt fénykorában sem, hogy férfias díszt viseljen, meredezni kezdtek és tüskösen kinőttek hervadt arcából, elütöttek sápatag bőrétől.

— Szuhanek elvtárs-úr — kezdte Gáli csendesen, a borral teli pohárral játszva és arra függesztve szemét — ne haragudjon, hogy megint a magam bajával zava-

rom, de úgy érzem, hogy nincs senki más a Szondy utcában, akinek annyi tapasztalata és tudása lenne ezekben a gyári dolgokban, mint Szuhanek elvtárs-úrnak. És ezért mertem ilyen későn alkalmatlankodni a nagyságos elvtársnőnél is.

Szuhanek most ráforditotta golyósodó, nagy szemét és nézte elboruló nézéssel. Olyan szomorú volt a megfeketülő szem, siratott a nézése mindent, amire rápillantott. De ez csak látszat volt. Mert Szuhanek Pálnak egész életében más keserűsége nem volt, csak az, hogy a portáslakásból kitették. Azért sem szólt, nem panaszkodott senkinek sem. Kiköltözött az anyósához a Szondy utcába és itt élt, innen járt be a gyárba. Aztán Fazekas mamát is kivitték az Újtemetőbe. Szuhanek most már főbérlő lett. Szomorú, inkább sötét pillantásához barátságosan mosolygott. A fogai is feketék voltak szinte, a fekete mosolygás a fekete bajusz meglágyította fekete arcát. De nem szólt. Csak bólintott ilyetén mosolygással, amikor végül is Gáli szerény várakozással felpillantott a nagy, feketeképű emberre. Szuhanek nem szerette a beszédet, csak akkor szólalt, ha már muszáj volt. Apja a vegyiparinál volt kocsis, attól tanulta a szófukarságot. Apja a végén, ha már kellett, inkább csak a lovakkal beszélt, a családdal nem igen. Az embernek azért van esze, szokta mondogatni, hogy megértse az embert szó nélkül is. S ifjabb Szuhanek eltanulta ezt a szokást. Anci beszélt helyette. Az kitalálta, mit gondol magában és nem kellett szólni, csak hallgatni.

— Jaj, hát mi történt magával, Gáli elvtárs! — faggatta az asszony. És arcán ismét nevetés villog.

Vagy talán csak a pityizálás fényessége?

Gáli most az asszonyra pillant. Szürke szemei tiszteletet sugároznak.

— Eléggé kellemetlen dolog, kérem. Tetszik tudni, milyen lelkiismeretes ember vagyok. Én kérem, soha

egy félórácskát sem kések a munkahelyemről, nem én, ilyet nem tennék. Én az ellenforradalom alatt is mindennap bent voltam a gyárban. Még akkor is bementem, amikor a rádió azt mondotta, hogy otthon lehet maradni. Én aznap gyalog mentem be, kérem, tetszik rá emlékezni! Éppen ezért nagyon meglepett, abszolute meglepett, de rosszul is esett, hogy máma Solymosi elvtárs, az üzemi alapszervezet intézőbizottságának az elnöke bejött a könyvelésre és míg ott vitatkozott Szücs elvtárssal, vita közben felém fordult és kifogásolta, hogy mindig olyan csendben vagyok. Különösen azokban a napokban maga, Gáli elvtárs, mindig itt ült, végighallgatott mindent, de soha nem nyilvánított véleményt. Én legalább is nem emlékszem, hogy egyetlen egyszer nyilatkozott volna az eseményekről. Remélem, tudatában van annak, kedves Gáli elvtárs, mondotta, hogy milyen gyanús az, amikor valaki ilyen válságos időkben magábazárkózik és hallgat. Ez azt jelenti, hogy maga figyelte mi történik és várt. Hogy az elvtárs opportunista. Azt állította, a fülem hallatára mondotta Szücs elvtársnak, alamuszi alak vagyok, akiből hiányzik az éberség és a harciasság. Aztán megint hozzám fordult és így szólt: Mi szerettük volna, ha azokban a napokban Gáli elvtárs megnyilatkozott volna a párt mellett, még ha nem is párttag és ha nem is lehet párttag, hanem pártonkivüli, általunk nagyon jól ismert körülmények következtében. Maga, Gáli elvtárs, eddig jó munkát kapott a kéngyárban, hát ennyit el lehetett volna várni magától, ha másért nem legalább becsületből és hálából.

A jóindulatú óriás most megszólalt. Azon a mélyen reccsenő trombitahangján. De a fejét meg sem mozdította. Maga elé beszélt most is. Egy alvó ember beszélget így álmában. Vagy egy szobor, ha megszólal.

— Sóher palimadár ez a Solymosi. Mindig kell valaki, akit pofozzon. Mit törődik vele, hadd jártassa a száját.

— De kedves Szuhanek elvtárs-úr — tiltakozott tisztelettudóan Gáli — legyen szabad itt közbevetőleg megjegyeznem, hogy a kéngyár tele van különböző mende-mondákkal. Hogy Solymosi a rendőrségen járt és hogy kérte a kéngyáriak ellenforradalom alatti magatartásának a kivizsgálását. És természetesen ő máris szolgáltatott bizonyos adatokat. Így beszélik a mende-mondák, kedves Szuhanek elvtárs-úr.

Az asszony a pohárért nyúlt. Ivott. Aztán nagyot nevetett. Zengő, telitorkú nevetése volt. Sötét, erős nyaka megöblösödött, kinőtt a fekete ruhából. Dallamosan, de nyerítve nevetett.

(Egyszer valami udvarlót szerzett a Máriássy utcai konzervgyárban. Mert ott dolgozott. Többször hazakisérte. Aztán egy este szemtelenkedni kezdett a kiskapuban Fazekas Ancival. Pontosan senki sem tudja, hogy mi történt. Arra lettek figyelmesek az emberek, hogy a boldogtalan udvarló ordítozva, segítségért kiáltozva menekült a Szondy utcából és mikor a népek kirohantak megnézni, hogy kit ölnek, Fazekas Anci ott állt a Szondy utca közepén az Előd utcánál és csípőre tett kézzel pillantott a hanyatt-homlok menekülő udvarló után. S mikor ez már lassított a menekülés iramán, ezzel a nevetésével utána kacagott. Mire a menekülő új erőre kapott).

— Maga jó ember. Mit törődik vele! — trombitálta szelíden Szuhanek.

— De kérem — érvelt Gáli önmaga ellen — az a félő az én szerencsétlen, speciális esetemben, hogy elővehetik azt a régi ügyemet. Amiért egyszer már bevittek és ültem. Már akkor is mind azt követelték, valljam be, hogy mint rongyos gárdista jártam a Kárpátalján. Gondolja, Szuhanek elvtárs-úr, hogy hat év után újból elővehetik ügyemet és kitehetnek a munkámból? Vagy lekaphatnak, kérem?

A JÓINDULATÚ ÓRIÁS ivott. Aztán ismét töltött magának. És most még nagyobb jóindulatot tanusított, mert már rá is pillantott Gálira.

— Ha egy ilyen soványka palimadár, mint maga, elment a Kárpátaljára harcolni, hát az is nagy dolog.

Gáli megnémult a rémülettől.

Mindkét kezét felemelte néma tiltakozásként.

Aztán visszanyerte hangját és megrendülve kiáltott fel:

— Szuhanek elvtárs-úr, esküszöm, sohasem jártam még csak a táján sem a Rongyos Gárdának és soha életemben nem jártam a Kárpátalján. A névsorban nem is Gáli Béla, hanem Gál Béla szerepelt. Tehát valakivel összetévesztenek. Ilyen alapon igazán abszolut lehetetlenség valakit elővenni.

— Csak ne gyulladjon be, Gáli elvtárs — és mereven maga elé ügyelt Szuhanek. — Tudja, mire kell vigyázni? Arra, hogy manapság nem szabad begyulladni. Igya ki a borát, majd mindent más színben lát.

Gáli engedelmesen kortyolt a pohárból. De aztán felemelte mutatóujját.

— Kérem, tessék megengedni, hogy folytassam a referálást a magam ügyében. Most jön csak az ami engem igazán megijesztett.

Szuhanekné újból nevetett.

— Hát ne hagyja magát beijeszteni! — kiáltott fel vidáman. És csiklandósan a férjére nevetett. — Mondta Pali, az a fontos, ne gyulladjon be. Ne legyen már anynyira gyengeszívű!

Ezt nem először mondotta Szuhanekné. Akkor is mondotta, amikor a lakodalmon voltak. Vilma ugyan húzta az orrát, de Gáli nem engedett, el kellett menni. Aztán Fazekas Anci szeles boldogságában elragadta a konyhából és csárdásozni kezdett vele. A bajuszos, kopaszos Lossó Lőrinc cigányprímás pedig alattomban rárántott a «Vékony deszka kerítés»-re. Röhögő pofával. Ez kellett csak az ifjú Szuhaneknénak. Csak felkapta a földről a kis-telekibe öltözött városi tisztviselő urat Fazekas Anci, aki aznap lett asszony és úgy pörgette meg a levegőben, mint a kisgyereket, lábai a levegőben bokázódtak. Aztán nagyot nevetett és akkor mondotta a nekividámodott násznép előtt: Mert a számvevő úr olyan gyengeszívű! Vilma sértődötten hazafutott, nem győzte mentegetni. Tiszteletlenség, mondotta haragosan Vilma és évekig dúlt-fúlt a lakodalom miatt. Gáli pedig most valóságos bátorításnak vette a régi mondást és vékonyan még el is tudott mosolyodni.

És végre kinyögte:

— Kérem — mondotta közelhajolva hozzájuk — Van egy bizonyos rendőrtiszt ismerősöm. Több szívességet tettem neki. Így aztán, tetszik tudni, bizalmas hozzám. Abszolute bizalmas, hát megsúgta, hogy ma éjszaka az «R» csoport kijön a Szondy utcába.

Szuhanek egyszerre kimozdult sóbálvány mozdulatlanságából. Hirtelen ráfordította egész, nagy arcát. És egy kicsit le is hajolt hozzá. Ami szintén egészen rendkívüli jelenség volt.

Hitetlen arccal-szemmel kérdezte:

— Magáért, Gáli elvtárs?

És olyan hitetlen csodálkozás fogta el, hogy eltolta maga elől a borospoharat és kiülő szemét körbevitte a konyha olajfestékes, hibátlan falán.

Mert gondosan karbantartott, szép volt a konyha. Látszott, hogy parancsnokhelyettes lakik benne.

Gáli Bélában pedig a nyers kérdésre egészen elfulladt a szó. Alig tudta kinyögni:

— Nem tudta kiért jönnek ki. Hunyec százados elvtárs-úr biztosan tudja, kit akarnak behozni. Azt mondotta, Hunyec százados elvtárs-úr biztosan tudja. De ő nem tudta.

Szuhanekné nevetni kezdett dallamos, harsányan felcsapó kacagásával. A combját is csapkodta. Fehér fogsora erős volt, de csorba, mert elől vagy két fog üres helye is látszott. De a többi az villogott, majd kiugrott barnapiros szájából.

— Hogy ez a hülye Hunyec, ez a hülye Hunyec! — kiáltozta.

Szuhaneket azonban láthatólag behatóan foglalkoztatta, amit hallott. Homlokát ráncolta. Aztán rádörrent az asszonyra.

— Anci, elég a vihogásból!

És többször megrázta a fejét. Bundás, páncélszerű, fekete haja megvastagította amúgy is nagy fejét.

— Már hogy magáért, Gáli elvtárs, éjszaka az «R» csoportot kiküldjék? Aztat én nem hiszem. Valami nagyobb dolog lehet emögött. Ha igazat mondott a maga barátja. Azt mán inkább elhiszem, hogy Hunyec móresre akarja tanítani azokat, akikkel összerúgott. De magának semmi baja sem volt Hunyeccel. Ha Solymosi akarja, magát a gyárból is elvitetheti, nem kell ahhoz «R» csoport. Magát beidézik, vagy bekisérik a kéngyárból, aztán kész. Legyen nyugodt magáért nem kell kiküldeni az «R» csoportot.

Hát ez valóban megnyugtató, gondolta Gáli. Még sárgább lett és a bőrén kipálló olajos fényesség még jobban megmutatta ritkás szőrzetét.

Mikor felállt és illendően elköszönt, meghajtván magát, erőtlennek érezte lábait. Talán a pohár bortól, amit

Szuhanekné belédiktált mégis. Ugyancsak erős szesz volt. Vagy talán attól, hogy Solymosi megteheti. Hogy egyszerűen bekisértetheti a kéngyárból.

Vagy egyszerűen beidézik.

Szóval megtehetik.

GÁLI ELMENT. Az asszony kisérte ki. Bezárta az ajtót és visszajött a konyhába. Aztán leült az asztal mellé és két karjára könyökölt. Így nézett fel, pirosra gyulladt arccal Szuhanekre. Az pedig mozdulatlan arccal, szemmel bámult rá. Mintha vak lett volna.

— Nem hiszem el — mondotta nevetve az asszony.

— Megint úgy be van ijedve, hogy éreztem a szagát.

Szuhanek trombitahangján mondotta. De mélyen, puhán. Dörmögés volt, nem is beszéd.

— Nem éltél az ÁVÓ kosztján.

— Remélem nem is fogok! — nevetett az asszony...

— Engem próbáljanak bevinni. Beverem a fejüket.

Ezen Szuhanek nevetett. Elégedetten. Dörögve.

Aztán magának mondotta. Maga elé meredve:

— Meg kell tudni, igaz-e?

Az asszony megrántotta a vállát.

— Hát kitől kérdezzem meg? — és a szája elé kapta a kezét, úgy gőgicsélt. — Talán menjek át Hunyec százados elvtárshoz, keltsem fel és kérdezzem meg, elvtárs, igaz-e hogy kijönnek a rendőrségtől néhány Szondy utcai palimadárért?

És a tréfán még nyerített is. Magában.

Szuhanek nem nézett rá. De kiadta az utasítást:

— Eredj át Goldmanné barátnődhöz. Azzal beszélj!

AZ ASSZONY ENGEDELMESSÉGHEZ SZOKOTT, összébbhúzta Szuhanek kabátját és ment. Szuhanek pedig bekapcsolta az ásványvizes üveg csatját és eltette a konyhaszekrénybe a bort. Aztán mezítláb, ahogy a konyhában ült, betalpalt a nappali szobába. A három gyerek szuszogása betöltötte a szobát. Három ocsúsképű. Az ő fiai, meg az Ancié, Ezek nem lesznek rémüldöző emberek. Nevetett rájuk fekete szempillantásával. Már most sem gyulladnak be, az biztos. Aztán bement a fűtetlen hálószobába és levetkőzött. Az ágy, amikor beledőlt, akkorát reccsent, mintha kettőbe törne azonnal. Nem aludt el, hanem nézelődött a sötétben.

Nem kellett sokáig várnia, már jött is az asszony.

A férje kabátját már kint ledobta. Levetette a ruháját és hosszú fehér hálóingben bebújt a másik ágyba.

— Jobb lesz, ha nem alszol el! — mondotta a hideg ágyban fészkelődve.

— Mi van? — kérdezte Szuhanek álmosan.

— Azt hiszem igazat mondott vagy hallott, most az egyszer — számolt be az asszony. És már nem nevetett.

— Alighogy mondom Stefi mamának, hogy mit hallottunk, csak felugrik a karosszékből, amiben, ott a rádió mellett, gubbaszt mindig. Még a macskáját is eldobta magától. És csak annyit mondott, hogy a büdös disznó!

— Kire? — kérdezte Szuhanek mély trombitálása.

— Hát honnan tudjam, ha nem mondta meg? De az biztos, hogy a slafrokra kapta a kabátot és csak úgy átszaladt a Hunyecékhez.

Szuhanek hallgatott a sötétségben. Az asszony sem szólt egy szót sem.

Nagysokára szólalt meg a mélyen recsegő hang:

— Ha Oravecz bedöntött, agyonverem! Puszta kézzel agyonverem!

Az asszony, aki eddig leste, gyorsan rákérdezett:

— Mivel dönthet be az Oravecz?

— Ezek ott bent lopkodják a szeszt — mondotta dörmögve Szuhanek. — Az egész banda. A tűzoltók, de

még a mi embereink, a gyári fegyveres őrség is. De még Kalmár Ferenc, az aldehid részleg vezetője is benne van a bandában. A szeszcsővezetéken meglazítják a csavarokat és üvegekbe csapolják a szeszt. Aztán eladják annak a bényei asszonynak, akitől mi is kapjuk a bort.

— Mióta? — kérdi éberen az asszony.

— Régóta — válaszolja Szuhanek. — Talán 1945 óta. Aztán Oravecz is benne volt. De most elő akar rukkolni és ezért elhatározta, hogy beköpi őket. Hozzám is eljött ez a görény. Én megmondottam, hogy amig engem nem kever bele, tőlem csinálhat, amit akar. Ha ez a gusztusa, hát köpje be őket. De ha engem bedönt, akkor leverem a fejét. Megmondtam neki, leverem a fejét.

— Te meg elfogadtad az asszonytól a bort! — mondta az asszony és kuncogott hozzá.

Szuhanek méltóságteljesen felemelkedett az ágyban, mire az ágy nyiszogni kezdett.

— Ne felejtsd, Anci, nem én vagyok a vegyipari portása. Ha engem meghagynak portásnak, ilyen nem történhetett volna. De engem elcsaptak, hát csak lopják a vegyipari szeszét, amig a portás nem veszi észre hogyan viszik ki a szeszt. Kibírja a vegyipari. Én meg nem tudok semmit, én nem lopok semmit. Ha meg valaki barátságból bort kínál, azt én nem utasítom vissza. Ne mondják, mert helyettes parancsnok vagyok, most már kikülönítettnek érzem magam, Aztán, ha a borban a vegyipari szeszéből is van, azt én honnan tudhatnám? Érezni lehet azt?

— És ha téged visznek el, Pali? — kérdezi megkomolyodó és megmelegedő hangon az asszony.

— Ne félts te engem! — és mély dördülő hangján most Szuhanek nevetett. — Vigyáz arra Oravecz, hogy engem ne vigyenek be. Ha én odasózok egyet, betöröm a tojáshéját.

Az asszony egyszerre odabújt mellé.

— Mert te mindent azzal a büdös nagy erőddel akarsz elintézni!

XV.

MILI JÖTT AZ AJTÓHOZ és kikukucskált. Hogy ki zörget ilyen későn. Mikor kinyitotta az ajtót, túlzott csodálkozással nézett Goldmannéra. Hunyecné slingelt hálóingjében volt már, csak kendőt kapott magára, ahogy kijött az előszobába. Szemével, arcával kérdezte, hogy mi történt? De Goldmanné türelmetlen volt, nem várta meg, hogy szóval is megkérdezze, miért zörgetett be hozzájuk ilyen későn. Csak fellépett a három téglalépcsőn és nagy tüstënkedéssel benyomult Mili mellett a kis előszobába.

— Ottó itthon van? — kérdezte. És már be is nyitott a nappaliba.

Hunyec Ottó az asztalnál ült. Az asztal felett teljes fénypompáját kibontva terpeszkedett a négy-karú hatalmas csillár. Ezt még a kezdeti ávós időkben hozta haza Ottó. Valami osztályellenség, vagy népellenes, vagy háborús bűnös lakásáról való, aki elszökött, elmenekült vagy elvitték, esetleg csak internálták. Igen mutatós, nagy csillár volt, fekete fából készült és ezüst veretek díszítették. Még Mili tetszését is elnyerte, pedig nem szerette a «máshonnan való» dolgokat. De ezt a csillárt kedvelte, mert nagyon finoman lehetett tisztogatni, fényesíteni, dörzsölgetni. Órákig dörzsölgette, fényesítgette és mind szebb lett. Magyarázgatta az asszonyságoknak, hogy olyan finom, mint egy régi hegedű, Amiért

olyan sok pénzt adnak. Éppen olyan. Minél tovább pucolja az ember a fekete fát, meg a fehér ezüstöt, annál ragyogóbb lesz. És nem kopik egy szemernyit sem. Mert ez nem festett fa. Hanem valódi fekete fa.

Az asztalon most nem a bordó, plüssbársony terítő pompázott. Az csak vendéglátásra való. Hanem kockás viaszosvászon borította az asztalt. Hunyec ott terpeszkedett az asztalnál. Előtte, de már odébb tolva, a tegnapi kolbászmaradék. Hidegen. Abból csipegettek mindketten lefekvés előtt. Mióta százados lettek, minden este két vacsorát fogyasztanak. Az első vacsora ma grenadírmars volt. Borocska is állott az asztalon, csattos, kristályvizes üvegben. Poharazgattak is. És belekönyököltek az újságba. Szétosztották a « Népszabadság »-ot és abba merültek bele.

A jó melegben. És levetkőzve. Ujabban, mint Mili meséli bosszankodva, Hunyec rászokott az estéli mezítelenkedésre. Szellőzteti magát a nappali szobában, amikor ágyban is pihenhetne már. Most is térdigérő hálóingben olvasta az újságot. És bicskájával közben nagy gyönyörűséggel piszkálta a fogát.

A hálószoba ajtaját kitárták, mert a vaskályha vörösen izzott.

De még így is, hogy a hálószoba ajtaja nyitva volt, olyan forró, fülledt a lakás, hogy Goldmanné homlokán sárgán gyöngyöző cseppekben azonnal kiüt a veríték. Dühösen lerángatta magáról a vastag télikabátot és ledobta az egyik székre. A nagyvirágos fekete slafrok volt rajta. Szorosan összehúzta magán, amint ott állt az asztal mellett. Ami elől jót tett, mert elfedte Goldmannét, de hátul annál árulóbbá vált.

— Hogy nem főttök meg ebben a gőzfürdőben! — támadt rájuk Goldmanné és dühösen nézett Hunyecre. Hunyec jól táplált, bajuszos gyermeknek látszott a

térdigérő vászoningben. Hangosan nevetett Goldmanné mérgelődésén és vonogatta is magát a nem tulságosan bő hálóingben. De csak félszájjal nevetett, mert a másik szájavégében kotorászott éppen a bicska kisebbik pengéjével.

Mili mentegette magát.

— Nem tudom, mi van vele már semmi sem elég meleg nekije!

Hunyec barátságosan odataszította nagylábaujjával a szomszédos széket Goldmanné felé.

— Na, ülj le, Stefi! Szép, hogy átnéztél hozzánk. Mili hozzál egy poharat Stefinek. Meg egy tányért is ad Mili, ha kedved szottyanna egy falás, jó kolbászra. Finom, kulák kolbász! Szilárdi Gyuri hozta Kalocsáról!

De Goldmanné nem ült le.

Mili hozta a poharat. Töltött s Goldmanné kezébe adta a borral teli poharat.

Goldmanné ivott egy kortyot.

Letette a poharat.

— Na — mondotta — ebből otthon is van. Ez a Szuhanek-féle bényei bor, igaz? Nekem is hozott egy üveggel Anci.

Hunyec nem figyelt rá. Az újságra meredt. Kezével rá is csapott az újságra.

— Jó, hogy itt vagy, Stefi, legalább van kinek megmondani, hogy végeredményképpen nagyon dühös vagyok a mi újságunkra. Olvasom, hogy öröklakásokat osztogatnak lottón.

— Nem érdekel engem máma az öröklakás, meg a lottó, Ottó fiam! — válaszolt dühösen Goldmanné. A hatvankét éve és mázsán felüli súlya miatt otthon sokszor ült az ablakban. A Szondy utcaiak úgy tudták, azért mert spicliskedik. Ő meg nem vett magának anynyi fáradtságot, hogy megmagyarázza a sok szájtáti em-

bernek, nem csak azért ül az ablakban, hogy lásson, halljon, hanem a friss levegő miatt üldögél ottan. Mert a szorongása, ha rájön, ott múlik el a leghamarább. Igaz, a nyitott ablak aztán arra is jó volt, hogy mindent látott és hallott.

A szorongása most elővette Hunyecék szobájának a közepén. A kibírhatatlan meleg, a lenyelt alkohol tette, vagy pedig a hír, amit Szuhanekné hozott.

— De figyelj csak ide, Goldmann mutti! — kiáltotta Hunyec az újságból miközben szórakozottan vakargatta a hálóing vásznán át a mellét. — Hát micsoda állati marhaságokat irnak ebben a mi lapunkban! A lottó házakban — és míg olvasott, nekiduzzadt arca mulatságos csucsorításokat végzett. Akárcsak az iskolás gyermekek. Valamikor nehézkesen olvashatott és ebből maradt meg az élénk arcjáték, amely beszédesen követte a szöveget. — Nicsak. A lottó házakban általában kétszobás, összkomfortos garszon lakások is lesznck. Érted-e? Garszon lakások! Előkelő, garszon lakások! Hát odajutottunk a szocializmus építésében, hogy most már garszon lakások kellenek? Komálj csak ide, Stefi mama! Minden sorsoláson az egyébb nyeremények között egy-két öröklakást is kihúznak. Klassz, mi? Végeredményképpen a munkástelep már nem is jó, új lakásokat kell építeni és azt örökbe odaadni a pacáknak. Sorsjegyen. Nyerni lehet. Végeredményképpen ez éppen olyan, mintha az ő saját háza lenne. Látod, így csináljuk mi magunk az ellenforradalmat. Nem elég jó a telepi, állami lakás, hanem öröklakásokat, méghozzá burzsuj és garszon öröklakásokat építünk a nép pénzéből. És kinek adjuk, na, miért nem szólsz hozzá, kinek adjuk? Mégis, mit szólsz hozzá? Mert nem a jó párttagoknak adjuk, hanem a lottón, akárkinek, akár osztályellenségnek is.

— Mit fáj az neked, ha másnak is jut! — mondotta dühösen az öregasszony. Haragjában újból belekortyolt a borba. Pillanatnyilag lehűtötte. Tudta, hogy aztán még rosszabb lesz, de olyan melege volt, olyan izgatott volt, hogy már azt sem bánta. — Te is megnyerheted lottón...

Hunyec felemelte mutatóujját. A hálóing bő ujja visszahullott és megmutatta fehér és szőrös alsókarját.

— Nem tudtok, ti asszonyok, előre gondolkozni! Végeredményképpen az ilyesmi buktatja meg a pártot. Mert ez nem más, mint felemás! Alibi-szocializmus! Legyen az öröklakás is társadalmi tulajdon! Minek a kivétel? Én mondom neked, végeredményképpen úgy lesz a sorsolásnál, hogy a jó kommunistának majd nem jut öröklakás, de valami nyugatmajmoló jampecnek beüt és garszonlakásban fog flangérozni. A dolgozók meg majd csak áhítoznak utána. Te erre persze nem gondoltál. Pedig az ilyen intézkedésen történik meg az ellenforradalmi behatolás!

Mili dühösen elkapta előlük a tányért és vitte ki a kolbásszal.

— Mán az éjszakai ingéből is kibosszantjátok az embert. Még abban sem maradhat békében. Már abban is politizáltok! — kiáltott rájuk.

GOLDMANNÉ NAGYON ÖREGNEK LÁTSZOTT egyszerre, amint Mili után pillantott. De nem szólt. Nem volt kedve az asszonyi csipi-csókához.

— Te, Ottó! — mondotta közelebb lépve Hunyechez és lehalkítva a hangját. — Azt hallottam, hogy te máma éjszaka kihozatod ide az « R » csoportot? Hát elment a józan eszed? Hát nem mondottam tegnap, ne bántsd a saját utcádat? Azért mert Kölyüvel összeugrottál, csak nem teszel ilyen marhaságot! Hát kit akarsz bevitetni? A félig halott Kölyü Pétert? Ezt a haldoklót a rendőrséggel?

Hunyec elégedetten mosolygott. Aztán körülményesen töltött magának és gálánsan felemelte a poharat Goldmanné felé. Kisujját előkelő merevséggel eltartotta a pohártól. Az üdvözlés után felhajtotta a bort.

És újból kuncogott. De most már hangosabban.

— Szóval te is véded ezt a papzsákot? — kiáltott fel vidáman. — Pedig vedd tudomásul ebben az utcában nincs szükség rossz káderre. Elég volt a bajból, amit csinált. Tönkre teszi a Szondy utca hírnevét. Innen nem fog többé tüntetően templomba vonulni. Mert ezzel is csak ellenünk tüntet. A párt ellen. Elég volt! — integetett többizben a kezével. — A vallásellenes mozgalom nem alhat el a Szondy utcában sem, Stefi mama!

Goldmanné rátette kezét a vállára.

— Ne erről beszélj, Ottó. Mondd meg nekem őszintén, tényleg kihozattad az « R » csoportot?

Hunyec egyszerre ingerültté vált. Lerázta vállárói az öregasszony meleg-nyirkos kezét. És szembefordulva vele, kiáltozni kezdett:

— Ki beszélt az « R » csoportról? Én arról a vén templompadkoptatóról beszéltem.

És szikrázó szemmel meredt az öregasszonyra.

Goldmanné most odahuzta Ottó mellé a széket és leült.

— Idefigyelj, Ottó, hát újra mondom: ne csinálj marhaságot! Értsd meg, ez a Kölyü már haldoklik. Hagyd a fenébe, hadd adja be a kulcsot békében. Nekem elhiheted, nagy marhaság lenne elvitetni. Biztosan belehal és aztán az egész telep szája be nem állna, hogy mi öltük meg. Mi, kommunisták. Bosszúból, hogy veled szembeszállt. Az egész Szondy utca ellenünk lesz.

— Csak ne védd! — mondotta makacsul Hunyec. De nem mert a szemébe nézni, hanem lesütött szemmel a poharat nézte, amit az asztalon táncoltatott. — Templompadkoptató!

Goldmanné megfogta a karját. Hogy odakényszerítse a szemét.

— Idehallgass, Ottó! Ali bácsi jó kommunista volt, elhiszed, ugye? Ismerte a dolgozók nyomorát a Horthy-fasizmus idején. Jó marxista volt. Sokat tanult. Kevesen ismerték ugy Marxot, Lenint, mint Ali. A kapitalista kizsákmányolást, a rendőrségi üldözést, Hetényi Csocsót és a még nagyobb csirkefogót, Schweinitzert. Volt aggódni való. De a templomjáró emberektől mi, akkori szocdemek és később kommunisták, sohasem féltünk. Mulattunk rajtuk, de eszünkbe sem jutott volna, hogy féljünk tőlük. Pedig akkor még nem volt munkáshatalom. Ma meg ti, amikor az államhatalom a miénk és minden az államhatalom kezében van, féltek tőlük. Hát ez nagy marhaság és ebből nagy baj lehet. Térjetek már észhez, térj észhez, mondd, hát mit árthat neked, meg a pártnak ez a Kölyü Péter? Hát pont Kölyü Pétertől nem tudjuk felépíteni azt a jobb világot, amire annyi időn át készülődtünk?

Mili visszatért a konyhából. Leült az asztal mellé. Haragosan megtöltötte újból a poharát és ivott. Így figyelt rájuk.

Hunyec megrázta a fejét. Már dühös volt.

— Nem értesz te a nagypolitikához, Stefi mama! A lelki hatás miatt kell irtani ezeket a templompadkoptatókat.

Goldmanné egyszerre előredőlt a széken és nagyon öreg volt. A haja, amit gondosan már felcsavargatott, mutatta, hogy már kopaszodik és a csigázott hajfürtök közül sárgán látszott elő fejbőre. Két karját szokott mozdulatával combjai közé lógatta és a szétnyílt, fekete hálóköpeny szárnyai között látszott kövér és gyűrött térdhajlása.

Így mondotta szinte kétségbeesve. De már nem né-

zett Hunyec vigyorgó, fölényes arcába. Csak mondta-mondta:

— Nagypolitika! Hát nem érted, ha bántod, szentet csinálsz belőle. Úgy mondják maguk közt, vértanút. És annál tovább maradnak meg, minél több vértanújuk van. Egyik bolondítja a másikat. Hagyd a fenébe Kölyüt. Én tudom, az István kórházban a professzor, azt mondotta, ha negyedéve van még. Tovább már nem tudja húzni. Na, mondjad, kihívattad az «R» csoportot? Ugye, nem hívattad ki?

Hunyec ráförmedt. És minden bevezetés nélkül káromkodni kezdett.

— Hallod-e, Stefi mama, ajánlom hagyd békén az «R» csoportot. Az ilyen rendelkezés nem hozzám tartozik. Ez a Princznek a dolga és Princz elég öreg kommunista, tudja, mit csinál.

Goldmanné bólogatott. Az alkohol kezdte fűteni. Dühe emelkedett, türelme csökkent.

— Te csak ne hivatkozz Princzre. Az bolond gyilkos volt mindig. Arra ne hallgass, mert annak már eggyel több van a fejében. Hát nem szégyellitek magatokat! Mindenki előtt be akarjátok bizonyítani, hogy, mennyire féltek egy haldoklótól csak azért, mert templomba jár?

HUNYEC MOST MÁR NEM NEVETETT. Princzre gondolt. Majdnem ugyanígy vitatkozott vele, mint most vele Stefi mama. Aztán mi haszna volt?

Nagyhangon, és mutatott haraggal szólt rá az öregasszonyra.

— Jól van, Goldmann mama, menj csak haza és feküdj le. Nyugodtan alhatsz s egyről bizonyos lehetsz, hogy végeredményképpen amíg mi, félős emberek, itt vagyunk a munkástelepen, több ellenforradalom nem lesz itt.

De hiába küldte Goldmannét. Meg sem mozdult. Csak bámult maga elé meredve és előre dőlve. Majd így válaszolt. Vagy csak önmagának mondotta:

— Hát mi sem vagyunk jobbak, mint azok voltak! Ti már féltek. Ezért fogunk elpusztulni.

Mili nagyot ásított. Unta a politikai vitákat. És most látta először, hogy Ottónak is elege van a vénasszonyból. Mili hát kényeskedve előredőlt az asztalon. Az ujjatlan hálóing megmutatta kemény, vaskos karját. Erős volt, fehér volt. És a slingelt kivágásban és alatt formásan, keményen gömbölyödött keble.

Álmosan mondotta, hogy sürgesse, küldje a magába süppedt öregasszonyt:

— Most úgyis hiába vitatkozol vele, Stefi mama! Ha egy kicsit iszik, nem lehet vele okosan beszélni. Ráértek. Holnap is van nap. Tegyük el magunkat holnapra.

Hunyec barna szeme dühösen odavágott az asszonyra. Mili válaszként megrántotta kerek vállát és leeresztette szempilláit. Félig hunyt szemmel, szundikálva így könyökölt. A csillár irgalmatlan fénnyel égette őket. A meleg szinte kibírhatatlanul felhőzött a szobában. Az alkohol szaga szúrósan állott az orrukban. Gégéjükben pedig csípősen savasodott a bor. Indulatokkal keveredve.

De Goldmanné nem adta fel a harcot.

— Ottó, a te kötelességed arra vigyázni, nehogy ez a Princz valami disznóságot csináljon a Szondy utcában! Nézd, az ellenforradalom alatt minket megvédett a Szondy utca. Pedig én már azt hittem, mindennek vége. Azt hittem kiirtanak. Tudod, engem spiclinek tartanak és talán igazuk is van. Mert te tudod, hogy amit én tudok, azt a párt is tudja. Hát én készen voltam rá, hogy nekem jönnek. És látod ezek okosabbak voltak.

Hallgattak. A meleg megfogta a gondolatokat és el-

ernyesztette őket. Hunyec mereven bámulta a viaszosvászon asztalterítő kockáit. Mili félig aludt. Goldmanné pedig összehúzta kövér arcát és ettől a szája körül lévő ráncgomoly még mélyebb lett és a fekete szőrszálak is megsűrűsödtek.

— És látod a Kölyü gyerek, pedig ő is hallotta, hogy a párt spiclije vagyok, minden reggel, mikor elment az ablakom előtt, hangosan beköszönt, hogy: Kezitcsókolom, Goldmann néni. Egyszer sem feledte el. És tudod, amikor a félsz még a beleinket is csikarta, milyen jó volt, hogy egy ellenforradalmár, gitárral a vállán úgy köszönt nekem, Goldmann Aladárnénak, kommunista párttagnak a Szondy utca spiclijének hogy: kezitcsókolom. Tudod, milyen okosan tették ezt? Erre ma már sokan gondolnak a mieink közül is. Hidd el, a párttagok is. Hát a Princz ne a Szondy utcában verje ki a balhét, a saját utcájában csinálja a bajt, ha már nem fér a bőrébe. Az ellenforradalmat leverték, mitől kell még mindíg félni? Mert disznóságot, tudod te is nagyon jól, csak félelmében csinál az ember. De hát mitől félünk?

Hunyec nem pillantott fel rá. Sőt elrejtette az arcát. A boros pohár fölé horgadt a feje. De nem ivott. Még csak nem is töltött magának. Üres volt a pohara.

— Az igaz — mondta végül és düh rekkentette rekedt hangját. — Levertük a bitangokat! Kölyü Béluska ugyan nem köszön már neked, mutti, kezicsókolomot! De engem sem etet több papirgaluskával.

Goldmanné szívósan vitatkozott.

— Jó, jó, azért csak ne feledd, meg is ölhettek volna. És nem tették. Rendben van, Kölyü fia meghalt, harc közben lőtték le, minek kereste! Megkapta. A többiek is bekapták, mi pedig győztünk. Dicső, örök barátaink ott állnak mögöttünk. A nyugati imperialisták a sebeiket nyalogatják. A munkás és paraszt hatalom győzött. Mindenütt ezt olvasom. Helyes, így van jól. De, ha mi

most valami nagy ostobaságot követünk el, akkor itt Szondy-Dániában mindenki azon fog spekulálni. hogy hátha nem is győztünk. És a végén ki is derül, hogy nem győzhettünk, hiszen még mindig félünk. Abból pedig nagy baj lesz, ha itt a Szondy-Dániában, de az egész telepen, a városban és az országban gyanítani kezdik, hogy félünk, tehát nem is győztünk. Hát, ezért kérlek, ki ne hozd ide az « R » csoportot! Ugye, nem hivattad ki? Nézzétek, én öreg vagyok, nem szeretnék elköltözni innen. Megszoktam itt. Ez az én utcám. Ugye, nem hivtad ki?

Hunyec felállt, A hangjában rekkenő düh, mint valami hőség eláradt benne és pirosan kiült az arcára.

— Engem ne faggass és ne gyulladj be mindjárt! Mi közöd neked ahhoz, hogy a rendőrség mire készül. Eredj haza, törődj a macskáddal, meg a részeges vőddel. A párt biztonságának az ügye nem tartozik rád. Azt bizd ide. Nem jó az, ha mindenbe belebeszélsz. Sok mindent nem tudsz és végeredményképpen öreg, begyulladt tyúk vagy.

Goldmanné fáradtan feltápászkodott a székből.

— Jól van, Hunyec — mondotta — hát akkor elmegyek! De ha a munkás- és parasztatalom tényleg a Szondy utca ellen harcol, akkor már a másik oldalon van a kurázsi. Az a valami, ami nektek semmi.

SÁPADTAN VETTE A KABÁTJÁT, de hiába kereste, nem találta az ujját, így hát csak a vállára vetette a kabátot. Hunyec mutatta, hogy újból belemélyedt a « Népszabadság »-ba. Mili közönyös álmos arccal, félig leeresztett szemhéj alól bámulta őket. Sohasem kedvelte Goldmannét és nem szívlelhette, hogy Hunyec olyan nagy barátságban volt vele. Mert Ottó mindennel és mindenért átfutott Goldmannéhoz.

Mintha nem is ők lettek volna a századosék.
Most elégtétellel szemlélte az öregasszony lefőzött, sápadt arcát.
Goldmanné szó, köszönés nélkül ment. Mili semmitmondó arccal nézett utána. Aztán mégis felállt és a merev vásznú hálóingben mozdulva, suhogva utána lépkedett.
De nem szólt semmit.
Goldmanné sem szólt.
Kinyitotta az ajtót, összefogta magán a kabátot és letopogott a három lapos lépcsőn.
Sötét éjszaka volt.
A két asszony azt sem mondta, hogy jójcakát.
Goldmannét fullasztotta a rémület és a harag.
Tudta, hogy igaz.
Jön az «R» csoport.
Mili utána nézett az ajtóból.
Ásított.
Jóízűen.
Mili bezárta az ajtót, visszajött és kezdte összeszedni az asztalról a poharakat. Hunyec hanyattdőlt a székben és tréfás nagyhangon így szólt:
— Még nincs vége a mulatságnak, asszonyság!
— De igenis vége van! — felelt rosszkedvűen az asszony. — Vagy talán azt akarod, drágalátos férjemuram, hogy amikor éjjel kijönnek a rendőrbarátaid, részegen találjanak?
Mili jól ismerte Ottót, tudta, hogy mit jelent, amikor ilyen nagyhangon tréfál. Hogy mit vezet be az ilyen legénykedő hangoskodás. De azért nem ment el a közeliből, nem ment ki a konyhába. Ellenkezőleg, ott forgatta magát körülötte.
Hunyec nem is állta sokáig a házi kacérkodást. Elkapta az asszony derekát és odahúzta nagához.
Mili letette az összeszedett poharakat, tányérokat a

kezéből és ingerlékenyen-kényesen ránézett a férjére. Kontyba fonott sötétbarna haja, feszes, fehérpiros képe fiatalnak mutatta. Hunyec kezét ellökte magáról. Szikrázó szemmel.
— Mámeg mi esett beléd! — hörkent rá Hunyec.
Mili ottmaradt és megbántottan felhúzta a vállát.
— Ez a vénasszony mán megint többet tud, mint a hites feleséged. És még hogy mi bánt!
Hunyec egyszerre elkedvetlenedett.
— Jól van, na! Végeredményképpen mi a fenének akarsz mindent tudni! — mondta gyorsan és türelmetlenül. — Hát Princz elhatározta, hogy kitakarítja a Szondy utcát. Ami szemét van itt, azt kisöpri. Ez nem titok! Már régen meg kellett volna tenni.
És tenyere rátapadt az asszonyra. De Mili csak elrántotta magát.
— Hát igenis, mindent akarok eztán tudni! — feszült ellene Mili. — Velem esküdtél meg, nem ezzel a vénasszonnyal. Hát legalább annyit hadd tudjak, amenynyit Goldmanné tud. Ne felejtsd, drágalátos férjemuram, engem nem küldhetsz el. Aztán úgyis megtudom, hogy mi fog történni. Nekem aztán ne hazudj!
Hunyecet elöntötte az indulat. Ellökte az asszonyt. Gömböcfeje vörösen egyszerre felpuffadt és fekete bajusza alól kivicsorogtak nagy fogai.
— Majd talán veled beszéljem meg, hogy mire készülök, mi? Eredj innen, amig jó dolgod van, Mili. Akármi történik, semmi közöd hozzá, érted-e?
De Tanács Mili is ismerte a maga erejét. Visszament az asztal másik oldalára. És ott csipőre tette a kezét és kifeszült az egyszál ingben. Olyan volt, mint egy fehér vászonba öltöztetett női szobor.
— Ebből aztán nekem elegem van, drágalátos férjem-uram! — mondotta és egyszerre nem volt álmos, barna szeme nagyranőtt. — Hogy a szomszédasszony

tudja, a drágalátos rendőrszázados uram mire készül társaival, de én, a hites asszonya, nem is sejtek semmit. Mert én csak Mili így, meg Mili úgy vagyok, mert én csak bajra, jajra, meg majd kimondtam, mire vagyok jó!

Hunyec elcsüggedt a székben. Kétnapos gondja, a miről meg szeretett volna feledkezni, savasan felfutott a torkába, szájába. Tudta, ha Mili megvadul, nincs segítség. Vagy köpni, vagy nyelni.

De miért ne köpné ki az asszony előtt, hogy mi készül?

Elege van már a nyelésből. És kiért nyelne? Princzért?

Amikor az asszonynak igaza van. Illik, hogy tudjon Princz ötletéről, mielőtt kitör a balhé a Szondy utcában.

Princz már tegnap előadta nagy ötletét.

Tizenegy után hivatta. Valakinél járt bent. A központban.

Utána hivatta.

PRINCZ ÉRTETT HOZZÁ, hogyan emelje ki a maga fontosságát. Addig nem nyugodott, amíg olyan szobát nem sikerült berendezni a kerületin, amely bármely miniszter elvtársnak is megfelelt volna. Most is ott ült a nagy íróasztal mögött, amelyet ragyogó üveglappal boríttatott le és amin valódi bőr írómappa pompázott előtte. Telefonok csillogtak és az íróasztali készlet is valódi márványfaragás volt. Bőr karosszékek álldogáltak a sarokszobában. És Princz egy kissé megmagasított széken ült. Szinte trónusnak is beillett. Rendelésre készült.

Cigarettával kínálta és míg rágyújtottak, előadta tervét.

Hogy a rendőrség elleni támadás tetteseit már produkálni kell és ezt összekapcsolja a Szondy utcai nagytakarítással, amiről Szilárdi és Gurugya előtt szó volt.

Először nem értette.

S amikor megértette, melege lett.

— Elvtárs — magyarázta szárazon és mégis mohón Princz — ez nagy húzás lesz, és ez a legjobb megoldás, a te szempontodból is. Mert amíg a mai állapot fentáll, joggal tehet bárki szemrehányást, amint a barátaink is a szemedre vetették, hogy milyen rendőr vagy, ha a saját utcádban ilyen ellenforradalmi góc alakulhat ki. Az orrod előtt. Tehát a rendőrség elleni támadásért a Szondy utcai összeesküvést tesszük felelőssé. Ilymódon a szomszédok, régi horthyista-fasiszta elemek összeesküvése támadt a népi demokrácia hűséges rendőrfunkcionáriusa ellen. Ellenforradalmárok a kipróbált párttag élete ellen. Érted, reakciós bosszú. A rendőrség azonban a tetteseket kinyomozta. Elnyerik büntetésüket és az ügyet lezárjuk. Többé a pártban sem kellemetlenkedhetnek.

Az első pillanatban azt hitte, felugrik és nekitámad a szárazarcú, bolond öregembernek. Princz hosszú, elmélyült vonalakkal teleírt arca, a nagyüvegű, vastagkeretes pápaszem, benne a felnagyított szemgolyó, az idegesen remegő, kunkori nevetés forró betegséggel töltötte el.

Értette, ez hosszú ideig épített politikai tekintélyét öli meg. Be fogja bizonyítani ez az akció, hogy Hunyec Ottó ávós százados hiába maradt meg a Szondy utcában, ugyanolyan kikülönített, utált rendőrségi figura lett, mint a többi. Nem kell még a Szondy utcában sem. Kikötötték az ablakrácsra, megverték. Utáltabb, mint a többi, mert bár ottmaradt közöttük, a saját fajtája között, mégis ezt tették vele. Összeesküdött ellene a saját utcája. Ezután már arra sem számíthat, hogy Szilárdi Gyuri kijön hozzá zabaestére. Ugyan mi haszan is lenne belőle, amikor többé Hunyec százados sem tud népbizalmat előlegezni. Hiszen magának sincsen. És mindezt

ez a piszok, alattomos, rühes alak eszelte ki ellene. Megmondta Dedicsics, kerülni kell, mint a tüzet. Hallgatni kellett volna Dedicsicsre, a gavallér nyomozóra. Így most mindent magának köszönhet. Meghívta ezt a görényt a zabaestre és jól bebűzölt mindent.

A harag vörösen megduzzasztotta arcát és elvette a hangját. A másik az asztal mögül élesedő, ellenséges szemmel nézte.

— Mi az, talán nem is tetszik? — kérdezte hirtelen, gyanakodva. — Szeretném hallani a véleményedet, százados elvtárs! — jelentette ki kemény hangon. — Most már nagyon érdekelne a véleményed.

Hunyecet kissé megriasztotta a felelősségrevonó hang. Behúzta a nyakát. Halkan kérdezte:

— Kiről van szó?

Princz hanyattdőlt a hivatali trónusban. Szakszerűen, szárazan beszélt.

Előadott:

— A személyi kérdések tulajdonképpen másodrendűek — és fölényesen legyintett. — Jellemző, hogy téged viszont ez érdekel. Csak egy szempontot kell a személyi kérdésben figyelembe venni, a termelési szektor kivánalmait, amire vonatkozólag szigorú és bizalmas utasítást is kaptunk. És ebből a szempontból igen megfelelő a személyi megoldás. Éppen ezért előbb a tervet illetően szeretném hallani a véleményedet. Függetlenül a személyi vonatkozásoktól.

Hunyec izzadt. Így még nem szorították meg.

— Kérlek, hiszen én magam mondottam, emlékezhetsz, hogy majd rendbe teszem a Szondy utcát. De hidd el, én jobban ismerem ott az embereket. Nagyon fontos az utca hangulata — és akadozott, mert tudta, most veszélyes talajon jár — és tudod, elvtárs, én régóta ott lakom, ismerek mindenkit. Hidd el igazam van, amikor azt mondom, az embereken mulik. Már azon, hogy kik kerülnek ebbe bele.

Princz rosszallóan legyintgetett a kezével.

— Ti még mindig a régi valláserkölcsi nevelés áldozatai vagytok, elvtárs! — és a hangja éles, megrovó. — Észre sem veszitek, de nem tudtok ettől a neveléstől szabadulni. Emberekben gondolkoztok. Egy jó marxistának nem az emberekben, hanem az ügyben szabad csak gondolkozni. Ezt végre neked is meg kell tanulni, mert különben nem leszel használható! Egyáltalán, ezt már régen meg akartam neked mondani, eddigi ismeretségünk alapján az az érzésem, hogy te, elvtárs, igen gyenge ideológiai kiképzésben részesültél. Majd próbálok ezen javítani, hogy, amíg alám vagy beosztva, segítsünk ezen a hiányosságon. Ezt csak jóindulatból mondom, én tudom, hogy megbízható ember vagy, de a gondolkozásod kissé maradi, olyan rusztikus és zavaros. Uj és régi fogalmi elemek kavarognak benned. Tehát jegyezd meg magadnak egyszer és mindenkorra, a személyi kérdés gyáva és reakciós megközelítése egy rendőri akciónak. De nem bánom, most az egyszer kezdjük még a primitív végéről. A te kedvedért, elvtárs! Tehát három manuszt fogunk le. Kölyü Pétert, ennek az ellenforradalmár Kölyü Bélának az apját. A termelési szektor érdektelen, mert rokkant, munkaképtelen, megbízhatatlan, vallási mániákus. Fertőző, tehertétele a szocializmust építő társadalomnak. Második: Varjassy Károly, megingott párttag. Épületi elvtárs szerint csak jó hatással lesz, ha kikerül a forgalomból, mert sok embert ismer a telepen. Ennek a fia is fegyverrel a kézben esett el a dicső felszabadítóink elleni harcban. A termelési szektor nem sír érte, az a vélemény, hogy vén tokos, nem igen lehet rá számítani a munkahelyén sem, egyébként is talán ha még egy évig végezhetné a munkáját. Harmadik ez a Steiter nevű kalandor-alak. Erről már sok mindenféle

jelentés van kéznél. De a manusz eddig mindenből kisiklott. Csak azt tudtuk, hogy nem szeret bennünket. Tegnap kaptunk egy feljelentést, amiből kitűnik, hogy gazdasági kártevő is. Tehát a termelési szektor csak örül, ha megszabadul tőle. Most is munkakerülésből él. Ezek hárman lesznek a rendőrség elleni támadás megszervezői.

Hunyecből rémülten buggyant ki az ellentmondás. Nem akart szólni, mégsem állhatta meg:

— Senki sem fogja elhinni! — aztán, hogy már enynyit kimondott, forrón, majdnem könyörögve magyarázta. — Nézd, ezredes elvtárs, ez a három ember nem állna össze semmiféle akcióra egymással. Az egyik olyan beteg, hogy alig vonszolja magát. De meg egyik sem gyanúsítható azzal, ami történt. Hidd el, még csak nem is gyanúsíthatók. Hidd el, én jobban ismerem őket. Nagyon kérlek, elvtárs, egy kisideig hagyjuk a fenébe az egészet. Nagy melléfogás lesz belőle. Nem ismered a Szondy-utcai, speciális helyzetet. Nem ismeritek közelről a prolikat. Mert látod, ezredes elvtárs, az szokás a prolik között, hogy szájalunk, veszekedünk, néha még verekedünk is. De azért fegyverrel nem támadnának ellenem. A fegyver az már más. Hidd el! És ha most ezért hozzuk be őket, az egész utca tudni fogja, ez nem igaz, az egész utca ellenségem lesz és ellensége lesz a pártnak is.

Princz csak nézett rá. Kunkori mosolyát elégedetten rezgette. És csóválta a fejét.

— Megtanulhattad volna, hogy a pártnak nincs szüksége népszerűségre. Csak erőre. A szocializmus építése törvényszerűség és nem népszerűség kérdése. Ezt is meg kell tanulnod. Akár tetszik ez a manuszoknak, akár nem, a szocializmust építeni kell, mert ez a tudományos törvényszerűség. Látod, itt mutatkozik a gyáva és reakciós megközelítés hátránya. Hogy már előre megijedsz az akciótól. Hát figyelj ide, most a te kedvedért elmondom ennek a rendőri akciónak a marxista megközelítését. A munkáshatalommal biztosítani kell a szocializmus építésének nyugalmát és zavartalanságát. Igaz? Ez a rendőrség dolga elsősorban. További lépés: a Szondy utcában sok a nyugtalanság, tehát ott rendet kell csinálni. Ez is a rendőrség dolga. Ugyanakkor adva van egy harmadik feladat, véget kell vetni annak a lehetetlen állapotnak, hogy a szocializmus építését védelmező rendőrségen már hetek óta röhögnek itt a telepen. És ezt csak neked mondom; még a központban is. A három feladatot tehát a legjobb összekapcsolni. Ez meg az én ötletem.

— Hát a Szondy utcában ezt senki sem fogja elhinni! — védekezett a hangját veszítő Hunyec és a szívverése valóságos pánik volt. Ilyen emeletes marhaságot! És éppen vele teszik ezt, éppen őt keverik ebbe bele.

Princz arca most megkeményedett. Barna szeme szinte kidudorította az üveget, úgy meredt Hunyecre:

— Elvtárs, nagyon komolyan ajánlom, hogy foglalkozzál többet az ideológiai és taktikai kérdésekkel. Ezzel a kispolgári dadogással, hogy mit is szól a szomszédság egy indokolt és szükséges rendőri akció után, teljesen használhatatlannak bizonyulsz. Az embereket ma tettekkel kell meggyőzni, hiszen láthattad, a szavainknak nem hittek. Éppen ezért nem számít ma, hogy mit hisznek és mit nem. Lenin megmondotta, a béke is háború, ezt jó lesz megtanulnod. Mert akkor tudod, hogy háborút viselünk a békében is. És ha háború van, akkor a telepieket háborús tettekkel kell meggyőzni. Majd meglátod, hogy milyen meggyőző hatása lesz, amikor hallják, hogy, először, a vádlottakat elvitték és utána másodszor, hogy a vádlottak be is vallották, hogy mit követtek el a rendőrség ellen.

Ez még tegnap délelőtt történt. Egész nap kábult volt. Hiszen neki is járt az eszében, hogy Kölyüt beho-

zatja a kerületire, hogy kap valamelyik bunyóstól néhány pofont, a végén egy figyelmeztetést és engedi tovább futni, amíg le nem jár benne a vekker. Mindezt csak azért, hogy a Szondy utcában lássák az emberek, ki az úr. De semmi másra nem gondolt. Dögöljön meg Kölyü Péter magától. Varjassyra nem is mert gondolni. Varjassy régi kommunista volt, talán a legrégebbi a telepen. Még Steiter ügye bántotta a legkevésbbé. Steitert már régen be kellett volna vitetni. Sok jelentést olvasott róla. Mind azt mondotta: nagyszájú, de pitiáner maszek, megbízhatatlan, sötét alak, aki ráadásul állandóan rajta is köszörüli a nyelvét. Erre Goldmanné is figyelmeztette. Nem régi Szondy utcai. Valami vesztegetéssel került a lakásba a háború után. Steitert az utca sem bánná. Steiterrel nem is törődik. Valami nincs rendben Steiter körül. Hadd tisztázzák ki. Csináljanak vele, amit akarnak. De Kölyü! És Varjassy! Hát ki fogja a Szondy utcában elhinni, hogy Kölyü Varjassyval együtt megrohanta a rendőrséget?

Ezért ment át tegnap este Goldmannéhoz. Ezt szerette volna megbeszélni. De Goldmann banyával nem lehetett tegnap okosan beszélni.

Az is éppen tegnap dilizett be.

Az asszonyoknak külön tudományuk, hogy akkor dilizzenek be, amikor a legveszélyesebb.

Mili meg ma este bolondult meg.

RÁNÉZETT MILIRE. Felesége csípőre tett kézzel ott áll vele szemben, az asztal másik oldalán. Milinek meg kell mondania, mi lesz ma éjszaka a Szondy utcában. Valakivel kell is erről beszélnie. Milit ugyan eddig semmibe sem vette. Nem sokat törődött, hogy van-e véleménye arról, amit csinál és ha van, mi a véleménye. Tanács Mili javíthatatlan alsónémedi volt, még ma is az. Nem lehetett vele megbeszélni a politikát. Ma délelőtt be kellett volna menni Szilárdihoz. Talán az megértette volna, milyen veszélyes melléfogásra készül Princz. De tegnap délután hiába hivta. Ma reggelre pedig Princz már intézkedett. Ma már úgy festett volna, hogy Princz intézkedése ellen mozgósította Szilárdit és Gurugyát. És nem megmondták azok is, hogy meg kell tisztogatni a Szondy utcát? De bizták volna rá!

Most aztán Milinek meg kell mondani, mi lesz itt ma éjjel. Most már nincs más hátra, mint előre. Megvárni, hogy mi lesz belőle. És talán Princznek lesz igaza, nem lesz belőle semmi. Csak csendesebb lesz a Szondy-utcaiak nagy szája.

— Ne izélj! — mondta tétován. — Gyere ide!

Aztán mikor az asszony haragosan megrázta a fejét hozzátette:

— Adj egy pohár bort!

És hogy az asszonyt megengesztelje, óvatosan kezdte mondani: hogy Princz utasítást adott, mint gyanúsokat ki kell hallgatni mindazokat, akiknek a gyerekei, vagy hozzátartozói a munkás hatalom ellen harcoltak az ellenforradalom alatt. Vigyázott rá, nehogy Mili megsejtse, akarata ellenére történt mindez. Legalább Mili előtt maradjon meg sértetlenül a tekintélye.

PERSZE, NEM ÍGY TÖRTÉNT. Mikor Princz ma reggel behívatta, már ott volt a brillantinozott, fényeshajú ávós főhadnagy, Martincsák, akit már az Andrássy út 60-ból ismert. Hát szóval Princz már nem bízott benne és a Szondy utcai akciót nem bízta rá. Ne haragudj, elvtárs, mondotta Princz, tegnap láttam rajtad, nem lelkesedsz ezért az akcióért. És kivételesen megértem a helyzetedet, elvégre ott lakol ebben az utcában. Még tegnap este bementem a központiba és megbeszéltem mindent. Martincsák Ernő volt mindig a legkedve-

sebb beosztottam. Hát őt kértem erre az akcióra a központitól. És ezzel az ő tekintélye súlyosan megsérül a Szondy utcában. Hiszen a Szondy utcában is látnak az emberek. Dehát mit tehetett ez ellen? Az egyetértés csak úgy sugárzott a két emberből. Vasmag mind a kettő. Az akciót, mondotta Princz, tehát Martincsák főhadnagy elvtárs vezeti le. A rutinba nem szólok bele. Azt te, Ernőkém, jobban tudod, mint én és nyájas-bájosan ránevetett Martincsákra. Három manuszról van szó, nevek, címek a papiroson. Hunyec elvtársat azért hivattam be, mert az elvtárs ott lakik a Szondy utcában, esetleg lesz valami megjegyzése, vagy jó tippje. És aztán a százados elvtársra tekintettel arra is figyelmeztetlek, Ernőkém, hogy delikátan hajtsátok végre a foganatosítást. Szóval nem akarok éjszakai kravált. Inkább több embert vigyél magaddal, de a manuszokat úgy kell kiemelni, hogy a százados úr még csak fel se ébredjen. Ezt értjük, ugye?

Hunyec értette. Ez azt jelentette: nincs szükség arra, hogy amikor a letartóztatás történik, odadugja az orrát, hanem maradjon csak az ágyában.

Elég lesz, fejtegette Princz, ha a manuszok az utcában reggel értesülnek róla, mi történt. Semmi fegyverhasználat, érted, Ernőkém? Ha valamelyik piszkoskodnék, szépen hozzátok csak be és a falak mögött kell majd törleszteni és tisztességre tanítani. A házkutatás nem a ti dolgotok, Ernőkém, ezt majd holnap mi végezzük el.

Aztán Martincsák jelentette, hogyan történik majd. A központból jönnek. Három személykocsival, hogy ne keltsenek feltünést. Hat polgári ruhás nyomozót hoz, ennyi elég lesz. A három gépkocsivezető egyenruhás, de ezek a kocsiban maradnak. Ez elég ahhoz, hogy minden csendben follyék le. Martincsák igen kinyalt és kivasalt tisztecske volt, ennek megfelelő önbizalommal. Alacsony, sovány és nagyorrú. A lábfeje elképesztően nagy volt és a lábához tapadó, gyűröttszárú orosz csizma

ezt még jobban kiemelte. A kocsival be sem megyünk a Szondy utcába, az Ady Endre utcában állunk meg... Vigyázni kell, mert tapasztalatból tudja, ezek a huligánok az ellenforradalom óta úgy alusznak, mint a nyulak...

Tegnap délelőtt, mikor Princzet hallgatta, méltatlankodó forróság gyulladt, hullámzott benne. Ma, mig Martincsák beszélt, a hideg állt belé. Alig tudott egy-két közömbös szót kinyögni.

És miután Martincsák elbúcsúzott és kijöttek Princztől és kezetráztak a lépcsőnél, bebújt a szobájába, leült az asztalára és felkapta a telefont. Gondoljanak, amit akarnak, mégis értesíti Szilárdit.

Hívta Szilárdit. Hogy ha kell akár mozgósítsa Gurugyát is. De Szilárdi nincs Pesten és nem is tudják, hogy hol lehetne elérni.

És akkor ez a bolond Goldmann banya odaáll vele veszekedni.

Amikor már minden úgyis késő.

Mit tehet már Hunyec Ottó.

Ránéz Milire.

Milivel beszélhet róla. De Milinek sem mondhat el mindent.

— JAJ EZT NE TEGYÉTEK! — mondja Mili megdöbbenve. — Ebbe Péter belehal.

— Péter, mindig csak Péter! — mondja hirtelen dühhel. — Végeredményképpen nem mondhatja, hogy nem figyelmeztettem. Az egész utca hallotta, hogy figyelmeztettem. De hát sem a szép szóra, sem a rossz szóra nem hallgatott. Hát most megkapja. És senki sem mondhatja, hogy Hunyec Ottó állt bosszút. Mert az állam vonja felelősségre őket. Az állam jól tudja, hogy a fiacskáik nem is voltak olyan ártatlan virágszálak, mint te hiszed. Ártatlan, derék szovjetkatonákat öltek meg. Na, és ahol ilyenek a gyerekek, ott végeredményképpen

a szülőben is van hiba. És az állam nem ismeri a tréfát!

Ezt már Mili is értette. Hogy nem Ottó csinálja, hanem az állam. Az állam pedig olyan komoly hatalom volt, amit Alsónémediben is ismertek és tiszteltek. Az állam követelte az adót, a katonáskodást, az iskolát, az oltást, a beszolgáltatást. Az államnak engedelmeskedni kell.

— Jó, jó — egyezett bele végül is Mili. — Csak aztán neked ne legyen semmi közöd hozzá.

Hunyec felfújta a képét.

— Látod, én megmondtam Princznek, hogy nem vállalom. Hát nem is én foganatosítom. Csinálja más, mondottam neki, nehogy valami közöm is legyen hozzá!

Elég baj az, hogy Princz meg sem kínálta a foganatosítással. Egész bizonyosan Princz a Szondy utcával kapcsolatban megbízhatatlannak tartja. Főként a tegnapi, szerencsétlen viselkedése után. És ettől a gondolattól úgy kidülledt Hunyec szeme, hogy nem látta mi van körülötte. Még Milit sem látta, aki pedig most ugyancsak forgatta magát az asztalnál. Ujból odatette eléje a poharat, a bort is elővette és töltött. Szóval ott kellette magát az orra előtt. S nem tudta mire vélni, hogy Ottó nem veszi észre a kellemkedését. Hát parádés nagyot sóhajtott:

— Akkor jó — mondotta — mert az emberek úgyis olyan utálatos, rondák...

Hunyec erre riadt fel. Most vette észre, hogy Mili végül előjött az asztal mögül. Alsónémedi természete megnyugodott.

Ottó nem vállalta.

És az állam követeli.

Hunyec most megfogta.

Ránézett a férjére és házi kacérkodással ujból megvonta a vállát.

— Hát a bor már nem is kell? — és nevetve, tessékiássék ellenkezett.

Mintha bort akarna tölteni.

Aztán elégedetten nevetett.

Mert tudta, már nem kell a bor.

XVI.

AHOL KISASSZONYKA LÁNY VAN A HÁZNÁL, ott nehéz lefeküdni. Hol ezt kell mosni, hol azt kell megjavítani. Mindig van valami, amit másnapra elő kell készíteni. Amikor semmiből sincs elég, hanem jó, ha mindenből kevés is akad. Aztán, közben, hallgasd meg mama, mit mondott tegnap Kocsis Marian... Mit gondolsz, mama, ezt a csikos selyemblúzt már felvehetem munkába is? A harisnyámon lefutott a szem, fel kellene szedni, te olyan ügyes vagy, mamuci...

Szóval ott kotlottak a konyhában. Pirike azt a bizonyos, csíkos selyemblúzt vasalta, mikor Goldmanné bekopogtatott. Irkovitsné ámuldozva nyitott ajtót. Sohasem járt hozzájuk Goldmanné. Így hát érthető, hogy amikor az öregasszony felcsavart hajával, télikabátjába bújva benyomult a konyhába és kínálásra sem várva leült az egyik konyha-székre, anya és leánya egymásra pillantottak. A fehér falvédők között, a viaszos vászonnal leborított asztal mellett zavart csend forgott. De Irkovitsné elszáradt arcán a meglepetés zavara hamarosan a kiváncsiság érdeklődésévé változott.

Pirike még szólni sem tudott a meglepetéstől, amikor anyja már fel is tette a kérdést. Szokása szerint. Kerekperec:

— Hát magával mi a csuda történt, Goldmanné, hogy ilyen késő beállít hozzánk? Eddig még sohasem

tisztelte meg Irkovitsékat, talán még azt sem tudta, melyik ajtón kell benyitni hozzánk!

— Sürgősen beszélnem kell magával, Irkovitsné — mondotta komoran, lesütött szemmel és nem nézett rájuk a zilált öregasszony.

— De hát történt magával valami, Goldmann néni? — kérdezte most már Pirike is.

Goldmanné végre felemelte a fejét és rájuk nézett. Ráncos, szőrös, öreg arca kemény volt és szinte ellenséges. De a szemében ijedtség pillogott. A hangja pedig olyan érdes, mintha egy férfi hangja lenne. Így mondja rájuk bámulva, a kezdődő kétségbeesés meredt arcával:

— Ez a Hunyec ma éjszaka kihozza a Szondy utcába az «R» csoportot!

Irkovitsné fürge szeme is megkeményedik. Sovány, lefogyott, megszikkadt arcába feszültség ugrik. Irkovitsné arca is megmerevedik.

Pirike majd a lábára ejtette a vasalót. De végül is tapogva megtalálja a felfordított tányért. Úgy teszi le a vasalót a tányérra, mintha vak lenne. Mert szemét nem tudja levenni Goldmanné arcáról. Remegő kézzel helyezi el a szúrósszagú, faszén-vasalót a tányér felfordított fenekén.

— Kit visznek be? — kérdezi Irkovitsné rekedt, de világos hangon.

— Hát honnan tudjam én azt, kit akar ez a hülye elvitetni. Biztosan azokat, akikkel összekapott, akik pofáztak ellene.

Irkovitsné csak nézi Goldmannét. Nem érti miért jött ezzel a hírrel éppen hozzájuk?

Hangja még rekedtebb, még érdesebb. Így kezdi:

— Talán Pirikét is el akarják vinni? Mert nem tudta ő sem befogni a száját. Dehát ezt mégsem hihetem. Hogy egy leányt...

Goldmanné megrázza a fejét.

— Ekkora hülye még Hunyec sincs! — mondja meggyőződéssel.

— Akkor miért jött épp hozzánk? — csap le rá Irkovitsné. — Akkor menjen azokhoz, akikért jönnek. Figyelmeztesse őket. Még elfuthatnak!

Goldmanné felfortyan. Dühös.

— Hova az anyjuk kínjába fussanak, nem mondaná meg, Irkovitsné? Ezzel a hülye, beképzelt alakkal kell beszélni, hogy állítsa le az egész disznóságot.

Irkovitsné nem szól. De annál szúrósabb, keményebb nézéssel áll szeme Goldmanné arcán.

— Azt mondja meg nekem, Goldmanné, miért jött éppen hozzánk ezzel a hírrel?

— Beszélni akarok magával! — mondja az öregasszony és most ránéz. Nézik egymást. És Goldmanné sem veszi el szemét Irkovitsnéról.

Így döfölik egymást gyanakvó, vénasszony szemekkel.

— Azért jöttem, mert maga meg tudja állítani ezt a hólyagot. Azonnal menjen át Hunyechez és beszéljen vele.

Irkovitsné talán még hervadtabb, fehérebb, száradtabb és öregebb lesz. A szeme most elrebben Goldmannéról. Sokáig nézi az asztallapot. A harisnya ott fekszik a viaszos vásznon. És a kis szemfelszedő szerkezet. Kis, horgas, nyeles, csuklós tű. Gépiesen kézbe veszi a harisnyát, összetekeri, aztán beleteszi a nyeles tűt.

És most ránéz a leányára.

— Az lesz a legjobb, Pirike, ha ma éjszaka odaát alszol Molnáréknál.

Pirike megrántja a vállát. Dühösen. Tudja, elküldik, hogy ne hallja, amit beszélnek.

— Eszem ágában sincs! — nyelvel hetykén. Aztán hogy anyja felemeli a kezét: — Nevetséges. És egyál-

talán nem félek Hunyectől. — mondja erősödő dühhel a mellében és emelkedik a hangja is. — És tessék előttem nyugodtan beszélni, nem vagyok már gyerek, hogy a szomszédba küldjenek.

Irkovitsné nem válaszol olyan keményen, ahogy szokott.

— Csak tedd, amit mondottam, Pirike. Siess, mert a hírt meg kell mondani Molnáréknak is! Hogy ne rémüljenek halálra az éjjel.

Ez hatott. Pirike elképzelte, milyen szenzáció lesz a hír. Milyen izgalmat kelt vele. Besuhant a hálószobába. Magára kapta kis kosztümkabátját és hóna alatt vitte a hálóruháját. Nem először aludt Molnáréknál, mióta Molnárek egyedül maradtak.

Mikor az ajtó becsukódott Pirike mögött. Irkovitsné megrántotta a fejét.

— Most mondhatja! — intett Goldmannénak. És egészen halkan, suttogásra fogva a szót így folytatta: — Pirikéről van szó?

Goldmanné arca nagyon fáradt. Előbbre hajol. Egymással szemben ülnek az asztal mellett. De Goldmanné is lehalkítja a hangját:

— Hogy képzelhet ilyesmit, Irkovitsné. Maguknak nem árthat a párt. Mind a ketten régi dolgozók. Maga is, meg a leánya is. Irkovits elvtárs meg sztahanovista is volt. Másról van szó. És másokról van szó. Azokat kellene megmenteni. És Hunyec magának sok mindennel adósa. Ha maga átmegy hozzá és Zeromsky őrnagyra hivatkozik, magának megteszi. Abbahagyja ezt az őrültséget. Mert maga megszoríthatja Hunyecet. És ezt Hunyec is tudja.

Irkovitsné hallgat. Arcából minden vér elszállt. Üres, halotti lárva az elkinzott, száradt, csontig soványkodott arc.

Fejében, a szemén belül megperdül az egész kép. Látta a jelenetet, mint annyiszor.

ETTŐL A KÉPTŐL UGYAN SOHASEM SZABADULHAT. Arra ébredt, hogy az ajtó hatalmas reccsenéssel beomlik. Tél volt, kéklő, ködös hajnal. És mire ugrott volna ki az ágyból, már paplankabátos, fagyszagú, izgatott katonák rohantak be a hálószobába. Oroszok. Ott álltak meg előtte. Rászegezett fegyverrel. Az egyikről látja, tiszti köpenyes. De ennek is géppisztoly a kezében. A gyerek, akkoriban csak ketten voltak, Laci még a háboruban volt, minden éjjel ott aludt mellette. Így melegítették egymást. Ez volt az ostrom tele és nem kaptak sehol sem fát. Budáért harcoltak az oroszok azon a télen. A szobában még szürke homály volt. A tiszt gyújtott világosságot.

Erről a tisztről derült ki később, hogy Zeromsky őrnagy a neve.

És akkor kintről behozták Hunyecet.

Hunyec szólni is alig tudott. Csak makogott valami érthetetlen nyelven.

És a sárga lámpafényben odalökdösték ágya mellé Hunyecet.

Pirike elkezdett sikoltozni. Magánkívül volt. A rémület rázta, didergette a gyereket. Bújt hozzá és dugta el az arcát. A mellére ölelte a gyerek fejét.

De a takaró alatt őt is rázta a félelem.

Az oroszok pedig torkuk szakadtából ordítoztak. Hallotta, hogy a konyhában törnek, zúznak. A nappaliban is borítgatják fel a bútorokat. És közben nem ért az egészből semmit. Szinte hitetlenül bámulja az ágya mellett hadonászó, fegyvert rázó, cudarul ijesztő hangú, ijesztő arcú katonákat. Olyan valószínűtlen volt minden, de olyan rémítően nyomasztó is, mint egy keserves, szívbénító álom. Ez az alacsony, rücskös képű ember, az

egyetlen, borotvált ember közöttük, a tiszti ruhás, rázza az ágyat, úgy rázza, mintha őket akarná kirázni belőle. Hunyec makogva, sárgán és betegen szól, szálljon ki az ágyból, mert valakit keresnek, hadd lássák, hogy nem rejteget senkit a takaró alatt. Habozik, mert egyszál ingben, férjének egy régi, rossz ingében alszik, de már le is rántják róla a dunnát. Jobb felülni és lelépni az ágyról. De most a gyerek megőrül a félelemtől, ordítva, kapálózva sikoltoz, sír, sikit, markolja, tépi az ingét, észre sem veszi, majdnem mezítelen. Ott áll remegve, szégyenében megsemmisülve és a gyerek kezei húzzák le róla az inget.

Hát ez az alacsony, rücskös tiszt volt Zeromsky őrnagy. Kékszalagos őrnagy. Hallott már róluk.

Hogy vele mi történik, tulajdonképpen csak akkor veszi észre a nagy rettenetben és Pirike nyugtatásában, amikor meglátja Zeromsky arcát. Látja annak az arcán, szemén, hogy milyen mezítelen lehet. Akkor kezdi tépni kislánya kezéből az inget és akkor kezd védekezve tiltakozni. Hirtelen növő borzalommal és dühhel.

És jajgató kiáltozására csend lesz. Különös, vigyorgó, feszülő és gyújtogató csend. Fájó csontjaiban még ma is érzi ezt a bámuló, feszítő és gyújtogató csendet. Öt vadidegen férfi bámul rá a saját hálószobájában. Három ruszki szoldát, egy ruszki officir és Hunyec szomszéd.

És mindegyiknek a szeme égető parázs.

Aztán az őrnagy ordít valamit. De ez már a katonáknak szól. Azok fordulnak, mennek ki, de az ajtónál kigyulladt szemmel, a válluk felett visszaröhögve, még egyszer végignézik.

És akkor hallotta meg az utcából behallatszó ordítozást és lövöldözést.

Ujabb két lövés durran. Jajgató, tiltakozó sikoltás is kürtöl a téli, ködös, fagyott, lusta hajnalon.

Az őrnagy valamit beleordít Hunyec rángatózó, viszszahőkölő arcába. Fenyegetés, amit mond. Érteni sem kell, akkor is tudja. Fenyegetően egy pillanatig rámutat kinyújtott karral. Aztán kirohan.

Hunyec leroskad az egyik székre.

Mint egy bolond, úgy kapkodja magára a ruháit. De belül keserű megaláztatás dobog. Maga is érzi, későn. Ezért is sír. Megalázottan, megszégyenülve, de fulladozó haraggal és rettegve zokogott. Alig, alig értette, amit Hunyec eszelősen elsuttog. Hogy ezelőtt félórával meggyilkoltak egy orosz katonát a Szondy utcában. És hogy itt találták holtan az ő ajtaja előtt. Irkovits Lászlóné mindig is nagyszájú asszony volt. És hogy most csak Hunyeccel áll szemben, ezzel a mitugrász szomszéddal, felébred benne az asszonyi harci kedv. Kisimítja homlokából összezilált vörhenyes barna haját és ordítva rátámad a szomszédra. Hogy a fészkesfenébe gondolják, talán ő gyilkolta meg a ruszki szoldátot? A férje eltünt a fronton, tudja az egész utca, egyedül van a gyerekkel! Miért nem magyarázta meg a ruszkiknak? Takarodjon innen a lakásból, mi a fenére vár még? Éppen egy asszonyon keresik a ruszki katona gyilkosát? Szégyeljék magukat. A ruszkik is, de mind a férfiak a Szondy utcában. És legfőképp Hunyec szégyelje magát. Ha már érti a vartyogásukat, miért nem mondotta meg nekik?

Hunyec mindenre bólogat. Mintha még mindig aludnék. A ruszki őrnagy azt mondta, mert ő tényleg érti a ruszki szoldátok beszédét, a ruszki őrnagy azt mondotta: minden férfit elvitet a Szondy utcából, ha nem találja meg, hogy ki gyilkolta meg a szoldátot.

De az őrnagy mégsem vitte el a férfiakat a Szondy utcából. Hanem visszajött és előbb nekiszorította a falnak és úgy fogdosta, mint valami állatot szokás a vásáron. Aztán azt mondotta Hunyecnek, hogy menjen ki a szobából és a gyereket is vigye ki magával. Az ut-

cán folyt a lakásaikból előhajszolt emberek jajveszékelése. Az ismerős szavak elhaltak és ismeretlen szavak vágtattak át az agyán. Mintha védtelenné, nyitottá tették volna. Ablakok sikkantottak csörrenve, amint beverték. Valahonnan, a tetőről, a padlásról vagy az udvarról léptek dobbantottak. És megint lövések pukkasztották a dobhártyáját. Megint olyan volt minden, mintha ez nem lenne valóság. Minden félelmetesen erős, ijesztően kegyetlen volt. Irgalmatlanul, fagyasztóan, megsemmisítően kegyetlen. Mint a beálló téli reggel. Irgalmatlan, szétzúzó, súlyosan, elbírhatatlanul, megsemmisítően hatalmas. Nem lehetett kitérni előle. Ez a téli reggel ráomlott, eltemette. Megfullasztotta, a szívét görcsös erővel megbénította. Testét-lelkét kiforgató, felzaklató, iszonyú, fagyos és mégis a jég hideg tüzével égető, ájulatba hemperítő téli reggel.

A gyereket Hunyec tartotta a konyhában. És mig a világ eltűnt és a sötétség meglegyintette jótékonyan, nem tudta, ő sikoltozott-e az egész idő alatt, vagy a gyerek a konyhában. Messziről hallotta a kétségbeesett, elrekedő, hörgő sikoltozást, de érezte, ha nem is ő kürtöli ki, belőle szakadnak ki ezek a jajdulások. Aztán a fegyverropogás, az utcai lárma valami nagy fekete robbanássá tarajlik és egyszerre újból belezuhant abba a jótékony éjszakába, amiből kiverték.

De a sikoltozást még ebben a fekete, ájult sötétségben is hallotta. Messziről. Mintha a gyerek sikoltozása elért volna hozzá. De még akkor is úgy érezte, ez a sikoltozás benne hasogat. A konyha messze volt és a sötétség megint megpördült vele.

ÍGY MENEKÜLT MEG A SZONDY UTCA. És Zeromsky többször küldötte érte Hunyecet. Hunyec vitte, hozta. Ez volt a dolga. A gyerek pedig Milinél maradt addig.

Kinek a bűne volt ez a szörnyű hegyomlás, ami így maga alá temette és összezúzta? Igaz, harcolhatott volna. Körömmel, foggal. Kézzel, lábbal. Amig agyon nem verik az ágyon, vagy vérében ott nem marad a többinek. Vagy belé nem eresztenek egy sorozatot. Laci, a férje halálsápadtan azt mondotta, hogy erőszak nincs. Csak azzal tehetik meg, aki nem védekezik. Mit mondhatott Lacinak? Tudta, Laci hogy szerette, csak magát kínozza ezzel. Tudta, mit érzett Laci, amikor ezt mondotta. Ezért is nem mondhatta meg Lacinak, mikor végül megjött, hogy mi történt vele. Bizonyosan valami őrültséget követett volna el. És ezért nem szólt senki a Szondy utcában Irkovits Lászlónak, mikor hazajött az orosz hadifogságból. Azt pedig ő maga sem tudta, hogy beteg. Érezte, hogy nincs rendben, de azt nem tudta, hogy beteg. Ez olyan ajándéka volt Zeromskynak, amit titokban adott át neki. Többé soha nem látta Lacit. Egy pillanatig sem. Hazajött az orvostól, kihívta a konyhába. És szürke arccal, beesett szemekkel kérdőre vonta. Nem hazudott neki. Nem is sírt. Csak remegett a torkában és minden ízében. De mikor Laci megmondotta, hogy ráadásul beteg is lett tőle, akkor kezdett el ordítani. Hiszen szerette ő is annyira Lacit, mint Laci őt. Nem tudott mást tenni, leroskadt a székre, eltakarta az arcát és elkezdett ordítani és vonaglani, mint a csapdába esett állat.

Nem is volt ebből a csapdából kiút.

És, igen, így is hallotta a saját hangját. Olyan volt, mint egy csapdába esett állat vonítása, üvöltése.

Kinek a bűne volt?

Az övé, hogy a hegyomlás rádőlt? Vagy Lacié, hogy nem tudott megbocsátani?

De hát meg lehet ezt érteni?

Hogy betörjenek fegyverrel egy alvó, védtelen, gyanútlan asszonyra. Kifordítsák meleg ágyából, hogy összefogdossák, mint egy állatot?

DE EZT MÁR MIND ELFELEJTETTE. El akarta feledni. Hunyec kigyógyíttatta. Az orosz állítólag akkor még itt volt valahol Budapesten, de ő már nem látta többé. Hát kinek a bűne a hegyomlás? Legyen az övé. Jól van. Fizetett érte. A férjét, akit szeretett és akit úgy szeretett, ahogy asszonynak a férjét, urát szeretni kell, Lacit sohasem látta többé. Tudja, hogy hol dolgozik, most a Sztalinvárosban. Volt idő, hogy a lapokban olvasta a nevét is. Irkovits László sztahanovista kőmüves. Felvitte az Isten a dolgát. Mindig ügyes munkás volt. Megjósolták már Szentgotthárdon is. Időnként nagyobb summát küld Pirinek. De sohasem látta többé. Igyekezett mindent elfeledni. A méhét ki kellett operálni. Úgyis megszünt asszonynak lenni.

Jól van. Hát legyen az ő bűne.

És ha az ő bűne, akkor fizetett érte.

De megmaradt a kislánya. Pirike. Olyan szép, ügyes, beszédes, mint amilyen ő volt. És olyan erős, akaratos, mint amilyen Laci volt. Már semmi mással nem törődik. Csak Pirikével. Ha az ő bűne, fizetett érte. De legyen ennek vége. Most Pirike élete a fontos.

Ez a gonosz, öreg boszorkány hogyan merészel idejönni a lakásukba és hogyan merészeli elővenni azt, amiért ő már olyan nagyon megfizetett.

Ha az ő bűne is volt, akkor is bőségesen fizetett érte. Senki sem veheti ezt újból elő.

Senkinek sincs joga ezt előásni, erről beszélni és ezt újból a napvilágra vonszolni.

De Goldmanné éppen ezt magyarázta. Hogy miért is vette elő ezt a régi ügyet.

— Mi asszonyok, itt a Szondy utcában nagyon jól tudjuk, hogy — és nem esett ki a susogásból — Irkovitsné, maga megmentette a Szondy utcát. Már inkább egy csomó ember életét a Szondy utcában. Nézze Irkovitsné, én öreg asszony vagyok, maga is túl van azon a bolond időn, amikor mi asszonyok mindent másként látunk. Megérti, ha azt mondom, maga akkor nagy dolgot tett.

Irkovitsnéban sápadozott, didergett a hideg düh. Nézett szürke-sárga macskaszemével Goldmann banyára. Inkább sziszegte, mint suttogta:

— Maga meg elhiheti nekem, Goldmanné, hogy nagy árat fizettem érte.

Goldmanné összébbvonta magán a kabátot. Hunyecéknál majd megfőtt, itt pedig szinte a hideg rázza ki. Mintha még a túlerős villanyégő is hideget sugározna rá. Miért olyan túlságosan merev éles és bántóan világos itt minden? Még a túlzott rend is bántóan éles. Ellenséges. Ez az asszony mindennek cirklivel méri ki a helyét? Ezt ő sohasem szerette.

Goldmanné nem érezte jól magát ilyen rend közepette.

Irkovitsné agyonmosott házi kabátjában ült az asztal mellett. Összegörbülve dőlt az asztallapra és sziszergő, világos szemmel néz ki megkesült, fehéres-szőke haja alól Goldmannéra. A kontya is ugyancsak megfogyott. Ebben az Irkovitsnéban, döbben meg Goldmanné, úgy meggyilkolták az asszonyt, hogy szinte látni, hol van eltemetve. Hogy a halott asszony ott van benne eltemetve.

A két asszony különös susogója tovább folyt:

— Már ne haragudjon rám, hogy erről beszélek. De én azt asszonyi hőstettnek tartottam akkor is. És én akkor ezt meg is mondottam a férjének. Hogy ez háború

és a háborúban megsebesülnek az emberek. És amikor vége van a háborúnak, sem azt nem szabad gyűlölni, aki megsebesült, meg azt sem, aki a sebet okozta. Ez a háború. Nem hittem, hogy olyan makacs lesz. Pedig jó szocdem volt a férje, Irkovitsné.

Irkovitsné még jobban összehúzódott az asztallap fölé görbülve.

— Én is az voltam, tudhatja — suttogta rekedten. — Tudja, mit mondott a férjem erről? Mikor hazajött az orvostól, összeszedte az ingjeit, meg a ruháját. Mondta, hogy maga beszélt vele. Azt mondja a Goldmanné, hogy az én feleségem megmentette a Szondy utcát. Megmondottam a Goldmannénak, hogy gyalázatos lesz az is, amit gyalázattal mentenek meg. Hát gyalázatos utca ez a Szondy utca.

Hallgattak. Egymás szemét kerülgetve. Goldmanné is lesunyt az asztallapra. Egyszerre nagyon fáradt lett. Vajjon jó-e a régi halottakat feltámasztani? szökött eszébe az elbátortalanító gondolat. Szükséges, biztatta magát, hogy az élők ne öljenek. Hogy újból ne öljenek. Csak azért, hogy már ne öljenek többé.

— Azért jöttem — kezdte újból suttogva, mintha valaki más is hallgatóznék az üres lakásban. És nem nézett a szürke-fehér asszonyra, aki vele szemben úgy húzódik össze, mint az ugrásra készülő macska. Bizony szép macskaformájú és természetű asszony is volt Irkovitsné, Malvinka, mikor idekerültek a Szondy utcába. Meg lehet érteni, hogy látásától forrón elkábult az orosz őrnagy. — Azért jöttem, Irkovitsné, hogy megkérjem magát, menjen át most mindjárt Hunyec rendőrszázados elvtárshoz és mondja meg, magának az a kivánsága, hogy azonnal telefonáljon be az «R» csoportra, ma éjjel ne jöjjenek ki. Az egész razziát, vagy mi a fenét, halasszák el, vagy hagyják el egészen. Hogy maga ezt követeli.

Irkovitsné nevetett.

És érdekes, régi nevetés jött ki a torkán. Dallamos kis hahaha. Amire még a magábaroskadt Goldmanné is felpillantott. De látni nem lehetett, hogy a hang milyen változásból származott, mert Irkovitsné nagyon rég volt olyan fiatal, mint a mostani kacagása. Az ifjú kacagás az összezúzott asszonyból jött elő.

Ifjúi nevetés a szikkadt, elszáradt öregasszonyból.

— Szóval mégegyszer mentse meg Irkovitsné az utcát! — lehelte a nevetés után Goldmanné felé. — Nézze meg a lakásomat, Goldmanné és látta a lányomat? A mi életünk tiszta. És az is marad, ha rajtam mulik. Én nem fogok odaállni Hunyec elé, nem fogom magam újból levetkőzni. Nem fogom a lányom tiszta életét, a mi kis életünket bepiszkítani azzal az undoksággal. Ha maga azt hiszi, hogy akkor önként tettem, akkor nagyon rossz véleménye van rólam. Hát most sem teszem meg.

Goldmanné összetette a kezét:

— Drága Irkovitsné! — kérlelte és felemelte a hangját. A suttogásból kiemelkedő, rekedt félhangon mondotta: — Nézze, ami akkor megtörtént, az megesett. Rosszabb már nem lehet, hiszen megtörtént. De legalább most lássuk hasznát ennek a borzalomnak. Magának sem lehet már ennél rosszabb.

Újból a régi kacagást varázsolta elő Irkovitsné. Aztán két kezét rátapasztotta az asztalra. Száradt keze fehér és szép volt még mindig.

— Ezt mondotta éppen a maga Hunyec barátja és elvtársa is, amikor küldte utánam az a disznó ruszki. Pontosan ezt mondotta, Goldmanné. De akkor muszáj volt, mert ott állt mellette a ruszki szoldát. A davajgitárral. De most hiába akarja velem megetetni! Hogy magamtól kavarjam fel ezt az undokságot? Azzal, ugye, maga éppen úgy nem törődik, amint Hunyecet sem izgatta, hogy utána mi lesz velem. Hogy most mi lesz

velünk, Pirikével, meg velem, ha ezt újból előveszik és elkezdik beszélgetni, hogy Irkovitsné mivel mentette meg a Szondy utcát. Hogy az én szép, tiszta kislányom, mit fog gondolni rólam. Hogy itthagyna, ha hallaná, az anyja mivel mentette meg a Szondy utcát. Hogy mi lenne az én szép tiszta otthonomból, amit neki gyűjtögettem, a szájamból, a nyálamból raktam össze, mint a fecske. Erre maga nem gondol persze.

Goldmanné nehezen mozduló nyelvvel válaszolt:

— Nézze, ezt a régi elavult, burzsuj gondolkozást egyszer el kell hagyni. Modern szemmel kell nézni...

— Mondok én magának valamit, Goldmanné — vágott közbe Irkovitsné. — Én az egészre nem is emlékszem. Elfelejtettem, nem is tudok róla, Hagyjuk az egészet, jó?

Goldmanné megrázta a fejét. Gyér és papirra csavart hajszálai libegtek.

— Irkovitsné, nem akarom magát ijesztgetni. Szóval egészen biztos, hogy Hunyec annyira nem őrült, hogy magával kezdjen ki. Tehát az « R » csoporttól nem Pirikéért jönnek ki. De azt azért sohasem lehet tudni, Hunyec mit miért csinál. Hát ha a maga lányáról lenne szó, akkor sem menne át és nem követelné, hogy állítsa le az « R » csoportot?

Irkovitsné nem nevetett. Hanem összekulcsolta a kezét. Izületei felett elfehéredett a bőr. Megfeszült a ráncos, laza bőr. És nézett összekulcsolt, görcsösen összefonódott ujjaira:

— Azt én sem tudhatom, hogy ez a csizmás hörcsög mire készül. Majd meglátjuk, hogy hozzá mer-e nyulni Pirikéhez. Nem hiszem.

Egy pillanatig hallgatott. Mintha megborzadott volna az agyonmosott házikabátban. Aztán letapasztotta tenyerét megint az asztallapra. És most ránézett Goldmannéra. És a szeme nagyon fényes volt.

— Pirikéért foggal, körömmel harcolnék, Ahogy magamért nem harcoltam. De a szégyenemre azt hiszem, Goldmanné asszony, akkor sem hivatkoznék. Látja, jól emlékszem rá, hogy Laci mit mondott, amikor itthagyott. Azt mondotta, hogy gyalázatos lesz az, amit gyalázattal mentenek meg. Így lett gyalázatos utca a Szondy utca is. Van-e ebben az utcában ma valakinek is tisztessége, békéje? Látja, én nem akarom az én tiszta, szép kislányomat gyalázattal megmenteni. Mert gyalázatos lesz az is, akit gyalázattal mentenek meg. És úgy gondolom, Goldmanné és a Teremtő Isten segítsen meg, hogy elég erős legyek a bajban, a gyalázatommal még akkor sem menteném. Nehogy olyan legyen, mint amilyen gyalázattal menthetném meg. Hát csak menjen innen, az én lakásomból, Goldmanné, hagyjon nekünk békét.

Goldmanné azonban nem ment. Felemelkedett az asztal másik oldalán és Irkovitsné fölé hajolt, aki még mindig az asztallapon gunnyasztott. És onnan nézte kicsiny, kontyos, megfogyatkozott haja alól a hozzá közelítő mohos, öreg, szétrántott arcot. Goldmanné súlyos, mázsás testét karjain tartotta és eresztette Irkovitsnéra. Árnyéka nemcsak a konyhaasztalt fedte be, hanem Irkovitsnét is.

— Hát ha maga ilyen tiszta, meg szentes, meg csupa erkölcs, szomszédasszony, mondok én mást is magának, amiért majd még a szemét is kikaparja Hunyec Ottónak. Majd megállítja maga ezt a hülyét, csak figyeljen rám. Magának nem azért kell megállítania Hunyec százados elvtársat, ami azután történt, hanem azért, ami azelőtt történt. Én láttam, akkor hajnalban, hogy hol szúrták le azt az orosz katonát. Maga nem tudja, de az orosz katona a 6 udvarán feküdt, Hunyecék konyhaablaka alatt. Mili is meghallotta a jajgatását, de én is hallottam. Az ajtómból éppen odalátok, hát láttam. Előbb Mili kukkantott ki, de mire Hunyec is kijött, már meghalt a szov-

jet katona. És akkor ketten, Hunyec Ottó és Mili megragadták és mivel mást nem tudtak kitalálni, keresztülfutottak vele az uton és idetették a maga ajtaja elé.

És most kiegyenesedett. A karját kinyújtotta a 6 felé. A sárga szírmok valósággal kiáltozták a fekete selymen. Másik kezével odabökött Irkovitsné elé az asztallapra. Meg is kopogtatta:

— Hát látja, még a maga Istene is azt akarja, hogy azonnal menjen át! És mondja meg annak a csirkefogónak, hogy mindent tud róla, azonnal rendelje vissza az « R » csoportot.

Irkovitsné lassan tápászkodott fel az asztallapról. Egyik kezével az asztalba, másik kezével a székbe fogózva.

Még így is ide-oda imbolygott, mint aki elkábult.

— Miért — akadozott a beszéde és lihegett, mint aki messziről futott ide — miért mondta el? Ezt az iszonyú, iszonyú csalást. Miért? Kit akar megmenteni?

Goldmanné azt hitte, végül is győzött a fehér, száradt asszony ellenállásán. Két karját összefonta elfolyó, lompos mellén. Vaskos, kemény szobornak látszott, Irkovitsék fényes, világos konyhájában duzzadóbb és súlyosabb volt, mint valaha.

— Én nem az emberekkel törődöm — mondotta komoran és elégedetten. — Ezért kényszerítettem magát is. Segítenie kell, mert többről van szó, mint egy emberről vagy kettőről. Többről, mint magáról, a leányáról, vagy Hunyecről. Nem a mi életünkről van szó. Nem emberekről. Hanem a munkás-, parasztkatalomról. Hogy Hunyec ne árthasson a pártnak.

Irkovitsné lesütötte a szemét. Remegés és szelídség hullámzott rajta.

— Akkor a szomszédasszony azért nem mondotta azonnal, hogy csalás történt? Azért nem mentette meg

az életemet? Mert csak egy emberről volt szó, vagy kettőről?

Goldmanné kényelmetlenül megrántotta a vállát.

— Én próbáltam a férjének megmagyarázni, hogy háború volt és nem szabad sem a sebesültet...

Irkovitsné felkacagott. A régi elvesztett nevetéssel, amely ma este visszatért. Aztán odament a konyhaajtóhoz. Kitárta. És sziszegve mondotta. De beszédének süvítő ereje volt:

— Hordja el magát az én lakásomról! És többé ide ne tegye be a lábát. Most meg azért mondotta ezt el, hogy bosszúból átrohanjak Hunyechez, hogy nekimenjek és bajba hozzam magam, meg a kislányomat...

Goldmanné kiegyenesedett. Bámult mopszliarcával Irkovitsnéra. Nem értette a kese-szikkadt asszonyt. Most Goldmanné akadozott elképedve:

— De Irkovitsné. Hogy merészel...

Irkovitsné otthagyta a konyhaajtót. És ott állt vele szemben, felágaskodva. És a képébe horgadva világos, kemény szemével:

— Goldmanné, pusztuljon el a maga pártja, mert úgyis abból a gyalázatból származik, amit rajtam, meg a többieken elkövettek. Csalásból meg gyalázatból. Sorvadjon el a maguk hatalma, mert a mi megfertőzött és elrothadott életünkből táplálkozik. Magamat is rég elpusztítottam volna, ha ezzel a gyalázatot eltörölhettem volna, amit velem tettek. Én a maga pártját is elpusztítanám, ha tehetném, meg a maguk hatalmát. Én még bosszúból sem mentem meg a pártot. Csak pusztítsák el önmagukat. Dögöljenek rakásra és egymásba!

És Goldmanné bámán, tátott szájjal, kövér fekete arcát elejtve csak tátogott Irkovitsnéra. A konyha közepén állt, a fehérarcú asszony megragadta és kipenderítette a konyhából. Az előszobában olyan gorombán

hátbataszította, hogy a küszöbig ért. Akkor már dühösen szembe akart fordulni vele Goldmanné, de olyan erő és fürgeség volt a vékony Irkovitsnéban, hogy mire a nagytestű Goldmanné ellene feszíthette volna magát, felbőszülve a lökdöséstől, Irkovitsné már fel is tépte az ajtót és Goldmannénak maga elé kellett ügyelni, hanyatt-homlok ki ne zuhanjon Irkovitsné ajtajából.

Éppen csak megkapaszkodhatott az ajtófélfában. Aztán innen perdült kinyújtott karral ki a sötétbe.

És ha egy szemvillantásnyi idővel később kapja el kezét az ajtófélfától, Irkovitsné rácsapta volna ujjaira az ajtót.

XVII.

— JAJ DE JÓ, Pirikém, de jó, hogy átjöttél!

Ezzel a kiáltással fogadta Saci Pirikét. Esti mosás volt. Molnárné esténként mosott. Reggeltől estig a Közértben dolgozott. A Fő téri fiókban. A kis konyhát megülte a mosás gőze. Az ablakok fekete tábláin kristályosan csillogott a csurranó, gyülekező pára. Az ablak alatt ott állt az egyik hokedlin a teknő, abban a ruhakupac és fölébe görbülve Molnárné. A csikótűzhelyen a hatalmas mosófazék, benne is rotyog a ruha és keresztbetéve a nagy fakanál. Molnárné felegyenesedett, haja szétbomlott, arca kipirult. Míg felegyenesedve mosolygott Pirikére, vízes, kivörösödött két kezét messze eltartotta kifakult, nyári ruhájától, amibe a mosáshoz öltözött.

A trónust az asztal mellé húzta ilyenkor, de most a teknő felé fordította.

A trónus karfáján a színesszélű, amerikai, légiposta levelek.

— De jó, hogy átjöttél Pirike! — lelkendezett Saci. — Már éppen végigolvastuk mind az ez évi leveleket. Mi ujság van, Pirike, nem hallottál semmi érdekeset bent?

— Az az ujság — mondotta a nagy hír fulladt izgalmával Pirike — hogy Margit néni, engedje meg, hogy itt aludjak maguknál. Ma éjszaka kiszáll a Szondy utcába az «R» csoport és anyuci nem akarja, hogy otthon aludjak.

— Uram Jézus! — kiáltotta fájdalmasan felszökő szóval Molnárné — tudtam, hogy ez lesz a vége!

És lezökkent az egyik székre.

A trónuson ülő leány előre dőlt. És a szeme úgy megnőtt, hogy a félarcát szinte betöltötte.

És nevetni kezdett egyszerre.

— A Guszti! — nevette. — De jó, hogy Guszti elment. Elment!

Nevetve kezdte és sírva végezte. Sírt. Félszegen, furán és egymásnak ellentmondó rángásokkal sírt. Majd csak ugy rángatózott az arca, mint amikor nevetett. De sírt.

Molnárné felszökkent a székről. Ott állt mellette és magához ölelte.

— Tudtam, hogy ez lesz a vége. Ez a becstelen hóhér, ez a Hunyec! — mondotta keményen. — Ne sírj kislányom. Minket már nem bánthatnak. Velünk már nem tehetnek semmit.

Piri megborzongva állt közöttük. Megrázta a fejét:

— Jaj, ilyet ne tessék mondani, Margit néni, még babonából sem. Bánthatnak ezek mindenkit.

— Mitőlünk már mindent elvettek, kislányom. Minket már nem! — mondotta fáradtan, de keményen is Molnárné.

És tovább is ott állott leánya felett, átölelve a trónuson ülő leányt. Védelmezően fölébe hajolt. Most lát-

szott, hogy meggörbedt tartása pontosan ideillett, ide tartozott a póliós, béna leány fölé. Ha kihúzta volna magát, bizonyosan magasabb lett volna. De vagy kedve nem volt hozzá, vagy erejéből nem futotta már. Mindig meggörnyedve állt és görbedtségében mindig maga elé nézett.

Aztán felpillantott és szúrós szeme rámeredt Pirikére.

— Ne hidd, kislányom, nem babona ez, mégcsak istenkisértés sem. Sokat gondolkoztam én azon, amit Kölyü bácsi mondott Hunyecnek. És én úgy gondolom, teljesen igaza volt Péter bácsinak! Péter bácsi nem fél már ezektől, mert neki sem árthatnak. És akkor én arra gondoltam, miért féljek én tőlük, amikor már nekem sem árthatnak. És aki úgy érzi, neki már nem árthatnak, egy se fél tőlük.

— Jaj, Margit néni — mondotta Pirike és ő is leült az egyik konyhaszékre — rossz magát hallgatni! Péter bácsival másképpen áll a dolog. Szegény maholnap meghal...

— Maholnap mind meghalunk — mondotta világos hangon, keményen Molnárné. — Apust nem érhetik már el, Gusztit sem érhetik el, velünk meg mit kezdenek? No, ne sírj, Sacika! Tudod, ahogy megbeszéltük.

Saci odasimította arcát anyjának lehajtott arcához.

— Hiszen én csak téged féltelek, anyuci! Tudod, hogy én nem félek a rendőrségtől. Hiszen én — és már nevetett — hiszen engem még a rendőrség sem visz el. Nem kellek én még a rendőrségnek sem...

Molnárné nem szólt semmit. Lehajtott fejjel visszaállt a teknőhöz.

HARSOGOTT A KEFE ÚJBÓL. És így mondotta, meghajolva, a teknő fölé görnyedve, de fejét visszafordítva a két leány felé:

— Péter bácsi igazat beszélt. Látjátok, aki meg tud halni, az feltámad. És aki nem tud meghalni, az megdöglik, mint az állat. Mert látjátok, gyerekek, az ember nem egyszerre hal meg. Előbb elveszíti ezt, aztán azt, aztán mikor lecsupaszodott, akkor, ugye, szivesen meghal, megpihen. A halálban mindig feltámad egy kicsit. Igaza volt Péter bácsinak. Amikor én lemondottam az uramról, akkor egy kicsit meghaltam. Aztán már apuci miatt nem féltem ezektől, tehát egy kicsit feltámadtam velük szemben, megerősödtem. Tudtam, hogy én elveszitettem az én drága, jó Pistámat, de ők sem foghatják el többé. Aztán Sacika megbetegedett és a legrosszabb történt szegénykémmel. És akkor is meghaltam egy kicsit, de ma már nem aggódok Sacika miatt, nyugodtan hagyom itthon mindennap, tudom, hogy nem kerülhet ezeknek a kezébe. És megint feltámadtam velük szemben. Akkor már csak Guszti miatt aggódtam. Hogy mi lesz vele, nem kerül-e a kezükbe valami akaratlan kicsiség miatt. És ezért voltam gyenge. És, ugye, ma este látjátok, milyen jó, hogy Sacival le tudtunk mondani Gusztiról és el tudtuk zavarni apuci után. Pedig mind a ketten egy kicsit meghaltunk, amikor elment. De megint fel tudtunk támadni és ma már semmitől sem félünk. Csak jöjjenek. Ma éjjel Guszti vagy békésen alszik apja mellett Detroitban és nem is tudják mi készül a Szondy utcában, vagy pedig, ha ott éppen nappal van, dolgozik és jókedvű, mert a munkája után találkozik apussal és együtt ebédelnek, vagy uzsonnáznak valahol.

A trónuson ülő leány úgy emelte sápadt arcát a magasba, olyan átszellemülten, mint valami nagy győzelem után. Piri megbabonázva nézett megszépült, lángoló arcára.

Molnárné kicsavarta a ruhákat. Aztán nedves kézfejével kitörölte a homlokába szabadult hajfürtöket és csendesen így folytatta:

— Tudod, Pirike, te is miért mertél szembeszállni ezzel a bestiával, evvel a Hunyeccel? Mert lemondottál Baliról, egyedül maradtál, engedted, hogy elmenjen. Így van ez, gyerekek. Így büntet, fosztogat a jó Isten bennünket, hogy árvaságunkban erősebbek legyünk. Elveszi tőlünk azt, ami kedves, hogy felbátorodjunk és úgy merjünk élni, ahogyan helyes. Hogyha tenni kell, úgy merjünk cselekedni, ahogyan helyes. Ahányszor ránkcsap a jó Isten büntető ostora és lesújt ránk, annyiszor leszünk erősebbek és bátrabbak. Ha megértjük, hogy mi miért történik velünk. Higyjétek el kislányok, a boldog ember gyáva és gyenge. Azért mi valahogy úgy vagyunk Sacikával, mint a papok. Mi már meghaltunk és feltámadtunk, mi már erősek vagyunk, nem félünk mi már senkiért sem, és ezért nem félünk senkitől sem. Még ezektől sem. Igaz, Sacika?

— Anyuci — mondotta a trónusra ültetett leány — a legokosabb asszony a világon.

Molnárné ujabb kupac ruhát rakott maga elé a mosófazékból. És mig a kefe újból kezdte tépő-mosó hersegését, előregörnyedve a ruhának mondotta:

— Mert, ugye, a papok is! Hányszor járt a szám a háború előtt, hogy így meg úgy, micsoda bolondság az, hogy a papnak nem lehet családja. Aztán most már értem. Bizony a papok is így vannak. Azok meghalnak, mikor papok lesznek, hogy feltámadhassanak és aztán ne féltsék a családjukat, a gyermekeket, az asszonyt. Akkor értettem ezt meg, amikor mindenki menekült és mi nem mehettünk, mert apuci katona volt, azt sem tudtam, hogy hol, merre jár és akkor beszéltem Simonyi plébános úrral. Én sem megyek, nem menekülök, mondotta, mert nekem nincs más életem, örömöm és szeretetem csak ez itt ni! És a főtisztelendő úr rámutatott a feszületre. És akkor egyszerre megértettem a papokat. Hogy ezért nem lehet családjuk.

Hirtelen odament a leányához és megcsókolta.

— Istenem, milyen boldogak lehetünk, hogy Guszti elment!

Saci átfogta félszegmozdulatú, vékony karjával Molnárné nyakát. Így mondotta csendesen:

— Bizonyosan Kölyü bácsiért jönnek.

Molnárné mozdulatlanul ott maradt mellette.

Görnyedten maga elé nézett. És két nedves kezét messze eltartotta ruhájától.

Szúrós, fekete szemét egyszerre a két leányra emelte.

— Péter bácsit nem viszik már el! — mondotta elgondolkozva. — Neki már nem árthatnak. Csak olyat visznek el, akinek fáj még. Péter bácsinak már semmi sem fáj.

— Hát akkor kiért jöhetnek? — találgatta Pirike nyugtalanul. — Igaz én is megszólítottam Hunyec bácsit. Vagy talán Varjassy bácsiért a Miska miatt. Miska is harcolt a forradalom alatt.

Molnárné csak nézett maga elé a földre. Aztán szó nélkül odalépett a mosdóhoz. Megtörölgette nedves kezét. Leakasztotta a fogasról vékony, kopott kabátját. A vállára terítette. Az ajtóhoz lépett. Kinyitotta az ajtót. Akkor pillantott vissza:

— Pirike — mondotta sietősen a válla fölött. — Ugye, lefekteted Sacikát. — Feküdjetek már le gyerekek. Én majd kint alszom a nappaliban.

És már kint is volt, az ajtón kívül.

XVIII.

A HÁZ MÖGÖTT ÁTMENT a szomszédba, az 5-be. Ezen az oldalon, Kölyüéknél már sötét minden ablak. De Kölyü Péter bizonyosan ott ül és vív a levegőért. Attól a lámpát eloltják, mert ahol az asszony nem dolgozik, miért égetnék a lámpát.

De az 5 tulsó oldalán, amint a ház sarkán befordul, még sárgán és verítékesen dülled a sötétbe az ablak.

Az ajtóhoz megy és megkocogtatja.

Vár. Tudja, hogy valahol most kilesnek. Nem látja, hogy hol, de tudja.

Aztán csattan a retesz, utána a zár és végül a kilincs. És Steiter lép ki a sötétbe.

— Steiter úr! — mondja Molnárné.

Steiter pisszeg, hogy csendesebben.

— A feleségem már alszik! — mondja magyarázkodva. — De mi történt Molnárné, hogy ilyen későn még kint jár az udvaron. Csak nem tartottak a Közértben ilyen sokáig pártértekezletet.

És nevet. Sziszeregve.

Molnárné megrázza a fejét.

— Nincs most tréfálkozni való kedvem, Steiter úr — mondja. Aztán kurtán hozzáteszi: — Baj van.

Steiter azonnal leszáll a lapos lépcsőről. Indul a ház mögé. A fabódék mellett megáll. A korhadt, megfeketült deszkasufnik elhagyatott, árnyékosan sötét világa volt ez még nappal is. Hát még ilyen sűrű, sötét estén. Ide húzódtak két fabódé közé. A két koromfekete sufni szinte elnyelte őket. Steiter itt visszafordul, szemben áll az asszonnyal. Zömök, széles ember, egy szál ingben didereg. A sötétben, mint valami topa, semmitmondó maszk.

— Elfogták a fiát? — kérdezi rekedten.

Molnárné megrázza a fejét. Steiternek nem mondta el, hogy a fia már kint van az apjánál. Halkan mondja:

— Lehet, hogy rossz hírt hozok magának, Steiter úr! De annyit kínlódott Sacika székével. És olyan nagyszerű az a szék, nem is tudom, hogy mit csinálnánk nélküle. Hát gondoltam a legkevesebb, ha figyelmeztetem magát. Én tudom, hogy ezek magát nem szeretik

és maga sem ezeket, szóval — és kinyögte — ma éjszaka kiszáll a Szondy utcába az « R » csoport.

Steiter sokáig hallgat. Aztán dühös mozdulattal megdörzsöli nyírott, rövidrevágott bajuszát.

— Ki mondta magának ezt a hülyeséget, nagyságos asszony? — kezdi felzendülő, régi nagyhangján.

Molnárné is didereg már. Pedig bujik a kabátjába. Hűvös, komiszul hideg az este.

Megrántja a vállát.

— Nem fontos. Úgy sem lehet tudni, honnan indult el ez a hír. Mert lehet, hogy nem is jönnek — teszi hozzá restelkedve. Itt kint a csendes estében nevetségesnek tűnik a szörnyű hír. Minden békés és nyugalmas. — Csak ez a hír járja.

Steiter megint hallgat. Aztán a mellén összefonja karjait. Mintha meglepődött volna, mintha védekeznék. Vagy talán, hogy ne fázzék annyira.

MIKOR STEITER MEGSZÓLAL, csendes, megcsökkent és színtelen a hangja.

— Már ne harugudjon, nagyságoska, hogy ilyen nagyhangon szóltam magára az előbb. Tudja, nagyon rossz a természetem. Pedig lehet, hogy magának van igaza. Már vártam valami ilyesmire...

Hallgat az asszony, nem tudja, mit mondjon. Szeretne visszamenni a gyerekekhez. De nem tudja itthagyni a férfit. Steiter súlyosan, lecsüggő fejjel áll. Lassan zökkenő szavakkal beszél. Nem lehet ebből a beszédből kimozdítani, de az ilyen beszédet itthagyni sem lehet.

— Magának megmondom őszintén, nagyságos asszony, éppen mostan elég nagy sztrűbe keveredtem. De azért nem hittem, még most sem akarom hinni. — Felnézett a borús, sötét égre, aztán az asszonyra. — Hát el tudja azt képzelni, hogy egy magamfajta kis mu-

kiért kijöjjön az « R » csoport? Tudja az én bajom csak amolyan gazdasági ügy. Még november végén észrevettem, hogy az üzemben nincs sok jövőm. Az elektromérnök már azelőtt is ki akart szúrni velem, de 26-án már nyiltan megfenyegetett. Látja, nekem az a bajom, hogy nem tudom befogni a számat. Automata pofám van. Hát 27-én fogtam magam és beteget jelentettem. Baleset ért, mondottam. Van egy futballista sérülésem, a térdem úgy jár előre hátra, ahogy akarom. Szóval bepaliztam az üzemi orvost. Aztán a specialistát is. Kaptam valami térdharisnyát, amit hordanom kellene. Dehát hordotta a fene. És a múlt héten, ott vagyok éppen a Majakovszky utcai Keravill boltban, amikor a csepeli papirból bejön az én elektromérnököm, aki ki akart velem szúrni. Na, aztán kitört a balhé. Azonnal rendőrt hivatott és jegyzőkönyvet vetetett fel az őrszobán. Hát szóval tudtam, hogy a baj megvan, de azért ezt nem hittem. Hogy ezért kihozzák az « R » csoportot?Na nem, ez már sok lenne Steiter Nándorért. Azért, mert lógtam a munkából?

Molnárné csodálkozva ámult vissza a sötétből kibámuló arcra.

— De hiszen maga pontosan elment minden reggel dolgozni! — mondta önkéntelenül. — Maga minden reggel pontosan bement a gyárba!

Steiter krákogott.

— Hát szóval, elhiheti, nem a gyárba! Nézze, maga talán megérti, a maga férje is önálló ember volt, kisiparos. Én is az voltam. Én egyszerűen nem bírom a gyárat. Az én eszem sohasincs annál a munkánál, amit végzek. Én nem tehetek róla, de én folyton spekulálok. Nekem nem való a gyár, miért kényszerítenek engem a gyárba? Én nem bírom a gyárat. Ha egy kis boltot adnának, akkor én ott úgy érezném magam, mintha a mennyországban lennék. Ott, akármilyen kicsi is az a

bolt, lehet driblizni, lyukra lehet játszani a másikat, szóval lehet kereskedni, üzletelni. De ezek elvették a vendéglőmet, mert az maszek volt, most gyárba kell járnom. Tudja én hová jártam dolgozni? És tudja, milyen szép keresetem volt már? Hát nem a gyárban, az biztos. A KERAVILL boltokban felvásároltam a kis körtéket, aztán befestettem pirosra és a plébániákon eladtam, mint örökégő mécshez való égőket. Ugye, nem valami extra? De üzlet, egy kicsi, rohadt üzlet, majd a lábam lejártam vele, de üzlet, az ember vesz, elad, közben pepecsel rajta valamit és pontosan felkeresi a kuncsaftjait, beszélget velük, meggyőzi őket. Ez az én életem. És mondja, miért ne lehetne az embernek egy kicsi üzlete, amiben a maga gazdája, úgy csinálhat mindent, amint jónak látja, a kis hasznot elteheti, hogy legközelebb még nagyobb mennyiséget tudjon venni és eladni. Látja, ezért hagytam ott a csepeli papirgyárat. Most aztán majd leültetnek. Hát mondja, mi rosszat csináltam, kinek ártottam?

Megrántotta a vállát.

Aztán nevetett. De igen bizonytalan nevetés volt.

— Azért remélem, valami más büzlik itt Szondy-Dániában! Hogy mégsem értem fognak kijönni. Azért én olyan nagyságos úr mégsem vagyok, hogy az « R » csoport éjszaka kifáradjon értem a Szondy utcába. Itt valami politikai disznóságnak kell lenni.

Molnárné minderre nem volt kiváncsi. És már nagyon fázott. Már csörögtek a fogai, úgy vacogott. A mosás meleg gőzében megizzadt. Most meg ez a különös ember nem engedi, hanem itt a hidegben kezd mesélni. Sohasem értette ezt a Steitert. Egyszerre volt magabiztos és panaszkodó, gúnyos és beijedt.

Összerázkódott.

— Én sem tudok ennél többet, Steiter úr. Csak ez a hír, hogy kijönnek az éjjel. Hát gondoltam, hogy szó-

lok, mert maga olyan jó volt hozzánk, Steiter úr. De most már megyek, mert mostam éppen, megizzadtam a teknő mellett és fázom nagyon.

Steiter lépést tartott vele.

— Azért köszönöm — mondotta félszegen. — Ez nagyon klassz volt, hogy szólt nekem.

MOLNÁRNÉ MÁR NEKILÓDULT a kertnek, amikor utánanyúlt, megfogta a karját és visszahúzta a fabódék közé.

— Ha egy percig még itt maradna — mondotta újból azzal a lassúkódó, zökögő beszéddel. — Mert szeretnék magának valamit mondani. Tudja, arra az esetre, ha mégis. Már ha mégis engem kapnának el. Én ezt is kispekuláltam. Ha elkapnak, vagy valami bajom esik, jó lenne valakinek tudni az utcából. Már a feleségem dolgát. De az ilyenről nem szívesen beszél az ember. Igaz-e?

— Jaj, Steiter úr, majd elmondja máskor — türelmetlenkedett Molnárné. — Ne akarja, hogy tüdőgyulladást kapjak. Majd meghalok, úgy fázok.

De Steiter nem engedte el a karját. Erőszakos, ijesztő ember volt. Mintha nem is hallaná mit mond, vasmarokkal fogja a karját.

— Mondom, a feleségemről van szó. Azt akarom, hogy valaki tudja itt az utcában. Hogy Gizi beteg. A feleségem beteg. Mindig magára gondoltam. Hogy maga megérti majd. A betegséget megérti. Mert sokan nem értik meg a betegséget. Nem minden ember. De a maga kislánya is beteg. És éppen olyan gyógyithatatlan, mint a feleségem. Mert Gizi, nem vitás, beteg. Talán azért is nem tudom befogni a szám. És valakinek csak kell tudni az utcából. És nézze, én tudom, nekem most az lenne a legjobb, ha meglépnék, lelépnék a Szondy-Dániából és passz. Már elég sok összejött. De látja én

nem hagyhatom itt a feleségem. Mert beteg. És el meg nem vihetem magammal, mert nem hajlandó kijönni az utcára. Szóval beteg. Gizi beteg.

— Ó, Steiter úr! — mondta megrendülve Molnárné és minden erő elszállt belőle. Már nem is tudott volna elmenekülni a beszélgetés elől, ha Steiter el is engedi a karját.

— Hát igen — mondotta Steiter és hogy a nehezén túl volt, szaporábban folytatta: — Tudja nagyságoska, a bécsi országúton volt a vendéglőnk. Dömösön, olyan autósoknak való vendéglő, szobákkal, meg táncteremmel. Mert én a Dunapalotában voltam pincér, nagyon szerettem a szakmámat. Gyerekkoromban Franciaországban voltunk, a fater ott dolgozott. Megjegyzem, röhögni való, az öreg éppen az első kommün után ment ki, mert annyira megette ezeknek a tésztáját. Aztán ráadásul az öreg nem birt a honvággyal és az egész familia hazajött Budapestre. Három nyelvet beszélek, hamar bekerültem a Dunapalotába, szépen kerestem. Megismertem Gizit. Gizi meg ipariskolát végzett, egy kézimunka kereskedésben előrajzolt. Szépen keresett ő is. Összeesküdtünk. Ami pénzünk volt, abból megépítettük a bécsi országúton az autós vendégfogadót. Előre kiterveztük és éppen olyanra. Ahogyan kint láttam Franciaországban. Magas, manzardos, emeletes házat, fent volt a lakásunk, az emeleten négy szép vendégszoba, az étterem terrasza a Dunára nézett. Nyáron sok szines lámpa vette körül a terraszt, vasárnaponként és szombaton is tánc. Olyan kis kastély volt. Az is volt a neve: A kastély, ki is irattam a homlokzatra angolul is, hogy «The Castle», meg németül is «Das Kastell» és franciául is «La Chateau». Aki idegen jött a bécsi országúton az nálam mind megállt. Mikor aztán jöttek a ruszkik, figyelmeztettek, hogy nem lesz jó kint megvárni

őket, meneküljünk, vagy legalább húzódjunk be a faluba. De nem tudtunk elszakadni a kis kastélytól. Gizi hallani sem akart róla, hogy magára hagyjuk a házat. Bátor, erős asszony volt. Egyszerűen nem hitt a bajban. Hogyisne! mondotta. Hogy kifosszanak és csak az üres falakat lássam viszont. Honnan tudunk mi még egyszer ennyi mindent összeszedni, mint ami itt van. Pincém is volt. És nem volt üres. Gizi szép asszony volt, olyan bögyös, szemrevaló, meg hosszúlábú. Igaz, azoknak a barmoknak mindegy lett volna. Szóval, megmondom őszintén, leköphet asszonyom, ott álltam, az egyik dicső felszabadító rámfogta a davajgitárt és nem tudtam megvédeni a feleségemet. És azóta beteg. Éjszakára nem lehet magára hagyni, de ki sem lehetne hozni a házból. Mert azóta is várja őket. Minden éjszaka ott ül az ablaknál és les ki a sötétbe. Mert vissza fognak jönni. A kastélyba is éjszaka érkeztek meg.

És a keze lehullott Molnárné karjáról. De Molnárné nem ment el. Úgy érezte az asszony, hogy teste-lelke megfagyott, megmerevedett.

Csak nézte-nézte a zavarodottan topogó embert. Amint a bajuszát dörzsölte.

— Már ne haragudjon, hogy ezt a gondomat-bajomat így ráborítottam magára, nagyságoska. De már sokszor elhatároztam magam, hogy szólok, aztán restellettem. Van ma mindenkinek hordozni valója elég. De, ugye, ha elvinnének, akkor valakinek mégis csak kell tudni az utcában, hogy mi is van tulajdonképpen Gizivel. Hogy úgy bánjanak szegénykémmel, mint egy beteggel. Ő nem tudja megmondani, mi baja van. És néha egészen jól van. Látja, ilyen az élet. Ilyen nagypofájú, bicskás alak vagyok. De ott csak álltam és remegtem és nem tudtam megvédeni. Be voltam gyulladva. Hát ilyen világ van ma. Ilyesmik történnek az emberekkel. És még én dolgozzak nekik a híres gyáraikban.

Molnárné nem tudott szólni. Csak állt, mint a sóbálvány. Egyhelyben.

Megint Steiter szólalt meg:

— Hát ezer kösz, hogy figyelmezetetett. Tudom, biztos, ami biztos, jobb lenne nem itthon aludni az éjjel. Dehát most már érti, nem lehet. És jobb, ha bemegyek már. Ilyenkor néhány órára elalszik este, de már nemsokára felébred és ha nem vagyok ott mellette, akkor halálra rémül. Kösz mégegyszer, kezétcsókolom!

És elindult a ház felé.

Molnárné szoborként meredt utána.

És amikor elindult vissza a lakásába, úgy húztavonta lépteit-lábait, mintha megbénult volna.

Béna is volt. A lelkében. Értette, azért teljesen nem lehet meghalni. Ha részletekben meg is hal a pusztítottfosztott ember, ha bátorságra és erőre fel is támad, amikor azt hitte, mindenétől megfosztották és meggyilkolták mindenét, akkor is félni kell még és remegni.

A másik embert kell akkor félteni. Ha más nincs, akkor a szomszédját kell félteni.

Ilyen világ van ma — mondotta Steiter. — És ilyesmik történnek az emberekkel.

Ilyen világban senkisem lehet teljesen érdektelen. Teljesen közömbös.

Teljesen halott.

XIX.

AZ ÖREGEMBER NYITOTT AJTÓT: SIMEK ZOLTÁN. Kövérkés, rózsaszín arcú, meghajlott hátú, alacsony emberke volt. Simek Zoltán gépszerelő, nyugdíjas beszkártista. Vízenyős, pillogó szemével. amiből, akár volt oka rá akár nem, folyt a könny, csak bámult Goldmannéra.

Hitetlenkedő csodálkozással.

Goldmannét felháborítja ez a kérdő, bámuló hitetlenkedés.

— Mi az öreg — kérdi haragosan — tán be kell mutatkoznom, hogy beeresszen? Nem ismer meg?

Az öreg ember motyog valamit, de nem lehet érteni és beengedi. A lakásnak dohszaga van, a reménytelenség lakik ilyen dohszagú lakásokban, ahol már nem sokat szellőztetnek. Dohszagú lakás és hideg. A lámpa is szomorú. Halvány. Kicsinyke égő csurgatja magasból, a plafonra biggyesztve a fényt egy kopár, barna asztalra. Az asztal furnérja felszakadozva, felhólyagozva és elgörbülve. Az öregasszony ott ül a nappali szobában az asztal mellett. Sem nem olvas, sem nem varr, sem nem köt. Hanem csak ül. Fehér, vékonyka haját gondosan kontyba kötötte és ferdén, ráncosan eltompult orrát kiváncsian emeli a belépő Goldmanné felé. Mint amikor egy megöregedett, vaksi kutya szimatol az ember felé, gondolja magában füstölögve, haragosan és megvetéssel Goldmanné. A tevékeny és felháborodástól lihegő Goldmanné.

Simekné feje állandóan bólogat. Akik magukban beszélgetnek már, azok bólogatnak így. Most is bólogat. Néha még kettőzi is és öreg, formátlanná vált, gyűrött, öreg arcában félrefittyenve, ferdén meg-megrándul a szája is.

Az öregember ott topog Goldmanné mögött. Kiséri és nem tudja, mit tegyen vele. Goldmanné hangosan köszön az öregasszonyra.

— Jóestét, Julcsi mama!

Simekné bólogat-bólogat, ez a válasz a köszönésre. Csak az a baj, hogy a bólogatást sem szünteti be, hanem tovább is bólogat-bólogat.

Talán nem is fogadta a köszönésemet a vén mumia — mérgelődik Goldmanné.

— Jaj, Julcsi mama! — mondja és leül az asztal mellé. — Ne nézzen már rám ilyen csodálkozással. Én vagyok, a Stefi. Talán még rámismer!

— Ne csodálja, rég nem járt nálunk! — mondja vékony, remegő hangon Simek Zoltán. Mintha erőltetné a hangját, úgy libeg.

Goldmanné haragosan dördül az öregemberre:

— Persze, hogy rég jártam maguknál, amikor maguk haragszanak rám.

Simekné még sebesebben bólogat. És végül meg is szólal.

— Megmondtam Stefi, ne bántsuk egymást. Kerüljük el egymást! Elválaszt minket a politikai eszmélet, meg a politikai csodálkozás.

Hurutos, köhögős, puha a hangja. Minden szavára köhint egyet. Amit mond, az belefullad a köhögésbe.

Goldmanné most már úgy érzi, nagyon fáradt. Minden tagjában zsibong-pezseg a fáradtság. A feje is fáj, kavarog-zavarog. Mi is az, amit elhatározott? Csak bámulja az öregeket és nem jut az eszébe, mi is az, ami az előbb, amikor Irkovitsné kilökte, szinte kirúgta, eszébe jutott, élesen felvillant a fejében és úgy érezte, ez a jó gondolat. Igen, igen. Épületi. Épületi, a városi párttitkár, talán még tudna segíteni. Épületi neki nem hisz, Épületi inkább hisz Hunyecnek. De Ilonka, Simek Ilonka megint más. Ilonka tudna hatni Épületire azonnal. És ha Ilonka kéri, Hunyec sem számít. De ott, amig Irkovitsék ajtaja előtt úgy káromkodott, mint egy férfi, az is felvillant előtte, hogyan kezdje Simekékkel.

Hiszen tudja, Simekék haragszanak rá. És ott eszébe villant, mit is kell Simekéknek mondani.

No, azt most elvitte a fáradtság, zavarodás, kavarodás, ami eltölti.

Ül fáradtan, bámul és kapkod elsüvítő gondolatai után. Mit is gondolt? Hogyan is gondolta? Miről is juthatna eszébe? Ilonka, Simek Ilonka és Épületi. Így gondolta: Simek Ilonka és Épületi. Simek Ilonka Arankával, a leányával egyidős. Ilonka odajárt hozzájük, Aranka a leánya pedig idejárt Simekékhez. Hogyan is gondolta? Együtt játszottak. Együtt jártak. Két tiszta kisleány. Aranka ma a legjobb úton van afelé, hogy alkoholista legyen, a férje viszi rá, ez az élhetetlen, neuraszténiás Gábor, gyáva Gábor, de akkor két tiszta kisleány...

Ez az! — ébred fel. És fáradtan megmarkolja homlokát, hogy a gondolat újból el ne rohanjon belőle. Ez az, tiszta kisleány. Igen ez volt a felvillanó gondolat, hogy Ilonkához kell jönni segítségért, mert Simek Ilonka mindig tiszta kisleány volt. Idealista. Így lett kommunista is. Mert Ilonka idealista volt a pártban is, mint a férje, Aladár.

Erre gondolt.

Hogy innen kell elindulni.

És abból, amit nála mondott, amikor Épületi Ernővel az ő nappali szobájában utoljára találkoztak. Akkor is idealista, tiszta kisleány volt.

Felérez. Ránéz az öregasszonyra, aki szaporán bólogat vele szemben és aztán a vénült, hülyült Simek Zoltánra, akinek szája szegletében, ahová benőtt a hosszú, gondozatlan bajusz, nedvesen csillog-villog az öregség nyála. Az öreg szakadt pulloverben topog mellette, a nadrágján merev, csúnya nagy és rikító folt. Az öreg emberek már ilyen foltot viselnek, mert már mindegy nekik, hogy miképpen fedi vénségüket a ruha.

— Ilonka itthon van? — kérdezi.

Nagyon jól tudja, hogy itthon van. Mindenki tudja a Szondy utcában, hogy szerda a szabadnapja. Ilyenkor hozza az öregeknek a kórházi konyha maradékát.

Ilonka azóta sehová sem jár.

Minden szerdán itthon van az öregeknél.

Az öregasszony kétszer is rábólint. De nem szól csak apró, barna szemével figyeli ázott, duzzadt szemezacskójából, hogy mit akarhat Goldmanné.

Simek, erőltetett vékony hangja libegi ki végül is a választ:

— Alszik már az régen! Fáradtan jött haza. Inspekciós volt az éjjel!

— Bizony nem is keltjük fel, Stefi — mondja puha köhintésekbe fulva az öregasszony.

— Már fent vagyok, édesanyám! — mondja a lány hangja az ajtóból.

Goldmanné a széken ülve fordult meg.

Simek Ilonka borzasan, úgy ahogyan az ágyból kibújt áll a hálószoba ajtajában. A lámpa tompa fénye eléri és megmutatja.

SIMEK ILONKA PIZSAMÁBAN KELT KI AZ ÁGYBÓL. Haja a nyakánál összefogva. Alacsony, kövérke és formátlan. Mindig is az volt. Apja, Zoltán lehetett ilyen fiatal korában. Anyjában, az öregasszonyban még ma is van valami kecsesség. De az öreg Simek éppen ilyen egybeszabott, zsákformájú emberke. Ilonka anyjától a bőrét örökölte. Így hát olajbőrű, fekete bivalyka, kicsiny, fekete bajuszkával és tüzes fekete szemmel. A haja barnásfekete. Leül az asztal mellé és a széken az egyik lábát maga alá húzza. A pizsama bő, úgy látszik, nagyobb méretet vásárolt, mint amire szüksége lenne. Mert még a kövérke termetén is bőnek tűnik.

Figyeli Goldmannét. Ugyanolyan rebbenés nélküli szemmel, mint Simekné.

— Csókolom, Stefi mama! — mondja.

Goldmanné rámosolyog.

Ez a mosoly a régi kedvesség igézete. Szerette, mindig is szerette Ilonkát. Talán éppen azért, mert Aranka, olyan izgalmas szép leány volt és Ilonka volt a csúnyácska. Hálás volt Ilonkának, hogy mint az árnyék a fényt, olyan kiáltóan kiemelte Aranka szépségét. És Aranka volt az ő leánya és Ilonka a másé. Nagy dolog volt, hogy anélkül szerethette Ilonkát, Aranka barátnőjét, hogy egyszer is, bármiért is irigyelnie kellett volna a leánya nevében. Ilonka sohasem volt mégcsak csinoska sem.

Ezért nem értette Épületit. És ezért értette meg a végén Épületit.

— Régen láttalak, Ilonka — mondja — de hallottam anyukádtól, hogy milyen szép munkát végzel a kórházban.

Ilonka sápadtan elmosolyodik. Né, milyen fáradt ez a lány, talán le is fogyott vagy talán csak nyúzott? Az ilyen formátlankán sohasem lehet eligazodni. Még azt sem lehet tudni, mikor soványkodik.

Az öregasszony szólal meg:

— Mi nagyon büszkék vagyunk Ilonkára! — mondja köhintő hangján.

És az öreg foltos is kifuvolázza boldogan a maga dicséretét:

— A mi lányunk a legjobb műtősnő. Megmondotta a tanár úr. Nekem mondotta. A multkor vacsorán voltunk az István kórházban és megmondotta a tanár úr. Ilonka a legjobb műtősnő az István kórházban.

És végre leül az asztal mellé. Már nem silbakolja Goldmannét. Kusza bajuszába megállás nélkül szivárog szeméből, orrából a nedvesség.

Goldmanné úgy szólal, mintha az öregek dicséretét folytatná csak:

— Ilonka arra született, hogy a bajbajutott embereken segítsen. Én azért hiszem róla, hogy jó kommunista.

Ez volt a gondolat. Ez villant az eszébe. Hogy ezzel a gondolattal kezdheti és ezzel a gondolattal talán ráveheti, hogy telefonáljon Épületinek.

Ilonka most odahajol Goldmanné felé. És nézi moccanás nélküli szemmel Goldmanné arcát.

— Miért mondja ezt, Stefi mama? — kérdi csendesen. — Hiszen maga nagyon jól tudja, hogy az az idő elmúlt.

Az öregasszony úgy kotyogott szapora köhintéseivel, mint egy tyúk, amelyet éjszakai fészkéről zavartak fel.

— Csak ne kezd, csak te ne kezd, ne kezd, Stefi! — intette Goldmannét. — Csak ti ne, ti ne, ne okozzatok még több bánatot, bajt, bánatot a mi kislányunknak!

Az öreg Simek Zoltán pedig rádől az asztallapra és vékony hangját erőltetve így libegteti a mondókáját:

— Megmondtuk magának akkor, Stefi, hogy a mi kislányunknak többé semmi köze a párthoz! Vége, Stefi! Eleget szenvedett miatta! Eleget!

GOLDMANNÉ SÖTÉTEN BÓLINT. Tudta, hogy ez így fog történni. Tudta, hogy ezek a Simekék favágányos, egyszerű emberek. Itt nincs sok kanyargás. Itt csak az van, hogy «megmondottam», «megmondottuk», de abból aztán mindenre jut bőven. Ilonkának is ez volt a baja. A megmondottam, megmondottad... Mást sem hallott, amikor Épületivel utoljára összehozta őket, amikor nála találkoztak, mint «én megmondottam, te megmondottad»... Így nem lehet élni.

Most mégis éppen erre számít. Az «én megmondottam, te megmondottad»-ra.

— Hát azért az sincs egészen úgy a párttal — mondja Goldmanné az öregasszony, Julcsi mama felé. Az öreg Simek úgysem számított sokat. Minek rontsa a tüdejét vele. Simek néni számított Ilonka után. — Tudod, Julcsi mama, Ilonka egyszer azt mondotta nálam, már aztán,

hogy Ernővel befejeződött a vitájuk, hogy ha van párttag, aki azt mondja magáról, hogy nem kommunista, akkor én azt mondom, hogy ugyan kommunista vagyok, de nem vagyok párttag. Szóval ebből én azt gondoltam, hogy ha Ilonka nem is párttag, de jó kommunista. Ugye, így mondtad, Ilonka?

Ilonka szeme rebbenés nélkül állt rajta. Egy szempillantásra sem engedte el az arcát.

Ennyire megkeményedett ez a lány? — tünődött Goldmanné. Azelőtt nem tudott volna ilyen rebbenés nélküli, meredek szemmel bámulni rá. És a dísztelen szobában, ahol minden megfakult, árnyékosan poros, koszos, vagy talán csak öregen romlott, ahol még a levegő is tegnapi, vagy tegnapelőtti, a felhólyagzott, szálkás-furnéros asztaltábla felett és a reménytelenséget sugárzó vaksi, kis villanyégő alatt Goldmannét újból kezdte a forró szorongás fojtogatni.

Meg akarta nyerni a leányt. Vagy legalább szólásra akarta birni. Hogy ne bámulja ilyen némán meredő szemmel.

— Tudom, Ilonka, te mindig idealista, tiszta kislány voltál. Idealista kommunista is, ugye? Hiszen te még Ali bácsitól hallottad a meséket a forradalomról, a haditengerészetről, a haditengerészekről, akik az első forradalmat csinálták. Igaz?

És erre aztán meg is szólalt.

— Ó, hogyne! — mondotta ugyanolyan nyugodtan. És világos hangon, csengő beszéddel. A beszéd, ez a nyugodt beszéd új. Eddig ez az alacsony, formátlan leány, aki gyűrött és bő pizsamában ül az asztalnál, nem tudott ilyen nyugodtan, bátran szólni. A vaskos, csúf leányt ismerte, de ezt a megváltozott hangot nem. Valami lényeges változás volt a beszédében. Irigység fogta el. Először, mióta Simek Ilonkát ismeri. Zilált, zavart, részegségbe forduló, félbolond lánya jutott eszébe. Ha

annak még egyszer ilyen világos, nyugodtan csengő lenne a szava, a beszéde! Simek Ilonka beszédében minőség volt. Erő. Nyugalom. Honnan szerezte ezt ez a leány? hökkent meg Goldmanné. Azonnal megértette: ez változás. Ebben a leányban eddig nem volt minőség. És most minőség beszél belőle. Gyanakodva húzódott hátra. Nem szerette a megmagyarázhatatlant. Ez a leány megzavarta.

— Így volt? — kérdezte, hogy időt nyerjen, hogy megvethesse a lábát valahol a lány gondolatai közt. Ahonnan elindulhat, megfoghatja a leányt és ráveheti arra, amit el akart érni. — Ugye, így volt — folytatta gépiesen. — Hiszen mindig ott lógtatok a nyakán. Hogy hogyan is volt a hajón, amikor a vérvörös jelzőlobogót kitűzte Ali bácsi a Sankt Georg árbócára. Hogyan adta ki Kattaróban Goldmann Aladár szocdem hajómester a jelszót: Mint szociáldemokrata én azt követelem, hogy az egész rendszert változtassuk meg úgy, mint Oroszországban. Hogy mi lett, amikor Ali bácsi ezt kimondotta? Milyen volt a börtön? Emlékszel, Ilonka, ugye, emlékszel, hogy mennyire szerettétek a kattarói mesét?

Az öreg Simek Zoltán vékony hangján felbuzdult és így sípolt:

— Az volt a baj, hogy egy kislánynak ilyesmivel tömték tele a fejét!

Goldmanné igen alkalmasnak találta a beszélgetés alakulását:

— Nem ártottunk mi ezzel a gyerekeknek, Zoltán. A mi lányunknak, Arankának is ezt mesélte Ali. Hát nem volt szép ez a történet, Ilonka?

Ilonka újból bólintott. És csak a bólintás után szólt. Nyugodtan, csengő, világos hangon:

— Ali bácsi szépen tudott mesélni.

Aztán ugyanolyan világos, csengő hangon hozzátette:

— Mert Ali bácsi hitt is ebben a történetben.

— Miben? — kérdezte zavarodottan és sértődötten Goldmanné.

— Ebben a történetben. A kattarói történetben — mondotta nyugodtan, higgadtan a leány.

Olyan hangon, amiről most azt gondolta Goldmanné, hogy fölényes.

— ILONKA! HÁT HARAGSZOL TE ÉNRÁM? — támadt hirtelen a leányra. De olyan hirtelen, hogy maga sem gondolhatta meg, mit is kérdez. Már amikor mondotta, érezte, tudta, hogy ezt nem lett volna szabad kérdeznie. Hogy ezzel kiesett a terv menetéből, amit előre elhatározott.

És az öregasszony rá is köhintette, amit ki akart kerülni. Legalább is addig, amíg a leánnyal megérteti magát. És milyen kommunista az, aki annyira művelетlen, hogy a maga elé tűzött « tervmenetet » elrontja. Haragvó szemmel nézett a köhintésekbe fúló öregasszonyra, aki már kimondotta:

— Haragudhat is a lelkem, mert csunyán kibántatok vele, ti, híres kommunisták!

Goldmanné dühösen mosolygott maga elé.

Ma este semmi sem sikerült. Minden kifordul a kezéből, szájából. Miért kérdezte ezt éppen és miért kellett ennek a köhintő vénségnek most az egyszer ilyen fürgén válaszolni. Most aztán benne van a közepében, felkavarják az egészet és védekezhet, mentegetheti magát.

— Te, Julcsi mama — fordult az öregasszonyhoz — ne légy igazságtalan. Hiszen én Ilonka mellett álltam! Hát nem én szaladtam el Épületihez is még akkor éjjel, hogy szabadítsa ki?

De a köhintő öregasszony kikrákogta erre is a választ:

— Lám, aztán mégsem hozták ki azonnal! — Miért nem hozták ki még akkor este? — Miért várt az Épületi úr másnap délelőtt tizenegy óráig?

Goldmanné összehúzta a száját. Nem, nem szabad ezekkel vitatkozni. Ezeket nem lehet elhajlítani. Ezek faragányos, szimpla emberek. Ezeknek egyenes az útjuk, ha megvadítja őket, sohasem éri utól, sohasem foghatja be, sohasem nyerheti meg tervének Ilonkát. Ezekkel nem vitatkozni kell. Ezekre hatni, kell, hivatkozni kell rájuk, magukra. Hogy önmagukért, a szimpla faragányért, a « megmondottam, megmondottad »-ért tegyék meg. Másképp nem megy.

Nagyot sóhajtott.

— Nézzétek — mondotta csendesebben — nem azért jöttem én ilyen későn át hozzátok, hogy Épületi elvtársat védjem. Ezt a kérdést már megbeszéltük akkor Ilonkával. És azt ti is tudjátok, mindig Ilonka mellett álltam. Hiszen olyan volt, mintha a második kislányom lett volna. Azért vállaltam a közvetítést is akkor, mert nekem is az volt a véleményem, hogy Épületi elvtárs nem járt el korrektül. De ez most már elmult és tudom, hogy Ilonka sem gondol már rá.

Most Ilonka mosolyogni kezdett. Furcsa. Különös, desztillált mosolygás volt. Goldmannénak nem tetszett ez a mosolygás sem. Hideg volt, udvarias volt, de valami volt még benne ezenkivül is. Nem így szokott ez a kis bivalyka mosolyogni. Mindig volt a mosolygásában valami szégyenkezés, bátortalanság, bújkálás és vágyódás. Ez a mosoly egészen más. Mintha világítana a sápadt, barna arcon. Hidegen világít.

És ez zavarta.

— Én tudom — tért vissza előbbi gondolatmenetéhez, a « tervmenet »-hez, amit minden kommunistának szem előtt kell tartani az agitáció alatt — hogy Ilonka még ma is jó kommunista. Azért is jöttem el hozzá. Ilonka segítened kell, baj van!

Ilonka nem mutatta, hogy Goldmanné felcsigázta volna az érdeklődését.

— És ki az, akin segíteni kellene? — kérdezte nyugalommal, csendesen.

Ez megint feltüzelte Goldmannét. Mi bújt ebbe a bivalykába, hogy ilyen hűvös, távoli, hogy ilyen szemtelenül hideg perszona lett belőle. Mit mondjon?

— Nehéz ezt így megmondani! — húzódozott. Aztán felcsillant a szeme. — Szeretnék veled négyszemközt beszélni. Nem igen lehet ezt másképpen megmondani!

Ilonka csak elmosolyodott. Majdnem vidáman.

De az öreg felháborodottan már fuvolázta is szűk hangján:

— Többé mi nem hagyjuk el Ilonkát!

Az öregasszony még izgatottabb lett. Majd belefúlt a hurutjába:

— Mi... mi az már megint? Már... már megint nem hallhatjuk?

Erre Ilonka is megszólalt. De a szüleihez először:

— Ne izgassátok magatokat! — aztán hozzá: — Hál Istennek, Stefi mama, semmi sem maradt már, amit apáék ne tudhatnának. Mindent tudnak, tehát mindenről hallhatnak, ami velem kapcsolatban van.

Goldmanné erősen fájlalta ezt a vereséget. Haragosan felállt és ledobta magáról a kabátot. Pedig nem volt meleg a szobában. De ez olyan mozdulat volt, mint a türelmetlen birkózóé, aki nehéz mérkőzésre készül.

— Ne higyjétek, Julcsi mama — mondotta a riadt, felháborodott öregasszonynak, aki vészes krákogásba tört ki izgalmában — hogy valami rosszat akarok Ilonkának és hogy ezért előttetek valami titkom lenne. Hát csak nem képzelitek, hogy Ilonkának ellensége vagyok, amikor ti mentettétek meg az életünket, az én életemet, meg Aranka életét? Hát csak nem tételeztek fel ilyesmit

rólam? Nem akartalak titeket is megijeszteni. Mert az egész Szondy utcán kellene segítened, Ilonka!

A két öreg némán, magábaroskadva, hosszasan nyulazgatott a válaszon. Látszott szemükön, orrukon, hogy nem értették Goldmannét. De Ilonka arca is moccanásnélküli. Ilonka sem látta, mire akar kilukadni Goldmanné. De nem szólt, nem szólt volna egy szót sem, hogy könnyebbé tegye Goldmanné feladatát.

Goldmanné nem tudott tovább ravaszkodni. Dühösen odafordult Ilonkához:

— Ha akarod, hát megmondom anyádék előtt. Csak aztán ne vegyék tulságosan a szivükre. Ma éjjel kihozatják a Szondy utcába a rendőrséget. Az « R » csoportot. Szondy utcaiakat akarnak bevinni.

A SZOBA MÉG SÖTÉTEBB LETT EGY ÁRNYÉKKAL. Vagy csak a leány csillogó, fekete szeme borult el?

Mert Goldmanné semmi másra nem figyelt, csak a leány arcára.

Az öregasszonyban olyan rémülten kurrogott a köhögés, mint egy ketrecéből szabaduló állat.

— Teremtő Atyám! Szüzanyám! — siránkozott. — Csak nem a mi Ilonkánkat akarják megint elvinni!

— Minden rossz hírt ő hoz! — jajdult fel vékony hangján Simek és remegő, görbe ujjával rámutatott Goldmannéra. Egyszerre úgy beszélt róla, mintha ott sem lenne. Goldmanné tudta, meggyűlölte az öreg újból. Mert az a szokás Szondy-Dániában, ha valakit meggyűlölnek, attól kezdve még jelenlétében is harmadik személynek mondják. Hogy ne kelljen megszólítani.

Ilonka csendesítette őket.

— Ugyan már anya, apa, hogy képzelnek ilyet!

— Te csak ne szólj egy szót sem, leányom, — emelte fel vékony, libegő hangját az öregember és szeméből

most megállás nélkül folyik a könny — te még akkor is, amikor már vittek, azt mondottad, ugyan apa, ez csak tévedés lehet!...

— Hát persze, hogy nem Ilonkáról van szó! — nyugtatta meg őket Goldmanné is. — Ilonkához éppen azért jöttem, hogy segítsen! Hogy megmenthessük azokat, akiket el akarnak vinni. Nem érte jönnek, ellenkezőleg Ilonka segíthet most azokon, akiket el akarnak vinni.

Ilonka újból rápillantott Goldmannéra:

— Várjunk csak, Stefi mama — mondotta. — Hogyan tudnék én segíteni ezeken a szerencsétlen embereken?

Goldmanné nem nézett a leányra. De ismét érezte, semmi sem történik úgy, ahogyan gondolta.

Azért kimondotta:

— Telefonálni kellene Épületi elvtársnak.

Simekné kinyitotta a száját. Nyitott szájjal nézett rá. Aztán hurutos mély hangján kiáltozni kezdett:

— Jézus, Mária! Dehát akkor kit akarnak ezek bevinni?

Goldmanné nem nézett a leányra. De újból érezte, semmi sem történt úgy, ahogyan a «tervmenet»-ben elgondolta.

Előbb az öregasszony felé mondotta lesütött szemmel:

— Azt még senki sem tudja, hogy kiket visznek be, vagy kit visznek be. Csak annyi biztos hogy kijönnek.

És aztán a leány felé fordulva kimondotta:

— Telefonálnod kellene, Ilonka, Épületi elvtársnak, hogy állítsa le az éjszakai kiszállást!

Ilonka arca most színeződött meg egy kicsit. Mintha elpirult volna. De nem hajtotta le az arcát és nem szólt. Így ültek.

Az öregember vékony, fuvolázó hangja falsan felcsapott és lebegett:

— Aztat az én lányom nem teszi meg!

Simek néni annyit bólintgatott hirtelenében, hogy a feje táncolni kezdett:

— Annak vége! — mondotta asszonyi gőggel.

Ilonka nézte mozdulatlan arccal Goldmannét. Aztán megrázta a fejét.

— Stefi mama, ezt nem lehet érteni. Hát itt van Hunyec!

Goldmanné összehúzott száján gúnyosan csapott ki a válasz.

— De nagyon okos vagy. És ha éppen Hunyec rendezi ezt a büdös cirkuszt?

De a lány nem vette tudomásul a gúnyolódást. Világos, csengő hangon kérdezett tovább:

— És miért Épületinek? Miért éppen Épületinek kell telefonálni?

Goldmanné már dühös volt:

— Mert ez a barom Hunyec árt a pártnak, érted!

Ilonka nevetett. Megelégedetten nevetett és Goldmanné arca ettől elfehéredett.

Mitől van ennek a lánynak annyi ereje, hogy kineveti őt?

— Hát mi van ezen nevetni való? — kiáltotta a lányra.

— Mert te a pártot félted, Stefi mama — mondotta a lány és megint az a világító mosolygás terült el az arcán — és nem azokat, akiket majd elvisznek az éjjel.

Goldmanné most már harcias volt. Keményen, szikrázó szemmel nézett a leányra:

— Mi a rossz ebben? Mit nevetsz ezen? Mi a különbség? Az emberek is megmenekülnek, ha a rendőrség nem csinál ilyen marhaságot!

Ilonka csak rázta a fejét.

— De maga, Stefi mama, a pártot félti, vallja be! Attól fél, hogy ebből a pártnak lesz baja. Mert még többen, mert ezután mindenki gyűlölni fogja a pártot a munkástelepen. És mindenkit gyűlölni fognak, aki a párthoz tartozik a munkástelepen. Mert ezután mindenkit gyűlölni fognak, aki a párt a munkástelepen. Magát is, Stefi mama! Maga talán jobban félti önmagát, mint azokat, akiket elvisznek. Sajnálom, Stefi mama, ez a maga dolga. Egyébként sem telefonáltam volna ez életben mégegyszer Ernőnek. De a pártért még úgy sem. Én tudom, Stefi mama, hogy mi a párt. Megtanultam.

Goldmanné úgy látta, most már semmit sem veszthet, esetleg még nyerhet. Makacsul vitatkozott:

— De éppen te mondottad, emlékszel rá, Ilonka, azt mondottad Ernőnek, jó, akkor én hűséges kommunista maradok, de nem leszek tagja a pártnak. Ugye, ezt mondottad? Te mondottad, jó kommunista maradsz, ha nem is leszel tovább tagja a pártnak! Mondtad, vagy nem?

Ilonka megint nevetett. Nem lehetett közel jutni hozzá. Emiatt a könnyű, szabad nevetése miatt. Azelőtt sohasem tudott ilyen könnyedén, ennyire felszabadultan nevetni ez a lány.

El akarta hallgattatni ezt a nevetést. Haragosan folytatta:

— Hát most segíts! Mert nemcsak a pártnak, de a kommunizmusnak is ártanak ezzel az őrültséggel!

Ilonka elhagyta a nevetést. Az izgalom minden jele nélkül mondotta:

— Emlékszik még jól arra a veszekedésre, Stefi mama?

Goldmanné nem birta a leány nyugodt, firtató nézését. Behúnyta a szemét.

Hogyne emlékeznék rá. Most is a szeme előtt van. A behúnyt szeme előtt.

AKKOR AZ EGÉSZET CSAK KÜLÖNÖSEN ÉRDEKES SZÍNJÁTÉKNAK TARTOTTA. Szórakoztatta, kicsi izgalom, kicsi káröröm, asszonyi mulatság volt, hogy megrendezte köztük a találkozást.

Nem tudta megérteni, az egész hogyan történhetett meg. Ilona nem volt szép. Még kivánatos sem. Ott dolgozott Épületi mellett a pártban. És Ernő sokat volt benn a hivatalában. Azok a napok olyan idők voltak, aki komolyan vette a munkáját, annak se éjjele, se nappala nem volt. Csak így történhetett. Ernő bezárta magát a munkájába. És ebbe a börtönbe, a munkájába odacsukták mellé Ilonkát. Szóval aztán Ernő megunta. És elhelyeztette maga mellől. Hát vége volt, na! De Ilonka akkor azt hitte, más férfi nincs is a világon, csak Épületi Ernő. Botránnyal fenyegetőzött. Akkor lépett ő közbe. Megrendezte a találkozót, kimagyarázkodásra vagy kibékülésre. Nagyon kiváncsi volt rá, Épületi hogyan fog viselkedni. Épületi felfelé menő üstökös volt a pártban. Kevés olyan tehetséges ember kezdett abban az időben, mint Ernő. Ott találkoztak nála. A nappaliban. Épületi Ernő alacsony, sovány ember, kitűnő fej, csupa ész. A nyomdász szakszervezetben tanult, dolgozott, a «Népszavá»-nak lett felelős szerkesztője a háború utolsó évében, a helyi várospolitikában már évek óta a szocdem képviselőtestületi csoport vezetője. Szóval a párt reménysége. Nem frakciózott, amikor a párt úgy kivánta, otthagyta a szocdemeket és jött a pártba. Nagy jövő állt előtte. Még Arankát is megkapta volna, ha kéri. De hogy-hogy nem, Épületi ebbe a kis, tömött zsákba botlott bele.

Aztán ott ültek nála, a nappali szobában. A nagy ebédlő asztal egyik végén Épületi, a másikon Ilonka. Ő meg közöttük az asztal harmadik oldalán. Ilonka sírt, könyörgött, nem törődött azzal sem, hogy ő harmadiknak ott ül az asztal mellett. Megalázkodott. Nem

Ilonka, hanem Épületi röstelte el magát és szeretett volna mielőbb szabadulni. És akkor történt, hogy Ilonka azt kiáltozta, ha engem elhagysz és eldobsz magadtól, akkor nem vagy jó kommunista. És Épületi erre felállt és savanyúan, szűkszavúan ezt mondotta: Hát jól van, akkor nem vagyok jó kommunista, de azért hasznos párttag maradok. És Ilonka, aki látta, hogy nem tudja Ernőt visszafogni magához, sírva és haraggal ugyancsak felugrott és azt mondotta: Én pedig ezek után veled egy pártban nem maradok. Én meg megmaradok hűséges kommunistának, de nem leszek párttag.

Így történt.

Elég csunyán történt.

ILONKA ELŐREHAJOLT ÉS MEGVEREGETTE GOLDMANNÉ KARJÁT. A fekete selymet és a kiáltó sárga szirmokat.

Goldmanné felrezzent. Kinyitotta szemét. Az álmosság leragasztotta szemhéját.

— Nézze, Stefi mama, ha már kihúzott az ágyból, valamit szeretnék magának elmondani — szólt hozzá a leány friss, csengő hangján. — Maga, Stefi mama, mindig jó volt hozzám, kötelességem is, hogy megmutassam magának, eltévedtünk... Stefi mama, én már rájöttem, mi a rossz oldalra kerültünk. Én is odakerültem. Nem, ne higyje, hogy azért, mert Ernő így bánt velem! Az már csak mutatta, hogy az az oldal, ahol álltam, a rossz oldal. Ahogy Ernő elbánt velem, az rémregény, tehát segített, amikor végiggondoltam, hogyan is van a hogyan. Az előbb Ali bácsiról beszélt, akit én, Isten nyugtassa, nagyon szerettem. Úgy szívtam magamba, amit Ali bácsi mesélt, mint a szentírást. Sohasem mondtam én magának, Stefi mama, milyen keserves harcom volt apával, anyával, mikor bejelentettem, hogy be akarok lépni a pártba. De sikerült, a végin be-

leegyeztek. 1951-ben, maga is tudja, pártiskolára mentem. Milyen büszke voltam, arra is emlékezhet, Stefi mama. Mert ez azt jelentette, hogy jó párttagnak tartottak. Aztán mikor végeztem, újabb kitüntetés, Ernő mellé kerültem. Ernőre akkor mi ifjak felnéztünk. És én mellette dolgozhattam, a pártbizottság munkatársa lettem. Fiatalon. Olyan hálás és lelkiismeretes voltam, hogy azt a szót, fáradt vagyok, nem ismertem.

— És sohasem jött haza éjfél előtt! — köhintett közbe az öregasszony. És gyorsan rábólintott kétszer-háromszor. — A cipője a legtöbbször olyan sáros volt, hogy alig tudtam leszedni róla az alsókakucsi sarat, meg koszt!

— És amerre jártam, hallgattam az emberek panaszait. Láttam a megrémítetteket is, akik többé már nem kérdeztek, nem vitatkoztak, nem néztek senkire sem, csak elrejtették síró szemüket. Hallgattak sötéten, megközelíthetetlenül és tették, amit parancsoltak nekik. Akkor gyűlöltem ezeket a megközelíthetetlen, hallgatag embereket, akikből úgy áradt a rémület, mint más emberből a veríték szaga. Amikor szóltam erről Ernőnek, legyintett: Ez a rendőrség gondja, ezekkel ne törődj! mondotta. Amikor a társadalmat átrendezzük, valakinek mindig lesz belőle kára. Ma már tudom ez nem a rendőrség gondja, hanem a rendőrség hatása volt. A rendőrségen alakították ki ezeket a hallgatag embereket. Az Andrássy út 60-ban, aztán az ÁVO-n. Maga azt is tudja, Stefi mama, majd megőrjített a szakítás. Nem akartam elhinni, hogy Ernő egyszerűen megunt. Ma már elhiszem és nem is csodálom. Tudom, hogy csúnya vagyok. Nem mondom, amíg az izgalom friss volt, addig jó voltam, mert ott voltam, kéznél voltam. De akkor minderről semmit sem tudtam, csak szerelmes voltam Ernőbe, azonkívül Ernő volt a hős, az új világ,

a szocializmus építője, azt hittem, ő is éppen úgy szeret, ahogy én szerettem. Aztán mikor nem értettem meg Ernő óvatos célozgatásait, nem is gondoltam arra, hogy mit akar velük mondani, el se hittem volna, hogy neki elég, akkor egy szép nap leváltottak. Egyszerre kivettek valamennyi funkciómból és visszaküldöttek előző munkahelyemre, a járványkórházba. Napokig nem akartam hinni, hogy megtörténhetett, ami már meg is történt.

Sokáig hallgatott. Az öregasszony köhintgetett kínlódva és bólogatott hozzá. Hol sebesebben, hol lassabban.

— Már akkor kínzott valami, fájt valami a magam bánata mellett és alatt. De akkor még mindig magamért harcoltam, Stefi mama. Úgy éreztem, a szerelmes asszony mindig így érez, hogy Ernőt meg tudom és meg is kell tartani magamnak. Másállapotos voltam, minden összecsapott a fejem felett. Ernő akkor mondotta ott magánál, Stefi mama, hogy attól ő még lehet hasznos párttag, ha nem is tartja kommunista kötelességének, hogy apja legyen gyerekünknek. És akkor mondottam én, hogy jó kommunista maradok, de vele egy pártban nem leszek. Könnyen jött következő lépésre az a gondolatom, miért mennék én ki a pártból, aki jó és tiszta kommunista vagyok és miért ne leplezzem le Épületit, aki önző és cinikus ember, aki vezetője akar maradni a pártnak és közben beismeri, hogy nem jó kommunista. Tudom, nem volt szép dolog. De félőrült voltam, a jövendő gyerekemért akartam bosszút állni. Hát elmentem Házi elvtárshoz és mindent elmondottam neki. Főként azt a beszélgetést, ami Stefi mamánál hangzott el.

Megint csend volt. Az Ady utcai villamos csattogását hallották. Az éjszakai csendben kisértetiesen közelről hangzott.

Aztán mondotta tovább a barnabőrű leány.

— Tudja jól, Stefi mama, még az este elvitt az ÁVO. Édesapa átrohant magához és maga, Stefi mama, azonnal elszaladt Épületihez. De Ernő nem jött utánam. Hanem megvárta a másnapot. Másnap tizenegykor hozott ki. Most figyeljen ide, Stefi mama. Maga erről nem tud. Ernő kihozott. De későn jött. Egy kis technikai tévedés történt. Ernő engem azért vitetett be, mert Házi figyelmeztette, miket beszélek róla, egy kissé meg akartak ijeszteni. Ernő megkérte az egyik ávós barátját, vigyenek be egy éjszakára, ne nyúljanak hozzám, de lássak egyetmást, hogy befogjam a számat. Így láttam meg, hogyan csinálják azokat a hallgatag és rémült embereket. Ernő barátja odaültetett kihallgató asztala mellé, nem nyúlt hozzám, de ahol ültem, onnan kitűnően láttam, hogyan működik egy ilyen vallató csoport. És ezután jött a technikai hiba. A főhadnagyot, aki Ernő barátja volt és akire rábízott, elhívta valami főnök és ott maradtam a kihallgató asztal mellett a félelemtől félájultan és egyedül. És egy másik pribék arra jött, meglátott, magával vitt. És mire másnap 11-kor Ernő kihozott, velem is pontosan úgy bánt el az ÁVO, mintha a rendszer leggyilkosabb ellensége lettem volna.

Goldmanné rémülten egyenesedett ki. Szája lassan kinyílt. Egyszerre érezte, itt a mellében a szorongás. Szeretett volna már otthon lenni. Hogy elalvás előtt kiüljön az ablakba.

— Erről, ugye, nem tudott, Stefi mama? Nem tudta, én ott nemcsak láttam, hanem a magam bőrén meg is tanultam, hogy milyen mezítelen, szánalomraméltó, rémült, véres és pusztuló állatot csinál a kommunista rendőrség az emberekből. Én akkor éjjel láttam, kaptam és tanultam eleget. Mikor kijöttem másnap már nem kellett attól félni, hogy gyerekem lesz és nem lesz apja. Ez a pokoli verés használt, Stefi mama. Mikor Épületi Ernő kihozott, már nem láttam benne hőst. Hanem azt

mondottam magamnak: eltévedtél, Ilonka. Nem álltál a jó oldalra. Jót akartál, de nem álltál a jó oldalra. Gyülölettel nem lehet gyűlöletet jóvá tenni. Mert ha az egyik gyűlölet ellen győz a másik és megmarad győztesen, akkor ugyanolyan gyűlölet lesz az úr, mint ami ellen harcoltunk. Nekünk Ali bácsi sokszor elmondotta, azért húzta fel a vörös jelzőzászlót a Sankt Georg árbócára, mert olyan világot akart, amelyben nem verhetik a gyengébbet, nem zárhatják le, nem kényszeríthetik, hogy a másik embert megölje. Szóval, én azt hittem, mi kommunisták a kizsákmányoló gyűlölet ellen harcolunk és egy igazságosabb, szabadabb, jobb világot akarunk. És az ÁVO-n szembe kellett néznem, Stefi néni, ezzel az igazságosabb, szabadabb, jobb világgal. Hát meg tudtuk csinálni? Vagy, mondjuk, a párt ezt csinálta? Nem. Ellenkezőleg. Még rosszabb lett minden, mint volt. Gyilkolnak, éheztetnek, háborúskodnak a kommunisták, de egymás ellen is és a gyengébb ellen, mert a hatalmasok úgy kívánják. Látja már, Stefi mama, miért mondottam mindezt el? Hogy kár lenne minden lépés. A párt megbukott, vége. Mert becsapta a magamfajtákat. A kicsiket, akik hittek annak, amit ígért. Hogy a kommunizmus egy jobb világot hoz. Figyelje meg, Stefi mama, aki igazán hitt ebben, az sorra mind, vagy elpusztul, vagy megszökik. Akik pedig ottmaradnak a pártban, akik vezetői a pártnak, azok mind úgy vannak, mint Ernő. Ernő megmondotta őszintén: párttag és semmi több. Tagjai a pártnak, mert az hatalmat ad nekik. De az, amiért én lelkesedtem és dolgoztam, az Stefi mama, a másik oldalon van.

Goldmanné előrehajolt és megragadta forró kezével Simek Ilona hűvös, kemény, kis kezét.

— Ez az — mondotta és mohos, táskás, csúf arca fellángolt — hisz ezt mondottam én is pontosan ezt, Hunyecnek. Hogy a kurázsi, ami régen bennünket vitt, régi marxistákat, most nincs a mi oldalunkon, hanem a másikon. Hisz éppen ezért nem akarom, hogy itt a Szondy utcában kegyetlenkedjen. Kinek használ ezzel? A pártnak nem lenne szabad ilyet tenni! Ezzel csak növeli a másik oldalon a kurázsit és a mi soraink között a félelmet, a párt ellen pedig az utálatot. Nézd, ezért gondoltam, kérd meg Épületit, neked meg fogja tenni. Mert érzi, tudja, hogy disznó módon viselkedett veled.

Ilonka otthagyta a kezét. De mozdulatlanul. Nem fogadta el, amit az öregasszony mondott.

— Ha én még itt tartanék, ahol maga, Stefi mama, akkor most gyorsan venném a kabátom, elgyalogolnék az első telefonig és onnan felhívnám Épületi Ernőt. De én már sokkal messzebb jutottam. Ott, azon az éjszaka a rózsaszínű, sápadtan fehér, sárgásszinű és vörösre vert állatkák között belőlem is csak egy jajgató, sikoltozó, mezítelen kis állatka lett. Volt ott közöttünk mindenféle fajta. Ott muszáj volt arra gondolni, Stefi mama, hogy ennél a mezítelen kis állatkánál csak több vagyok mégis! Ennél több az ember. Amikor az ember testét kínozzák, piszkolják és összetörik, akkor az ember érzi, hogy valami elválik a megpiszkolt, kínzott testtől. Valami megszólal belül és mást mond, mint amit a megcsúfolt, piszokká tett test mond. Azt mondta, Stefi mama, hogy a másik oldalon van a kurázsi. De nem ez történt, higyje el, több az mint kurázsi, ami a másik oldalon van. Ezekben is van kurázsi. Ennél több történt. Eltévedtünk. Ezek azt hiszik, hogy a test minden. Hogy megvernek, összetörnek, megaláznak, kikészítenek, a testet megverik, összetörik, megalázzák kikészítik és ezzel minden rendben van. Pedig a test mögött van valami más, ami ilyenkor más hangon beszél, mint a gyenge és jajgató test. Gondolod, hogy Ali bácsi olyan világot akart, amelyikben csak a testnek lesz jobb? Hogy min-

denki olyan mezítelen kis állat legyen, mint azok, akik bekerülnek ezekhez? Az állatnak is van kurázsija, Stefi mama. Nem a kurázsi ment át a másik oldalra, hanem mi tévedtünk erre az oldalra, akik igazságosabb, szebb, szabadabb és jobb világot akartunk. Ott, amikor ezek úgy megpiszkoltak, úgy elkínoztak, amint még soha, — higyje el, azt soha sem lehet elfelejteni, amint a sebhelyeit is egy életen át hordani fogom, — amikor már úgy oda voltam, hogy nem is éreztem, mit csinálnak velem ezek, akkor olyan élesen éreztem, mint még soha, hogy én más vagyok, mint az a hús, ami kiabál, sír, meg ugrál, ott olyan élesen éreztem, mint még soha, hogy én ennél a meggyalázott húsnál több vagyok. Stefi mama, én ápolónő vagyok, műtősnő, én igazán ismerem az emberi húst. Amikor ez a hús pusztul, akkor mindenki megérzi, hogy több ennél. Hogy az ember lélek. Minden eszméletén lévő haldokló szemén láthatod, hogy valami más az, ami még beszél és más az, ami már haldoklik. Én az ÁVO-n éreztem meg, Stefi mama, hogy több vagyok, mint amit a kezükben fogtak. Mert nem lettem az övék. Éreztem, én több vagyok, lélek vagyok. Ezért nem hívom fel Épületit. Higyje el Stefi mama, hiábavaló dolog lenne. Én rájöttem, hogy eltévedtem, de megtaláltam az utam vissza. Viszamentem a másik oldalra. Megtaláltam a lelkem, mielőtt elpusztultam volna és lelkemből hiszem az Istent, akihez ez a lélek hozzáfűz. Elrendeztem az életemet, Stefi mama, én nem hivhatom fel többé Ernőt. Mi két külön világban élünk. Én az emberben tisztelem a lelket, amely egyedül tudja megteremteni a jobb, a szebb, az igazságosabb és szabadabb világot. Tudja, Stefi mama, apa, anya mindig vallásos emberek voltak. Jártam Simonyi plébánosnál is. Mindent elmondottam neki. Ali bácsitól és a kattarói történettől kezdve. Ő is pontosan így mondotta, ahogy én éreztem. Jót akartam, de rossz helyen.

Goldmanné visszahúzta a kezét. Most ismét jellegzetes testtartásában ült. Két kezét belógatva a fekete selyem slafrok kinyilt szárnyai között két lába közé.

Előregörnyedve.

— A pártot — mondotta makacsul, de már meggyengült, elbátortalanodott hangon — meg kellett volna tisztítani ezektől a disznóktól!

— A párt az ő helyük. Oda valók! — mondotta nyugodtan Ilonka. — Gyűlölettel nem lehet igazságosabb, szebb, jobb, emberibb, szabadabb világot építeni. Gyűlölettel győzni lehet csak. De igazságosabb, szebb, jobb szabadabb világot csak szeretet tud teremteni. És a szeretet nem a pártban terem, Stefi mama, hanem a lélek gyümölcse. Aki nem hisz az Istenben, Stefi mama, az nem tud szeretni, és aki nem tud szeretni, az csak győzni akar. És aki csak győzni akar, az üti-veri a húst. Ezt mindenki megtanulta, akit az ÁVO levetkőztetett, húsában meggyalázott, megvert. Az emberi léleknek nincs helye a kommunista pártban, amely csak győzni akar és ezért gyűlöl mindenkit, akit nem győzhet le végképp és akit nem használhat fel végképp. Az emberi lélek helye ennél magasabban van, Stefi mama, annak a helye az Istennél van. Engem, Stefi mama, tönkretett az ávós verés, de használt is. Visszatértem a hitemhez. A jó oldalra. Nincs semmi beszélnivalóm többé Épületi Ernővel. Még akkor sem lenne, ha újból engem vinnének be.

Simekné kis, megfogyatkozott, sárga-fehér kontya sokat bólintgatott izgatottan. De nem szólt. Az öregember vizenyős szeméből, puffadt könnyzacskójából csoronkált a víz. A villanykörte kukán homálylott. Goldmanné úgy érezte a szoba csendje ólomsúlyúvá válik. És a súly rátapad, préseli halántékát. A szeme belül égett, szúrt, fárasztó volt a szemét megmozditani is. Gondolatai mintha lezuhantak volna bénán, súlyosan az átláthatatlan el-

mulásba, ami ezt a különös, dohos lakást belengi és betölti. A fejéhez nyúlt. Aztán körülpillantott. És a sápadó homályban a szemeket látta csak. Mind rámeredt. Mint valami régi, gyerekkori vizsgán, amikor nem jutott illő válasz az eszébe. Amiről olyan sokat álmodott. De hiszen ez nem álom.

— Késő van! — motyogta. — Fáradt vagyok.

Felállt. És érezte egyszerre, hogy mennyire elfáradt. A lélegzése megnehezedett, mintha messziről, nagyon messziről érkezett volna ide, álló helyébe. Fáradt volt. A lábai erőtlenül remegtek és a szívét úgy érezte, mint valami föld felé vonzó vaskoloncot.

És ideges nyugtalanság szökött ki ebből a fáradtságból. Újból körülpillantott, mintha egy körben állna és keresné a kiútat.

— De azt be kell ismerned — mondotta akadozva és utolsó menedékébe kapaszkodott most már — hogy az én Alim, és az ő barátai, hiszen emlékszel Krompaszky bácsira, aki Miskolcról járt hozzánk, vagy Sztankovics Tóni bácsira, nem hittek Istenben és mégis jó emberek voltak!

Ilonka nem jött zavarba. Azzal a nyugodt, világos nevetéssel válaszolt megint, amit azelőtt sohasem hallott Goldmanné.

— Tudja, milyen érdekes ez, Stefi mama, ha egyszer az ember megtalálta a megoldást, mindent tisztán lát. Ali bácsi és a többiek, a barátai, ha nem is tudtak róla, még úgy éltek, mintha hittek volna az Istenben. Szidták a papokat, a templomot, nagyokat mondottak, de a jót, a tisztát és a becsületest még úgy képzelték el, ahogyan azt a szüleiktől tanulták, akik még hittek az Istenben. A szüleik még tisztelték az emberi lelket, hitték az Istent és így nevelték Ali bácsiékat, akik ugyan már nem hittek az Istenben, de még hittek a szüleikben.

Goldmanné feladta a vitát. Magára vette a kabátját.

— Jól van, Ilonka — és nem nézett egyikre sem, hanem kereste kabátja ujját. — Ne haragudjatok rám, hogy ilyen későn zavartalak benneteket. Látjátok, én már buta öregasszony vagyok. Sokszor nem találom úgy, ahogy Aladár tudta használni a szavakat. De nekem is az az érzésem, hogy rossz helyen állunk. Talán a bátorság ment át a másik oldalra, talán mi. Nem tudom.

Végre beletalált a kabát ujjába. Köszönt és nehézkes járással cammogott ki az ajtón.

Ilonka kisérte mezitláb. A bő, kissé nagy pizsamában olyan volt, mint egy iskolás leány. A testes, magas öregasszony zavarodottan állt meg az előszobában.

— Nézd, Ilonka, te okos leány vagy. Hát mondd meg nekem, mit ér az Isten a hatalommal szemben?

Ilonka újból nevetett. Világos, felszabadult nevetéssel.

— Idehallgass, Stefi mama, ugye, azt nem felejtetted el, amikor apa és anya elbujtattak Arankával a sufninkban a fa mögé és ott rejtegettek, etettek?

Goldmanné mohos arcával nagyot bólintott.

— Gondoltál te arra, hogy apa, anya mit érzett akkor? Hogy miért csinálták? Hiszen ha megtudják, őket is elvitték volna. A hatalom elvitte volna őket is, igaz?

Goldmanné hallgatott. A lány is hallgatott. Aztán Goldmanné vonakodva megszólalt.

— Hát nem hittem volna, hogy éppen ők. Már úgy értem, hogy az egész utcában éppen ők a legbátrabbak.

Ilonka megveregette az öregasszony karját.

— Én tudom, hogy mennyire féltek. Apa néha rosszul volt és anya folyton leste, ki jön be a kiskapun. De minden este együtt imádkoztunk, hogy maguk megmeneküljenek. Hogy magát és Arankát ne találják meg a sufniban. Hát látja, hogy ér valamit az Isten a hatalom ellen is.

Goldmanné egy szót sem szólt. Csak megrázta a fejét.

Így ballagott ki az utcára és fordult az Előd utcai sarok felé. És még menetközben is rázta a fejét.

Lassan csoszogott. Ma este nagyon messziről tért haza. Ma este messzi járt.

Itt a Szondy utcában.

Meg-megborzongott. Hosszú-hosszú idő óta először félt.

Ilyen messzi jutott el a Szondy utcában.

KÜRTI POSTAFELÜGYELŐ, aki a sötét ablak üvegtáblája mögött ült, mikor látta Goldmannét lassú járással hazafelé vonulni, megnézte karkötő órájának világító számtábláját.

11 óra 54 perc volt.

Majdnem éjfél.

XX.

A SZONDY UTCAI AKCIÓ kezdetét Princz Jenő ezredes elvtárs hajnali 3 órára tűzte ki. A három gépkocsi érkezését senki sem vette észre a Szondy utcában. Ott álltak meg egymás mögött az Ady utca és az Előd utca sarkán. Motor kikapcsolva, lámpák eloltva, mikor Martincsák és a hat nyomozó kiszállt. Martincsák egyenruhában, a hat ember polgári ruhás.

Ha Princz Hunyecre bízza az akciót, bizonyosan másképp zajlik le az egész.

De Princznek kedvenc tisztje volt Martincsák. Martincsákban megbízott, Hunyecben nem. Martincsák régi, belső ávós, nem először végzett ilyen feladatot. Hunyec a tahók közé tartozott és Princz most remekelni akart.

Tulajdonképpen Martincsák sem volt hibás. Gondosan készült a feladatra. Princz négyszemközt megmagyarázta, miről is van szó. Martincsák amúgy is értette a dörgést. Egy véleményen volt Princczel. Itt most olyan munkát kell végezni, hogy a minisztériumi jankóknak beálljon a szájuk. Mert azok attól félnek, hogy ők, a régi ávósok, nem tudnak erélyesen és egyben tapintatosan is fellépni. Már pedig, úgy látszik, most ez a jelszó, véresen behúzni a huligánoknak, irtani, pusztítani őket, de úgy, hogy ne legyen belőle nagy lárma. Mintha eddig nem ezt csináltuk volna, remegett kunkorin mosolyogva Princz vékony szájaszéle. Tehát semmi éjszakai kravált, vagy pláne lövöldözést nem akarok. Csendben kiemelni a manuszokat, betenni a kocsiba és ide velük a kerületire. Majd itt megtörténik az első kihallgatás, aztán megpakoljuk őket a vizsgálati és kihallgatási jegyzőkönyvekkel és így kerülnek be a központba.

Martincsák értette, nagyon jól értette, mit akar Princz mondani. Hiszen valamennyien érezték az ellenforradalom után, hogy egy kissé kegyvesztettek. Úgy néznek rájuk, mintha valami ragályos betegséget hordoznának. Szektarianizmus, dogmatizmus, szektások, sztalinisták, dogmatikusok, így mondják. Persze azt egyszerűen elfelejtik, hogy az ÁVO milyen felbecsülhetetlen szolgálatokat tett a pártnak. Néhány év alatt legyalulták az ország egész régi vezetőségét, vezetőrétegét. 45 után nemcsak a polgárság, de a polgári miniszterek, még a polgári miniszterelnökök is úgy be voltak ijedve, hogy mukkanni sem mertek a kommunista párt követelései ellen. Mennyit röhögtek a régi jó időkben, úgy tettek ezek a polgári miniszterek, miniszterelnökök, mintha az Andrássy út 60 nem is létezett volna. Mindegy. Most ki kell várni, amig újra szükség lesz rájuk. És közben meg kell mutatni, értenek ők szolid munkához is. Hiszen az

eredmény ugyanaz. Mi a különbség? A jankó száját szorosabban kell befogni, mikor elviszik. Aztán, amikor bevitték, bent már minden a régi.

Martincsák a legjobb embereit válogatta ki. Volt három régi embere, akiket még nem szórtak szét, ezek mind tapasztalt ávós nyomozók voltak. Belső emberek: Fenyő, Székely, Romos. Ezekhez kiválasztott két vidéki nyomozót, Trautmannt és Sebőt, akiket Miskolcról helyeztek át Pestre. De Miskolcon a legjobbak voltak. Hatodiknak Martincsák egy új emberét vette, aki úgy jár utána, mint egy hűséges kutya. A kövér Bruckner. Polgári ruha, stukker súlyban, de gumibot a kézben, adta ki a jelszót Martincsák indulás előtt.

A gépkocsivezetők nem számítottak, azokat Wégner Géza őrnagy jelölte ki, nem az ő emberei voltak. A kocsikban maradtak.

Igaz, a munkástelepen még sohasem járt. Ez volt az első hiba. Hiába, a legjobb tervet is akadályozzák a véletlenek. Mikor bekanyarodtak a Szondy utcába, úgy érezte minden a legtökéletesebb rendben megy. Ideális látási viszonyok! mondotta nevetve. Mert Martincsák főhadnagy elvtárs amolyan, kegyetlenül vidám ember volt, jókedvű pofa, népszerű a beosztottjai közt, még akció közben is folyton viccelt. És igaza is volt, a sötétség egészen alacsonyan lógott. Alig láttak az orrukig. Az utcában sehol, egyetlen ablakban sem égett világosság. Az Ady utcai és az Előd utcai saroknál egy-egy lámpa, azok terjesztettek maguk körül világosságot.

Az első véletlen vagy hiba az volt, hogy Martincsák komolyan vette a házszámokat és a kerítéseket. Nem tudta, hogy ezeket a házakat belülről nem választja el semmi. A Szondy utcában jöttek és az 5 kiskapuján kanyarodtak be. Mikor a ház elé értek, egy pillanatra megálltak. Martincsák megnézte a házat magának. Sötét

ablakok bámultak vissza rá. A rendőrtiszt vékony, alacsony alakja szinte elveszett a körülötte álldogáló markos, vállas alakok között. Nagy csend hallgatott a Szondy utcában. Sehonnan semmi nesz. Az ég felől esőszag gomolygott, a felhők alacsonyan lógtak, még a holdat sem lehetett látni. A hét ember között egy kis alkoholszag árasztott ünnepélyes vidámságot. Így szokták mindig. Martincsák így szerette. Minden kiszállás előtt egy kis nyakolaj. Jót tesz a határozottságnak, — szokta mondani bent Martincsák.

A kocsik zúgása tehát nem ébresztett fel senkit.

— Székely és Romos — rendelkezett fojtott hangon Martincsák — itt maradtok a kapuban. Addig senki sem jöhet be, amig le nem kapcsoltuk a jankókat.

És azzal belépett az 5 kapuján. Azt hitte, most már senki sem jöhet be, nem zavarhatják az akciót, még ha valaki fel is ébredne. Nem tudta, hogy az udvarokat semmi sem választja el egymástól, ott jönnek be az 5-be, ahol akarnak.

A másik véletlen vagy hiba az volt, hogy Steiterék oldalára kanyarodott és nem Kölyü Péterrel kezdte.

Steiteréknél is valószínűleg minden zavaró incidens nélkül megtörténik a letartóztatás, ha a férfi jön az ajtóhoz. Erről sem tehetett a főhadnagy. A helyzetet itt sem ismerhette.

Amint Steiterék helyzetét tulajdonképpen csak néhány orvos és Molnárné ismerte.

A FEHÉRARCÚ, KÖVÉR ASSZONY ÉS STEITER sokáig és szenvedélyesen vitatkoztak. Gizinek nagyon rossz estéje volt. Már régen történt, de az este magánkívül sikoltozott is. Észrevette, amikor Steitert Molnárné kihívta. Utánuk lesett az ablakon és látta, milyen sokáig tartózkodtak a fabódék között. Ez felizgatta. És

mivel Gizi azóta mindenkitől és mindentől félt, a gyanakvás mint valami láz, égetni kezdte. Miről beszéltek, mi történik a háta mögött, mire készülnek, mit készítenek ellene? Steiter már jól ismerte ezeknek a lélektörő beszédeknek a menetét. Mert őt el akarja hagyni, megint magára akarja hagyni. Ott kezdődött mindig a ruszkikkal, azzal az éjszakával, amikor Nándi nem segített rajta, nem mentette meg és most ráadásul magára akarja őt hagyni. És ott folytatódott, hogy Nándi nem hisz neki, pedig a ruszkik újból jönnek majd. Majd meglátja, előbb-utóbb megint jönnek. A ruszkik. És Nándi ezzel nem törődik, nem akar vele virrasztani, tud aludni, amikor újból jönnek a ruszkik, megint magára fogja hagyni. Most meg másokkal is összebeszél, hogy nem segíti a saját feleségét, hanem hagyja, hogy jöjjenek a ruszkik és azt tegyenek a ruszkik, amit akarnak, mert már ő nem jó neki, egyedül hagyja, tud aludni ilyenkor, miért nem megy el, mi haszna neki abból, hogy a férje itt van vele, de nem törődik vele, magára hagyja, miért nem megy el — sikoltozta — miért marad vele egyáltalán?

És ezen az éjszakán akart először Gizi elmenni a lakásból. Eddig nem mozdult ki hazulról.

Most fel is öltözött, hogy megy, elmegy.

Hogy engedje, hadd menjen, nem lesz bolond, nem várja be, amíg a ruszkik idejönnek.

Steiter marakodott, vitatkozott, ordítozott. Aztán elhallgatott. Vette a kabátját ő is. Na, gyerünk, mondotta halálsápadtan. Gyerünk. És indult az asszony mellett. Fehér meredt arccal, a szája szélén repkedő habbal. Gyerünk.

De az előszobában, amikor az éjszakába kinyitotta az ajtót, Gizi összeomlott.

Leült az előszobában a földre és egyhangú, megállás nélküli, vonító sírásba tört ki.

Steiter Nándor néha már elveszítette türelmét. Állt tanácstalanul, minden ízében reszketve az előszobában. Felöltözve, nagykabátban. Már izzadt is. A monotón sírás gyötrelmes vonítása lesújtotta. Majdnem leroskadt ő is az asszony mellé. Végeláthatatlan, reménytelen szenvedés volt. Fáradtan sóhajtott. Aztán összeharapott foggal, némán lehajolt. Felemelte Gizit. Bevonszolta a szobába. És letette a nappali szoba sezlonjára.

A lakás sötét volt, állott levegőjű és fullasztóan meleg.

Hiába, rémület, soha ki nem heverhető rémület, ez volt a betegsége. Megmondotta Terényi doktor, mikor a gyereket elvették tőle, ezt nem lehet elvenni. Állandó emlék arról az éjszakáról, mikor a felszabadító vörös hadsereg, « dicső barátaik » bevonultak. A gyereket elvették az asszonytól, de annak az éjszakának a rémületét nem lehet elvenni.

A marcangolóan keserves, szenvedélyes és reménytelenül hiábavaló viták után ilyenkor Steitert elönti a fáradt közöny. Most is, mire lecsendesedtek, már csak olyan halványan emlékezett Molnárnéra, arra, amit mondott, mintha több évvel ezelőtt hívta volna ki a szomszédasszony a kertbe. A marakodás, amiben Gizi ravaszul, kiszámított következetességgel újra és újra felsebezte, mindig olyan indulatot váltott ki belőle, amely mindent feledtetett. Csak a bántás keserű fájdalma és a kegyetlen betegség gyógyíthatatlan gondja sajgott benne.

A testi kimerültség. És a reménytelenség lelki fáradtsága.

Minden vitájuk végén idejutott. Mit bánta már, akármi is lesz. Ledobálta ruháit. Két óránál is több lehetett ekkor már.

Belezuhant az ágyba.

AKKOR AZ ASSZONY MEGJELENT A HÁLÓSZOBA AJTAJÁBAN. Állt és merően, arcából kinövő szemmel nézte. Szeme bogara, szeme fehérjével együtt, kereken, gombszerűen kiemelkedik arcából, szinte kiszakad arcából és így nézi a férjét. Gizi ilyenkor olyan, mint valami bútordarab. Órákig tudott így állni, órákig nézte így a férjét üvegesen meredt, rettegő szemmel. Fehér képe kövér, elfolyóan széles, megnagyobbodik a sötétben. És benne a szemealja arca közepéig karikázik romlottan, betegen, feketén. Ebből villog a szeme fehérje és gombosodik elő a szeme. De ilyenkor már nem szól egy szót sem. Ilyenkor már minden lámpát eloltott, csak áll a hálószoba ajtajában és bámulja az álmába menekülő férfit. Steiter míg nézi, ordítani szeretne, hogy visszaijessze a világba.

Eleinte sírt, imádkozott, káromkodott, jajgatott a sötétben. De aztán, mindenhez hozzászokik az ember, megszokta ezt a bámulást is. Dolgozni kellett, mert enni kellett, aludni kellett, mert dolgozni kellett. A nappal fáradtsága, az éjszaka izgalma, amint az ágyban megmelegedett, mint a mákony úgy öntötte el mély bódulattal.

Ez volt az egyetlen menekvése. Hogy még tudott aludni.

MIKOR LASSÚ SZUSZÁKOLÁSA, aztán felreccsenő horkolása megtöltötték a sötét lakást, az asszony ismét elindult a sötét lakásban. Körbejárt, meg-megállt. Lassan vetkőződni kezdett. A sikoltozás, a küzdelem rohama már elmúlt és jött újból a félelem, a várakozás és a feszült figyelem ideje, amint ezt a rettegésnek valami kiismerhetetlen ritmusa parancsolta.

Végül is levetkőzött. Felvette hálóingét. És odakuporodott az ablakba.

Elbújva a sűrű függöny mögé.

És kezdte a félelemteli várakozást és a rettegő figyelést.

Így történt, hogy elsőnek hallotta meg, amikor jöttek.

Nem tudta, hogy mennyi ideje állt az ablaknál. Egy óra, két óra, egy vagy tíz év.

A hosszú várakozásban, amely már több mint tíz éve tartott, ez nem is volt fontos.

Hanem az, hogy amit senki sem hitt el neki, végül megtörtént. Hallotta, látta. Itt voltak, jöttek.

Fájdalmasan, forrón, hideglelősen felnevetett.

Hogy igaza volt! Mégis igaza volt!

Jönnek! Most itt vannak, jönnek!

A kinti sötétségben, amelyhez a hosszú várakozásban szeme hozzászokott, jól látta őket, amint az ajtó előtt összecsoportosultak. És azt is látta, amikor egy tányérsapkás, oroszcsizmás ember kivált közülük és odalépett a lépcsőhöz.

Gizi csak bámulta, kimeredt, üveges nézésével csak bámulta sokéves rettegésének valóra vált alakjait.

Végre a valóság találkozott a rettenet benne feljáró kísérteteivel. Akiket eddig csak ő látott és akiket senki sem hitt el, azok itt álltak az udvaron, a küszöbe előtt.

Ugy mint akkor éjjel, amikor a kihalt bécsi országúton odaérkeztek és gyanakodva ott lapultak a « Kastély » előtt.

És ez Gizinek, az elhízott, apatikus, mindig fáradt, mindig gyanakvó, mindig tétova asszonynak hihetetlen frissességet és erőt adott. Évek hosszú sora után ebben a pillanatban tért vissza a való életbe és pedig mindazzal az erővel, amit évek tétlensége és makacs magábazárkózása felhalmozott benne. Annyi fullasztóan sötét és borongó-béna esztendő után ebben a pillanatban egyetlen izzó és vakító fényhullámban lobbant fel minden. Robbanás volt ez, a robbanás taszító, lökő, sodró,

előrelendítő hatalmával. Berohant a hálószobába és az ágyban elnyúlt, a fáradtság kábult mákonyában elmerült férfit megragadta a vállánál és nemcsak felrántotta, de felemelve tartotta.

— Itt vannak! — hörögte lázasan Steiter arcához hajolva. — Itt vannak a ruszkik!

Steiter első, mély álmából riadt fel. Egy pillanatig ott függött feleségének a kezében. Az irgalmatlanul erős szorítás, Gizi rámeredő arca, megriasztotta, ki akart szabadulni a kezéből. Mikor fordulni akart, visszazuhant a párnájára. Szája hamuízű szomjúsággal, agya ugyanolyan kínzó homályossággal telve. Lélekjelenléte nem tért azonnal vissza. A mély álom dudogása nem engedte még előmerülni gondolatait.

Kinyílt szemmel bámulta az asszonyt, aki hálóingben hajolt föléje. És lázas, lángoló szemmel hörögte:

— Itt vannak. Itt vannak a ruszkik!

Az álom homálylásában most a tagadás villant fel dühösen. Hogy megint az asszony bolond félelme beszél. Az rángatja. Az álom vonzása fogta, az asszony lázas, forró keze rángatta. De inkább az álom kellett volna.

És így nem tudta csillapítani Gizit, nem szólhatott az asszonyhoz.

Gizi mikor látta, hogy a férje nem hisz neki, hogy a férje megint nem hiszi, amit mond, feltépte a hálószoba ablakát. Ebben sem akadályozhatta meg. De az ablak csattanására a szemét dörzsölve felült az ágyán Steiter. Egy szál ingben volt. Egy régi, nappali ingében, amit hálóingnek nevezett ki.

Lassan nyíló érzékei, álomból nyíló hallása mondotta, hogy valaki dühösen veri az ajtót.

De ezt is csak pillanatokig hallotta. Megmerevedve. Közben a felesége feltépte a hálószoba ablakát.

És elkezdett sikoltozni.

Gizi torkán minden lenyelt, elnémított nyomorúsága, kétségbeesett rettegése, évekig tartogatott beteg várakozása, az erőszak állandóan égető, nyomasztó, feszítő, feledhetetlen gyalázata egyszerre robbant ki. Hízott torka megöblösödött.

Sikoltása úgy hasított bele a Szondy utca éjszakai csendjébe, mint egy hatalmas fúvású, összeszorított sípú kürt:

— Segítség! A ruszkik! Ne hagyjatok! Itt vannak a ruszkik! Segítség!

MIRE STEITER LEUGORHATOTT AZ ÁGYRÓL, már az ajtón lévő ablakokat törték be. A üvegcserepek jajduló csengéssel, csörömpöléssel kisérték a segélykérő sikoltásokat. Hajszoló, bolondító muzsikát adtak az aszszony sikoltozásához. Mert Gizi az ablak keresztfájára felhúzódva, mind jobban nekivadulva sikoltozott, kürtölte a vésztjelentő riadalmat. Hangja egyszer-egyszer megbillent, ilyenkor hördülő és hörgő mélységekbe zuhant, hogy újból felszökjék a kürtölés sikoltásáig.

És most meghallatszott a robbanó recsegés.

Az ajtót törték, zúzták, hogy be tudjanak jönni.

Mire Steiter leugrott az ágyról, már nem volt beszédre idő sem.

Először az asszonyhoz ugrott. El akarta rántani az ablaktól. Attól félt, hogy belelőnek, ha nem hallgat el. Most már tudta, eszméletének első világos felvillanásával értette, Molnárnénak volt igaza. Érte jött az «R» csoport. De Gizivel nem birt. Hatalmas erővel, testének minden markolásával odatapadt az ablakhoz.

Ekkor mást gondolt.

Rohant az ajtóhoz, hogy kinyissa. A nappaliban felkattintja a villanyt. És abban a pillanatban nagy reccsenéssel, a házat megrázkodtató csapódással bedöndül az ajtó és nekidurran a falnak.

Rohanva nyomulnak be a szobaajtón. Elől egy hosszú és sovány, barnakabátos ember. Feketekalapos civil, aki mélyen arcába rántotta a fekete kalapot.

— Megálljon! — kiáltotta feléje Steiter, mert látta rajtuk, ezek az asszonyt akarják elnémítani.

De az ember nem állt meg, hanem félresodorta és a hálószoba felé rohant.

Steiter utánafordult. — Ne, ne bántsa Gizit, hiszen beteg! — kiáltotta. De a kiáltása nem hallatszott. Csak gondolatban kiáltott. Minden olyan gyorsan történt, hogy nem volt alkalom a szavak kiejtésére. Valaki hátulról elkapta az ingét. Ugyanakkor már ő is megmarkolta a barnakabátost és hirtelen felrobbanó dühhel maga felé rántotta. Ne bántsa az asszonyt, hiszen beteg, ne bántsa az asszonyt, hiszen...

Aztán már mind a hárman a földön hemperegtek és ütötték, verték, rúgták egymást. Martincsák ott ugrált fölöttük a szűk szobában és nem tudott a hálószobába jutni, ahol az asszony megőrülve tovább kürtölt, segítségért sikoltozva.

Néha-néha elfulladva és zihálva.

Közben Steiter, akiben hihetetlen erő dolgozott, pillanatokig felül tudott kerülni és tátott szájjal, kimeredt szemmel ordította Martincsáknak:

— Beteg, ne bántsák! Erisszenek! Értsék meg...

Most Martincsáknak sikerült a feléje emelkedő arcot a csizmája orrával telibe találni. Dühödt, erőteljes rúgás volt. A szeme és halántéka között érte Steitert, mert az utolsó pillanatban oldalt kapta a fejét. A villanyfényben még látták az arcát. A száját, tátott száját, amiből kicsuklott a kiáltás és egyszerre betöltötte kinyomuló, vastag nyelve. Öklendezni készült, szeme úgy látszott, kiugrik a szemgödréből. De akkor már lehajlott az arca, minden erő elszállt belőle.

Lebukott a padlóra.

Trautmann a rövid bőrkabátos, miskolci ávós, aki hátulról ragadta meg Steitert, már a hasára is fordította és hátracsavart karjain már csattant is a bilincs.

— No ezért fizetsz... — mondotta szikkadt dühhel a barnakabátos Sebő, amint térdére emelkedett és kalapját előhalászta a földről.

Akkor vették észre, hogy a sikoltozás elnémult.

AZ ASSZONY OTT ÁLLT A HÁLÓSZOBA AJTAJÁBAN és megnémulva bámult rájuk. Hálóingének gyűrött, töredezett vonalai mutatják széles csípőjét, nagy csüggedt mellét. A válla világítóan fehér. Megfakult, barna haja hosszan kígyózott feje körül és lehullott a vállára. És széles, fehér, elhízott arca még fehérebb, mint az ing. És tízféle rángás is ugrál az arcán rémülten, remegve, széttépve, eltorzítva arcvonásait. Vaskos karjait férje védelmére emelte, megfeketült szeme lángolva nőtt romlott szemealja fölé. Ijesztő volt a dülledő bámulás.

Szája nyitva lihegett.

— Jó, jó! — mondotta az előszobából benyomuló fiatalember, ballonos, zömök fiatalember, csendesítő hangon. És az asszony felé lépett.

— Csak semmi cirkusz, mamus!

Martincsák dühösen sziszegte:

— Mit viccelsz, Bruckner! Fogd be a száját!

A szobába még egy ember lépett be. Trencskóba öltözött, nyurga nyomozó. Martincsák int:

— Gyerünk Fenyő, fürgébben! Fogjátok be a száját!

Az asszony erre kiszabadul némaságából. A látvány, amint az előbb az oroszcsizmás a férje arcába rúgott, megnémította. De most hogy Bruckner és a másik feléje nyomulnak, felriad némaságából.

Visszaugrik a hálószobába.

Egy pillanatig úgy látszik, hogy a hálószoba ajtaját a ballonkabátos Bruckner arcába tudja csapni. De akkor már ott volt Fenyő is, ketten lódultak az ajtónak és belökték.

És ketten ugrottak be az asszony után a sötét hálószobába.

Steiterné hangját most a Fő-térig is el lehetett hallani. A sötét hálószobából üvöltő sikoltozás, káromkodás, ziháló nyöszörgés, ütések, újból ütések puha puffanások és pofonok csípő, mezítelenen csattanó harsogása hallatszott.

Egyszerre aztán csend lett. A ballonos Bruckner került elő a hálószobából elsőnek. Kezében a bőrrel bevont bikacsök. A kalapját is a kezében hozta. Ballonját a zsebétől letépte az asszony. Kárvallott, dühös, sápadt. Arcán, szemétől az álláig mély és párhuzamos barázdák kezdtek vérezni.

— A büdös ringyó! — szitkozódik Bruckner lihegve. — Majd kikaparta a szemem!

Fenyő is kilépett. Emelve hozza a jobbkezét. Három mély harapás a kezén. Savanyú arccal, aggódva nézi, sziszegve nyomogatja a sebből a vért.

Martincsák is szitkozódik. Ideges. Ez szokatlan.

Bruckner erre elhallgat, Fenyő sem mondja el, ami a nyelvén van.

Martincsák indul és indít kifelé:

— Gyerünk, gyerünk! Ezt jól eltoltátok! Még megpucol a másik kettő. Megbolondultatok, ennyit cicáztok egy spinkóval?

AMINT AZ ELŐSZOBÁBÓL KILÉP, a lépcső előtt áll valaki. Mintha várná őket.

Szemben az ajtóval. A szoba ablakán kihullik a fény és ebben látni a kabátot és a micisapkát.

Dudáló, szaggatott beszéd csap Martincsákra:

— Gyilkolnak. Mi. Történik?

Martincsák kikapta a pisztolyát és ráemeli a kabátra és a micisapkára. A főhadnagy mögött, beleütközve hozzák, vonszolják Steitert a bőrkabátos Trautmann és a barnakabátos Sebő. Steiter öklendezik, nyög. Kapkod a levegőért. Kezd magához térni.

Martincsák még meg sem kérdheti a micisapkástól, hogy kicsoda és hogy kerül ide, mikor az udvar végéből, a sufnik sötétjéből megszólal egy másik hang.

— Mi történik itt? — kiáltja ez a hang is. De harsogva. Csak az nem ébred fel, aki süket. — Micsoda disznóság ez?

A sötétből egy szélesvállú, izmos alak válik ki és lépked be a Steiter lakás ablakon kisugárzó fényébe. Az arcát nem lehet tisztán kivenni, de a kalap nélküli kopasz fején megcsillan a fény.

Martincsákot fullasztó düh önti el. Hogy kerülhet ide ez a két ember, amikor a kapuban ott áll Székely és Romos és meghagyta nekik, senkit se engedjenek be.

A vele szemben álló micisapkás, nagykabátos alak, mintha nem is látná a Martincsák kezében lévő, rászegezett szolgálati fegyvert, csak mondja tovább. Dudálva, nehezen fújtatva beszél, de mégis emeli a hangját. Hát mindenkit fel akarnak ezek kelteni?

— Nemszabad. Gyilkolni. Gyilkolnak. Nemszabad!

— Kuss! Rendőrség! — mondja dühében csikorogva Martincsák. — Tünjenek el innen, amíg jó dolguk van!

De akkor meg távolabbról, a másik ház felől, a sötétségből egy női hang kiált fel:

— Szégyen, amit csinálnak már megint!

Mióta ávós, ilyesmi még nem történt Martincsákkal. Eddig bárhol jelentek meg, a jankók inkább a föld alá

bújtak, csak elkerülhessék őket. És ezek az őrültek eléje állnak és még pofázni is mernek.

Martincsák Ernő sohasem volt túlságosan nyugodt ember. Most zavarodott. Haragos. Viszkető düh és tanácstalanság kezd benne percegni.

— Kuss! — kiáltja megint. Hogy a sötétségből beszélő asszony is hallja. Most már ordít is. — Mondtam, hogy rendőrség! Mindenki kuss és be a lakásba!

Akkor kibukkannak a sötétségből a kapunál felállított nyomozók. Székely és Romos.

— Maga hogy kerül ide! — üvölti döhhel Romos, a mitugrász, aki mindig is ideges ember volt.

A micisapkás rá sem figyel. Pedig Romos, akinek a gyomrát már kétszer operálták és nem tud magán uralkodni, odébb taszítja. De a micisapkás csak odébb tántorog és rá sem figyel Romosra. Nézi, hogyan vonszolják ki lakásából, le a lépcsőkön Steitert. Majdnem anyaszült mezítelenül. Egy szál ingben, de az is hátul tépett. Mögöttük kilép Fenyő és Bruckner is. Steiter most ordítozni kezd. Amint a lábára tudott kapaszkodni, ordítani kezd. Eddig úgy húzták a földön hátracsavart karjainál fogva. Az egész világ forgott vele. A szeme úgy fájt, mintha kés állt volna ki a szemgödréből. Kábult, rémült, örjöngően dühödt volt.

— Ne hagyják! Megölték Gizit! Megölték Gizit!

És erre lábak dobogtak a sötétben, ahová Martincsák nem látott. Innen is, onnan is futás hallatszott. De olyan sötét volt, hogy csak a körvonalait lehetett kivenni annak, aki a ház közelébe jött. Martincsák nem láthatta, csak hallhatta, hogy mind többen futkosnak, mozognak a sötétben. Most már habzó szájjal káromkodott. Kapkodva kigombolta köpenyét és elővette villany zseblámpáját.

Közben a kopasz ember lassú, nyugodt léptekkel odajött egészen közel hozzá. Közönyösen, nézelődve ott

állt mellette. Most már látja Martincsák, szélesvállú, jótartású ember. Az arca is széles, keménység és nyugalom áll a széles arcon, keskeny összehúzott szemében. Kopott raglánt vetett a vállára. Imponáló a nyugalma. Csak kisétált ide, hogy megnézze, mi történik. És egyáltalán nem rendült meg Martincsák fegyverétől, meg attól, hogy a rendőrség van itt kint. Veszélyes ember, méri fel Martincsák, jó lesz rá vigyázni.

A kopasz ember meg is szólal:

— Mi történt az asszonnyal?

A sötétségből most már morgás válaszol. Sokan állhatnak a sötétségben. Valaki félhangon mondotta:

— Nem szégyellitek magatokat! Magyar embereket kínoztok!

Egy didergő női hang válaszol rá. Messze hallható hangon mondotta:

— Ugyan már! Magyarok. Ezek nem magyarok, hanem piszok pufajkások!

Martincsák újból felemeli pisztolyát, de nem lát a sötétbe. És nem tudja, beküldjön-e valakit emberei közül a sötétségbe. Ki tudja, hányan vannak ott. És Princz azt mondotta, ne legyen kravál. Most mit tegyen? Közben egy dallamosan fiatal, női hang kiáltja még messzebbről:

— És mindig a nőkkel! Mindig csak a nőkkel vitézkednek!

Már az utca másik oldaláról zendül fel egy bömbölő hang:

— Mi történik ott, Kürti úr? Kit ölnek?

A kopasz visszakiált:

— Kint van a rendőrség, Horváth elvtárs. Az « R » csoport!

A micisapkás is kifujtat magából egy kiáltást:

— Steiternétmegölték! Megöltéksteiternét!

Steiter megint felüvölt:

— Ne hagyják a feleségem! Beteg asszony a feleségem!

Martincsák visszafordul és rekedten, dühében köpködve rákiált a két nyomozóra:

— Alusztok talán?

Trautmann a szélesvállú miskolci nyomozó nem vár több szóra. Visszakézzel rettentő pofont mér Steiter előrefeszített, ordító arcára. Steiter hanyattbukik. De olyan ravaszul veti magát hátra, hogy magával rántja-dönti a két nyomozót.

HORVÁTH EZALATT ÉRKEZIK INGBEN-GATYÁBAN A KAPU FELŐL. Székely és Romos feléje fordulnak. Végre valaki a sötétségből belépett a világosságra. Nekimennek. Az ideges Romos mellbevágja, a kövér, nagytermetű Székely meglöki, kifelé.

Horváth dühösen tiltakozik:

— Ne lökdössenek, hallják-e...

Székely tohonya, kövér ember. Nem szereti a szabadban a munkát. Falak között egész más. Ideges, nyugtalan. Ököllel pofonüti Horváthot. És beleadott az ütésbe apait-anyait. Horváth álló helyében oldalt billen és végigterül a földön. Amint fekszik, Romos, a gyomorbeteg nyomozó, ideges, alacsony emberke nekifutva belerug Horváth oldalába. Horváthból úgy szisszen ki a levegő, mint mikor a futball felpukkan.

— Eredjetek innen! — mondja Romos habzó, habogó hangon. — Amíg jó dolgotok van! Nem halljátok, hogy a rendőrség, « R » csoport.

Horváth feljajdul. Még egy rúgást kap. És Romos, a gyomorideges nyomozó, így szól hozzá:

— Még pofázni mersz, te, gané paraszt!

Akkor megszólal a kapuból egy világos női hang:

— Elvtárs, ne bántsa ezt az embert!

Székely és Romos, a két ávós nyomozó elejtett állal pillant a kapu felé. Micsoda bolondító éjszaka! Senki sem ijed meg tőlük? Mindenki kint van az utcán és úgy beszélgetnek velük, mintha majálison lennének Székely azonnal megmondja a nőnek, hogy hová menjen. És egyszerre húzzák elő kabátzsebükből az ütőszerszámot. Ha csak ez kell. Aztán mégsem mennek a kapuhoz. A sötétség furcsa vicceket csinál. Ugy mutatja, hogy a kapuban többen állnak. Az utcán is és a kapu előtt is. És a stukkert nem szabad használni. Meg kell bolondulni. Hogyan képzelik ezt el fent? Menjenek be ezek közé? Egyszerű ütő szerszámmal? Elől egy alacsony zömök nő áll. Ez beszélt az előbb. Aztán két vagy három asszony mindenféle rongyokban, a sötétségben még azt sem lehet látni, mit kapkodtak magukra. Egy hajlotthátú öregember, látni, hogy egészen ősz, villog a fehér haja a sötétben. De kés lehet nála. És egy másik, erőteljes férfi. Kicsi fején feltünő nagy kalap ül.

És egy köhintő női hang szólal meg. Belefúlva a köhögésbe:

— Jöjjön ki, Horváth úr! Ezek még megölik.

Horváth már felült. De felkelni nem tud. Csak ül a földön. És fogja az oldalát, ahol Romos megrugta. És sziszegve hajlong.

MARTINCSÁK VÉGÜL DÖNTÖTT. Vigyázni kell, veszélyes fészek lehet ez. Most már érti a sok dumát, ami a kiszállást megelőzte. Hát ezért mondotta Princz, hogy csak delikátan. Veszélyes fészek lehet ez a Szondy utca. Hiszen itt senkit sem hat meg, hogy itt a rendőrség « R » csoportja. Mintha vártak volna rájuk. Mikor meghallották, hogy mi történik, ahelyett, hogy hanyatt-homlok elbújtak volna, idegyülnek és belepofáznak a rendőrség dolgába. Hát ezért hangoztatta annyit Princz, hogy delikátan...

De hogy a fenébe?

Nem tetszik neki az egész ügy.

Dehát Princz benne bízott, nem hagyhatja az öreget cserben. Hát próbáljuk meg delikátan, határozza el magát.

A sötétség felé lép és csendesebben mondja. De azért határozottan. Hogy megnyugtassa és el is küldje a jankókat.

— Elvtársak, oszoljanak! Mindenkit figyelmeztetek. Ez a rendőrség. Az « R » csoport. Menjenek vissza lakásaikba, elvtársak. Veszélyes ellenforradalmárokat teszünk ártalmatlanná. Akik összeesküdtek a munkáshatalom ellen. Elvtársak, nem fogjuk eltűrni és maguk sem tűrhetik el, hogy legyilkolják a legjobbjainkat!

Ilyen sokat még sohasem beszélt.

Megelégedetten pillant körül.

Mert, úgy tűnik, a beszéd megtette a hatását. Nagy csend lett. És mintha a sötétben állók hátráltak volna is. Vagy csak várakoztak? Csendben. Nem tudta, nem láthatta mit csinálnak.

De csend lett. És a csend annak a jele, hogy észhez tértek. Begyulladtak.

Láthatja majd Princz, Martincsák ìgy is tud.

Delikátan.

De ekkor a hördülve dudáló micisapkás előbbre lép.

Martincsák fenyegetően ismét rászegezi a fegyvert.

De ezt a jankót nem állította meg a revolver sem.

— Anevét. Elvtárs. Anevét. Egyasszonnyal. Ittmunkások. Kibánni.

Martincsákot egyszerre elfullasztotta, valósággal elfárasztotta a düh. Leüsse, vagy keresztüllője? Mit szólnának ehhez odabent. Hallja, hogy Trautmann félhangon szitkozódik. Bruckner köpköd. Vajjon Princz most mit tenne? Delikátan. Erélyesen, de semmi kravál. Csak azért, mert ez a tahó Hunyec, ez a barom ismer valakit a belügyben. A két nyomozó most már odalép a micisapkás mellé. De csak int nekik, még ne. Delikátan. És érzi, sem nem látja, sem nem hallja, de érzi, hogy a sötétben mozgolódás támadt. Csak semmi lárma. Delikátan.

Jelentőségteljesen rászól az emberre:

— Ha olyan nagyon kiváncsi a nevemre, elvtárs, akkor majd bejön velünk. Ott majd mindent megtudhat, elvtárs. De a többieket ne tartsuk fel. Itt melósok laknak, én is tudom. És holnap dolgozni kell. Mindenki menjen vissza a lakásába.

De akkor a másik oldalon megszólal a kopasz. Emelt hangon. Kinek szaval ez, hogy így kiabál? A harmadik utcáig elhallatszik, amit mond. És dühösen odafordulva, összehúzott szemmel figyel. Ez a veszélyesebb ember.

— Kérem, elvtárs, úgy nézem, főhadnagy elvtárs, szeretnék bemenni a lakásba. Meg akarom nézni, mi van az asszonnyal, aki segítségért kiáltott!

Martincsák kinyitott szájjal nézett rá. Ez már nevetséges. Ebben az utcában mindenki megőrült, hogy nem félnek tőlük? Hogy be akar menni a lakásba. Ahol ők dolgoztak. Talán ellenőrizni akarja a munkájukat? Mit lehet ilyenkor tenni? Ledurrantsa? Dühhel kapja fel az ember mellének a pisztolyt, de megint eszébe jut Princz utasítása. Aztán egy pillanatig arra gondol, egye meg a fene, menjen be ez a makacsjani az asszonyhoz. Már-már megrántja a vállát. De aztán eszébe jut az újonc Bruckner arcán a párhuzamos hosszú, véres barázda. Nem tudhatja, hogy hallgattatták el az asszonyt Bruckner és Fenyő.

A dudáló ismét kifújtat egy szörnyű kiáltást:

— Mégfentvoltam. Megöltéksteiternét. Hallottamtudom.

És újból felzúdul a sötétség. Hirtelen kigyújtja zseb-

lámpáját és a fénycsóvát belevágja a micisapkás arcába. Tudja, ez nagyfokú elővigyázatlanság. Könnyen ledurranthatják. De annyira mégsem mernek. Azoknak a napoknak egyszer s mindenkorra vége. Legalább is ezt mondják bent. Vigyázatlanság. Hát akkor vigyázatlanság. Már idegesítette az arcnélküli jankó. Egy pillanatig szóhoz sem jut. Halálfej mered a fénycsóvába. A vékony bőr éppen csak fedi a csontokat. Ilyen arcot sem látott, már pedig ő sok mindent látott. A gallértalan nyak úgy mered ki a rongyos télikabátból, mint valami öreg madárnyak. Amikor összehúzza a száját, meg lehet számolni, hány foga van elől. Ugy tapad a vékony bőr. Szeme pedig sötét lyuk, aminek a mélyén csillan csak valami világos fény.

Ordít, hogy meglepetését kiadja magából:

— Igazolja magát, ide a személyi igazolványát!

A halálfej-arcú ember mögött akkor szólal meg egy nyöszörgő hang. Most veszi észre. Egy kicsike öregasszony kapaszkodik a micisapkásba hátulról.

— Péter, megölöd magad!

De a csontbőr nem mozdul. Nem hátrál.

— Azigazolvány. Lakásbanvan. Ittlakom. Ötbenlakom. Mindenkiismer. Kölyü. Péter. Mindenki. Ismer.

Martincsák harsogva nyerít. Megtorpanása, zavara egyszerre elszállt. Győzelem és gyülölet kiált fel a nevetésében.

— Hát el is hisszük, hogy maga a Kölyü Péter. Bruckner, kapcsold le.

Az öregasszony most előlép. De nem riadtan. Lassan. Haja olyan, mint az olvasztott ezüst. A Steiter lakás kiáradó fényében, szemben áll az ablakkal, Martincsák láthatja, olyan kicsiny, mint egy gyermek.

— Csak azt akarom, hogy tudja, főhadnagy elvtárs. Ha elviszik, megölik. Az orvos...

De Brucknernek elég volt a sok szöveg. Az asszonyt úgy mellbevágta, hogy hanyatt-homlok haladt hátrafelé. Aztán a sötétség határán leült a földre. Huppanást sem hallottak a félhomályból, csak leült a földre. Kölyü kezét pedig, aki az asszony elé lépett, Bruckner és a földön ülő asszony közé, egyetlen markolással elkapta és úgy rántotta el, hogy félkört írt le a kövér nyomozó körül. És mikor támolyogva megállt, ezt is Bruckner csinálta, karja már hátra volt törve és máris kattant csuklóján a bilincs.

AKKOR A SÖTÉTSÉGBEN valaki felkiáltott:

— Hát megbolondultak maguk, főhadnagy elvtárs?

És előjött a sötétből egy kövér, hatalmas testű öregasszony. Amikor rávillantja a lámpát, mert látni akarta ki az, aki ilyen határozottan közelít feléje, a sárga fény megmutatta élesen: mohosarcú, ráncos, hízott, csúnya vénasszony áll előtte kopott kabátban és a kabátból kirikító, sárgamintás fekete hálókabátban. Röhögnivaló, micsoda alakok, pillog Martincsák. Az öregasszony nevetségesen ritka, szürke haja papirra csavarva.

— Négyszemközt akarok magával beszélni, főhadnagy elvtárs! — mondja határozottan.

Martincsák csak bámul rá. Mit esznek ezek, hogy itt senkisem fél tőlük? Ez a vénasszony egyszerűen négyszemközt akar beszélni vele. Átkozott éjszaka ez. A vér elönti a fejét. Fütyül Princzre. Most már a maga kezébe veszi a dolgokat. Nem fognak vele ilyen vén spinkók kibabrálni.

Bömböl:

— De most már elég! Takarodjék a szemem elől!

De az öregasszonynak is kellemetlenül nagy hangja van. És használja is:

— Velem így ne ordítson! Én régi párttag vagyok és keresztül lőhet, de akkor is megmondom, maga még a porban csuszkált, amikor...

Martincsák fenyegetően az asszony felé lép. És ha már elkezdte, bírja az ordítást:

— És maga, öreg mucus, már por és hamu lesz, amikor én még mindig rendőr leszek. Érti? Hát pofa be és mars vissza a lakásba! Mindenki. Aki marad, azt beviszem.

A csend ismét megülepedett. De Martincsák fejbőre viszketni kezdett. Tudta senki sem mozdult a helyéről. Mit akarnak ezek?

EGY MÁSIK ÁRNYÉK JÖN ELŐ A SÖTÉTSÉGBŐL. Védelmezően erre is rávillantja a zseblámpa fénycsóváját. Gondozatlan, kajla bajszú öregember. Svájci sapkája hátratolva a tarkójára. Ócska kitágult szvetter lötyög rajta.

— Ezt a Kölyü Pétert ugyi, azért viszik el, mert a fia a ruszkik ellen harcolt? Igaz-e?

Végre egy hang a hatóság mellett, gondolja Martincsák. És megenyhülve, hivatali szigorral válaszol.

— Nem is azért, mert a pártközpontot védte, elvtárs.

De a svájci sapkás öreg is becsapta. Mert megpödörte a bajuszát és így folytatta:

— Akkor engem is vihet. Mert az én fiam sem a pártközpontot védte, hanem a büdös ruszkik ellen harcolt. És az én fiam meg is halt.

Még a tempójából sem esett ki. Hanem nyugodtan, egykedvűen mondta végig.

Martincsák már nem tud robbanni. Izgalmában csak nyel és nyel. A szája, gyomra tele vízzel. Az izgalom. Valami félrement. Rosszra ment. Az egész kiszállásban van valami kísértetiesen rossz. Ilyet még senkisem élt és ki tudná megmondani, mit lehet itt csinálni.

— Hogy hívják! — ijeszti az öreg bajuszost.

De a szigoru hangra is nyugodtan és tempósan jön

a válasz. Ez pedig riasztóbb Martincsák fülében, mintha visszaordítana a vénember.

És még meglepőbb, amit hall.

— Varjassy Károly vagyok, elvtárs. Hunyec bizonyosan engem is beadott. Volt kommunista, de most már csak nyugalomban. Mert a fiam ott esett el a Kilián laktanyánál. Jobb magyar volt, mint az apja.

Martincsák izgatottan megdörzsöli az arcát. Hát itt valami nincsen rendben. Nemhogy elfutnának, hanem eléje jönnek. Mintha tudták volna, hogy ma éjjel értük jönnek. Visszanéz Brucknerre, aki Kölyüt tartja, aztán Trautmannra, Sebőre, akik Steitert fogják. És int Fenyőnek. A trencskós előlép, megmarkolja Varjassyt.

Ekkor Varjassy mellé odalép a mohos arcú, kövér öregasszony.

— Akkor engem is vigyenek be! — kiáltozza rekedten bődülő hangon. — Én is Szondy utcai vagyok!

Előjön a sötétből egy másik öregasszony. Ez keseszőke, koravén, papírarcú. Kiszáradt, csontos. És kemény.

— Hát akkor engem is vitessen be, főhadnagy elvtárs! — mondja színtelen, fáradt, de erős hangon. — Én is Szondy-utcai vagyok.

A sötétből most egy fiatal leány lép a keshedt öregasszony mellé. És belekarol.

— És ha a mamát viszi, akkor engem is vigyen be!

Martincsák rávilágít a leányra. Friss, fiatal arc. Szép arc. És a haja vöröses. Farkincába kötötte. Elégedetten nevet Martincsák. Éppen ilyen a gusztusa. De az utasítás most megint beleüt. De most már mélyen. Düh tajtékzik benne. És most a leány is. Megtorlás. De az utasítás. Mélyen üt belé. Egészen a beleibe.

Hogy bánjon el ezekkel. Ha mind beviszi, Princztől kap.

A leány arcába mond valami csunyát.

Valaki halkan nevet a sötétből.

— Úgyis van! Vigye el az egész utcát. Követeljük, az egész utcát. A kölykeinket is!

És kérdés, a három fogollyal el tud-e közülük menni?

A legjobb lenne összefogni őket és mindet bevinni. És ott bent befogni a nagy pofájukat.

De ebből botrány lesz. És ha Princz megtudja?

Viszont nem futamodhat meg előlük.

Delikátan...

Ekkor látja, a helyzet kicsúszott a kezéből.

És ebben a pillanatban mentőötlete támad.

— Székely, — kiált a kapuban álló magas, kövér nyomozónak. — Keresse meg Hunyec százados urat és jelentse neki, hogy szeretnék beszélni vele.

— A csizmás hörcsög! — neveti egy női hang. Gúnyosan. Telitorkú, izgalmas asszonyi nevetés. Nem láthatja, hogy kicsoda, de Martincsáknak jó füle van. Asszony lehet a javából.

Székely kilép a kapun. Kérdezgeti az utcán csoportosulókat, de azok elhúzódnak.

Végül az öregember átmutat az utca tulsó oldalára.

Ekkor megint elcsendesedik a Szondy utca.

Várják Hunyecet.

ÉS EKKOR MEGINT MEGSZÓLAL az okvetetlenkedő, raglános, kopasz ember.

— Nézze, főhadnagy elvtárs — kezdi.

Tovább nem jut.

A lakás küszöbén felhangzik Steiterné kürtölő sikoltozása.

— Ruszkik! Segítség! Ruszkik!

Martincsák főhadnagy önkéntelenül odavillantja a zseblámpa fény-nyalábját.

És ez volt a legnagyobb hiba.

Amit az éjjel elkövetett.

Martincsák főhadnagy és még négy ember életébe került.

Mert a zseblámpa ráirányított fényében úgy magasodott fel Steiterné a küszöbön, úgy nőtt ki az előszoba sötét félhomályából, mintha színpadon állna.

Félig mezítelen. Ahogyan előmászott a hálószobából, ahol a bikacsökös Bruckner leütötte. Hálóingje az egyik válláról letépve. Barna, nagy haja szétzilálva és arcába, homlokába kuszálva. Orra szétzúzva, ellapítva, megduzzadva. Fehér, nagy arcának alsó fele, az orra alatt, minden sötét, csupa vér. A vállán három véres zúzódás, amelyekből kicsiny ágakban folyik le a vér. És a villanylámpa fényében a vérágak sötéten, feketén ütnek el a fehér bőrtől.

Az egész, sötét Szondy utca egyetlen hördülő kiáltás.

És aztán elszabadult a pokol.

AZ ASSZONY MEGLÁTTA A FÉRJÉT. A ruszkik közt. És Gizi nem hagyhatta magára Nándit. Steiter előre görnyedt, mert Trautmann és Sebő így feszítették a föld felé megbilincselt karjait. Hátracsavarva. Gizike a küszöbről egyetlen ugrással a bőrkabátos Trautmann nyakában termett. Hiába, a miskolci ÁVO-ban is inkább a benti munkához értettek. A támadás olyan hirtelen és váratlan volt, hogy mindhárman feldőltek. Gizi elkapta a bőrkabátos nyakát. Hátulról szorította a nyakát. Fehér karjai, mint polipkarok, örjöngő erővel fojtogatták a nyomozót. A zuhanás kiszabadította Steitert a nyomozók kezéből és bár két karját összebilincselték, egyetlen, óriási feszüléssel felugrik. Trautmann is feltérdel dülledő szemmel és hörgő erőfeszítéssel, de az asszony rajta lóg, a nyakát szorítja, fojtogatja. És az asszony bőgve kiabál is közben.

Martincsák is ordít.

De már senki sem hallja, hogy ki mit kiabál, ordít, sikít. Tébolyodott, egyetlen hangörvény a Szondy utca. Tomboló férfi átkozódások, indulatszavak, hörgő vad káromkodások, fenyegető bődülések, éles kiáltások. És mindezeket beborítja a sok asszony sikoltozása, tiltakozása, jajgatása, sírása, mint valami tarajló fehér hab a férfi hangok dördülő, csattanó hullámai felett. És az üvöltözésnek ez a tengere terjed. Már távolabbról is válaszolnak kiáltozások, harsognak fenyegető ordítozások és szikráznak, villognak kétségbeesett asszonyi hangok.

Egyszerre mindenfelől sárga ablakok ugranak elő a fekete sötétségből.

A Steiterék nappali szobájából, a sűrű függönyön át kihulló fénycsipkében lüktetnek fel-le a birkózó alakok. Az asszony fehér inge, karjai, lábai villognak a félhomályban, rekedt sikoltozása pillanatokig úgy hallatszik, mint ennek a kakofóniának őrült szólója.

Bőszült karban felel rá a Szondy utca jajgatása, sikoltozása és bosszús férfidühe.

A hátrabilincselt karokkal ugráló Steiterre Sebő ráüt a kezében suhogtatott gumibottal. De csak a vállát éri az ütés. Steiter visszafordul és egyetlen rohammal ledönti a barnakabátos miskolci nyomozót. Sebő hosszan felbukik, de Steiter is, aki el akar ugorni mellőle, felbukik, mert a barnakabátos elkapta a lábát. A barnakabátos odébb gurul, fejéről leesik a fekete kalap és kopasza sárgán csillog a fény cifrájában. Steiter ismét fellöki magát a földről. A barnakabátos is tápászkodik, két karján emelkedik és a fejét, arcát feszíti előre a felemelkedés lendületéhez. Steiter ekkor támad rá, meztelen lábával arconrúgja. Sebő visszaesik, de megint elkapta Steiter lábát. Ettől Steiter hosszan hanyattbukik.

Martincsák üvölt, de nem hallja a saját hangját. A düh izzik benne. A legmagasabb fokon. Még soha ilyen

gyilkosan dühös és gyilkosan rémült nem volt. Ekkor határozza el, hogy használja a fegyverét. A csípője mellől tüzel. Steitert akarta leteríteni. De hogy Sebő hanyatt buktatta, a golyó a térdenálló, fuldokló Trautmann nyakában lógó asszonyt találja, jobb arcát. Ettől Trautmann is, az asszony is lezuhannak ismét a földre. Az asszonyból dallamos jajgatás tör ki. Trautmann rekedten, kilógó nyelvvel ordít segítségért. Mert a sebesült asszony még szörnyübb görccsel fogja a nyakát. Ott kalimpálnak a földön. És amikor Martincsák kezéből kiesik a kis zseblámpa, az asszony hosszú, fehér lábai kétségbeesetten kaszálnak a lámpa hulló, forduló fényében.

Aztán a lámpa a földön fekszik, lefelé fordulva és egy kis fénytócsát ereszt a földre, maga köré.

MERT A KÜZDELEMBE A RAGLÁNOS, KOPASZ EMBER abban a pillanatban beleavatkozott, amikor Martincsák tüzelt. A lövést nem tudta megakadályozni, Martincsák nem emelte fel lövésre a pisztolyt. De amikor Martincsák lőtt, rácsapott a karjára. A pisztolyért dulakodtak. Így ejtette el Martincsák a zseblámpáját.

Varjassy ekkorra kirántotta magát Fenyő kezéből, az ávós nem nézte ki ezt az erőt az öreg melósból, aki Steiter segítségére sietett. Sebő gallérját ragadta meg és igyekezett lerántani Steiterről. Sebő akkor már Steiter mellén térdelt és ütötte, orrba-szembe-szájba csépelte Steitert. A nagytestű öregasszony, Goldmanné, a Varjassy után ugró Fenyőt támadta meg. Ekkor a sötétből kikanyarodva egy hatalmas termetű férfi vagy asszony suhant elő. Olyan halkan futott, szinte észre sem vették a birkózók. Körbekanyarodva futott elő, Brucknert rohanta meg, aki a pisztolyát húzta elő és Kölyü mögé bújva éppen célzásra emelte, hogy a Martincsákkal birkózó kopasz embert ledurrantsa. A sötétből előkanyarodó fehérruhás Szondy utcai egyetlen ökölcsapással úgy

vágta fejbe Martincsák rajongóját, Brucknert, hogy az azonnal megcsuklott és mulatságos térdroggyanással elterült a földön. Támadója felkapta, játszva felemelte a magasba és bezúdította Steiterék nappali szobájának recsegő-csengő ablakán. Aztán, amint jött, könnyedén suhanva és pontosan befejezve a félkört, amit megfutott, visszakanyarodott a sötétbe.

A KAPUBA ÁLLÍTOTT GYOMORIDEGES ROMOS, amint kitört a verekedés, szitkozódva nekilódult, hogy befusson a ház elé. Utja Horváth mellett vezetett, aki még mindig a földön ült és lihegett, nyöszörgött. Horváth villámgyorsan kidugta a lábát. Romos felordítva, előrenyújtott karokkal bukott a földre. Horváth villámgyors ugrással a hátán termett. Székely az utca tulsó oldaláról fordult vissza, hogy az 5-ben dulakodók segítségére siessen, de amikor befutott a kapun, mintha a földből nőtt volna ki, egy karcsú árnyék emelkedett fel előtte és iszonyú erővel Székely gyomrába ütött. Székely azonban számított a támadásra és ólommal töltött gumibunkójával lecsapott a támadójára, aki alacsonyabb volt és mintha gyerek lett volna. De ezzel nem törődött, hanem teljes erejével ütötte, verte ahol érte. Agyba, főbe verte. A fiatal legény vissza is hanyatlott és le is esett a földre, de ekkor Székely azt érezte, hogy hátulról többen megtámadják. Nem tudott szembefordulni velük, mert a fiú testében megbotlott. Ráesett a fiúra. És ekkor sokan kezdték rúgdalni. Rettentő félelem nyilalt szét Székely émelygő gyomrából. Tudta, most meghal. Úgy visított, hörögve, meg-megcsukló hangon a nagy testű ember, mint amikor a disznóba beleszúrják a kést. De az utcáról becsődülő árnyak némán, dühödten és megvadulva taposták rúgdalták. Kétszer-háromszor még

megvonaglott, amikor érzékenyebb testrészét érték a rúgások, aztán elnyúlt puhán. Mintha csont sem lenne benne.

A RAGLÁNOS KOPASZ ÉS MARTINCSÁK FŐHADNAGY A KITÖRT ABLAK KIDERÜLŐ FÉNYÉBEN BIRKÓZOTT. A második lövés birkózás közben dördült el Martincsák fegyveréből. És a raglános Kürtit érte. A hihetetlenül kemény kezek lassan leváltak a félelemtől félőrült Martincsák karjáról. A kopasz, raglános ember hátrált három-négy lépést, kezét a hasára szoritotta, aztán féloldalt fordulva mélyen meghajolt, lebámult a földre, mintha azt kereste volna, hová feküdjön.

És utána, mint egy rongybaba elomlott, elterült.

De Martincsáknak nem volt ideje, hogy társainak segítségére siessen. Még csak el sem tudott fordulni Kürti postafelügyelő testétől. Mert ekkor ért mögé a sötétségből ismét előkanyarodva, az előző félkört megfutó fehérruhás alak. Az előbbi. Vagy talán még sem. Férfiember, de lehetett asszony is. Ki tudna pontosan emlékezni rá. Befutott könnyedén a kitört ablak előtti világosságba. Feje felett valami fekete fegyvert csóvált. Mint a buzogányt, úgy forgatta. Magasan, a feje felett. (Másnap kiderült, hogy egy szemétbe dobott, széttört vaskályha egyik része volt, amelyet a kályha lábánál fogva forgatott a feje felett.) Ezzel csapott le Martincsák koponyájára.

Martincsák álltából zuhant előre. Keresztben feküdt Kürti élettelen testén.

És egyszerre nagy csend lett a Szondy utcában. És világos. Mert akkor fordult be a három rendőrkocsi az Ady utcából.

Kigyújtott reflektorokkal.

ODAFORDULTAK SZEMBE AZ 5-TEL, hogy megvilágítsák az udvart.

Eltünt mindenki. Mire a sofőrök kézben tartott fegyverrel kiugráltak a kocsikból, a kocsik fényében előremeredt, felfúvódott fejjel egy gömbőcalak imbolygott. Hunyec. Megvárta, amíg a sofőrök kiugráltak a kocsiból. Ott várt rájuk a reflektorok éles fényével körülrajzolva. Szeme kiszöllősödve meredt az 5 udvarára. Száját ide-oda vonogatta duzzadt, szürke-színtelen arcában. Fekete nyírott bajusza nagyon fekete volt és ideges, ugráló mozdulatokat végzett.

Nevetségesen vaskos, nőies lábszárakon állt. A papucsos lábak fehéren villogtak a rendőrköpeny alól. A rendőrköpenyen látták a sofőrök a századosi rangjelzést. De a borzas emberen más katonás vonás nem is mutatkozott. Csak a rikító rangjelzés.

Minden ízében remegett. És tajtékzó düh vetett habot ide-oda vonódó száján.

Mögötte kihúzva magát szobortermetű asszony állott. Slingelt, hosszú hálóinge lábaujjáig befedte. Csak a pántos, fekete lakkcipő jelent meg a hálóing alól kibukkanva és vetett szikrát a kocsik fényében. Gombolatlanul. Ahogyan belelépett.

Az autók fényében vagy egy tucat ember feküdt az 5 udvarán. Mint egy csatatéren. Némelyek torzan, természetellenes ferdeséggel görbülve, vagy összegömbörödve. Mások ijesztően kifeszülve. Ketten, hárman most tápászkodnak fel ülő helyzetbe.

— Barmok! — tajtékzott a századosi köpenyes. — Micsoda barmok vagytok! Ezt jól megcsináltátok.

— Százados elvtárs! — kezdte az egyik gépkocsivezető altiszt felindult, remegő hangon. De amint Hunyec ránézett, egyszerre elhallgatott. Hunyec láthatta, a rémület beszél az emberből. Csontos, nehézkes ember volt. Az arca is nehézkes, darabos, lassú mozdulatú.

De most ugrált, rángatózott.

Így léptek be az 5-be.

ÉS HUNYEC EGYSZERRE ÚGY ÁLLT MEG, mintha kisértetet látott volna. Itt feküdt Székely, a miskolci ávós, fejéből, arcából mindenütt folyt a vér. De Hunyec nem ezt bámulta. Pedig ijesztő látvány volt. Hanem azt nézte, aki alatta feküdt. Annak kinyújtott jobb lábán és felhúzott ballábán viszontlátta a szép, új, fekete futballcipőt. Amire azóta emlékszik, mióta a rendőrségen, akkor, a támadás éjszakáján olyan kegyetlenül megrúgdalták.

— Vegyétek le! — int rekedten Hunyec a sofőrnek. — Ezt az embert vegyétek le! Nem értitek!

És már ordított.

A sofőrök lehengerítették az ávóst a másik, az alatta fekvő emberről. Székely kezéből, amint fordították, akkor hullik ki az ólmos, gummival bevont bunkó. A futballcipős megmozdul, amikor a reflektorok erős fénye az arcát éri. Nyögve mozdul.

— Büdös Fercsek Marci! — mondja Hunyec és gyomrában üresség nyílik émelyítően.

Aztán sarkon fordul és futva megy vissza a házba.

És egyszerre siket, ájult csend.

A hálóinges asszony bemegy az udvarra. Ott letérdel az egyik fekvő alak mellett. Ez Kölyü Péter. Böske tartja ölében a fejét.

A 6-ban, Hunyec oldalán lángolva gyullad ki minden ablakban a fény.

Később halkan áradó sírás, majd tompán feljajduló nyöszörgés hallatszik az 5 felől.

A Szondy utcában megmozdult a hajnali szél.

Az Üllői út felől halványan felszökött a borús égre az első szürke csík.

Az első 43-as villamos a végállomás felől most nyargal végig az Ady utcán a Határ-út felé.

Senki sem várja ma reggel a Szondy utcai megállónál az első villamost.

A SÖTÉT ABLAKOK MÖGÖTT VÁRAKOZÓ EMBEREK tudják, most 3 óra 35 perc.

A bolond éjszakának vége.

Mindennek vége.

Új nap kezdődik.

HÉT ÓRA VOLT MIRE BEKERÜLTEK A KERÜLETI KAPITÁNYSÁGRA. A kerületi készültség hamar kint volt, a központból 4 óra 30-ra megérkezett egy ponyvás jeep. Megszállták a Szondy utcát. Aztán 5 óra körül megjött Princz is. A mentők négy kocsival vonultak ki. Mili teát főzött. Princz az 5-ben hallgatta meg először, hogy mi történt. Az öt halott akkor már ott feküdt a fal mellett szépen sorbarakva és az arcuk «Népszabadság»-gal letakarva. Steiterék «Népszabadság»-ot olvasták. Princz megnézte a halottakat és utána károgó hangon rendelkezett, hogy a Szondy utcában mindenki le van tartóztatva, senki sem hagyhatja el a lakását, sem öreg sem gyerek, senki sem. És Hunyec utasítására végül nemcsak a kapukat szállták meg, hanem körülvették a házakat. Még egy jeep érkezett a központból. Fercsekné ekkor már előbújt a lakásából és ott állt a kerítés mellett a hajnali ködben, hidegben, szürkületben. Nézte, hogyan ugrálnak le a második ponyvás jeepről a rendőrök. Fogatlan, iszonyú szájával mosolyogva nézett Hunyecre. Aztán görbe ujjával odaintette a kerítéshez Hunyecet.

Fekete szeme villogott, gyulladt, vörös, ragacsos szemhéjából, szemzacskójából úgy lángolt elő, mintha részeg lett volna.

Hunyec elindult feléje, aztán gyanakodva megállt félúton.

A vénasszony mosolyogva szólalt meg. Félhangon, hogy a többiek ne hallják:

— Ha a fiamnak baja történik, vitriolt kapsz a nagy pofádba, Hunyec!

És mikor Hunyec dühében felemeli a kezét és feléje lép, vihogva, hangosan rikácsolva, de azért egyik kezét illendően fogatlan szája elé emelve ezt mondja.

— Itt van a mi derék utcaparancsnokunk, Hunyec elvtárs! Szép, jó reggelt, Hunyec elvtárs!

Két rendőr odafut. Csörögtek rajtuk a fegyverek. Megálltak Hunyec mellett és várták, mit tegyenek. Nem tudták mi történt. Hunyec lassan leengedte a kezét. A gyomrában émelygő üresség terjedt. Mintha az erei is üresek lennének és a szíve helyén is valami üresség pangott. Ez olyan hirtelen fáradtságot okozott, hogy nem tudta tartani a vénasszony ellen felemelt öklét. Leejtette a kezét.

Aztán a két marcona rendőrre nézett.

Géppisztoly, revolver, szíjak, csatok, csizma.

És újból az öregasszonyra.

Egy lépést sem hátrált a vénasszony. Vihogva állt szemben velük. Görbe, csúf vénasszony. Fekete hajában fehér csíkokat szántott az idő. Lompos, piszkos és erőtlen, mint az a gyűrött rongy, amiben bizonyára már csak aludni szokott. És vele szemben a jól etetett, hízott, húsukban, izmaikban feszülő, vasakkal keményített, felszerelt katonák. És a vénasszony mégsem látszott erőtlennek. Valami nyugtalanító hiábavalóságot mutatott ez a kép, ugyanolyan pangó ürességet, üres hiábavalóságot jelentett, mint aminek a terjedését belül, a szíve körül, üresen pumpáló ereiben érezte Hunyec. Hideg ugrott Hunyec Ottó hátába, míg a kiszáradt, csontbőr, csipás

vénasszony arcát bámulta. A hideg összerántotta még Hunyec kövér képét is.

Ráordított a rendőrökre:

— Ne engedjék kint mászkálni ezeket a pacákokat. Mindenki háziőrizetben, a lakását senki sem hagyhatja el.

Később, mikor Princz egyenként hallgatta ki a Szondy-utcaiakat, Fercsek nénit mégsem találták. Elillant a 2-ből.

És Hunyecnek valami kellemetlen bizsergés kezdődött a fejbőre alatt. Olyan viszketés, amit nem lehetett megvakarni.

PRINCZ BÁNATOSNAK ÉS MÉLTÓSÁGTELJESNEK mutatta magát. Martincsák Ernő felett ott állt vagy két-három percig. Szótlanul. Ez hallatlan, mondotta, mikor odébbléptek, hogy Martincsák Ernőt meg merték ölni! Soha sem hittem volna. És kissé vacogott a reggeli hidegben.

A másik ávós halott Székely Rezső volt. Valósággal szétrugdalták a fejét. A halántékát betörték. Nem értem, hogy tehették — mondotta a halott fölött a búcsúztatót Princz. Hiszen ez is régi harcos. Martincsák Ernő szerette Székelyt és én is sokra tartottam. A régiek közül való. Együtt kezdtük az Andrássy úton. Kemény harcos volt, jó harcos. Gyalázat, ami történt és nem is értem, hogy történhetett vele!

Steiternére, Kürti felügyelőre és Kölyüre éppen csak rápillantott. Az asszony betakaratlanul feküdt, félig letépett ingében, csak az arcát borították le újságpapirossal. Amikor a rendőr levette a papirost, szeme üvegesen meredt rájuk. Véres arcára rettegés volt írva. Szemealja feketén beesett, arca megkisebbedett, szája félholdalakba felhúzódva nevet, de fogait, erős, fehér fogait keményen összeharapja, rájuk vicsorítva, mintha

megrettent volna tőlük. Jobb arcán a fekete lyuk, körülötte a fekete, alvadt vér. Ott ment be a golyó, magyarázza a rendőr és az asszony hajába ragadva mutatja, hol ütötte ki hátul az asszony koponyáját. Kürti felügyelő féloldalt fordulva feküdt, a lábait a hasához felhúzva. Az elegáns, kopott raglánnal takarták le. Ez a postafelügyelő, hogy került ebbe a disznóságba? csodálkozott türelmetlenül a lappangó düh Hunyecben. A felügyelő mindig barátságos, udvarias volt. Hogy lehet ilyen embert lelőni? kiáltozta türelmetlenül egy távoli hang, egy második hang, amire csak álmából emlékezett. Eddig csak álmában hallotta ezt a távoli, mindig sürgető elégedetlen kiáltozást. Igaz, nem volt párttag, de mondották valahol, hogy jó munkás. Ez az állati Martincsák. Hát állati! Kürti postafelügyelő arca kifeszült széles pofacsontjain, merev állán. Szája nem húzódott fel. Komoly, egyenes vonal. A szemét is behúnyta. Hogy lehet ilyen nyugodt arccal meghalni? Két kezét még most is a gyomrán tartja. Kopasz fejét, amit olyan jól ismertek a munkástelepen, mert kalapot sohasem hordott, bepiszkolták. Csupa homok volt.

Kölyü valószínűleg egyszerűen abbahagyta a levegőhúzást. Hunyec nem tudta sokáig nézni Péter arcát. Bajusza, amely három nappal ezelőtt még olyan bozontosan, tüskösen felborzolódott, amikor megragadta őt a kerítésnél, most szépen lelappadt és az arcára simult. Milinek volt igaza, megmondta, Kölyü belehal. Kölyü Péter behunyta a szemét, egyszerűen behunyta a szemét, abbahagyta a levegőhúzást, hogy bebizonyítsa, ők, Kölyük, meg tudnak halni. Vén hülye. Ezt könnyű megmutatni. Majd a feltámadást bizonyítsa be. Azt nehezebb lesz. De azért a Szondy utca és az egész munkástelep Kölyü halálát is az ő rovására fogja írni. Hiszen ellenségek voltak és senki sem fogja tudni ennek az állati Princznek a nyakatekert okoskodását.

Böske egész addig ott ült Péter mellett, amíg a készültség nem jött. Ölében tartotta ura fejét. Akkor felállt. Mili is ott térdelt mellette, bár észre sem vette őt Böske. Mikor a rendőrök megjöttek futva az 5 udvarára, akkor Böske letette halottja fejét a földre és felállt. Menjetek át hozzánk — mondotta kissé szoros torokkal Hunyec. Mili megéledt. Úgy is van, mondotta, most nem jó egyedül lenni. Gyere át hozzám, Böske! De Kölyüné száradt, csontos kezével letörölte karjáról Mili párnás kezét. Hunyecre rá sem nézett. Szótlanul elment.

Maradhatott volna a bolond, senki sem küldte.

Akkor már Böske elvégezte az asszony utolsó szolgálatait, amire a Szondy-utcai szokások kötelezik. Valami szürke ronggyal, biztosan a szoknyájából tépte, felkötötte Péter állát. A szemét is lefogta. Péter hát illendően, behúnyt szemmel, felkötött állal feküdt az újságlap rejtekében. Amikor Princz megszemlélte olyan nyugodtan és békésen aludt, mintha mi sem történt volna. Ez is olyan nyugodt, mint Kürti felügyelő, gondolta magában Hunyec. De vajjon ez itt az egész Kölyü Péter, akit ő ismert? — kérdezte az a távolból beszélő, második hang. És Hunyec gyengédebben tette vissza az újságpapirt Kölyü arcára, mint ahogyan akarta. A «Népszabadság» címoldalát, mert Kölyünek az jutott.

Milyen állatok, milyen barmok! — mondotta az álomból emlékezetes hang. Ez a távoli hang. A második hang.

Hátha mégsem — tiltakozott Hunyec. — Megérdemelte Péter. Mit ugrált folyton!

És Princzre nézett, nem találta-e ki, mit mondott a távoli, a második hang.

De Princz akkor már a sebesüléseket vette számba.

Brucknernek, ez valami egészen fiatal nyomozó, most nem régen került az «R» csoporthoz, agyrázkódása van és valószínűleg eltört az egyik nyakcsigolyája. Ezt az embert, állapította meg a cinikusan viselkedő mentőfőorvos, egyszerűen bedobta valaki az ablakon. Arca is tele van metszett sebekkel. A másik tagnak, ez Trautmann volt, Miskolcról hozták fel Pestre, hogy a hiányokat pótolják, a szó szoros értelmében kikaparták a szemét. Kérdés, hogy a szemkórházban vissza tudják-e kaparni, viccelt a mentőfőorvos. Tudja százados elvtárs, és gúnyos maró volt a hangja, a fejével pedig Princz felé intett, aki Fenyővel beszélgetett a lépcsők mellett, maguknak már meg kellene tanulni, mennyivel nehezebb valamit a helyére visszakaparni, mint onnan kikaparni. Ha harciasabb hangulatban lett volna, azonnal feljelenti a pacákot. Egyáltalán nem mutatott rokonszenvet, megértést a sebesült nyomozók iránt. Sebőnek az orra hatalmasan megdagadt és az arcán karmolások virítanak, de ez nem komoly sérülés. Romost, Hunyec régen ismeri, sokszor beszélgetett vele, mindig a gyomrára panaszkodott, be kell vitetni a kórházba, mert az arcán alig maradt bőr és a csupaseb arc tele van homokkal. A hajamat fogta és csak verte az arcomat kőbe, homokba, kőbe, homokba. Elgáncsolt, soha másképpen. És csak fogta a hajam, ráült a hátamra és csak verte az arcomat... Ilyen kegyetlenség, ilyen szörnyű kegyetlenség, százados elvtárs... Vadul, nőiesen sikoltozott, amikor a mentőfőorvos ki akarta tisztogatni sebeiből a homokot, piszkot. Olyan rémülten, hánykolódva sikoltozott, hogy a mentőfőorvos végülis abbahagyta. Vigyétek be a kórházba most mindjárt, mondotta fehérkabátos társainak, úgy látszik, komolyabb az ügy, mint gondoltam. Hátatfordított a zokogó, jajgató Romosnak. Na, mi lesz, mondotta türelmetlenül, miért nem viszitek? Hadd énekeljen a kórházban! És mikor rászólt, hogyan lehet így beszélni sebesült emberekkel, a cigányképű, feketebozontos orvos hosszan ránézett. Aztán gondosan, aprólékos mozdulatokkal rágyújtott. És a cigarettát a kezében forgatva

rettenthetetlen védelmezője. A támadás nem járt sikerrel, a merénylőknek vissza kellett húzódniok. A nyomozás most már teljes erővel megindult és a kerületi rendőrség vezetője Princz Jenő ezredes hamarosan leleplezte az egész bűnszövetkezetet. Amikor 7-re virradó éjjel a rendőrség «R» csoportja foganatosította a letartóztatásokat, az ellenforradalmi csoport már olyan erős volt, hogy fegyveres ellenállást kisérelt meg. Ezt a derék karhatalmisták bátran leküzdötték. Az épülő szocializmus védelmében a munkás és paraszthatalomért életét áldozta fel Martincsák Ernő rendőrfőhadnagy és Székely Rezső nyomozó, mindkettő a munkásmozgalom kipróbált, régi harcosa. Az ellenállás leküzdése során a rendőrség golyói végeztek Kürti Miklós postafelügyelővel, a volt horthy-fasiszta tiszttel, Kölyü Péter munkásárulóval és az összeesküvés egyik vezetőjével, Steiter Nándorné foglálkozásnélkülivel. A rendőrségnek sikerült letartóztatni a külföldről pénzelt ellenforradalmi banda vezetőjét, Steiter Nándort, akinek külföldi kapcsolatait máris felderítette a nyomozás. Steiter Nándor egyébként kegyszerárus külszíne alatt rendszeres összekötő- és futárszolgálatot tartott fent klerikális körökkel. Ezenkívül letartóztatták Varjassy Károlyt, aki mint lumpenproletár az anarchizmus hírdetője, Goldmann Aladárnét, aki párttitkokat és értesüléseket játszott a külföldről irányított banda kezére. Letartóztatták továbbá Horváth László gyári munkást, aki több erőszakos cselekményben vett részt.

Princzen látszott, amíg előadta «elképzelését», hogy művével igen megelégedett. Ilyen tészta kell mostanában, mondotta hanyagul, mert ez éberségre inti a manuszokat. A jegyzőkönyvet, Fenyő elvtárs ilyen értelemben diktáld le, aztán majd beviszem a központba. A központból bemegyek a parlamentbe, beszélek Kádár miniszterelnök elvtárssal, mert véleményem szerint

ebből tanulságos, példátmutató politikai ügyet kell csinálni. Éppen jókor jön az ENSZ ötösbizottságával egyidőben a leleplezett, külföldről irányított újabb ellenforradalmi kisérlet, amely újabb beavatkozást jelenthetett volna a Népi Köztársaság belügyeibe. Ez a Steiter máris beismerte, de benne van az önéletrajzában is, hogy hosszabb időt töltött nyugaton, különösen Franciaországban, de utazott Nyugat-Németországban is, tökéletesen beszél franciául, németül. Végre egy esetben tökéletesen bizonyítani tudjuk a külföldi kapcsolatokat. Majd a főtárgyaláson a bíró beszélteti németül is, meg franciául is, ez nagyon szuggesztiv hatással lesz a külföldi újságírókra. Továbbá, Fenyő elvtárs, a jelentésbe foglald bele az ellenforradalmi banda nacionalista jellegét is, hiszen, ugye, erről volt szó, ezt kiáltozták?

FENYŐ MINDENT HELYESELT. Hunyec pedig halálos fáradtan és csüggedten meredt Princzre. Princz tönkretette és teljesen feldúlta az ő kicsiny magánbirodalmát, a Szondy-Dániát. A munkás és paraszt hatalomban minden funkcionáriusnak van egy kisebb vagy nagyobb magánbirodalma. Ez különbözteti meg a párttagokat a pártonkivüliektől. Különben mi a fene az értelme a bolond gürizésnek? Princznek magánbirodalma volt az Andrássy út 60-ban, aztán a többi ÁVO hivatalokban, a hozzátartozó pincékben és mellékhelységekben, most a kerületin, ahol az történt és történik, amit ő akar. Szilárdinak a biztonsági osztály és villája a Szabadság hegyen. Épületi Ernőnek a város, ahol az történik, amit ő akar. Hunyec Ottó megelégedett volna a Szondy utcával. És Princz elvette tőle, vérbe forgatta, megtaposta, most ráadásul hazugsággal bemocskolja. És mindehhez ürügyként őt magát, Hunyec Ottót használja fel, az ő nevét maszatolja be. Még Goldmanné is kilépett. Csak ő maradt bent. A Szondy-utcaiak szerint rá-

tapad a felelősség, a hazugság, a halálos csalás, a mocsok. Az utca, de az egész munkástelep őt fogja okolni. Goldmannénak mennyire igaza volt. Szólni kellene a Fercsek fiúról is. Behozatta, de meghagyta, ne nyúljanak hozzá. Szólni kellene. De egyszerre előtte volt a fogatlan vénasszony fenyegető, lázasan égő szeme. És mit segítene ez. Princz nem az igazságot mondja úgy sem, hanem azt, ami szerinte jó a pártnak.

A fiúval majd személyesen fog elbánni.

De már ez sem lelkesítette. A kárvallott rémület rogyasztó erővel állt bele, amikor végeztek a reggelivel és felálltak, hogy Fenyő lediktálja a jegyzőkönyvet Princz elképzelése szerint. Mintha egy hirtelen betegség csavart volna rajta egyet.

Minden eddigi ügyeskedése kárbaveszett. Szílárdi Gyuri ugyan nem fog többé megjelenni a Szondy utcában. Legjobb lesz, ha ő maga is mielőbb elköltözik a Szondy utcából.

Fenyő képzett, tanfolyamot végzett ávós volt. Folyékonyan diktált. Diktálás közben a kezét nézte és sziszegett. A hajából Goldmanné nagy csomókat rántott ki. Fenyő fel is ismerte Goldmannét. Fenyő szerint a vaskályha lábbal egy toronymagasságú férfi vagy asszony gyilkolt. Előszaladt a sötétségből és leütötte Martincsákot abban a pillanatban, amikor a főhadnagy lelőtte a rátámadó Kürti postafelügyelőt. Egyetlen ütéssel. Ugy zúzta be Martincsák koponyáját, mint egy tojáshéjat. Lehet, hogy ugyanez a tettes ütötte agyon Székely Rezsőt is. De a tettest nem tudta felismerni amikor a Szondy-utcaiakat Princz elvonultatta előtte. Hunyec már messziről figyelte Szuhaneknét. Szeliden jött a magas asszony, sápadt barna arccal, formátlan fekete ruhájában. És férje nagykabátjában, összehúzódva. Olyan szelíd volt, a szemét sem vetette fel. Szuhanek Pál pedig ott állt az asszony mellett nagykabát nélkül, gyárőrségi egyenruhájában. Hunyec némán káromkodott,

amikor Fenyő határozottan intett, hogy tovább, nem ezek voltak. Ha Szuhaneken van a köpeny, nagyobbnak látszik és ha nincs az asszonyon a fekete nagy köpeny, az asszony sem látszik ilyen kicsinynek. Persze, Fenyő nem ismerte a Szondy utcát, nem ismerte a Szondy-utcaiak történetét. Mert, aki ismerte a Szondy utcát és a Szondy-utcaiak történetét, az tudta, csak Szuhanekék tehették. És egész bizonyosan nem a lusta, közömbös Szuhanek Pali, hanem Szuhanekné, a híres Fazekas Anci tette. Hunyec káromkodott. De a második hang — belül — nevetett. Micsoda társaság — mondotta a második hang — még arra sem jók, hogy felismerjék a gyilkost, aki előttük ölt és előttük áll. De ő nem szólt. Igaz, nem is kérdeztek, mondja a második hang nevetve. Mi történhetett Szuhanek Paliékkal? A vegyipari gyár őrségének helyettes parancsnoka, jó állása van, jól keres, bizalmi pozició. Mi történik itt?

Ha már ezeknek is elegük van... — mondja gúnyosan a távoli hang.

Romos felismerte Horváth Lászlót. És Hunyec utasítására behozták Fercsek Márton boyszolgálati biciklista küldöncöt is és külön zárkába tették. Ezt a fiút hagyjátok ki, senki se nyúljon hozzá, mondta Hunyec, amig én ki nem hallgatom...

AMIKOR FENYŐ VÉGRE ELKÉSZÜLT A JELENTÉSSEL ÉS VITTE Princznek, Hunyec sárga képpel, zúgó fejjel, kábultan meregette szemét a szobájában. Jöttek a napi jelentések, de nem tudott figyelni rá, hogy mit jelentettek. Rémület és harag gyülekezett benne. A riasztó hajnal első ütésének a hatása elmult. És most, amint eszmélkedett, magára gondolt.

Hát csak ennyit érdemelt meg?

Rá is lehettek volna tekintettel. A vasmag megkérdezhette volna az ő véleményét is. Az ő nevéről van

szó, az ő utcájáról van szó. És Hunyec Ottót még oda sem hívják Kádár miniszterelnök elvtárs elé, hogy mit szól hozzá, elvtárs, ha kiírjuk a maga nevét is a Szondy utcával együtt a lapokba.

Mikor a napi jelentéseknek vége volt, amint egyedül maradt a szobájában, hívta Szilárdi telefonját. Legalább Szilárdinak magyarázza meg, ez nem az ő hibája, hogy már tegnap kereste, hogy az egész Princz műve és ha a nevét belekeverik, az csak a párt érdekében történik, de neki semmi köze az egészhez. A női hang, amely annyiszor kapcsolta Szilárdi elvtársat kedvesen csicseregve, most kellemetlenül hűvös volt. Sokáig várakoztatta, aztán közölte vele, hogy sajnos, Szilárdi osztályvezető elvtárs olyan fontos konferencián van, hogy nem tud telefonhoz jönni. Hogy mikor hívhatja újból? Azt nem tudja megmondani, de amikor Szilárdi elvtársnak lesz rá ideje, majd visszahívja.

Még a telefonkagyló is megizzadt, mire letette, nemcsak a tenyere és a füle.

Hiábavaló apró nyeldeklések ugráltak idegesen és szárazon a torkában. Nem lehet, hogy ez így történjék! Nem lehet, hogy mindennek, amiért olyan sokáig dolgozott, spekulált, ravaszkodott, ilyen egyszerre vége legyen!

De a hajnali zűr-zavar úgy látszik nem múlt el a fejéből, mert újból önmagával vitatkozott. A második hang ismét megszólalt. És már nem olyan távolról, hanem közelebbről és erősebben. A Szondy utca, mondotta a második hang, veled is végzett. Nemcsak Martincsák pusztult el a Szondy utcában, hanem Hunyec Ottó is. A Szondy utca bosszút állt.

Ez megtöltötte félelemmel és dühhel. Felugrott. Mintha rászóltak volna. Igen a Szondy utca a hibás tulajdonképpen. Miért nem nyughattak, miért nem maradtak a bőrükben? Miért kellett, amikor már minden

cirkusznak vége volt, megtámadni a rendőrséget? Igen, ez volt a hiba. Princznek sohasem jutott volna az eszébe, hogy beavatkozzék az ő kicsiny, magánbirodolmába. Most azonnal kimegy a Fercsek kölyökhöz a zárkába, határozta el magát, és leveri a mérgét. Bosszút áll a rúgdalásért és mindenért, ami azóta történt.

De újból visszaült. Elég volt, amit ma hajnalban látott. A véres húst sem tudta megszokni a Wébernél. Mégis, azzal lassan megbarátkozott. De amikor még él, mozog a véres hús, azt nem bírja, utálja, rosszullét fogja el. Nem bírta a veréseket, sohasem bírta a pincézést. Egyszerűen nem bírta. Egyszer-kétszer részt kellett ebben is venni. Egyszer még Zeromsky, a muszka őrnagy rábízott egy Erdélyből szökött magyar embert. Azzal gyanusították, hogy Bukarestből eltünt iratokat csempészett nyugat felé. Valami jegyzőkönyvről volt szó, amit egy orosz parancsnok is aláírt és kellemetlen lett volna, ha ki tudják csempészni Nyugatra. Ezért minden Erdélyből jövő utast elővettek. Ez az öregember a kihallgatások során gyanuba keverte magát. Vagy félreértették vagy valami véletlen játszott közbe, de úgy gondolták, ő a futár. Tolmácsolnia kellett volna. A kihallgatást, helyesebben a vallatást két orosz végezte. A két orosz az öreget rendkivül pontosan és aprólékosan agyonverte. Mert nem ismerte be, hogy valamit is rábizott volna valaki. A muszkák bámulatos türelemmel, kitartással és következetességgel, valamint gyakorlattal apróra törték kezét-lábát. Kezdték a lábujjain és az ujjain, végezték a combcsontján és a vállán. Vigyáztak rá, hogy semmi olyan kárt ne tegyenek benne, amitől beszélőképessége csökkenhetett volna. Ott kellett maradnia, végignézni, hogy ha vallana, megértse, amit mondani fog. A dolog nagyon fontos, magyarázta az őrnagy. Az öreg nem vallotta azt, amit vártak tőle. Százszor is elmondotta, hogy a fiához igyekezett határokon át, mert a

fia mint magyar katona Nyugatra került és valaki azt a hírt hozta, a fia súlyos beteg, kórházban fekszik Klagenfurtban és a halálán van. Hát ezt nem lehetett elhinni. A végén már ő könyörgött az öregembernek, amikor már hörgött és sikoltozott, mert a kalapácsos ruszkik a könyökét törték össze, már ő könyörgött neki, hogy valljon de akármit, mondjon akármit, ismerjen be mindent, amit akarnak, csak holnap reggelig... De ez az erdélyi magyar nagyon makacs volt. Csak bizonygatta az igazát, meg imádkozott, amíg bírta és amíg eszméletén volt. Aztán, amikor Zeromsky utasítására bekerült a politikai rendőrségre, amikor még új fiu volt, az egyik éjjel Angyal, ez a pupos asszonyállat négyüket, a friseket összefogta, hogy menjenek vele. Egy halálra rémült, kövér asszonyt vallatott. Illetve vallattak. Angyal mondotta, hogyan. Éjfélkor kezdték és mikor a félőrült, sülve-vacogva sikoltozó, kövér nő, aki ugyanolyan makacs volt, mint az erdélyi öregember, nem vallott, amikor a kövér nő, akinek még a nevét sem tudta, tizedszer ájult el, amikor látta, a hólyagok hogy keletkeznek, hogy nőnek, a hús hogyan feketedik vérrel, korommal, akkor ő is kicsuklott.

De őt nem ott mosták fel. Hanem egy másik szobában. Akkor tették ki őrszolgálatra. Később mondották, az Angyalra bízták, hogy vizsgáztassa az újakat, mit érnek és mire lehet használni őket. Igen, ha feldühítik, akkor hirtelen indulatában meg tud verni valakit. Néhány pacáknak ő is kiverte a fogait, felpúpozta a száját. De amikor az első düh kirobban belőle, utána már gyenge.

Talán gyáva vagy — mondotta a második hang, amely hajnal óta zavarog, visszhangzik benne.

Mit is csináljon ezzel a Fercsek fiúval. Apját, Fercsek Ádámot jól ismerte. Már akkor is, amikor még nem jöttek a Szondy utcába lakni. Szerette mindig a bokszolást. Ő is tapsolt, ordított őrjöngött, amikor a nemzetközi mérkőzéseken győzött. Fercsek Ádám olyan volt, mint a párduc. Szívós, kecses, veszélyes. A fia is ilyen lett.

Mit csináljon vele?

Amiért olyan mint az apja. Veszélyes.

Az előbb Princznek nem szólt. Hiszen az « elképzelését » úgysem tudta volna megakadályozni. Az előbb úgy hitte, a fiúval majd személyesen fog leszámolni. Személyesen akart törleszteni. De most van-e ennek értelme? Hiszen ezzel bizonyítaná, hogy ő tudja, Princznek nincs igaza.

És a távolról közeledő hang, a második hang párhuzamosan beszélt azzal, amit magában elgondolt. Azt mondotta újból: Gyáva vagy, Hunyec, félsz, mert Fercsekné megmondotta: Vitriolt kapsz a nagy pofádba Hunyec, ha valami történik a fiammal...

És Fercsekné mindenre képes. Veszedelmes boszorkány. És ha vele valami történik a Szondy utcában, ez ráadásul Princz « elképzelését » igazolja.

Azt sem tudod már, hogy hol állsz, Hunyec — mondotta a második hang.

És erre már nem tudott kigondolni semmit. Az első hang elnémult.

De mégsem ment be a Fercsek fiúhoz a zárkába.

PRINCZ HAMARABB VISSZAJÖTT, mint ahogy várták. Előbb Fenyővel ültek össze tanácskozni, aztán félóra mulva hivatta Hunyec századost is.

Mikor Hunyec belépett az előkelően csillogó, villogó hivatali szobába, megváltozott embert talált a pompázó trónusban. Princz valósággal megöregedett. Arcán újból ott állt az a tompa, zsíros fényesség, amelyet a

zabaestén látott rajta. Ami olyan mint a veríték, de nem az. Mintha olajos lenne az arca. És ettől az olajos csillogástól betegesen sárga lesz az ezredes elvtárs. Mióta ismerte, most történt meg először, hogy nem beszélt folyékonyan, hanem kissé dadogva. Szeme újból egészen betölti a nagy szemüveg-keretet és néha mintha egészen megfordulna a dülledő, a szemüveget feszítő szem. Amikor Hunyec belép, nem szólal meg azonnal, hanem leszáll a magasított székből és tenyerével az íróasztalra támaszkodva áll. Ez kissé mulatságossá teszi az egész képet, mert az asztal túl nagy és Princzhez képest magas. Nem neki szabták, hanem magasabb embernek. Ezt sem lehetett eddig ilyen bántó élességben látni.

Délelőtt tizenegy óra van mindössze. Alattuk az Ady Endre utcát elönti a nap. Minden aranysárgában villog. Az első, meleg tavaszi napsütés. Ez a szoba azonban hűvös és itt kísértetiesen árnyékosak, fázékonyak az arcok. Fenyő beszívott arccal ül az egyik fotölyben.

— A te barátod, Szilárdi elvtárs! — köpi maga elé végül Princz és orrcimpája repked, mint a szárazra vetett hal kopoltyuja.

Szája egyenes, szorosan összezárt vonal. Akaratos, haragos vonal.

Hallgatnak mind a hárman. Ez gondolatban most leköpte Szilárdit, elmélkedik Hunyec. És amikor Princz folytatja, hallja, hogy igaza volt. Eltalálta, Princz köpött magában.

— Nem akarok sokat magyarázni — Princz hangja kásásan rekedt. Sokat beszélhetett. De azért tele robbanással. — Neked amúgy sem kell magyarázni. Igaz, Hunyec elvtárs? Fenyő elvtársnak már körvonalaztam. A helyzet lényegesen megváltozott, amint már bizonyosan tudod, Hunyec elvtárs! A belügy szerint az események nem úgy történtek, ahogy az előbb elmondottam. Tévedtem. Steiter közönséges gazdasági kártevő. A csepeli papirgyár feljelentésére kellett volna letartóztatni és fegyveresen ellentálltak cinkostársával Kürti postafelügyelővel, akivel együtt tevékenykedtek a fekete piacon. Közönséges bűncselekményt fogunk belekavarni. A postával kapcsolatban. Kivánatos lenne a nyugatról érkezett csomagok fosztogatása, mert ez kizárja a nyugati szimpátiát. A lényeg, amiért felelünk, hogy ez az ügy nem politikai ügy. Az egész csak gazdasági bűncselekmény, feketepiaci tevékenység a nyugati csomagok fosztogatásával. A tolvajok és feketekereskedők aztán fegyveresen álltak ellen a letartóztatásnak és merényletet követtek el a letartóztatást foganatosító rendőrfőhadnagy ellen.

És egyszerre kitört. A száján habfoszlányok repkedtek, rekedten ordított és az asztal lapját verte ököllel.

— Majd egyszer beszélünk még erről! Hogy Martincsák meghalt és még ezt is ellopják tőle! Én nem felejtem el, hogy én küldtem a vesztébe! Csak azért, mert most tapintatosan kell! Mi irtsuk a huligánokat a helyszínen, de ne mutatkozzunk a miniszterelnök elvtársnál, nehogy valamelyik nyugati újságíró ezt kihasználhassa. Hogy a nyugati emigránsok ne nyithassák ki a szájukat. Hogy a moszkvai telefonok ne szóljanak! Mert mindenki becsinált és mindenki dekkol. De mi dögöljünk meg, ha kell.

Olyan vékony, alacsony a nagy asztal mellett, hogy nevettető volt a látvány. Mintha egy gyerek erőlködnék, ütné tehetetlen, gyerekes dühében az asztalt.

Csak éppen egyiknek sem volt kedve nevetni.

Mert ugyanakkor valami tébolyultan fenyegető is volt az arcán.

denütt így néznek rá. Ha megtudják, hogy ávós volt. Azelőtt nem merték még ránk sem nézni. Ma kiköpnek előttünk, ezredes elvtárs.

És majdnem sírt.

PRINCZ LETÖRÖLTE ARCÁT vakító fehér zsebkendőjével. Olyan zsebkendői voltak, hogy ritkán lehetett ilyeneket látni. Meghajolt vállal visszafordult. Az asztal mögé ment, felmászott a trónusába és királyi pózban rákönyökölt a kissé nagy karszék támlájára.

És most Hunyecre fordította a nagyalakú szemüveget betöltő szemét.

— Szóval felejtsétek el, amit reggel mondottam. Minden megváltozott. Igen udvariasak voltak, de nagyon határozottak. Szilárdi elvtárs áthivatta Gyáros elvtársat. A külügyminisztérium eszét, mondotta Gyuri. Gyáros László elvtárs rendkivüli követ, meghatalmazott miniszter, a Tájékoztatási Hivatal elnöke, a kormány szóvivője. Ez is finom egy kommunista! Annyi hivatali címe és rangja van, hogy az ember mozdulni sem mer a jelenlétében. És nagyobb dumája van, mint Aschernek. Ő aztán, ez a sokszoros bürokrata, megmagyarázta nekem, az ávós Princz Jenőnek, hogy a külpolitika nem engedi azt, amit én csinálok. Hogy milyen nagy pecsenyét sütnének ebből a külföldi lapok, meg egyes ENSZ delegátusok. Minden horthy-fasiszta, szökevény szocialista, ellenforradalmár diverzáns újból elkezdené ellenünk a rémhírek okádását külföldön. Minden kapitalista-bérenc újságíró újból rémregényeket írna az ujabb magyar ellenállásról, forradalomról, szabadságharcról. Forradalom a pestkörnyéki munkástelepen. És a kapitalista országokban újból felhangzanék a munkás és parasztthatalom elleni csatakiáltás. Mert, magyarázta Gyáros elvtárs, ha mi Pesten beismerjük, hogy 5 halott van, akkor kezdik azzal, hogy mi mindig csak a tizedrészét ismerjük be az igazságnak, tehát a halottak száma nem 5, hanem 50. És ha 50 halott van, akkor ott valóságos ütközet volt és az ütközetben ezrek vehettek részt, hiszen 50 halott maradt a csatatéren. Ha meg beismerjük, hogy a halottaknak közel a fele rendőr, akkor azonnal azt kiabálják, hogy ezek a rendőrök tulajdonképpen ávósok voltak és akkor mindazt, amit eddig az ÁVO-ról elmondottak, újra a fejünkre borítják és elismétlik, hogy ezért utál a magyar nép bennünket. És tulajdonképpen nem is ez a nagyobb baj, árulta el Gyáros elvtárs, hanem az, hogy a moszkvai telefonok megint fognak szólni és mindenki megbolondul majd. Mert megmondották legutóbb Kádár elvtársnak és a magyar küldöttségnek, hogy most aztán elég a magyar ügyből, több disznósággal ne zavarjuk külpolitikai menetrendjüket, már éppen eleget ártottunk s ha még egyszer valami történik Magyarországon nem fognak bennünket megvédeni, ellenkezőleg minden funkcionáriust felelősségre vonnak az elkövett hibákért. Szóval, ami bennünket ebből közelebbről érdekel — szedte össze magát — az utasítás a következő: Tessék az egészet elintézni feketézéssel. Egyszerű, közönséges feketézéssel. Gyáros elvtárs is melegen ajánlotta az amerikai csomagfosztogatást, mert ilymódon külföldi rokonszenv kizárva s marad közönséges bűncselekmény, gazdasági kártevők letartóztatása és elkerülünk minden politikait. Steiter a feketéző, Kürti a cinkosa, aki a szajrét az amerikai csomagokból kiszedte, postatisztviselő egyébként volt turulista, volt egyetemista, volt horthy-fasiszta tiszt. Megtaláljátok a káderlapjában, minden benne van az önéletrajzában. A posta ezt szállítja. Fenyő így írd át a jelentést. Az ügyészség már megkapta az utasítást, majd ők a vádat megkonstruálják kellőképpen. De azért a lefogott pofákra csak ragasszátok rá a feketeszegélyes címkét: Martincsák. És így kell beadni őket a központnak,

amikor jaj-de-nagy szükség lenne Martincsák Ernőre és amikor majd újból szívesen fogadják Princz Jenő ezredest is, az ávóst. Majd akkor visszatérünk ezekre az intrikákra, Hunyec százados elvtárs! A hátulról-mellbe-telefonálgatásra, százados elvtárs!

Elhallgatott és Hunyecre meredt. Fenyő szeme is ugyanúgy tűzzel, gyűlölettel, szúrva-szikrázva állott Hunyec arcán. Most szólhatott volna Hunyec.

De nem szólt. Ellenben a tokás, kövér, kerek barna arcon csodálatos átalakulás ment végbe. Hunyec arca jámbor elképedést és csodálkozást mutatott. És a gömböc fejen együgyű mosolygás terjedt el.

— Légy szives, mondd el mégegyszer, ezredes elvtárs!

Ennyit mondott és mosolygott. De amit mondott az is zavarodott motyogás volt.

Így húzta fel Hunyec Ottó újból arcára Szlama nagyapó mosolyát. Régen nem használta e mosolyt. De míg Princz beszélt, elrettenve úgy érezte, nagy veszély nyílt meg előtte. Hát gyorsan felhúzta a szlama-mosolyt. Az együgyű ember ártatlan mosolygása volt. Szemérmes butaság, zavarodott, értetlen, de emellett lekötelező, szolgai készséggel keverve. Jámbor szlama-mosoly. Az olyan ember mosolygása, aki tudja, hogy valami bajt csinált, akivel közölték, hogy bajt okozott, maga is beismeri, hogy talán bajt csinált, de nem tudja megérteni, miért is rossz az, amit tett. Szégyenkezés a felelősségrevonás miatt, készséges bocsánatkérés, de ugyanakkor nyilvánvaló értetlenség és megközelíthetetlen közömbösség pillant elő ebből a mosolyból. Ebből a tompa bazsalygásból.

— Felhívtam Szilárdi elvtársat. Hát barátom, nem igaz? De ezzel nem akartam neked rosszat, ezredes elvtárs! Végeredményképpen te is tudod, hogy jóban vagyunk, tudod, hogy nálunk vacsorál sokszor!

Princz nézi Hunyecet és lassan undor merevedik hosszú arcán. Amíg szembenéz a mosolygó, restelkedő századossal. És egyszerre kimondja, ami azóta ingerli, mióta idetették a kerületi kapitányságra és megismerte közelről Hunyecet:

— Mondd, elvtárs, hogy a fenébe lettél te százados?

Aztán dühösen az ajtó felé int. Mintha egy szolgát küldene el, úgy int a trónusból.

Hunyec mosolyog. A szlama-mosollyal. Mert Princz mozdulatában benne van, amit a szlama-mosollyal el lehet érni. A lebecsülés. És akit lebecsülnek, attól nem félnek, azt nem tartják veszélyesnek.

Princz nem is mérsékli magát:

— Mozogj! Eridj és maradj kint a Szondy utcában, amig le nem csendesednek. Ez a neked való feladat.

És mikor Hunyec mögött csendesen becsukódik az ajtó, megvetően legyint az ajtó felé.

— Hát láttad ezt az állati vigyort? — kérdezi Fenyőtől. — Ilyen hatökrökkel kell itt dolgoznom. Hogy «végeredményképpen» jóban van Szilárdival, mert az nála vacsorál. Állati. És ez a tahó ott alszik a Szondy utcában, míg Martincsák Ernőt agyonverik. A szemközti házban. Hát ezért még számolok ezzel a manusszal. Hidd el Fenyő, még mindig nem tudom elhinni, hogy ez megtörténhetett. És éppen Ernővel!

SZOBÁJÁBAN EGY PILLANATIG ÁLLT A TELEFON MELLETT. Fel kellene hívni Szilárdit. De nem ajánlatos. Hátha figyeltetik a telefonját. És Princzre ráléptek, mérges, jó lesz elkerülni. Arcán a szlama-mosolygással ment le a lépcsőkön. Annyi év után tehát ismét odajutott, hogy fel kellett húzni a szlama-vértet a kövér pofájára. Baj van, nagy baj van. Látta-tudta, nagy baj van. De látta-tudta azt is, hogy a szlama-vértezet használni fog. Princz nem ismeri őket, a prolikat.

Princz a vasmag. És a vasmagot be lehet csapni a szlama-mosollyal.

A kocsiból kipillantva nézte az Ady utcát. A délelőtti, kihalt házakat. És a kétoldalt felsivító porfelhőt, amit a kocsi kevert fel. És arra gondolt, hogy ez a Princz annyira bolond, hogy bár mondja-mondja, de még mindig nem látja, mennyire igaza van. Csak mondja, amit tud, amit tapasztalt, de nem érti, hogy mennyire igaza van. Hogy ezek mennyire begyulladtak. Ezek egészen fent is begyulladtak. Pedig őket nem ruházták meg, mint Hunyec Ottót a Szondy utcában. Mégis rettentően begyulladhattak. Ezt most Princz szobájában, éppen Princz beszédéből értette meg. Hogy Goldmann banya milyen jól látta az igazságot! Több kalapravaló esze van ennek a banyának. És végeredményképpen több, mint Princz ezredes elvtársnak, mert még azt is tudta, ugye, megmondotta, hogy Princz megbolondult. «Az bolond gyilkos volt mindig. Annak már eggyel több van. Így be vagytok gyulladva egy haldoklótól, mert templomba jár». És így van. Igaza volt a vénasszonynak. Mert, ugye, Princz tanult ember, öreg pártróka, ávós nagymuki, mindent közelről látott, közelebbről ismert, mint bárki a szocialista világban. Csak egy baj van vele. Nem ismeri fel azt, amit lát. Egy kicsit belebolondult abba, amit az Andrássy uton és a többi ávós pincében csinált. Hallotta ő már ezt, de nem hitte el. Dedicsics mondotta, a gavallér ávós nyomozó. Idővel mind bedilizik, mondotta. Más már nem is érdekli őket, sem nő, sem ital, sem más. Csak a gyönyörű bunyó, a börtönkicli, a börtönjáték. Így van, na! Dedicsicsnek igaza volt. Most láthatja. Princz mondja-mondja, amit látott, amit tapasztalt. És közben nem veszi észre, menynyire igaza van. Bedilizett, a sitikicliben, a börtönjátékban. A nyavalyatörés áll az emberbe, ha végig gondolja, hogy ezekre bízták a szocialista biztonságot.

Ezekre a nagyokosokra, akik nem tudják meglátni, amit mondanak.

Hogy igaz. Hogy igaz: ezek ott fent, mind, beijedtek.

Bezzeg Goldmann banya megmondotta. Azt is, hogy Princz bolond, nem látja, amit mond. Hogy nem látja: igaz az, amit mond.

És akkor megszólalt a második hang. Az a benső, távoli hang, ami hosszú idő óta először szólalt meg ma hajnalban benne. És amitől úgy érezte magát, mintha ő is megbolondult volna egy kissé. Mert amikor önmagának elismételgette, hogy mi is történt, ez a hang úgy szólalt meg benne, mintha más lenne a véleménye, mint neki. És mégis benne szólt. Úgy szólt párhuzamosan azzal, amit gondolt, amit magának magyarázott, mintha második hang lenne. És ez összezavarta. Rendetlenné, zavarossá tette a beszélgetést önmagával. Összezavarta a gondolatait. Most is megszólalt ez a második hang. Látod, Hunyec Ottó, így tegezte ez a második hang, látod, Goldmann banya azt is megmondotta, hogy innen közületek eltünt a kurázsi. Hogy már a másik oldalon, veletek szemben áll a kurázsi. És Princz nem ezt mondotta? És még ennél is többet mondott Goldmanné, látod, Hunyec Ottó, még ennél is többet, hogy ez nemcsak a Szondy utcában, nemcsak a munkástelepen van így. És, ugye, Princz ezt is bebizonyította.

Hunyec Ottó nem örült a második hangnak. Mert a végső, lesújtó felismerést a második hang mondotta ki Hunyec Ottóban, ott, az Ady utcai porban szánkázó rendőrkocsi foszlott ülésén. Hogy ez nemcsak a munkástelepen van így. Hanem mindenütt. Még a moszkvai telefonok másik végén is. Ahonnan az utasítások jönnek. És ahol úgy, látszik, félnek attól, hogy a kurázsi átállásáról a nagyvilágban is tudomást szereznek a szocializmus ellenségei. Moszkvában is baj lehet. Mert ott

is tudják már, hogy a kurázsi a másik oldalra ment át.

Titkolni akarják.

Egyszer, itt Budapesten szembementek vele.

De még egyszer nem akarnak szembe kerülni vele.

Mert ez elárulja őket.

Ugye, mondotta a második hang és nevetett, ugye, inkább kitérnek előle.

MIKOR A KOCSIBÓL KISZÁLLT A 6 ELŐTT, nehezen lélekzett. Mintha futva jött volna idáig. Látta, minden házzal szemben az utcán rendőr áll. Az Előd utca felől egy rendőrtiszt jött feléje futólépésben. A kocsit visszaküldte a kerületire és a gyalogjárón megvárta, amig a tiszt odaérkezett eléje. Hadnagy, a szakasz parancsnoka. Jelenteni akart.

— Ne itt az utcán — mordult rá.

A hadnagy követte a konyhába. Karikalábú, kissé borszagú ember. Eddig nem ismerte. Ma reggel látta először. Sok új arc került a karhatalomhoz. Hunyec sem veti le a köpenyét. Mindkettőjüket elönti a konyha hősége.

Mili új ruhájában megjelenik a konyha ajtóban. Szó, köszönés nélkül. És firtató, sötét nézéssel figyeli őket.

Adonyi hadnagy idősebb ember. Úgy nézi, régi hadseregbeli altiszt. Úgy meg lehet ismerni ezeket, mintha a hajukba, orrukba, bajuszukba valaki beírta volna. Szűkszavuan jelent, egy felesleges szó sincs a jelentésben. Az asszonyokkal van bajuk. Egyenként szökdösnek. Egyik házból átszaladnak a másikba. Előbb ez ment. Akkor telefonált. Úgy látszik összebeszéltek a futkosásban, mert most meg ki akarnak gyűlni az utcára. És mind feketébe, gyászba öltözött. Vagy sötétbe, ünneplőbe. Templomba akarnak menni. Ezt kiáltozták neki. És az utasítása az, hogy háziőrizetesek. A 4-ből egy fiatalasszonyt négy gyerekkel úgy kellett visszavonszolni a lakásba. Horváthné, akinek a férjét bevitték. Karmolt, rugott, harapott. Még a gyerekek is rugdalóztak. Rájuk kellett kivülről zárni az ajtót.

Hunyec látja az ember arcában, bőre alatt, míg mindezt elmondja, a mozgékony rágóizmok megmerevednek.

Hunyec jól érti, miért. Ez az altiszt az ő fajtája. Ezt a fajtát jól ismeri.

— Összedemuláltátok, megvertétek? — kérdezi elrekedve.

— Muszáj volt! — mondja a hadnagy faképpel. — Százados elvtárs, éppen a te utasításod volt hajnalban, hogy senkit se engedjünk ki az utcára.

Hunyec érzi, hogy elvörösödik.

— De az nem volt az utasításban, hogy asszonyokat bántalmazzatok! — reccsent rá a hadnagyra.

Hirtelen elhallgat. A többit lenyeli. Igen, ezek majd még ráfogják, hogy ő verette az asszonyokat a Szondy utcában. Ha botrány lesz ebből. Mert ezután úgy látszik a munkás és parasztbatalom világában is kell botrányra számítani. Meg is ette a fene az egész rendőrségi munkát, ahol botrányra kell számítani. Ahol botrány lehet, ott máris bizonytalanság van. Akkor már semmi sem bizonyos. Még az sem, ami tegnap este még bizonyos volt.

Szikrát vet a szeme, amikor Adonyi csontos, mozdulatlan képébe mered. Erre, meg a többire ugyan nem lehet számítani. Ha valami kellemetlen történik, akkor ezek egyszerűen azzal védekeznek, hogy ő adta ki az utasítást. És neki ki adta? Princzre a legjobb nem hivatkozni. Láthatta máma, Princznek elege van. Princz többet nem fog magára vállalni. És Princznek megmondották, világosan megmondották, legközelebb azt a funkcionáriust veszik elő, akinek a hibájából bekövetkezett a szovjetnek kellemetlen esemény. Őt is, Hunyec Ottó

századost is odadobhatják, ha kell. Hunyec ugyan senkinek sem fáj, nyugodtan odadobhatják. Princz odadobja őt Szilárdinak, Szilárdi odabobja őt Gurugyának, Gurugya odadobja őt Münnich Franyónak. Münnich miért ne dobná oda Kádárnak és Kádár miért ne áldozná fel a ruszkiknak, amikor azt sem tudja róla, hogy létezik. Egy ügyetlen ávós, aki felelős a régi hibákért, amikről most annyit beszélnek. Miért ne dobnák oda a ruszki telefonoknak, ha a telefonok így kívánják. Nem vették oda a telefonoknak Péter Gábort is? Rajk Lászlót is? Pálfy-Öszterreichert is? De még Rákosit is és Gerőt is...

Nézi a hadnagy mozdulatlan, betyár, őrmesteri pofáját. Adonyi arcát mintha fából faragták volna.

Sohasem szerette a régi altiszteket. Káromkodásba tör ki.

De a hadnagy arca erre sem változik. Csak rágóizmai lettek még keményebbek a bőre alatt. Keményen kiszögellenek a bőr alól.

Elfulladt a káromkodásban. Azt is megértette, amit ez az arc mondott. Erre az arcra az volt felírva, hogy két malomkő között van.

De a káromkodással legalább kiadta haragját. Egyszerre úgy érezte magát, mintha mindent kihányt volna.

Elgyengült és üresnek érzi magát.

— Rendben van! — recsegte. — További utasításig csak arra vigyázz, hogy az utcára ne jöjjenek ki. Az utcát tartsd tőlük tisztán.

— Az udvarra kijöhetnek a háziőrízetesek, százados elvtárs? — kérdezi a hadnagy. És ismétli is a parancsot, mert bizonytalanságot orrint a hadnagy is. A merev rágóizmok most megmozdulnak és darabosan megrántják az arcot. És most már bizonytalanságot mutat Adonyi csontos, szögletes arca is. Ezek a rágóizmok mondják a bizonytalanságot, amint mozognak.

Minden bizonytalan.

Mert a bizonytalanságot úgy lehet érezni, mint a szagot.

Ettől büdösödik minden.

És az Adonyi természetű emberek orrintják meg legelébb a bizonytalanság szagát.

Durván mondja:

— Jól értetted, ha további utasításom lesz, majd szólok!

Adonyi keményen tiszteleg és dühös csodálkozással fordul, megy.

Hunyec meg leül a konyhaasztalhoz.

Mili ott áll a konyhaajtóban és tűző szemmel nézi. Hunyec nem állhatja a tűző nézést. Nem, most nem tudna kiállni egy alsónémedi vitát. Durva, hogy elfojtsa az asszony vitatkozó kedvét, ami a szeméből rátekint.

— Mi történik itt már megint! — támad az asszonyra.

Mili ott áll a konyha-ajtóban és tőző szemmel nézi. Bement a szobába. Aztán visszajön a konyhába. Hozza a fekete perzsa bundát ás a fekete kasmir sálat. Hátat fordít Hunyecnek. Bújik a bundába.

— Templomba megyünk! — mondja a válla fölött, míg beöltözik századosnéi pompájába. — Simonyi plébános úr szentmisét mond a meggyilkoltakért. A halottak lelkiüdvösségéért. Én is megyek.

Hunyec feláll. Mióta ávós lett, az asszony abbahagyta a templomot.

Most még ez a veszély is. Hát hiába eszeskedik, ravaszkodik, alázkodik. Ez az alsónémedi Mili le fogja buktatni.

Remegő lábakkal odamegy az asszonyhoz.

Ott, míg szemközt áll az asszonnyal, egyszerre kirobban belőle az egész baj, gond, zavar, félelem, ami azóta gyötri, hogy felriadt a lövöldözésre. Megkapja felesége mellén a feketén csillogó szörmebundát. Maga elé rántja az asszonyt és a másik kezével teljes erőből

pofonüti. Oda-vissza. Az asszony hanyatt tántorodik és nekiesik az asztalnak. Félig hanyattdől az asztal lapjára. Odahajol az asszony fölé és így mondja rángatózó arcába, amin még ugrál a fájdalom.

— Te büdös, alsónémedi szotyka! Te! Te szotyós, paraszt ribanc! Veled még talán csak el tudok bánni! Hát neked templom kellene, mi, hogy tönkretegyél!

De Tanács Mili nem rettent meg. Az arca remeg az ütés erejétől. És meredten visszanéz rá tűző, lángoló, barna szemével.

Farkasszemet néznek. Aztán Hunyec enged.

Reszkető indulattal fordul az ablak felé. És félig letépi, úgy rántja félre a függönyt s tárja ki a konyhaablakot, ahonnan végigláthat az utcán.

RENDŐR ÁLL MINDEN KAPU ELŐTT. Az utcán, a járdán. És rendőrök állnak a kertekben, a házak végén. De ezekkel, úgy látszik nem lehet bírni. A 4-ből akkor lép ki az udvarra, a kapuhoz Simek Ilonka ápolónői öltözetben. Elérkezik a kapuig. Ott megáll szemben a rendőrrel. Utána a vén hülye, az agyalágyult beszkártista, Simek Zoltán lép ki hajadonfővel, fekete ruhában, tutyi-mutyi hülyeségében meggörnyedve. Aztán, mikor már ott áll a leánya mellett, mögöttük megjelenik Simekné is, az is fekete ruhában. A büdös burzsujok, szitkozódik magában Hunyec, egyetlen göncük maradt, nincs több, de az fekete. Mert mind félbugris. És az kell a sok félbugrisnak, fekete. Amikor mindhárman felsorakoznak a kis kapuban, a rendőr Adonyiért kiált. Ez sem tudja, a barom, hogy mit csináljon. Adonyi megjelenik. Ráordít Simekékre. És géppisztolyt emelve ketten a rendőrrel belépnek a kiskapun.

Ettől vonakodva visszahúzódnak.

És ebben a pillanatban az 1-ben jelenik meg, a kis kapuban, a sötétkék kabátjában pompázó Ördöghné. Régen rejtegetett kalapot rakott a kontyára. A nevetségesen ócska, régi kalapról bénult madárszárny kornyadozik. Hát ez az álnagysága is misére akar menni? Hiszen ezek reformátusok voltak, a Kürti postafelügyelő úr szerelmes anyósjelöltje, takarítója és ágyalója. És mögötte, nicsak, ott jön kis, paprikajancsi férje, Ördögh, a Mávag-asztalosüzem művezetője. És megismétlődik az előbbi jelenet, a rendőr fegyverrel a kezében szembemegy velük a kapuban és ettől behúzódnak a kertbe és ott álldogálnak.

Milyen állat volt ez a Princz, hogy nem engedte be az embereket a munkahelyükre.

Ledobja magáról a köpenyt. A tavaszi szél jólesik. Forróság cifrázza, türelmetlen. És belül, mint egy belső hidegrázás, távoli nevetés remeg. Röhögni való, hogy milyen erő van ezekben, mondja a második hang. Micsoda erő van Miliben, hogy ettől a rettentő pofontól meg sem hátrált, micsoda röhögni való, ahogy ezek a nyomorékok szembemennek a rendőrrel. Micsoda erő löki ezeket, ki az utcára? Egyiket a másik után?

És most, lásd, most jön az 5-ben, a kapu felé, mintha álmában járna, Kántor Böske, Péter felesége. Hunyec szeme megkáprázik, nem tudja nézni, fekete selyemkendője hogy csillog a rátűző napfényben.

Mert, mintha mindazt, ami történt, még szörnyűbbé akarná tenni, a nap éles ragyogással öntötte el ezen a délelőttön a Szondy utcát. A fekete selymen is csillogva gyűl és villog aranya. Böske olyan kicsiny és vékony, mintha elkészült volna már a koporsóra és olyan ünneplőbe is öltözött, mintha koporsóba készült volna. Holnapra már nem maradhat benne élet. Nem is látja meg a rendőrt. Amikor beleütközik nem hátrál meg. Hiába ordít a rendőr, hiába emeli fegyverét, hiába lökdösi. Ameddig hátralökte, addig hátrál, de ott megáll. Magától nem hátrál egy lépést sem. A rendőr lökdösi

és dühödten hajol az egyenes hátú, vakon néző öregasszony fölé. Böske kezében fekete imakönyv és az imakönyvre hajtva messziviláglóan, messzikiáltóan fehér keszkenő. Ez is alsónémedi. Micsoda erő ez, kérdezi a második hang és zavarodás kél benne újból, micsoda erő ez, amivel nem lehet birni? Ami ezekben az alsónémediekben rejtőzik. Ezek ketten sohasem lettek pestiek, magyarázza Hunyec a második hangnak. Prosztók. Jó asszonyok, de sohasem lettek pestiek. Bugris prosztók. Böske is, de Mili is. A második hang nevet. Hunyec káromkodik. Másképpen kellett volna nősülni. Sokszor gondolt már erre. Akkor, ha nincs Mili, már régen nincs itt a Szondy utcában. A második hang hideglelősen nevet. Neked kellett volna más bőrbe bújnod, Hunyec Ottó. Ahogy Péter Böskéhez illő bőrében megmaradt. Azért szerethették egymást így. És a második hang úgy hangzik, mintha irigyelni kellene Kölyü Pétert. Hunyec is nevet. Bolondság. Ők is szerették egymást Milivel. Hiszen ők is megvannak Milivel. Még most is. Pedig már nem fiatalok. Ez nem szeretet, Hunyec Ottó te is tudod, ez nem szeretet, ez csak marakodás, hús, vacakolás. Forróság, jóllakás és bódultság. És utána mindig üresebbek lesztek. Ez nem szeretet, te is érzed és Mili is érzi. Jó, jó, gondolja, Hunyec, nálunk nem lehetett úgy. Hogy Milinek nem lett gyereke, valami elromlott.

És közben a 3 innenső lakásából kiáll az udvarra ez a nyugatos feleség is, Molnárné. Mi történt ezekkel máma, mi bujt ezekbe? Hát ezeket egyáltalán nem rémítette meg az ami az éjszaka történt? Még ez is ki meri dugni örökké földre horgasztott pofáját. Ez az elrongyolt, megszedett élet. Nyomorék leány, nyugatos férj, elmenekült fiú, akik soha sem térhetnek vissza. Mert vitéz Molnár István még akkor sem láthatná meg családját, ha honvágyába és felesége, kislánya utáni vágyakozásába belebolondulna, ha fiától megtudná, mi történt a kislányával és hazarohanna. Megvan már a helye, ahová kerül. És ezt meg is mondotta egyszer már az asszonynak. És most, nicsak, ez a meggörbült asszony, aki a Közértben dolgozik és rettegve félti a munkáját, ez most elő mer jönni és kilép a 3 kapuján?

És a második hang újból kineveti Hunyec Ottót. Látod, Hunyec Ottó, mondja ez a második hang, ez sem hátrál a rendőrök elől. Ennyi erő van ebben is. Látod, mennyi kurázsi maradt ebben az asszonyban, ebben az elrongyolt, megfosztott életű asszonyban, akiről azt hitted eddig, hogy eltapostátok? Látod, Hunyec Ottó, milyen ostobák voltatok. Ez az asszony is csúnyán becsapott. Mert ha ez az asszony ilyen kemény, hogy van mersze tüntetni, akkor ez a fiát nem veszítette el, hanem kimenekítette, kiküldötte az apjához. Nektek meg ittmaradt az asszony, akit tönkretettetek, meg béna-kacska leánya. A munkás- és parasztthatalom bajlódjon a halálrakészülőkkel a soronkövetkezőkkel, a két férfi pedig boldogul a munkáshatalom elől elmenekülve. Látod, Hunyec Ottó, milyen kemény kurázsi kell ahhoz, hogy egy gyenge, agyonkínzott asszony így elossza a családját.

Hunyec úgy érezte mindent összezavar benne a második hang. Honnan is vennék ezek a félhalott kriplik az ehhez kellő erőt! Hogy ittmaradnak a kezük között és az életrevalókat, akármennyire is szeretik, elmenekítik előlük.

Akkor látja, Szuhanek Pali is ott áll a kapuban. Ünneplőben a gyilkos család. Ki a gyilkos közülük? Ő azt mondaná, ha kérdeznék: az asszony, Fazekas Anci. Ebből is látni, hogy ez a Fenyő milyen beijedős, idegbeteg barom. Ezek csak a pincében nagy legények, a reflektorfény mögött, a börtön falakon belül. Mennyire be lehetett ez gyulladva, hogy első pillantásra nem ismerte fel, ki lóbálta meg a halált okozó kályhalábat Martincsák koponyája felett. Most ott állnak a Szuhanekok

kiismerhetetlen sötét pofájukkal a 7 kapujában. Szuhanek a gyári őrség fekete egyenruhájában. Marcona szíjakkal és teljes fegyverzettel. Szuhanek Pál, a vegyipari gyári őrség helyettes parancsnoka.

Mit tehet vele szemben a rendőr? Gyanakodva nézi, méregeti. De még csak szólni sem mer.

És a többiek.

Valamennyien egyenként szöknek elő. Micsoda boszorkányság ez? Varjassyné most jön elő. Mi történt ezekkel? Micsoda őrült erő hajtja ezeket? Micsoda őrült erő hozza ki őket egyenként az utcára?

És lihegve, dühösen nevetni kezd. No, lám, még Gáli is előjön a feleségével. Hogy köszönget ez a reszkető takony. Azt hitte az ember, annyira fél, hogy már nem is él. És még ennek is van kurázsija, kinyomul az utcára tüntetni a halottak mellett.

Mit lehet ezek ellen tenni?

A második hang is nevet. Gúnyosan: Íme, Hunyec Ottó, itt a feladat, Princz azért küldött, hogy teremts rendet! Tartsál rendet. A második hang után mindig nyugtalanító zakatolást érez. Még vitatkozni is nehéz. Amikor kifelé kell figyelni. És nem befelé. Princz elküldte, hogy tartson rendet. Karhatalom is van. Adonyi alig várja, hogy valami kézzelfogható feladatot kapjon. A második hang ujból nevet: Hát meddig lehet ezeket a nyomorultakat ütni, hogy még ne dögöljenek bele a verésbe és megtegyék azt, amit elvárnak tőlük? Amikor az is baj, ha botrány lesz? Aztán ez már az ő kérdése: és ha megdöglenek, ha nem engednek és addig kell ütni őket, amíg megdöglenek, mint az erdélyi embert, akit széttördeltek, darabonként agyonvertek, de mégsem tette azt, amit vártak tőle, nem vallott? Akkor mit teszel, Hunyec Ottó? Nem ezért küldött Princz?

Ohó, mondotta magában és így válaszolt a távoli, benső, második hangnak, ohó, miért éppen én gyilkoljam le a Szondy-utcaiakat? Ha már nem lehet velük bírni, ha megőrültek, miért éppen én legyek, aki hibáztam? Ha addig kell verni őket, amíg meg nem döglenek.

És a második hang hideglelősen nevetett: Ezek talán azt is akarják, hogy agyonverjék őket, Hunyec Ottó.

Úgy érezte megszédül az ablakban. Micsoda erő teszi ezt? Itt van, ni! Még ennek az ávós vallatónak, Gyebnárnak a felesége is kiáll a kapuba. Hát mindenki megbolondult?

A rendőrök figyelmeztető és fenyegető ordítozásától zeng máris az utca. De az anyjuk keservit ezeknek, miért nem bujnak vissza büdös lyukaikba, ahol több mint tíz éven át olyan engedelmesen lapultak! A Gyebnár pedig miért nem mer előjönni most az utcára! Pedig az volt a megállapodásuk, amikor megszerezte neki ezt a lakást, hogy ide veszi szomszédjának, és ha valami történik, nem marad egyedül a Szondy utcában, hanem a hátában lesz még egy ávós. Az éjszaka sem mutatkozott. Bizonyosan haza sem jött. Vagy begyulladt vagy többet tud, mint ők a kerületin. Gyebnár talán már előbb kapott szagot a bizonytalanságról. És Gyebnár nem bolond.

És a bútorgyáros úr is megjelent nőjével, a kirúgott, vak tanárnővel. Mintha valami ócska képeslapból vágták volna ki őket. A hosszú, görbehátú ember, palackzöld milenkó-kabátban, az arcába csüngő, sulyaszélű kalapban. Karján vezeti a vak asszonyt, akin valami szürke, derékbaszabott, régi kabát lötyög, a fején szürke svájci sapka ül. A kezén pedig fehér, frissen mosott keztyű. És itt is hiába kiabál a rendőr. Csak állnak szelid, ájtatos képpel a kapuban és várnak. Időnként az asszony idegesen tapogatja a keztyűt a kezén, mintha attól félne, hogy elveszíti, vagy talán úgy érzi, hogy nem passzol?

Lassan kihűl a gyomra. Didereg, fázik. A nyitott

ablak mellett mégsem kellett volna a köpenyét levetni.

De hiszen nem ettől fázik. Hanem hogy látja. A Szondy utca ismét készen áll.

A bolondok. Világos nappal. Világos nappal a Szondy utca kész újabb zendülésre.

Tüntető menetre a templomba. Nem volt elég az éjjel, ami történt. Most tüntető menetet akarnak a templomba.

A második hang fújtatja a hideget benne. Mert ezt kérdi a második hang: És majd te, Hunyec Ottó, legyilkoltatod őket?

Rájuk engedje Adonyit? Hogy szabaduljon el újból a pokol?

Hát ha bolond lennék — mondja magának.

Nem vállalja a felelősséget. Telefonál. A disznóság bármelyik pillanatban kitörhet az utcán. Sietne be a szobába, hogy telefonáljon.

DE A KONYHA AJTÓBAN KIEGYENESEDVE OTT ÁLL MILI. Kihúzza magát és eléje áll. Fejére felkötötte már a kazsmir sálat is. Ettől az arca komoly és sápadtan fehér. Így, mint ma, nem ütötte meg, mióta a felesége. Már megverte egyszer-kétszer, de így még nem ütötte képen. Teljes erőből, oda-vissza.

És látja, mit sem használt. Mi bújt ebbe az asszonyba. Mi szállta meg ezt is. Hogy ideáll eléje.

— Hordd el magad! — hördül rá.

El akarja tólni az asszonyt. De az ellene feszül. Ráveti a szemét.

Bolond ez az asszony. Útjába áll, pedig nem ér rá. Ki kell hívni valakit. Mert ha közben itt kitör a balhé, az egész disznóság az ő nyakába szakad. Kisebb hibáért is bevittek már közülük egy-egy embert, ha fel kellett áldozni a párt érdekében. Mert nem az ember számít, mondotta egyszer Princz. Hanem a párt ügye. Rajk Laci jó példa. Senki sem hitte, hogy meg merik vele tenni.

— Takarodj a szemem elől! — bődül az asszonyra és lökné el.

Valakinek telefonálni kell, hogy a felelősség ne őt terhelje.

De Mili megkapaszkodik az ajtóban és nem engedi.

— Hát így megütöttél — mondja zengő, mély hangon. Még nem is hallotta ilyen hangon beszélni. — Jól van, Ottó. Megérdemeltem. Mert úgy éltem itt veled tíz évig, mint egy disznó. Nem mint a hites feleséged. Hanem mint egy disznó. Templomba sem jártam. Mert te azt akartad, hogy a kedvedért disznó legyek. Igazad van, szotyós ribanc lettem melletted. A századosi rangodért, meg a ronda gusztusodért.

Nagyot lélekzett az asszony és kiegyenesedett:

— De most én mondom, Ottó, hogy vége. Azért csináljam, hogy gyilkolhassál, hogy engem így megüssél? Ezért, ami itt van? — és bekötött fejével az utca felé intett. — Ezért? Ezért hagyjam el az én Istenemet? Meg az asszonyi becsületemet? Odaadtam a testemet, lelkemet, az egész életemet, mert jó feleséged akartam lenni. Én Alsónémediben nem voltam szotyós szotyka. Itt lettem az. Aztán még gyerekem sem lehetett. Aztán a lelki üdvösségem is odaadjam? És miért? Ottó, Hát vedd tudomásul, most elmegyek templomba és eztán vége ennek a hiábavaló életnek!

Elgyengülve bámul az asszonyra. Nagyokat nyel. És a másik hang, a benső, távoli hang újból nevet. Látod, mondja a második hang, még a feleséged is ezt állítja. Hogy vége az eddigi életnek. Ezt mondja mindenki, Gyáros, Szilárdi, a moszkvai telefon, Princz is. És a feleséged is, Tanács Mili is.

Elgyengült. Most kezd igazán félni. Szárazon, csikorgó nagyot nyel. Sietve beszél, hogy eltólhassa utjából az asszonyt.

*

— A bunda jó volt! — mondja keserűen. És a hangja inkább panaszos, mint fenyegető, felelősségrevonó. Csak mondja. Ez csak az asszonynak szól. Mert belül tudja, a második hangnak van igaza. Most már csak a becsapott ember keserűsége beszél belőle. De tudja, hogy becsapták. — Az új ruha jó volt, a csatos cipő jó volt? A finom kaja-pia jó volt? Hogy a férjed százados — keserűségében majdnem azt mondotta százados úr — lett, az is jó volt, ugye? Most aztán, mert egy kis baj történt, azonnal vízben hagysz és rohansz a templomba. Szotyos ribanc lettél, ha nem voltál az. De mit bánom én, eredj a fenébe!

Az asszony bólint, mintha erre számított volna. Nagyon fehér az arca a kazsmir sál árnyékában. És szigorú kemény. Egyszerre öreg, keményarcú asszony lett a mutatós Tanács Miliből.

— Igazad van, az lettem, aminek mondasz. De le fogom mosni magamról. Ezért megyek vissza a templomba. És visszamegyek a régi életembe. És most kimegyek az utcára és ha ezek a rendőr-sintérek letépik rólam a bundát, az uj ruhát, meg a húst, amit te tettél rám, antul jobb. Mert minden, amit kaptál és minden, amit adtál rothadt, piszkos!

Hunyec megragadja, hogy eltaszítsa. De Mili nem hagyja magát. Kemény erővel beleragad a karjába.

— És most végighallgatsz, drágalátos férjem-uram! Utolsó tanácsom neked: nagyon jól gondold meg, mit teszel! Talán te nem látod, de én megmondom, most már mindenkinek elege van és mindenki szabadulni akar. És az a rend, hogy szabadulni is fog mindenki. Egyenként, ha másképpen nem megy. Egyik a másik után. És ha te nem ébredsz, majd benne maradsz!

Hunyec erre nem tudott mit szólni. De amig ő nem tudott szólni, beszélt hozzá a második hang. Erősen kellett figyelni rá. Elmeredve bámul. Hadarva, lázasan beszél a távoli hang. Erősen kellett figyelni, hogy megértse. Figyeld csak, Hunyec, jól figyeld, mit mond a feleséged, aki eddig hűségesen kitartott melletted. Igen ez az erő, látod, egyenként hajtja előre az embereket. Egyenként. Figyeld csak meg, Hunyec. Mit ér itt a párt, a tömegszervezet, a karhatalom, a rendőrség, az ÁVO, az « R » csoport... Mert egyenként! Érted, Hunyec, te nehézfejű, a szervezet mind szarvashiba. Mert ez az erő nem a tömegeket hajtja, hanem egyenként az embert. Egyenként, érted-e? Ezt nem lehet megszervezni. És nem lehet lefogni. Ez az erő egyenként szól az emberekhez. És egyenként kényszeríti őket, egyenként hajtja őket, egyenként kényszerülnek rá, hogy kilükkenjenek tízéves lyukaikból.

És az asszony ott áll az ajtóban.

— És azt is megmondom, Ottó, ha a rendőrök megfognak valakit, akkor, elsőnek engem tépnek meg, mert én megyek az első sorban.

Hunyec pillogva néz a feleségére. Hát mi ez az erő, amely egyenként hajtja az embereket? Amely ezt teszi. Most a feleségével, az engedelmes Tanács Milivel. Eltépte tőle és most odahajtja a többiekhez. De nem valami közösségbe viszi őket, amit hatalommal, fegyverrel meg lehetne markolni. Aminek a sorai között szét lehetne ütni. Gáli, Szuhanek, Mikesi, Ördögh nincsenek és sohasem lesznek ugyanabban a szervezetben. Nem. De egyenként hajtja őket ez az erő. Egyiket a másik után.

EGYSZER MÁR SZÓLT HOZZÁ A MÁSODIK HANG. Akkor is ilyen zavaros, nehéz napokban történt. És akkor is ezzel a rejtélyes erővel találkozott. És erről az erőről szólt akkor is a második hang. Régen volt. Az Andrássy út első évében volt még. Péter Gábor berakott egy uszályba száznyolcvankét politikait. A ruszkiknak címezve. Férfit, nőt. Inkább idősebbeket. Legtöbb-

nyire olyanokat, akik már voltak valakik, de nem lehetett velük csinálni semmit. Nem voltak olyan nagy emberek, hogy hosszabb kezelést érdemeltek volna. Semmi különöset nem tettek, semmi különöset nem tudtak, semmi különöset nem értek, semmi különöset nem jelentettek, csak éppen nem lehetett megbízni bennük és ellenszenvesek voltak. Esetleg egy-egy fejes pártmukinak volt egyikkel-másikkal törleszteni valója. De nem volt érdemes velük különösebb cirkuszt csinálni, akasztgatni őket. Munkára meg nem voltak jók. Akkor még a deportálást nem találták ki a nagyokosak. Lehet, hogy a régi horthy-fasiszta időkben megsértettek, lenéztek, nem segítettek, megelőztek, érvényesülni nem engedtek jó elvtársakat. Szóval beköpésre összegyűjtötték mind és egy éjszaka Óbudán berakták őket egy uszályba azzal, hogy a Dunán lecsurgatják a szállítmányt a ruszkiknak. Jóvátételi munkára. Nem értette, de más sem értette, miért szállítják ezeket a Dunán, eddig nem utaztattak a Dunán senkit sem. Nemrégen még azt olvasta az egyik ujságban hogy akkoriban tisztogatták a Duna medrét, hogy hajózható legyen. Ráadásul észrevette, hogy nem közönséges Mefter-uszályba vonultatják be őket a deszkán, hanem egy volt folyamőrségi, lőszeres uszályba. Már akkor őrszolgálaton volt, ő kisérte ki őket az óbudai rakodóra. És már amikor a lejáratokat a vasfödelekkel gondosan lezárták, magában gondolta, vajjon hányan tudnak innen kimászni, amikor ezt a vasfödelet ujból kinyitják. Aztán el is feledkezett az egészről. Egy hét mulva, vagy lehet, hogy később is, kirendelték és levitték két szakasszal Érsekcsanád mellé, a dunapartra. Ott tudta meg a történet folytatását. Az uszály lejutott a rezéti Duna-ágba és ott, ahol a legmélyebb a víz, kinyíltak a lőszerszállító uszályon lévő vizlebocsátó csapok. Egy odavalósi, dunai halász, aki a folyamőrségnél szolgált, magyarázta meg, hogy ezeken az uszályokon vizlebocsátó csapok vannak, ha kell a lőszerre rábocsáthassák a vizet és elsüllyeszthessék, az uszályt. Hát valami baleset történt, a csapok kinyiltak és az uszály abban a helyben elsüllyedt. Baleset, így szólt az ő utasítása is. Baleset és leküldötték két szakasz ávóssal, mert a parton Érsekcsanádról, Bajaszentistvánról kicsődült a nép és vasuti töltésre, hidlábra, magasabb partra kapaszkodva figyelték a Dunát. Ugyanis akkor már félóránként szöktek ki a halottak az elsüllyedt uszályból. A férfiak feltartott kézzel és hasonfekve szökkentek fel és úsztak lefelé a vizen, az asszonyok csapzott hajjal, és hanyattfekve. Egyik a másik után, mintha valaki alul, órával a kezében vezényelt volna, vagy indította volna őket. És a népet nem lehetett a partról elzavarni. Felváltva sírtak, káromkodtak és senki sem hitte el, hogy baleset történt. Mert a kisérők közül egyetlen egynek sem történt baja. Ott biztosította a partot, zavarták el az embereket, hogy senki se láthassa a halottak szökését. Az ármentesítő épületét szállták meg. Ő sem tudta nézni. Egész nap a kocsmában ült. Valami vénasszony főzött nekik, az is egész nap imádkozott. Ott a kocsmában, míg az öregasszony mormolását hallgatta, ott szólalt meg benne a második hang. A benső és távoli hang, amit nem hall más csak őmaga. Látod, Hunyec, mondotta a második hang, látod, hogy van egy erő, amely még a halottakat is mozgatja? Hogy ne maradhassanak elzárva titokban. Hanem egyenként kiszökjenek és elárulják, ami történt. Hogy kiszökjenek még a víz és a vasfödél alól is. Ott ezekben a zavaros napokban, amikor állandóan ivott, hogy legyűrje rosszullétét, ott lázasan, sürgetőn szólt hozzá a második hang. Látod, Hunyec, látod, milyen erő?

És ivott és borzongott és míg az elhagyatott kocsmahelységben az öregasszony megállás nélkül mormolta imáit, minduntalan megszólalt ez a távoli, benső hang

a második hang. Hogy micsoda rendező erő működik, amelyet nem lehet legyűrni sem a víz, sem a vas hatalmával?

Rápillant, mintha visszaesett volna valahonnan messziről, rápillant Milire. Mili már elhúzódott előle. Kint áll az előszobában. És úgy is bámul Milire, mint aki nagyon messziről jött vissza.

A második hang most újból megszólalt. Ha már a moszkvai telefon mellett lévők is látják, amit te, nehézfejű Hunyec, Érsekcsanád mellett régen láttál, az erőt, és hogy nem lehet megszervezni, szétverni és megfogni, ha már ezek is látják és ki akarnak előle térni, akkor te akarsz utolsónak maradni? Vagy te akarsz ezzel az erővel szembeszállni?

Felháborodva tiltakozott magában.

Hát bolond ő?

Az asszony akkor nyitotta az udvarra nyiló ajtót.

— Megállj! — kiáltott az asszony után.

És amikor az asszony visszafordul, látja ám, hogy Hunyec Ottó mosolyog. Szlama nagyapó együgyű vigyorgásával néz az asszonyra. Együgyű ártatlan restelkedéssel. Mintha sohasem lett volna tisztában azzal, hogy mi is történik körülötte.

— Küldd be, asszony — kiáltotta nagyhangon, kongó, üres hangon — Adonyi hadnagy elvtársat!

A HADNAGY CSÖRGŐ FEGYVERZETTEL LÉP BE A KIS ELŐSZOBÁBA. Megáll Hunyec előtt.

Adonyi arcában megmerevednek az ugráló rágóizmok, amint rápillant Hunyecre.

Hunyec jámboran mosolyog.

— Adonyi elvtárs — mondja barátságosan és nyujtja a kezét — most már bevonulhattok a laktanyába.

Adonyi szeme ráöklel. Így bámulja a mosolygást.

Kezet fognak. És Adonyi szeme egy pillanatig tovább bámul a kézfogás után, mint kellett volna.

De egy szót sem szól.

Tiszteleg, sarkonfordul és megy. Ez nem pártfiú. Régi őrmester vagy szakaszvezető.

Hunyec mosolyog maga elé a szlama-képével.

Mili is eltünik. Becsukta maga mögött az ajtót.

Hunyec bemegy a nappaliba. Leül az asztalhoz. De úgy, hogy kilásson az ablakon. Arcán állandóan ott a szlama-mosoly. Pedig egyedül van a lakásban. Mégsem ejti le az arcáról. Ezután már állandóan viselnie kell. A világgal el kell hitetni, hogy Hunyec öreg, meghülyült. Kivénült, többé semmire sem jó. Csak ez mentheti meg. Hagyják békében, ne bízzanak rá semmit. Hunyec öreg, meghülyült tahó. Ahogyan Szlama nagyapa csinálta Ungvárott. Ha mások lehetnek alibi-kommunisták, itt mondották ennél az asztalnál, akkor ne zavarják Hunyec Ottót előre. Mert ennyire mégsem tahó Hunyec Ottó.

Felkel, odamegy az ablakhoz és kibámul. A Szondy utca most odacsődült a ház elé. Ott állnak, kavarognak, forognak.

És rendeződnek. Sorba rendeződnek. Lassan kialakulnak a sorok. Legelől, ahogyan megígérte, Mili áll. Mili jó katona lett volna, ha férfinek születik. Mert most is úgy áll, magasra felemelt fejjel, mint a jó katona. Valósággal magához öleli, úgy tartja Böskét.

És mögöttük a többi.

Lám, mondja a második hang és most már közelről, micsoda hatalom. Kihozta évtizedes gyávaságából és mindjárt a második sorba állította ezt a reszkető, mindenkinek nyalizó, volt városi számvevőt, Gáli Bélát, aki a kéngyári könyvelői állásért majdnem a földön csúszott a lábatok előtt. Most a második sorba állt. És mellette ott áll a rémült, félelmében mindenkitől írtózó, mindenkit megmaró felesége, aki, ha szóhoz engedték jutni, csak

arról beszélt, hogy bár nem tagja a pártnak, milyen hűséges a párthoz. Most még három kis leányukat is felsorakoztatták. Akikért vállalták tulajdonképpen a megaláztatásokat.

Látod, mondja a második hang, milyen hatalom ez, amely így felbátorítja a földrepillantó Molnárnét? Micsoda hatalom, gondold csak, el, Hunyec, ez az asszony egyetlen fiát, a család egyetlen, megmaradt, kenyérkereső férfiemberét képes volt odaadni ennek az erőnek? Micsoda hatalom az, amely elszakította az anyát bénacacska leányától és kihozta az utcára... Most Varjassynéba karolva ott áll a harmadik sorban. Eddig Varjassynénak ha köszönt. Micsoda erőhatalom az, ami ezeket így összehozta?

És micsoda erőhatalom az, amely ezek közé kihozta az utcára, a nyílt színre, a Szuhanek családot, pedig jó okuk lenne rá, hogy most már meglapulva bújjanak lakásukon és minél kevesebbet mutatkozzanak, nehogy valamelyik ávós nyomozó érdeklődését túlságosan felkeltsék. Miért kockáztatja a maga biztonságát ez a sötétarcú, kiismerhetetlen család? Már a három fiú arcán sem lehet meglátni, hogy mit gondolnak. Milyen erő hozta ezeket ki a napfényre? Azt a Szuhanek Palit, aki mindent megkapott a munkás és parasztihatalomtól. Aki olyan hálás volt, hogy neki is és Goldmannénak is hűségesen adózott a kristályvizes üvegben hozott bényei borral. Miért gyilkoltak? Steiterért? Kölyüért? Kürti postafelügyelőért? Hiszen nem voltak barátaik, jóformán ha köszöntek egymásnak. Milyen erő az, amely robbanásig feszült bennük? És látod, Hunyec, mondja a második hang, látod a gyerekeket? Nincs igaza Princznek és Szilárdinak, sem Gurugyának. Ez az erőhatalom, amely az emberekben él, nem pusztul az idővel. Ezek a kisebb-nagyobb gyerekek mindig emlékezni fognak erre az éjszakára és erre a menetre a templomba. Amiben ők

is részt vettek. Gondolj csak Hunyec Fercsek Marcira. Hitted volna, hogy ő fog megrúgdalni, éppen Fercsek Marci?

Aztán ott totyogtak Simekék, hárman egy sorban, a leányuk két karján. A vénség magatehetetlen bábui. A gömbölyded, állandóan vizenyős öregember, taknyakönnye mázolódik állandóan felázott arcán, megcsufolt bajuszán. És felesége, a pittyedt arcú vénasszony. Látod, Hunyec, mondja, s egészen közelről mondja a második hang, ez a hatalom még a vénség bábuit, még a vénségnek ezeket a magatehetetlen bábuit is rángatja. És a leányuk, akit egyszer már megfegyelmezett a párt, aki megjárta az ÁVO fegyelmi intézetét, majdnem otthagyta a fogát, ez sem törődik azzal, hogy mi lesz vele? Ebbe is belebújt ez a bolond erő, amely a vénség bábuit úgy állítja a félig agyonvert fiatal mellé, mint a katonákat. Nem olyan ez, Hunyec, mondja a második hang, mint amikor a halottak feltámadnak? Amit Kölyü mondott? Hogy csak az támad fel, aki meg mer halni? És aki nem mer meghalni, az meg fog dögleni? Ott áll félelmetes, őrült nevetésével arcán a következő sorban, és még éjszakai rongyát sem vetette le, de még szétbomlott fehércsikos sörényét sem kötötte tisztességes kontyba: Fercsekné. Jól látja, állandóan idemereszti feketén lángoló szemét, mert azt hiszi, meggyilkolta a fiát. És mellette áll ez a Gyebnárné. Gyönyörű. Egysorban áll a vénasszonnyal ez a puhácska kis-cifra, akit Gyebnár itt használ a mellette lévő lakásban. Hát mi ez az erő, ami egy ilyen semmirevaló kis cicababát is kihoz az utcára ávós stricije mellől. Mert ugyan mesélheti neki Gyebnár, hogy a felesége. Aztán mögöttük ott sorakozik nyugtalan, nyűgös kisgyerekét kebléhez szorítva és a három fiút maga elé igazgatva Horváthné. Haja zilált, arca feszült, félszeme elállt arcától, kendő a vállán, de cipője fűzetlen. Egyszer máma már megver-

ték, ugye, kérdezi a második hang Hunyectől. És milyen sápadt izzás lángol az arcán. Ez az asszony és a három gyerek Horváth Lászlóért megy a templomba. Aztán Ördöghék állnak komoran, ünnepélyesen, egymás mellett. A kisfejű, nagykalapos asztalosmester, aki mindenkihez udvarias volt. Ők sem maradhattak otthon.

Aztán a következő pár Irkovitsné és a leánya. Ezt az asszonyt is hányszor megölték már. És még mindig harcolni akar? Mi hajtja ezeket? Zeromsky összetörte, beteggé tette. A férje elhagyta. És ki kellett belezni. Eddig soha semmi baja nem volt a rendszerrel. Arra ő vigyázott, hogy munkában, ruhában, fizetésben, élelmiszerben bajuk ne legyen. És most ott áll Irkovitsné is a sorban. Mert kesehajú, ráncos, szikár, nyughatatan büdös boszorkány. Megölhetetlen boszorkány. Az ilyennel mit lehet tenni? Ezt nem lehet megbékíteni, nem lehet megölni. Ez még egyszer számolni fog veled, mondja a második hang és a fülében zúg már, mint valami közelitő szédület. Ha ez egyszer megtudja, hogy ki hurcolta a ruszki dögöt az ajtaja elé... Jobb nem gondolni erre, borzong Hunyec.

És a leánya is ott nyújtózkodik mellette türelmetlenül forgatva, nyújtogatva a fejét. Vadmacska. Talán az Irkovits lányon csodálkozik a legkevésbbé. Mindig úgy érezte, hogy Pirike fiatalsága zabolátlan és fenyegető. Igen, mondja a második hang, mert ettől az erőtől és azoktól, akiket ez az erőhatalom mozgat, te mindig féltél, Hunyec Ottó. Mindig érezted, ezeket nem tudod megállítani, ezek jönnek, járják a maguk útját, nem törődnek veled és egyszer elsodornak. Mert ez az erő mindenkit el fog sodorni, aki szembeszáll vele és azokkal, akiket egyenként hív, szólít, küld és mozgat. Ezzel az erőhatalommal, Hunyec Ottó, mondotta a második hang és már majdnem olyan erősen szólt, mintha az ő hangja lenne, nem lehet szembeszállni, mindenkit szólít és mindenkit

elsodor. Ezt az erőhatalmat Hunyec Ottó, ki kell kerülni. Ugyanúgy, ahogy a pártfőkutyák teszik. Még a moszkvai telefonok mellett ülők is.

Mikesiék állnak az oszlop végén. A vén hülye, az elurasodott, megzápult telepi asztalos, a gyáros úr. És a vak asszony. Hogy mernek ezek ugrálni? Mikesi is bent volt a politikain. Az asszony egy kivégzett egységespárti képviselő nővére. Micsoda erő ugráltatja ezeket, amikor nem lenne szabad ugrálniok?

Micsoda vert sereg.

De micsoda erő? Mi ez az erő?

Valami, ami semmi.

VALAMI, AMI NEKTEK SEMMI! — mondja a második hang. De éppen azért, mert Princznek semmi, nem tudja kiirtani. Nem is tud rá lecsapni. Látod, Hunyec, Prinez valóban megőrült. Mert ezt az erőt fegyverrel akarja megölni. De ez az erő nem seregnyi, nem tömegnyi, nem szervezet. Ez minden embernek az ereje. Mindenegyes embernek az ereje. Ha nézed őket, Hunyec Ottó, ugye, rongy, erőtlen, romlott testű, titkos nyomorékká vert félhalottak, megkínzottak. Hiszen te ismered őket, Hunyec. A sebhelyeikről is tudsz. Már nem lehet jobban megverni őket, annyira elnyomorodtak. Ha összegyűlnek nevetségesek. Mit lehet ez ellen a sereg ellen tenni? Megtörték, megnyúzták, megsütögették, kirabolták, megvakították, kibelezték, kiherélték, laposra verték, beteggé tették őket.

És ma éjjel egypárat közülük meg is öltek.

De ez mind nem használt. Mégis tiltakoznak. Előmásznak és felvonulnak. Mert mozgatja őket az a rettentő erő, ami látszólag semmi. Láthatatlan, megfoghatatlan, valami, ami mindenütt ott van, ahol egy ember van. Valami, ami emberi, egyéni, emberi. De ha kézzel meg akarod fogni, ha bilincsbe akarod verni, ha fegy-

verrel le akarsz rá csapni, ha börtönbe akarod markolni, anyagként össze akarod zúzni, akkor semmivé változik. Akkor semmi. Ha az egyik embert megölöd, akkor a másik emberben erősödik ez a rettenetes semmi.

És Hunyec, mig a függöny mögé rejtőzve nézi a kialakuló sorokat, megretten. Jobban, mint amikor Majoros Bali, Kölyü Béla és géppisztolyos barátaik fiatal arcukon komor dühhel benyomultak ebbe a szobába.

Ez az erő, ez az erőhatalom olyan mint a benne szóló második hang. Ezt a második hangot sem lehet elnémítani, amig ő él nem lehet agyonütni, felakasztani, géppuskával lekaszálni. Ez az a rettenetes semmi? Amiben ő nem hisz, de amit elnémítani ő sem tud.

A második hang lenne az a rettentő semmi, az a hatalom, ami hajtja, viszi, szólítja és mozgatja az embert?

És ha a második hang ez a rettentő semmi, akkor benne is él ez a rettentő erőhatalom?

Akkor őt is odaviszi majd egyszer ezek közé a nyomorultak közé ez a második hang, a benne beszélő rettenetes semmi?

Hunyec Ottó a függöny mögé rejtőzve megfélemedett.

EKKOR RIKKANTOTT FEL A TELEFON. Princz beszélt a telefonom.

— Hunyec elvtárs — kiáltott a hallgatóból — Adonyi jelentette, hogy bevonult. Mi van ott kint?

Hunyec leül az asztal mellé, de úgy fordul, hogy lássa a Szondy utcát. Arcán villog a bámész, értetlen, jámbor mosoly. Szlama-arca mellett a telefonkagyló.

És mondja:

— Gondoltam, jobb ha bevonulnak. Még valakinek a villamoson feltünik a sok rendőr a Szondy utcában. És akkor bizonyosan hire megy a dolognak. Hogy politika. És ahogy tájékoztattál, ezredes elvtárs, az nagy

baj lenne. Hát remélem helyesen tettem, ezredes elvtárs. Tudod, hogy én politikában nem vagyok nagy-okos, de a paraszti eszemmel úgy gondoltam, te is helyeselnéd.

És mig Princz hangja kerepel, csak mosolyog. Türelemmel és együgyűen. A szlama-mosollyal.

Princzet más is izgatta.

— Aztán, Hunyec elvtárs, indítom a transzportot Budára. A Fő utcába. Most mondják, van itt egy suhanc a fogdában. Fercsek Márton. Külön zárkába tetetted. Mit akarsz vele? — Miért hozattad be? Azt mondottad senki se nyúljon hozzá, amig te ki nem hallgatod. Mit csináljunk vele?

Hunyec most újból látja az éjszakai utcát, amint mezítelen lába előtt elterült. Ahogyan az ember a rendőrség magasföldszintjéről látja az Ady utcát, ha mezítelenül kikötik a vasrácsra, amely olyan hideg volt, mintha izzott volna. Úgy égetett. Érzi a hideg keserű harapásait. És még élesebben érzi a fekete futballcipő kegyetlen rugdalását, ami még ma is nyilal az oldalában, ha nagyobbat lélegzik. Látja szeme előtt megnőve a futballcipőt is, amint a földön fetrengő ember látja, aki igyekszik a jól irányított rúgásokat kikerülni. Nagyon megjegyezte magának ezeket a futballcipőket. Amig él nem tudja őket elfeledni.

Most hát eljött a törlesztés ideje.

Néz ki az ablakon. Indulnak. Csoszogva, csámpásan, össze-vissza botladozva, az út közepén kotyolva, dibdábolva. Így hullámzik a nyomoruságos menet. És abban a menetben ott kacsázik Fercsek mama. Lángoló, fekete szeme most is idenéz szétszórt bozontos haja alól.

És bennük, fölöttük az erő. Hunyec Ottót ez a nyomorúságos vonulás már nem téveszti meg. Bennük, fölöttük az erő.

És majd éppen ő ütközzék meg ezzel az erővel?

Hát ha bolond lenne!

— Halló! Hallottad elvtárs, mit kérdeztem! — türelmetlenkedik idegesen Princz.

— Hallom elvtárs, hogyne, hogyne! — egy pillanatra elreked, mintha váltana a hangja. Mert most a második hangja szólalt meg. Vagy az első hangja ugyanazt mondotta, mint a második hangja? Nyugodt és erős hang. Ez az ő második hangja. — Nincs azzal a fiúval semmi baj. Csak nem akartam, hogy lássák itt az utcában, ez a Székely hogy vágta kupán a vasbunkójával. A gyerek alatta feküdt. Én hengerítettem le róla Székelyt, így hát nem árthatott Székelynek. Gondoltam, ha magához tér, kiengedem. És elfelejtettem. Eresszétek ki, elvtárs.

A MENET MOST VONULT EL AZ ABLAK ELŐTT. Mili délcegen vitte Kölyünét. Utánuk a Gáli leányok jöttek, eddig titokban tartott imakönyveket emelve. Aztán Gáli jött a feleségével. Gáli Béla úgy kihúzta magát, mintha ujból a kistelekiben feszítene a bolond. A felesége alacsonyka, hurka lábain peckesen lépkedett , de lapos melle, görbe háta ijesztően vékonynak mutatta. És utánuk jött Molnárné, aki a földre pillantott most is, de milyen erős a konoksága, amit földre sütött szemében rejteget. Varjassynéba karolt. Varjassy mama az üldözött emberek közömbös bátorságával nézelődik a levegőben. A három ocsúsképű Szuhanek gyerek jött a sorban, egyszerre lépkedtek, mint valami komoly katonák, szorosan, egymáshoz húzódva meneteltek, ahogyan nevelték őket. Együtt tartani és ha bármelyikhez közülük hozzáérnek, egyszerre ütni. Mint a gép. Mögöttük jött a hústorony Szuhanek mogorván. Mellette, még mindig férjének fekete, túlbő köpenyébe bújva, most is törékenynek látszott Fazekas Anci. Sápadt, barna arca beesett volt, de nem hajtotta le az arcát a hitvány gyilkosa, hanem úgy emelte fel, mintha valakihez szólna. És aztán lassú csoszogással jöttek hárman, középütt, szüleivel lépést tartva, Simek Ilonka ápolónői ruhában. Simek Ilonka is megkapta az üzenetet ettől a rettentő semmitől, mert többé, bizony, nem tudják visszaédesgetni a pártba. És most Fercsekné megy el az ablak előtt, fenyegetően emeli öklét a ház felé. És milyen keményen lépked ez a puhácska kis-cifra Gyebnárné. Cipőjének magas sarkát belevágja a Szondy utca elromlott makadámjába. Horváthné következik, karján a kis Lajcsi sír. Ez is otthon maradhatott volna, mindenki tudja az utcában, milyen beteg a legkisebbik gyerek. De itt megy, három, nagyobb, halavány és komor kölykét maga előtt terelgetve. Ördöghék egyszerre lépnek, de külön mennek. Szakférfi nem szokott nyilvánosság előtt belekarolni feleségébe. Még akkor sem, ha az asszony éppen kalapot vett fel. Bezzeg Piri büszkén lépked és tüntetően karol anyjába.

Princz lármázik a vonal másik végén:

— Halló! Mi van ott, elvtárs! Miért nem beszélsz? Csak nincs valami baj?

Hunyec nevet. Hangtalanul nevet.

Mert Princz nem tudja. Hogy nem ez számít. Ezt nem tudja Princz megérteni. Hogy nem a csoszogó, mutujgó, tébolygó, öreg lábak, nem a kicsavart karok, nem a kifosztott, megkínzott, széttört testek számítanak.

Nem, nem ez számít.

Ezt a Szondy utcai sereget úgy megverték, de úgy megverték, úgy megkínozták, úgy gyilkolták ahogyan csak lehetett.

De nem ez számít.

Hanem az számít, ami a menet felett csattog, halad, húz, vonz, szólít. Ami egyenként fogja az embereket szabadulhatatlan szorítással, beléjük írva, a Dunába írva, az élőkbe írva, a halottakba írva, a mindenségbe írva és ami az emberek belső, második hangjából riogatja a láthatatlan törvényt, ami ezeknek az őrülteknek semmi.

— Nyugodt lehetsz, elvtárs! — mondja megnyugtató, kásás biztatással Hunyec. És csak nézi az Előd utca felé vonuló menetet.

De Princz nyugtalan. Ujból megkérdezi:

— Szóval, akkor minden rendben van, Hunyec elvtárs?

És csak ez számít. A láthatatlan törvény, a rettentő semmi. Az az erőhatalom, amely egyenként szökteti ki ezeknek a Princzéknek az uralma alól az embereket. Akármilyen vasfödéllel is szögezzék le az embereket. Akárhogyan is fojtsák le az életüket. Akármilyen hatalom vízébe is süllyesszék az embereket. Akármilyen rendőri vasbotokkal is verjék, törjék őket. Ez a rettentő semmi, ez a megfoghatatlan, minden emberben élő erőhatalom egyszer mindenkit megmarkol. Minden embert egyszer előrekerget. Minden embert egyszer kihajt odujából. Minden embert egyszer szólít és küld. Akármilyen buzgó párttag is valaki, akármennyi vért is ontott, akármennyire is adta el magát, egyszer a rettentő semmi, amiben nem is hisz, megszólal második hangján és akkor megfélemedik tőle az ember.

Mert rettentő ez a benső erőhatalom.

Ott süvít a rongyos, romlott, a nyomoruságos félhalottak, nyomorékok, elesettek, megveretettek serege felett. És minél rongyosabb, minél romlottabb, minél nyomorultabb, minél nyomorékabb, minél elesettebb a megveretett sereg, annál rettentőbb ez a benső erőhatalom.

Ugy csattog, harsog, csapdos ez a rettentő erő a megveretett sereg felett, mint egy zászló. Ezerszínű zászló. Ezerszínű, mert minden ember színével villogó zászló.

Ami ezeknek a szemében semmi.

De ebbe buknak bele. Ez a vakságuk, amiért megbuknak. Ez a vak ember tévedése. Akinek ez a semmi.

A valami semmi. És közben ez a valami semmi a mindenben benne élő láthatatlan törvény.

— Minden rendben? — kérdezi kurtán és búcsúzva Princz.

Az utolsó pár, a sulyakalapos, puklis asztalos és a fehérkeztyűs vak asszony akkor tüntek el, befordulva az Előd utcába a Fő tér felé.

Hunyec szlama-képe rákukorodik a telefonra. És meggyőző, kásás hangja ebből a szlama-ábrázatból hangzik:

— Minden rendben.

És mondja ujból:

— Nyugodt lehetsz, elvtárs!